

శ్రీ

పుష్పావతి

(శృంగారప్రబంధము)

కర్త:

కవిసార్వభౌమ - వీరప్రబంధ పరమేశ్వర - మహాకవిమూర్తాండ -
సాక్షా ద్వీరప్రతాప - అభీనవ టాడిత్యాది జహుశబ్దరద విఖ్యాత

డి. రాజశేఖర శతావధాని,

ప్రొద్దుటూరు.

ప్రచురణకర్త:

S. విశ్వనాథం

మద్రాసు.

కవిసూక్తిలు శ్రీ శ్రీ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ పం. వ. గారి

నీ ల క.

శ్రీ మర్యాద రాజశేఖర శతాపథానిగాను మహాకవు లనెంచుకొన్న కొద్ది మంది యాధునికాంధ్ర కవిశ్రేష్ఠులలో నొకరు. వీరు సుప్రసిద్ధులు-కవి.

నేటి కవులలో పలుమంది పలు వస్తువులు గ్రహించెదరు. కొందరికి పలు కవుల ననుసరించి ప్రతిష్ఠ సంపాదించిరి. కొందఱు శాస్త్రమతాభిలక్ష్య వేరు తెచ్చుకొనిరి. ఒకరు మహారాష్ట్ర చరిత్ర కెక్కిరి. నీరు రాజసాన కథావృక్ష మాశ్రయించిరి. “సాక్షాద్వీర ప్రతాప”యన్న వీరి చెరుదమే యేత త్వర్వమునకు వ్యాఖ్యానము. ఈపుష్పావతి యన్న సృబంధము రాజపుత్రసాన పథావళిలో నొకటి.

వీరు సంపన్న గృహస్థులు. పదివేలించినను కాలం గడప కీవల నెట్లరు. మఱేరు చా! కాదు! ఉన్నదానితో తృప్తిపడినవారని యర్థము. ఎడఁగొ కవు లెన్నియో గ్రంథములు వ్రాయుదురు. అంబొక్క కవియమే తత్వతీస్థా హేతు వగును. తిక్కన్న గారిలో కొండ కొన్ని ఘట్టములే పదిమంది చదువుదురు. మనుచరిత్రములో మొదటి మూడొగ్గాననులు దాటి వందలో తొంబది మంది చదువరు. తక్కిన కావ్యమీ ఘట్టములలో కొన్నినవో జనాకర్షకము గాదని చెప్పవలయును. కవి ప్రతిభాశక్తులు వేరు. లోకమునకు నచ్చుట వేరు. కవి యెంతి ప్రతిభాశక్తులైనను గావచ్చును. పాతక సమాజము నాకంపన లేక పోవచ్చును.

ఈ కావ్యము శృంగార రస ప్రబంధము. ఇందు వీరరసము గలదు. హాస్యరసము మిక్కిలముగా గలదు. హాస్యము శృంగారమున కంగము. ఈప్రబంధమున నీయంగ రసము అంగిరసమును మింగి వేయుచున్నదా! యన్న శత్రు యున్నది. స్థూలదృష్టికి మ్రొంగి వేసివదనిలో చెప్పవచ్చును. యాద్యాత్రమున కట్టిది జేర్చగలేదు. జనుగక పోవుటకు కారణము ఈహాస్యరస మంతయు ప్రతినాయక సమాశ్రయమై యుండుటయే! ప్రతినాయకుని ప్రబలర్థనము కావ్యరసము నెప్పుడు భంగింపదు. నాయక గుణోత్కృష్ట్యాస్త్రా పాదనకే హేతు వగును.

ఇది యొక సాంఘిక కథయని చెప్పవచ్చును. అప్పులబాధ పడలేక నరసింహరావు తన మాతును పుష్పావతిని మోదానున కిచ్చుట కంగీకరించును. నిజముగా నిది విషాదాంతము కానిచో సాంఘిక కథాదృష్టితో చూచినచో కథలో పట్టుండదు. ఇంచు మించుగా కనీధలో నాప ట్టులనిన దని చెప్పవచ్చును. కాని, గంభీరసింహుని వలన నొక యాదా

త్ర్యము కథలో ప్రవేశించి కథాపూరితమును నిశీషిచి. అద్భుతగ్రంథము చేసికొంత సాయము చేసిచి. ఇది కథానిర్మాణ కాళలము లోని రహస్యము.

కొన్నిచోట్ల మోహనునతో గంభీరసింహుడు ప్రసంగించునపుడు 'తేలిగా ననాచి చిత్రశంక' గలుగవచ్చును. కాని లోకమును జాగ్రత్తగా చూచినచో సీతంక పరిహరింప బడును. మోహను డొక ధనిక కుమారుడు. మూర్ఖుడు. అతనిని కాదనుటకు పిలువేడు. అవు ననుటకు పిలువేడు. ఒక జమిందారు డున్నాడను కొందము! అతడు వెచ్చివాడు. సభలో నెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో తెలియదు. పదిమంది దొరలు చేగనప్పు డతని నుపేక్ష చేయు దురు. అచ్చముగా నుపేక్షించి యూరకుండుటకును పిలువేడు. ఎంత యుగార్హతైనా డును వానితో ప్రసంగించునప్పు డనుదాత్తుడుగా కనిపించు తప్పదు.

ఈమోహనుని పాత్రనిర్మాణ మొక యద్భుతకార్యము. ఆంధ్రసారస్వతములో నిట్టి పాత్ర మరెయ్యకడు లేదు. ఇతడు మూర్ఖుడా! కాదు. వివేకశాలియా! నిస్సందేహ ముగ నగును. ఇంత వివేకశాలి మూర్ఖునివలె నేల ప్రకర్తించును! కారణము ధనమగ్రాం ధత. పరసింహరావు తన చేతిలో చిక్కినాడు. అతడు తప్పించుకొని పోలేడని యతనిని తెలియను. ఈమోహనుడు పరాక్రమము వంకబోడు. అతడు వీరుడేకాడని చెప్పుటకును పిలువేడు. అతని కుకార్తములైన భావములు లేవని చెప్పుటకు పిలువేడు. పుష్పవతితో మాటాడుచు,

“మన్మథాత్ము ననుజంపగఁ జూడకు! కూర్మి చూపు! నా
సేవకుఁ జేసెదన్ జెఱుకు నింగిటి మోయు బికారి మన్మథుక!”

ఇంత సుకుమారముగా మాటాడ గలవాడు! అతనిని నళినీరంజను వారము చేసికొన లేదు. నళినీరంజనుడు మోహనుని గూర్చి,

“జడ ప్రకృతి నుండి మానవ జన్మమునకు
నిపు డేపుడెవచ్చెనంచు నూహించు కొందు
మోహనునఁ జూచి నపుడు నా బుద్ధియందు!”

అని యూహించెను! పుష్పవతి నళినీరంజనుల వివాహమునాడు మోహనుడు తన పదునారు లక్షల వధూవరులకు కానుక చదివించెను. అతడు లోభియైనచో నీపని చేయును!

ఈ పాత్ర మొక విచిత్రముగా నున్నది! మృచ్చకటికము లోని శకూని పాత్ర పెట్టిదో యిది యట్టిది. ‘హాస్టెబ్’ పిచ్చివాడా కాడా అన్నప్రశ్న యెట్టిదో యిది యట్టిది. అన్నిటికన్న విచిత్ర మైనది నళినీ రంజనునిమీద మోహనునకు కోపము వచ్చి యుట్టువెను.

‘నాకడ గట్టయ్యుండిన పుణంబునఁ దున్మియ్యయ్యుండు! ఖగ్గమున్
 నీచదున్న దిచ్చెనవే! నీగళమున్ తెగఁగోసి వెండియున్
 నీక మొనంగువాడ! నిది నిక్కము! నమ్మము నానుమాట!’

‘ని. ఇది వీరుని లక్షణమా! అసమర్థుని లక్షణమా! వెళ్ళివాని లక్షణమా!
 ఇంకొక చమత్కారము! మోహనని పలికి రంజనము “దుర్మతి” యని పిలువగా.

“ఎవడా దుర్మతి! నీవే దుర్మతి! నీవే త్రోవ! నీవే కుం
 డి! నీవే భూ! నీవే శుక్లపు! నిర్దోషపు కుండా! నీవే
 కుండా! నీవే నీవే! నీవే నుండుభివే”

ఇట్లు సంవత్సరాలు - వక్షత్రాలు - యోగాలు, గదచినవి. ఇక్కడ విద్యాభివృద్ధి
 నుటలో గణభక్తి మైనది. ఈ గ్రంథములో గణభంగమైన తాతెచ్చుటను లేదు. గొప్ప కవి
 వ్రాయు నప్పు డట్టి పారపా ట్లెందుకు జరుగును. ఇది పారపాటు కాదు. మోహనని
 పొండిత్యము దీనివలన వ్యక్తమగు చున్నది. అతడు గురు లక్షు విశేష మెఱుగనివాడని
 తెలియుచున్నది. పాత్రయొక్క గుణమును మనో లక్షణమును వ్యంగ్య భూతములు
 చేయుటకు నిట్టి రచనచేసిన సంస్కృతాంధ్ర కవులెవ్వరు లేరు. శేక్స్పియరుకూడ నిట్టి
 శిల్పము చేసినో లేదో తెలియదు. ‘ఎచ్చిపిన్’ అనుగ్రీకు నాటకకర్త యిట్టి శిల్పమును
 చేసెను.

చుట్టయ.

‘నీచే నిద్దుర శతవు! నీవే సిద్ధుచ్చయవు! నీచే పొగినా పిలిచి’

ఈ పొగినాపిలి శబ్దము వాడుటకు రాజకేళిని శతావధానిగారు పదమ హాస్య
 రస నిష్ఠాతులకు కావలసి యుండును.

ఈ గ్రంథము పాశ్చాత్య దేశములలో చున్నచో మోహనని మనః ప్రవృత్తిని పరి
 శీలించు కొన్ని సంభుటములు బయలు దేరెడివి.

ఈకవి కవితాశక్తిని గురించి వ్రాయుట చాల నవనవరము. మూర్ఖుని దిబ్బిపెట్టి
 చూపించి నట్లు. అయినను పగటి కాగడా లొక రాజ లక్షణము గదా!

“కమలేక్షణ సౌభ గభా, క్షమన నిలుచు రామచీయకముఁ గన్గొన జట్టము నలమి
 రహించెడు చిత్రి మొకోయన నేత్రపేయతక” సంధించెక”

ఈ కల్పన యొక విలక్షణ మైన ప్రతిభా సమున్నేపము. ఈయన, లోకోత్తరులు
 చిత్రి చిత్రిములుగా నుండును.

“నెండ్లి నేనెండ్లి నైరగు”

“సీ శ్రీహనుడ లుండంగఁ జీరె తడయు వనుచుఁ దీసి శరణున నిడు”

“కోర లుండినచోఁ గన్నులుగూడఁ గలచు”

“నెద్దతల నొక్కరుని నన్ను నెల్ల”

“ఈ పాల్వేయి సాధించి”

ఇచ్చట దేయి యనునది పురుషున కుపలక్షణము. మరిగడుగుఁ గనవు మాటలు ఉత్తరైచ్చిత్రములు వెక్కులు.

“కనుకుతు నంటి”

“నీ కావసుడు మ్రొంగు నంతటి యాకలి గాఁ తావగింజ యంత

“అనఁగా ననఁగా నొక యుజ్జని యనియెడల చందమునను సంభోషణ మీ”
వొనరించెను”

అన్నిటికంటె విచిత్రమైనది.

“కూర్పుండలే కబ్బాలాచ దొడం .”

అబ్బా! అబ్బా! అని యనుకొనుట యని యర్థము. సూరన్నగారి

“అహా వుజ్జింపడ”

యన్నట్లున్నది.

తైలి మొత్తముమీద సుకుమారము - వేశలము. అస్వయ కాశ్యము లేనిది. సులభముగా న్గ మయ్యెడిది. అచ్రీబంధ కవులు గడునరు లైన శతక కవులు విడిపోయిన తర్వాత రామకృష్ణ శతకముతో నారంభించిన యొక మొత్తని తేలుగు మాటల పోడి నేతల కలన విడిచి వచ్చుంట్లైన తైలి. ఈ తైలి తిరుపతి వెంకటేశ్వర కవులయందు మహావృక్షముగా పెరిగినది. రాజశేఖర శతావధానిగారి యీ గ్రంథ మందలి తైలి గూడ నేతావృక్షమైనది.

అడివము సూరక నాటికి తేలుగు పద్యపు శోధ యంతయు యతిపాస లక్షకుట లోని సమత్కానముగా భాసించినది. ఈ యూహకు మొదటి పోడిద్యులక మైనది “పట్టితలిత్తుడు ధర్మసూతి మొత్తని పులి” తిక్కన్నగారి మొదలైన రచన.

ఒకోగుణము పెండు రచనలు. ఎక్కువ భావమును తక్కువ మాటలతో చెప్పుటయు నోజో గుణమే! ఒక భావమును విస్తరించి యెక్కువ మాటలతో చెప్పుటయు నోజో గుణమే! ఈ కావ్య మందలి యోజోగుణము రెండవ రకమైనది. ఈ ద్వితీయ విల పితమైన యోజోగుణము కవి ప్రతిభ సముద్దీపితాచిత్ర్య ప్రకాశిత మగును. ఈ కావ్యము సందలి కథ సాంఘిక కథనంటి దగుటచేత నిది యిచ్చట నాచిత్ర్య సందాయకము. ఈ కావ్య మువం దెచ్చటను దీర్ఘ సమాసము లుండవు. ఒకటి రెండు చోట్ల మాత్రమే కలవు!

“ఘోషావహా యతిః పాతకా వికచారవింశ గణి దీప్య త్నద్య కాసాం
తుంక తరంగాంతర కేకాపరి మయ త్కల్యాణ సంహారముల్”

వలసినచో సమాసపు కూర్పింత సుమారుముగా వందలలును, వాగ్విజ్ఞానమును
జేయు పరిచయ!

“అప్రతిహత పాపన హృదంతయఃకుక్ బహుశాస్త్రజేష గుణా.
విభ్రంతు బ్రహ్మవర్చస పసిభ్యుర్యః, పాదక మంద మట్లు స్వ
చ్చప్రభ వైదివాదుః కుః సాత్త్విక విగ్రహః కేగుదెంచి క్కొ
త్త ప్రియముక్ జానర్చ సముదాత్త మశోకార నేన వాత్తతక్”

ఈ పద్యము నన్నయగారి పద్యము వలె ఉన్నది. ఇందఁ యావాత్త్యము నచనలో
జేదసాతము వర్ణించుటచే కవి యుపయోగించెను. తక్కిని చోట్ల నిట్టి వియ్యకారక
పోలేను.

చివరకు మోహనుడు తన చేసిన పాపము మిక్కిలి భరోసా వైనదని పశ్చాత్తాపపడుచు
నొక పద్యమును చెప్పెను.

“అః కళా వాడి యగ్రము కిగ్గ—విడిచావను దెచ్చి కీకముక్
దతిమనఁ జెట్టలేని—చెడిచిమ్మగు భద్రముఁ దెచ్చి మేనిలో
గొఱ గొఱ పొణ ముండు వజ్రుక్ గడికంఠులు రాలు నట్లులక్
గరకర గోనినక్ ఫలము గల్గుదు! క్కన పుణ్యలేకముక్!”

ఈ పద్య మందలి మాట లేరుకొనుట యచ్చులను హాసలను సంయోగ పరచుట
యొక విచిత్రమైన విగువును సంపాదించు చున్నది. మనదన మోహనుని పశ్చాత్తాపము
యొక్క తీవ్రతను చూచక మగుచున్నది.

శ్రీ శ్రీమత్పంచదశతామ్రైతము:

క్షీరసాగరం.

మ! భగవంతుండగు రాజశేఖరుడు నీపట్లం గలాల! దాంధ్రమం
ద గణేయమ్మగు క్షిప్తనీగల పృథాపాక్షేను చారిత్రముక
సాగసా రీతి రచించి సత్కవుల మెచ్చుల్ మెచ్చుగాఁ గొంటి! వెం
తగ వట్టంతును రాజశేఖర కపి! భన్యండ వీనునిఁబుక!

చెల్లపిల్ల - వెంకటకాశ్రియ,

అంధాస్థానకవులు, మదరాసు గవర్న మెంటు.

“పుష్ప వతి”

కృత్తికర్త. ముర్భాక రాజశేఖర శతావధాని గారు.

రాజశేఖర శతావధానిగారు రాయలసీమ యందే గాన వాస్త్వి మంతకును బృహత్తి
జెందిన మహాకవులు. కవి పరమేష్ఠీయగు శతావధాని శ్రీ చెల్లపిల్ల వెంకటకాశ్రియగారును
కవి కుల గురువులగు విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారును వారి కవితా వైశద్యమును గూర్చి
ప్రశంసించి నపు డొక తక్కిన ప్రశంసలు జగా దివ్వజీ.ముందర సన్నచీపములు.

“ఏక ఏవభవేదంగీ శృంగారో వీ.ఏవహి” అను నాలంకారి కోక్తి ననుసరించి,
వీరరసా విష్కరణమున ‘రాజాప్రతాప చరిత్ర మూలమున కవితా వీరులైన వీగు శృంగార
రసా విష్కరణమున దనుకు గల యసమాన చాతుర్యమును జూపుట కీ ‘పుష్పవతి’ కావ్య
మును సంతసించిరి. ఈసంతరించినది నిండు జన్మమున యందుగాదు.

పదునాతేకుల నుండియుక హృదయ దౌర్బల్యంబు చేఁ గుండుచుక

బదయుగ్మంబుఁ గదల్చి బైటఁ జరియింపకలేని, సితిలో!

అయిన కృతిరచన నునక మంచినీళ్ల ప్రియము! కృతి రచనము నెలో-పదినాగ్ని
గాక తడవుండదు. అదియు సర్వాంగ సుపన్నముగ మూర్తీభవించినది!

పుష్పవతి వేయిపద్యములకు నైబడిన యైదాశ్వాసుల కావ్యము. కథ జరిత్రా
త్మక మైనది.....

సముచితములగు వక్షసములతో శృంగార రసము నవీన కాలాను గుణముగా పోషింప
బడినది!

ప్రసన్న గంభీరముగు సమాసరచన శాలివార్తా చమత్కారములు-అసమాన ధారా
దోరణులు కవిగారికి వేన్నతో బెట్టినవి. ఉత్తమసాహిత్య విద్యాకక్షల కిట్టి గ్రంథములు
ముఖ్య పతనీయ గ్రంథములుగా నుండ దగినవి. విశ్వవిద్యాలయాధినేత ల్లిట్టి యుత్తమ
కృతుల నాదరింతురు గాత.

భారతి మేసెల 1949.

నీ॥ హాస్యరసము వహింపతి ♦ వంది మోహ
 సుమంగ విలసిల్లెనో యెన ♦ వడిపి నావు!
 మోహనుని పోత్రపోవణ ♦ ముసకు నీకు!
 శత కిరీటంబు లిచ్చివర ♦ జాల వనసు!

క॥ లాతత్వము పెక్కుమత
 నీలము సౌందర్యముకొను ♦ శిష్టత దగి యీ
 భూలోక ప్రాప్త నాయకి
 పూలకు దొరనాని నీవు ♦ పుష్పావతియుకా!

క॥ అటువది నాదనం పెచ్చుట
 మురువగు శృంగార కావ్య ♦ మును గూర్చితి! నీ
 గరువము నుతింపఁ దరహే
 చిర క్షీణి నీహా! రాజ ♦ శేఖర సుకపి!

ఇట్లు.

జి. లక్ష్మణశాస్త్రిశ్రీ.

అశానకప

వనశ్రీ.

ప్రతులు వలయు వారు:—

వృ క్షీ బు క్కు డి సో,
 గంభీర పిలాస్, పార్థివటూరు.
 (వడప జిల్లా.)

Sri Kavi Sarwabhouna, D. Rajasekhara Satavadhar is the greatest of all the historical poets in Andhra Des. As the illustrious author of the immortal works, Viz "The Rana Pratap "Amar Simha "Chandanripala" "Veeramati "The Heroines of Hindusthan (in English) and Pushpava he is unrivalled in theme, diction, style, imagery and imagination.

The reader who would never condescend to laugh at Mohan Singh's words and deeds should either be a saint or a tyrant and his place can never be between them. This work excels many a modern contemporary classic in all points of literary excellence.

The Author's dexterous pen checkles into life of blazen resplendence the marble cold characters and confirms the universal truth that the poet is the "Power of Eternal Truth". Kavi Samrat Sri Viswanadha Satyanarayana says well, 'Kavi Sarwabhouna alone, I declare, can claim Tikkana's genius in Andhra Desa'.

A. K. Muni.

— కవిసారస్వతామ —

డి. రాజశేఖర శతావధాని.

పుష్పవతి

(శృంగారప్రబంధము)

కర్త :

కవిసార్వభౌమ - వీరప్రబంధ పరమేశ్వర - మహాకవిమూర్తాండ -
సాహ ద్వీరప్రతాప - అభినవ టాడిత్యాది బహుళవిరుద విఖ్యాత
డి. రాజశేఖర శతావధాని,
ప్రొద్దుటూరు.

- పబ్లిషర్ :

S. విశ్వనాథం
మద్రాసు.

నం. 2-0-0

వలయువారు :—

S. విశ్వనాథం

14, సింగన్న నాయక వీధి,

జి. టి. మదరాసు.

తొలిపలుకు

“పుష్పావతి” యను నీ ప్రబంధమును సుప్రసిద్ధకవులును- సవధానులును గవి సార్వభౌమాది బహుళ బిరుద విఖ్యాతులును-నగు డి. రాజశేఖర శతావధానిగారు వార్ధక్యమున రచించిన శృంగార రచన :

ఇతర సమయములలో వీరు కొన్నిరచనలు చేసి లోకమున కందఁజేసినను ‘రసరాజు’ మనఁడగు శృంగార రసములో నింతవఱకు నింత పట్టుదలతో వ్రాసినది లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఏ రచనమునందేని రచన సాగించి మెప్పు గనవచ్చును. కాని, శృంగార రసమున మెప్పు సంపాదించుట దృశ్యాదృశ్యము. వీరు ప్రకృతము మెప్పుఁ గైకొని రనియే నా నిర్ణయము.

సుప్రసిద్ధ రచనలనుగూర్చి వ్రాయునపుడు ‘ధార ధారాశము-రసవత్సరము’ నిర్దష్టము లోనగు పడికట్టు మాటలు వ్రాయవలసియుండదని విజ్ఞు లెఱుంగుదురు. ఇయ్యది యీ కవి సార్వభౌముని,

“పెద్ద తనంబున గనిన బిడ్డ! సుధా మధురానులాప!” యని నొక్కి చెప్పఁ దగియున్నది! సహృదయు లిద్దానిని మిక్కిలి మెచ్చుకొనఁగలరు!

శ్లో॥ కవిః కరోతి కావ్యాని - లాలయ త్యు త్రమోజనః॥

తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి మహద్వహతి సారథం॥

బెజవాడ

18-8-47

}

చెళ్లపిళ్ల - వెంకటశాస్త్రి

శతావధాని

విషయ సూచిక

—•—

ప్రథమాశ్వాసము

విషయము.

పుట.

పూర్వపీఠిక	vii
నలినరంజనుడు రీవారణ్యముఁ బ్రవేశించుట	1
పుష్పవతి దర్శనము	3
నలినరంజనుడు వ్యాఘ్రమును దునుచుట	4
నలినరంజనుడు పుష్పవతి కుపచరించుట	4
పుష్పవతీదేవి చంద్రమహాలవకు వెళ్లుట	10
మోహనుడు చంద్రమహాలకోటకు వచ్చుట	13
మోహనసింహు నుపన్యాసము	15
మోహను నుపన్యాసము	18
పుష్పవతి యుద్ధానమున నలినరంజనుఁ గలిసేకొనుట	22
పుష్పవతీదేవి చరిత్రము	24
నలినరంజనుని ప్రణయ సూచనము	29
నివేదనము	31
నలినరంజను విషయముఁగూర్చి పుష్పవతి యోజింతుననుట...	34

ద్వితీయాశ్వాసము

నలినరంజను సంప్రార్థనము	36
పుష్పవతి యంగీకారము	37
వరసింహరావు పూర్వచరిత్రము	41
వివాహ ప్రశంస	46
వరసింహము	49
మోహనుడు చంద్రమహాలకోటకు వచ్చుట	53
మోహనసింహుని ప్రధానోపన్యాసము	54
పుష్పవతి శోపించుట	67

తృతీయాశ్వాసము

తండ్రి యభిప్రాయముఁ బుష్పవతి నలినరంజనున కెఱిగించుట	71
నలినరంజనుని విచారము	72
నలినరంజను వివాదము	78
రీవారణ్యమున గంభీరసింహునిపైఁ జోరులు పడుట	79
నలినరంజనుడు సేనాపతికి సాయముగుట	79
గంభీరసింహుని కృతజ్ఞతా ప్రకటనము	81
గంభీరసింహ - నలినరంజనులు మొగలిపల్లెకు వెళ్లుట	84
నలినరంజను నివాసము	86
గంభీరసింహ - నలినరంజనులు సంభాషణము	87

విషయము.

పుట.

పుష్పవతి ప్రశంస	88
పైన్యవతి చంద్రమహాలాన శేసుడు	90
మోహనుని రాక	98
మోహనుని యువన్యాసము	98
పుష్పవతి గానము చేయుట	95
మోహనుని మహోపన్యాసము	96
మోహనుడు పద్మతటాకమునఁ బడుట	101

చతుర్థాశ్వాసము

పుష్పవతి - గంభీరసింహు లుద్ధానమున నుండుట	106
పుష్పవతి వివాహ సన్నాహము	108
పుష్పవతిదేవి వేదన	109
వర్షారంభము	112
మోహనుడు దుర్గమునకు వచ్చుట	114
గంభీరసింహుని విచారము	118
మోహనుడు నరసింహరాయనిఁ దొందఁజుట	119
ఋణపరిష్కారము	121
మోహనుడు తెచ్చిన భూమణములు	122
పుష్పవతి మేడకు వచ్చుట	124
మోహను నుపన్యాసము	125
మోహనుడు నరసింహరాయనితో నిష్ఠురము లాడుట	128
మోహనుని యువన్యాసము	130
పుష్పవతి పద్మతటాకమున దూకుట	133
నలినరంజనుడు పుష్పవతిని మేడకుఁ జెచ్చుట	135
నరసింహరాయని యాగ్రహము	136
నలినరంజనునిపై మోహనుడు విజృంభించుట	137
నరహరి దుర్గమునకు వచ్చుట	143

పంచమాశ్వాసము

మోహనుని నిజృంభణము - అంతోష్ఠన్యాసము	145
గంభీరసింహు నభిభాషణము	148
పార్వతాముని శాసనము	153
మోహనుడు గంభీరసింహునిపై విజృంభించుట	155
పుష్పవతి తనమనస్సు విప్పి చెప్పుట	159
మోహనునియందుఁ బరివర్తనము	161
పుష్పవతి వివాహము	163
మోహనుని సంప్రార్థనము	164
నలినరంజను పట్టాభిషేకము	167

పూర్వపీఠిక

మ॥ సిరభక్తి భవదంఘ్రియగ్మమును బూజింతుగదా యెప్పు! నీ
కరుణాలోకమే నేటిదాకను ననుక + గాపాడె నేలోపముక
వజ్రలక్ష్మణక! యెప్పు డిట్లె కరుణా + పాదత్యముక జూపి బం
గరు తల్లి! నను నుద్ధరింపఁ గదవే! + కామేశ్వరీ! శాంకరీ!

1

ఉ॥ నాడును నేడు నీదు చరణద్వయిపై హృదయమ్ము నిల్చుకొ
న్నాడను! నీదు కూర్మివలనక బలు విఘ్నములక దొలంచు కొ
న్నాడను! నిన్నుఁ గొల్చుచు మనః ప్రమదంబును గొంతకీర్తిఁ గొ
న్నాడను! నీకు నప్పువడినాడను వేయివిధాల శాంకరీ!

2

క॥ శంకరుఁడ్రిపురానుర విల
యంకరు-భక్తావలీ ప్రియంకరు - రిపు నా
శంకరు - సకల జగత్తే
మంకరు - చరణాబ్జయుగము + మది సేవింతుక!

3

మ॥ అనురాగోన్నతి సూత్నసూతన చరిత్రాంశంబులక జేర్చి యే
యనఘోర్వీశ్వర సత్కథల్ కృతులు వ్రాయక గంటి! దద్వంశ క
ర్తను ఛాయాహృదయేశు - సర్వవిబుధోదాత్త స్వరూపుక విక
ర్తను సర్వామరపూజ్య భాస్కరుని మాఁర్తాండుక బ్రశంసించెడక!

4

సీ॥ అసమాన వేద వి + ద్యా ప్రాధి కేక ము
ఖబ్రహ్మ యనఁ గీర్తి + గనిన ఘనుడు!
సార భాషా మహా + సాహిత్యరూఢికి
గ్రతు భుగాచార్య ప + ర్ణాయపదము!
నఖలాండ్రభాషా ర + హస్య పారీణతా
ప్రాభవస్ఫూర్తి స + ర్వజ్ఞమూర్తి!
శబ్ద శాస్త్రసార + సామ్రాజ్య మేల జ
నించిన పుణ్య పా + ణిని మహర్షి!

గీ॥ విష్ణు భక్తియె మూర్తిభ + వించె ననంగ
నలరు కందాల్లవంశ దు + ధాభిచంద్రుఁ
బరమపురుషు సాక్షాత్పర + బ్రహ్మమూర్తి
మద్గురుస్వామి దాసార్య + మది భజింతు!

5

గీ॥ భారతీనాథు నపరావ + తారము లనఁ
గావ్య జగము సృష్టించి లో + కముల మనువు
నన్నయాది కవీంద్ర మం + దార తరుల
నాంద్రభాషా గురుల నిత్య + మభినుతించు !

6

సీ॥ ఆత్మలోఁ బాడమిన + యతి సూక్ష్మ గూఢ భా
వము లెఱుంగఁ గల న + ర్వక్షమా ర్తి !
క్షిప్త ఘట్టముల న + షీ సమక్షమునఁ గన్న
యట్లు వర్ణించు క + వ్యగ్రగామి !
ద్విశతాధిక గ్రంథ + వితతి వ్రాసి తనంత
వాడు లేడని పేరు + వడసిన కవి !
నవలలు వ్రాయు సా + ప్తవమున కేకము
ఖ బ్రహ్మ యని కీర్తి + గనిన మేటి !

గీ॥ నాంగ్ల భాషా వచన సౌష్ఠ్య + వాతీయాధి
నఖిలలోక గద్యబ్రహ్మ + యన నెగడిన
“జార్జి - రై నాడ్జన్” కవి ‘బ్రాంజు + ప్టాచ్యుఁ’ గొనుచు
నొక్కనాఁ డేను జదువుచు - + నున్న యవును !

7

మ॥ తనచి త్రంబున బాల్యమాదిగ సుహృ + ద్భావంబు పెంపొంద న
న్ననయంబుగ గడు గారవించి యనురా + గాయ త్ర భావంబునగా
గను-నాభూతపురాన్వయాబ్ధి శశియా + నారాయణస్వామి-నగా
గన నేతెంచె నొకప్పు మోడ మలరం + గా నింటిపై మేడకుగ !

8

ఉ॥ ఆయనయుగ ‘నమస్కృతి’ య + టంచు వచించుచు నిల్చినంత నే
నాయత బాంధవంబును బ్ర + యం బలరారఁ గవుంగలించి క
ర్దోయికః బారణంబుగ హి + రుగ గని “మీ కృప యింతదొడ్డదా
నే! యిపు డిట్లు దర్శనము + నిచ్చితి-రిన్ని దినాల కేనియుగ !”

9

క॥ అని పలికి యతని నుచితా
ననమునఁ గూర్చుండఁ జేసి + సంభావన చే
సిన ముసిముసి నగవులు మో
మున మొలకె త్రంగ నతఁడు + మోదముతోడఁగ.

10

తా॥ “అన్నా! యెన్ని దినంబులో కడచెఁ గా + దా మిమ్ము దర్శించి! నే
నెన్నో మాటులు వచ్చిపోద మన - ని + ట్లై చెల్లెఁ గాలంబు! సం

పన్నుల బే గద జేవాదార్థ్య! ముఖరా + మంటె మనశ్శాంతి! మీ
కెన్నందుగ నొక లే దటం చెట్టిగి హా + యొగ గాంతు: జత్తమ్మునగ! 11

మ॥ ఒక నానారీక బాధయుగ తెలియ క + త్యుత్సాహులై యుందు! రా
ర్థిక జైన్యంబు నెటుంగ! రిజ్జీ కవు లే + కి యంచు మే మెప్పుడు
త్యుకతగ గాంతుము! మీ ప్రతాపు:కు దగ + త్సాజ్యంకునై వన్నె వా
సికి నెక్కెగ గవిగిటి మీకుఁ బ్రథమ + శ్రీ వానముగ గూర్చుచుగ! 12

మ॥ అనఘా! వీరమతీ మహాకృతయ! నం + మహ్యంధ్రావనిగ దెచ్చె
త్తని! దత్తిత్తిని దండభూపకృతి వృ + థ్గ జేసి! ని రెంటిక
న్నను మిన్నంది ప్రతాపసింహుల ననమా + చువాద్య కాన్యంబు నే
దనుచుంధించె దింగత సుగత యతో + వ్యాసంగ ఘాయ స్వముగ! 13

మ॥ మృదు పవమాన చాలన న + మేధిత నాంగ తిరంగ రంగ నం
న దతి వికస్వరాంబురుమా + మండ మరంద రస ప్రమత్తి ప
ల్పద నినదానుకారి పద + వాక్య సమాహిత సత్కవిత్వ సం
పద యది - పూర్వ పుణ్య పరి + పాక వశంబునఁ గాక కల్గునే! 14

సీ॥ వసపత్రి - బెజవాడ - + కనిగిరి - గుంటూరు -
మైదరాబాదు - రా + జమ్మకేట!
యున్నోలవాడ - రేం + లూరును - జటప్రోలు
రాజపూ - స్వేమచం + ద్రాపురములు!
నల్లూ - రైనాల్యాది + నిఖలపట్టణముల
నెన్ని సన్మానమ్ము - + లెన్ని సభలు!
కడిరి మొదల్కొని + గంజాము వఱకు మీ
రాణాప్రతాపు గా + రవము నిండె!

గీ॥ నిగనిగలు గొల్పు పెనుకొండ + "గగన మహాలు"
నను-గళాపరిషత్తు స్వ + ర్ణమయ వజ్ర
ముకుట మర్పించి నిను భక్తి + బూజచేసె!
సరస గుణధామ! శ్రీ కవి + సార్వభౌమ! 15

మ॥ " పరచారిత్ర కవిత్వ భారతి" - "కవి + బ్రహ్మన్ మూర్ధన్య" యగ
విరుదుల్ రెండు పదుల్ గడించితిరి! భా + విగ మీ ప్రతాపేంద్ర న
చ్చరితం బారవితారకంబుగ రహిం + నగ గల్లు! విద్వత్కవుల్
గరముగ మెచ్చురొకో! సమీక్షల మిముగ + జ్ఞాపించి వేనోళులగ! 16

మ॥ అదనంబారగఁ జెల్లపిల్ల కులదు + ధాంబోధి రాకానుధా
కరుఁడా వెంకటశాస్త్రి ముప్పదిపుటల్ + గ్రంథంబుగా వ్రాసి మీ
మెఱుంగుఁ గావ్యము మెచ్చి 'మీరెపుడు వా + ల్మౌక్తిక గథాపాపణ
స్ఫురణఁ మీరెద'రంచుఁ బల్కె! ననఘా! + పుష్పాంద వీ వన్నిట! 17

ఉ॥ పాయక విశ్వనాథకుల + వార్ధి సుధాకరమూర్తి! సత్యనా
రాయణగారు! మీ కృతితి + రమ్ముగ 'భారత'మంచు మీరును
దీయని కైతకుఁ 'సుకవి + తిక్కన'లం చని ముందు భారతి
వ్రాయఁడె! మీ ప్రతాపకృతి + వంటి మహాకృతి కల్గునే మీతి! 18

మ॥ అరరే! మీకృతులెల్ల నుత్తమము "లా + ర్యావర్త నానీమణుల్"
కరముఁ మెచ్చెద రాండ్లపండితులు! త + న్నాంభీర్య సాశీల్య బం
ధురతల్ గ్రంథముఁ జూచినఁ డెలియు! ను + క్తల్ డెల్పుఁగా లేవు! భూ
ధర మద్దంబునఁ జూపఁగాఁ దివుడు చం + డం బెందుఁ బెంపొందెను! 19

ఉ॥ వీరరస ప్రభోధక ప + విత్రి చరిత్రల నాది నుండియుఁ
మీరు ప్రబంధరూపముల + మించ రచించి కవీంద్రులందు వి
స్తార యశంబుఁ గాంచుట ప్ర + శస్తమ! ధైర్యము నిప్పు తొక్క శృం
గార రస ప్రధానమగు + కావ్యము వ్రాయుఁ డటంచు వేఁడెడ! 20

ఉ॥ బిక్క రసంబునందున మ + హాన్నతి ముట్టిన ప్రోడ కెందు వే
తొక్క రసంబు క్లిష్టముగ + నుండునె! సార రసానుభూతి తా
నెక్కడనైన నొక్క విధ + మే కడ! మీ కృతి యేదియేనియుఁ
జక్కని పాకముఁ గొని ప్ర + సాదగుణంబున మున్గి తేలెను! 21

ఉ॥ ఎక్కడి వారలో - యెటులో - + యెన్నియొ పాత్రములక రచింప - మీ
రొక్కగతిక గృతుల్ నలుప + కూజక యుండఁగరా దటంచు నే
నొక్కి వదించువాడను! న + నుక క్షమియింపుడు! మీ సమక్షమం
డెక్కుడు పల్కుఁ జాల! దయ + యెంచి కృతిక రచియింపఁ బూనుడి!" 22

మ॥ అను నత్యాదరమేదురం బతని వా + క్యశ్రేణి నాలించి "యో
యనఘా! నీ హితవృత్తి కెంతయును నే + హష్టింపఁగాఁ గంటి! నై
నను నారోగ్య విభూతిలేక కడు వం + తక గుండు నాకుఁ సుఖం
బన నున్నే! తను దార్ధ్యహీను కడఁకల్ + వ్యర్థములే యాఁగదా! 23

మ॥ పదునాతేడులనుండియుఁ హృదయ దా + ర్పణంబు బాధించుట
బదయుగ్మంబుఁ గదల్చి బైటఁ జరియిం + పక జాల కున్నాడ! దై

నృదళలో నాకుఁ దొలంగు పెన్నఁజొ! యనూ + ర్యం పశ్యతా మాధిమైః
సదనంబు విడలేని నేను గృతులక + సంధింపఁగా నేర్తునే!

24

మ॥ సరసంబై - మృదుభావసంయుతమునై + సర్వాచితీసార వి
స్ఫురణం బేర్పడ విశ్వవాధ విజయం + బుక-రాయబారమ్మునుక-
మతియుక నిమ్మకులోద్భవోద్ధరణ మక + బల్లంకముల వ్రాసి నే
ర్పఱుతా మీకడఁ గావ్యకృష్ణముల నే + వాక్రవ్యఁగా నేటికీ!"

25

క॥ అన - "మీ రారోగ్యము చా
లని వారలె కాని, మది ద + లంచిన కొక నూ
తన కృతి యనఁగా మీ కె
న! నలో పదివాల్లొ గాక - + నడ నయ్యెను!"

26

మ॥ రసముక దీర్పంగ నొచితక నటమఁ బా + త్రశ్రేణిఁ బోషింప - సుం
త సహాయత్వముఁ గోరఁ బోదు! కృతి నాం + తంబైన నే వచ్చి యు
ల్లన మారంగఁ బఠించి మీకు న్పడయో + జ్ఞానంబు సంధించెడక!
బసఁ జెన్నాదు భవ నృహాకృతిఁ బఠం + పక భాగ్య మె ప్పబ్బునో!"

27

క॥ అని పోనఁపున్యముగా
నను నూతనకృతికిఁ బూన్పు + నా నర్చిలి మి
త్రుని గాంచి "యెఱిగి యెఱిగియు
నను నిర్బంధింప నే మ + నక గలవాడక!

28

ఉ॥ ఏయొక గంటసేపొ లిఖ + యించినఁ బద్యము లెన్నియైన నే
వ్రాయఁగనేర్తుఁ! గాని యవి + వ్రాసినతోడనే వైత్యధాటి యొం
తో యెసరేగి పుట్టుఁ దల + నొప్పి! మహాకృతి క్షౌ లోపుదుక!
బాయక కొంకినక్క హిమ + వర్షిరి పైనిడ మోయ నేర్చునే!

29

సీ॥ వలపుకానికే దన + వలపుకత్తియ వైనఁ
గొడకొన్న ప్రణయంబు + గ్రుడ్డిదైనఁ-
దన కని పెంచు సం + తానంబుదెసఁ దల్లి
స్వాంత నుండలి ప్రేమ + మంధమైనఁ-
దన యిలువేల్పుగాఁ + గొను దేవతపయి భ
క్తునకుఁ గల్గిన భక్తి + గ్రుడ్డిదైనఁ-
దన కష్టపడి చేర్చు + ధనరాశిపైన స్వా
ర్థపరుని రక్తి యం + ధంబయైనఁ-

శ్లో॥ గ్రంథకర్తకు నిజమనః + కల్పిత ప్ర
బంధ పాత్రలపైఁ గల + ప్రణయబంధ
మంత నేయంతలుగ గ్రుడ్డి + దగుట సత్య !
మటులు గాకున్నఁ గృతులు సా + గుటయుఁ గల్గ ! 30

శ్లో॥ ఔదార్య-కాంతి-మాధు
ర్యాదులు-కావ్యముల నెన్ని + యలరిన-హృదయా
హ్లాద మొనరింపలేవు! ప్ర
సాదగుణము తక్కునైనఁ + జప్పనగుఁ గృతుల్ ! 31

శ్లో॥ కావున-నాకు నూత్నకృతిఁ + గల్పనసేయు టసాధ్యమంచు నా
భావముఁ దెల్పు-నాయనయుఁ + బల్కలు పల్కలు దానిగూర్చి ప్ర
స్తావ మొనరె! నేను హితు + స్వాంతము నొచ్చునటంచు జంకి “పు
ష్పావతి యంచుఁ బద్యకృతి + వ్రాచుఁ గడంగుదు” నంచుఁ బల్కితిన్. 32

శ్లో॥ అమ్మ! భవనైకసార స + చ్ఛాతృకపు! +
సస్వరూపిణివగు నిన్ను + సంస్మరింతు!
నీకృతి రసోత్తరముగ వ్రా + యింప నమ్మ!
తైలరాజన్య కన్య! సా + జన్య ధన్య! 33

శ్లో॥ వీరరసప్రబోధక ప + విత్రచరిత్రలె కాని యెప్పు నే
వేటు రసమ్మునందుఁ జెయి + వెట్టి యెటుంగ! బుధేంద్రులెల్ల శృం
గార రసంబు వ్రాయు టది + కష్ట మటందుడు! కాన-నీకృత
పూర మొకింత యెక్కువగఁ + బూన్చి ననుక గృతకృత్యుఁ జేయుమీ! 34

మ॥ జననీ! కష్టమొ సౌఖ్యమో! హృదయ చాం + చల్యంబుమై గావ్యముక
బాసరింపక దొరకొంటి! గోవిదచయం + బుల్ మెచ్చ ‘రాగా ప్రతా
పు’ని సృష్టించిన నాదు లేఖనిని న + మ్ముక జేయఁగాఁ బోకు! నీ
యనుకంపారతిఁ బెక్కుభంగుల మదిన్ + ధ్యానింతుఁ గామేశ్వరీ! 35

మ॥ లలితా! నీకృప మంత తక్కువగు నే + శ్క భీష్మదుండో మహా
బలుఁడుక సన్నని గడ్డిపోచను గడ + ల్పక లేకు! నీ సత్కృత
బల మేపారిన - దుర్బలాత్మ్యఁ డయినన్ + బ్రహ్మాండశాండంబు ముం
డల మోయంగల! డీవె సర్వమున కా + ధారంబ వో యంబరో! 36

శ్లో॥ అచింతిత భూమి జను + లందఱు వాడుచు నుండు గాధలన్
మంచి వచో నిగుంభనలు - + మంచి చమత్కృతి - మంచి శయ్యలున్

నుంచిన సానుభావములు - † మంచి యలంకృతు - లొప్ప వ్రాయు - బే
 థాంచు నదే ప్రబంధ మనఁ † గాఁ! గృతికా గుణముల్ ప్రధానముల్! 37

చ॥ మృదుపదసంచయం బది క † రీరము! మానసముగ గజంచుచుగ
 బాదలు రసాతి విస్ఫురణ † ముల్ పెనుసొందెడు జీవశక్తి! య
 భృదయ విశేష ధర్మచయ † ముల్ పరిణామ ఫలంబు లా కృతుల్
 త్రిదశులకైన వంద్యములు † దేవుఁడు మెచ్చు పవిత్ర పుష్పముల్! 38

ను॥ తతసాయంతనవేశ వచ్చి మకరం † ద స్వందియూ మల్లికా
 ప్రతతిక జేరుమటంచు భృంగముల క † వ్యా రంపి రాహ్వన! మా
 గతిఁ గావ్యంబు రసార్ద్రమైన రసికుల్ † కాంక్ష విలోకించి త
 ద్గత శబ్దార్థ రసప్రభాత మకరం † దం బానుటల్ వింతయే! 39

చ॥ సదముల మైన కావ్య మొక † సారి సమాధృతిమై బరించినా
 జదువరికి హృదున్నతి నొ † సంగి - వికాసముఁ బెంచి - చేతనా
 భృదయము నిచ్చు! నిట్టి గుణ † ముల్ గలిగింపనినాడు కోవిదుల్
 పదముల చేటుగాక - కృతి † వ్రాయుగనేల వృథా శ్రమించుచుగ! 40

శా॥ నీచాగ్ర త్కరుణాబలమ్మునఁ బ్రయ † త్నింతుగ గృతిక వ్రాయ! వి
 భ్రాజ చ్ఛబ్దపరంపరల్ - మధురమా † భావమ్ములుగ సద్రసా
 వ్యాజశ్రీ మహిమంబు లిం పెనయఁగా † సాంతంబుఁ గావింపు! మీ
 పూజాపుష్పము నుంచి నీపదయుగం † బుగ గొల్తుఁ గామేశ్వరీ! 41

ఇట్లు

కవిసారస్వభామ డి. రాజశేఖర శతావధాని

(శ్రీ)

పుష్పావతి

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ లోష్పాదు తుషారపర్వత ముదీచిత్-ప్రార్థిత భూరి బు
 గాళాఘాతము-వింధ్య యామ్యమున-నింకత్ బశ్చిమాశాతటం
 బాలంబంబుగ యావనాభి-యిటు లాఠ్యవర్త దేశంబు ల
 క్షీలోలాక్షివిధాన భారతమహా + గేహమ్మనక్ జెల్వగుక్ !

1

క॥ అవి—శాలివాహనశత్రో

ద్యవమునఁ బదునొకఁడునూర్ల + పైఁ బదియునునా
 ల్లవవత్సర నవవాసం
 త విలాస విశాల విమల + తర వాసరముల్ !

2

చ॥ అదినెలలందుఁ జైత్రము-ది + నాంతపువేళ-పవల్ మహోష్ణతా
 స్పదుఁడయి చండభానుఁడు ప్రపంచమునెల్ల సహింపరాని యెం
 డదవులఁజేసి ఘర్మనిబిడంబొనఁచుచుఁ బ్రాణులక్ గరం
 బదవదసేసె! బైన విల + యావహవాతము వీచె నుగ్రమై !

3

“నలినీరంజనుఁడు రీవారణ్యముఁ బ్రవేశించుట.”

ఉ॥ ఆసమయంబునందు శుభదాయతలక్షణశోభి-వైరిసం

త్రానకరప్రతాపమహి + తంబగు నొక్కహయంబు నెక్కి నూ
 త్నాసమ సుందరాంగుఁ డొకఁ + డాత్రముతో నరుదెంచె నా'మహో
 బా' సరిహద్దుతూర్పున 'రి + వా'క్షితి భూరివనాంతరంబునక్ !

4

చ॥ పడమటికొండనెత్తముల + పైఁ బొడలక్ బ్రభవించు తీవెలక్
 బొడముచు-శృద్ధిసొంది-బలు + పుగ్గని సద్రససౌష్ఠవంబు ని
 న్మణిగ గడించి-దోరగిలి + మాగిన గుమ్మడిపండు చందమై
 పడియె దివాకరుం డపరఁవారిధి - లోహిత కప్ర దీధితిక్ !

5

సీ. వ్యాళరాజేంద్రు సహస్రవస్త్రముల బొల్చినవేయినాల్కల ♦ ననుకరించి-
వసదేవతాలయ ♦ ద్వారంబుపై ప్రేలు రావిరేకలగుంపు ♦ రాణ మెఱసి
పేరడవిని గాల్చి ♦ వేయినాల్కలు సాచు దావాగ్నిశిఖల చం ♦ దము వహించి-
విపినదేవతగుడి ♦ ప్రేలేడు సవరంజ చిటుగంటరుచులతో ♦ జెలిమి నెఱసి

గీ. యాకులే కెండుకాయ లాద్యంత మలమి
పెనుకొడలుచేయుచు శిరీషవృక్షవితతు
లస్తమానార్కు నిబిడ శోణాంశుతతుల
నలరె వసమునఁగొఱవిదయ్యముల కరణి !

6

మ॥ కలరావంబులెసంగఁ గోకిలతతుల్ ♦ గానంబుఁగావించె గొ
మ్మలనందందును గూరుచుండి! యభిరామస్వాదు దివ్యాంబుసం
కలితంబై ప్రవహించుచుండె సరసన్ ♦ 'గమోద' మ్మబేరిటన్
సెలయే! అందుఁజరించు సాంఘుల శుభా ♦ శీర్వాదముల్ గాంచుచున్ !

7

క॥ మొగమెల్లఁ గనులుగలిగిన
మ్మగములు మునిచీకటులకు ♦ నెడఁబెడచు వి
చ్చుగఁ జెంగలించె! నడవియుఁ
దొంగలు విరియు కొలకుకరణి ♦ దొంచుచునుండెన్ !

8

మ॥ అట కేదేశమునుండివచ్చెనొకొ! మ ♦ ధ్యాహ్నంబునన్ దిండియె
చ్చటనో! యెచ్చటి కేగఁగావలెనొ! య ♦ శ్వం బింక వీరుండు మి
క్కుటవహనెండకు డస్సివచ్చినటు క ♦ స్తోనయ్యె! నావీరుడ
ప్పటి కచ్చోటికిఁ గ్రొత్తవాడని మదిన్ ♦ భావింప వర్తించెడిన్ !

9

క॥ బలవైరిమణులఁగులికెడు
కళలను-నీలోత్పలముల ♦ కాంతలను-నథ
స్థలినలుపును-గలిపినగతి
నలరెన్ దురగంబు కోమలసితరుచులన్ !

10

క॥ శారీరస్థావంబు ను
దారమనస్థావంబు ♦ దశముకొనెడు శృం
గారకళాసమయం బిరు
వైరెండవవత్సరంబు ♦ వజలు నతనికిన్ !

11

డి॥ కోడెమిటారిమేఘములకున్ నలుపున్ బదులిచ్చి-కుమ్మికో
రాడెడుముంగురుల్ నిజశుభాస్యసరోజముచుట్టు గుంపులై

యాడెడు గండుతుమ్మెదల † యల్లు విలాసముఁజెంప-వీరుడున్
జూడంగనొప్పె నప్పుడు ప్ర † నూనకరప్రతిమానవేషుడై !

12

గీ॥ పొట్టియునుగాక మిక్కిలి † హడవుగాక
నమరకమ్మైన తనమూర్తి † నవకమునకుఁ
గొమలచూపు లుత్పలతోర † ణములుగట్ట
వదన మోరకుఁద్రిష్ట నభ్యాస ముండె !

13

చ॥ మనమిటు వర్ణనకమునుంగ † మందముగా దురగంబు ముందుకున్
జన నెగదోలి వీరుఁ డెఱిఁ † సాంధ్రవనాంతరసీమఁజొచ్చె ! నూ
తనవృదులనిలార్చకవిఠానము స్వాగతిమండఁజేసె చా
తనిచెవికిన్ మనోహరసుభామధురంబు గాననంపడన్ !

14

మ॥ పవమానుండొం గానరూపమున చాఁవ్యనంబునంధింప వీ
రవరుండున్ విసినంబుమధ్యమును జేరన్ యత్నమున్జేయ-స్తం
ధవమున్ వేగమపోక చానిగతి మండుంబయ్యె ! వీరుండు సే
తువు యోజింపంగసాగె ! చేదియు నుదిన్ † గోపంగజే దయ్యెడన్ !

15

చ॥ పదియగు నేండ్లనుండి కను † భక్తియు రక్తియుఁజూపి కొల్చి నె
మ్మదినలరించు వాడునము ! † మాపటివేళ ! యరణ్యసీమ-యి
ట్లదవదనంది చూత్మహృద † యంబుంగలంచుబ రేటికంచుఁ గొం
కదొడంగె వీరుఁ ! డంత దురంగం బచలస్థితి నిల్చె నచ్చటన్ !

16

“ పుష్పావతీదర్శనము ”

మ॥ ఒకదూరమ్మనఁ బూవుటిరమున లీలోద్యానసీమాంతమం
దొకకన్యామణి కేలఁ గుట్మలము నత్యుత్సాహయైతాల్చి త
ద్వికచశ్రీఁ దిలకించి చిత్తమున నుద్భిన్నంబుతా భావనా
ప్రకరంబున్ రమణీయవృత్తిమున నం † భావించె నీరీతిగన్ !

17

గీ॥ “ మృదులమై, సుప్రసన్నమై † పొడలుచివు
ప్రసవమగునపు నీదుగ † ర్భంబు విచ్చి
రేకు లెడనుగుచో-నీశఃపీఠ మెంత
గాసిపడునో గదా ! కలిఃకామతల్లి ” !

18

మ॥ అను నీవృత్తిము భావ-మయ్యమృతకల్యాఘ్నాది వీజెంచి యొ
య్యన శ్రోత్రేంద్రియపర్వమున్ నలుపఁగా † నశ్వంబునుఁడిగి ముం
దునకున్ వీరుండునాఁగె ! నంతబొదయంఁదున్ గాంతపైదూకఁ బొం
చిన శాస్త్రాలకిశోరరాజమును వీక్షించెన్ ఊణంబందునన్ !

19

క॥ మెఱపుమెఱయు నురవడితోఁ

గరవాలం బొరనుబాసెఁ ♦ గనలొందిన కే

సరివోలె ద్వీపిదెసకును

బరుగిడె వీడుండు! ♦ సంత వ్యాఘ్రము గదలె?

20

మ॥ మెడ వాటమ్ముగసాచి పిల్లివలె నెఱ్ఱిబొంది పాదంబు చ

ప్పుడు గాసీయక నొండురెండడుగులు ♦ ముందుంచి యుప్పొంగుచు

గడుధాటిక బొదనుండిదూకె-నిజవత్తం బుద్ధిలోవిచ్చి య

య్యడవిక స్థావరజంగమం బఖిల మాహారింతునొక్కో యన!

21

“నలినీరంజనుండు వ్యాఘ్రమును దునుముట”

మ॥ అతిమర్వారభయంకరార్భటిని నయ్యారణ్యసత్వంబు ను

ద్ధతిఁ బైదూకఁగఁ జంద్రహాసము నుదాఁజ్జప్రాశింగీలించి యా

యతశౌర్యాధ్యుండు వీరుఁ డోటుపడ కా ♦ వ్యాఘ్రంబుపై వ్రాలుచు

బ్రతిలేకుండఁగ సంగరంబు సలిపె ♦ బ్రత్యక్తిమర్వారుండై!

22

ఉ॥ హాళిని గానమునలుపు ♦ చంతయు భద్రమటంచునుండ నా

భీలమహాధ్వనిక వనము ♦ భేదిలఁజేసి సమీపమందె శా

ర్దులము రేగుచు బయికి ♦ దూకుటఁ గన్గొనినప్పు డాసతీ

లాలితచిత్తమెంతగఁ గ ♦ లంగెనొ! ‘హా’యని వ్రాలి మూర్ఛిలె!

23

క॥ ‘హా’యను నాచెలిధ్వని విని

యా యోధుండు తిరిగిచూచి ♦ వ్యాఘ్రగళము న

త్యాయతకృపాణధార ను

పాయమ్మునఁ దఱిగి దాని ♦ ప్రాణముఁబాపె!

24

మ॥ ఒరలోదుర్ని నిశాతఖడ్గమును నా ♦ యోధుండు శీఘ్రంబె వె

న్దిరిగె “మండెమచంద్రనిప్పులవలె ♦ నేత్రమ్ములొప్పక భయం

కరమృత్యుప్రతిమానవక్రమున వ్యా ♦ ఘ్రస్వామిపైదూక నీ

సరసీజేక్షణ భీతివ్రాలె! నకటా! ♦ సప్రాణులై యుండునే!”

25

“నలినీరంజనుండు పుష్పావతి కుపచరించుట”

మ॥ అనుచు బాణరయంబునగదలి యయ్యబ్జేక్షణకాసి ని

ల్చెను! బ్రాచీదిశఁదోచె నప్పుడు నిశా ♦ సీమంతినీవజ్రమో

హానకోటీరము చంద్రబింబము-మహీయఃకౌముదీక్షాశనం

బున ధాత్రికవినువాక ముంచిన విధంబు రూఢిఁగావించుచు

26

క॥ పండువెన్నలనెలుంగు లా † వసతిదువుల
యాకులోగలులను బరి † వ్యాప్తికొంది
కలసి మునిమునిచీకట్లుల్ † మొలుచుచోటఁ
బూలుపూచినయటు వెండి † పూతపూచె ! 27

క॥ జలజలబొరలెడి చెంగటి
సెల-సెల్లా తడిపితెచ్చి † చెలియమొగమునక
జలము చిలుకరించుచు న
చ్చెలువకు వీడుండు వలయు † సేవలు సేసెన్ ! 28

క॥ బలహీనంబుగ హృదయము
చలియించుట యరసి వీర † సత్తిముఁ డవుడా
చెలిశిరమునకును దనతోడఁ
దలగడగాఁగూర్చి వినరెఁ † దనచేలమునక ! 29

చ॥ కొమ నిటు వీడుఁడుక గదిసి † కొన్నిక్షణంబులు సాత్త్వికోపచా
రము లొనరించుచుండగ మఁరాశిమనోహరయాన డిర్ఘసే
త్రము లొకయింతవిప్పుచు ను † ధాకరబింబముగేరు వానివ
క్రము తననైపువ్రాలుటను † గాంచె శరీరము పుల్కలెత్తెగక ! 30

క॥ తన మును కని యెఱుంగని మా
తనపురుషునిజూచి సిగ్గు † దళముకొనఁగ మా
నిని లేవఁబూనె ! వీరుం
డును'వలవదు వలవ'దని క † మకవారింపక ! 31

క॥ “అంతయు సేమమె ! లజ్జ
క్రాంతవగుచు లేవఁబోకు ! † గంటగ మూర్ఛా
భ్రాంతవయి ! తెంత బడలితో !
స్వాంతము పదిలముగనుంచు † పరమశుభమగుక ! 32

క॥ సీప్రాణమునకు మాఱుగ
నాప్రాణము నొసఁగువాడ ! † నమ్ముము ! విశ్రాం
తిప్రక్రియఁ గావింపుము !
సీప్రతిమారాధనంబు † నేనొనరింతున్ ! 33

క॥ మునిమాపునఁజెలులను విడి—
వనమున-నొంటరిగ-దిరుగఁ † బనిగాదని -ని

నిన్నుఁజాల ! వెన్నవలె మృదు
నని యెఱుంగును నీదుహ్మవయః † మరవిందముఖి !”

34

క॥ అచి-చెలిమి నెఱపు నీరుని

గని యుల్లముపల్లవింపఁ † గన్యాయణి య

ల్లనలేచి కూరుచుండెను

దనదు తనూవిలసనంబు † తద్దయు వెలుంగఁ !

35

ఉ॥ పండిన పంస-దేవతల † పాలిటి ప్రాణపుఁబిండివంట-యా

వెండివెలుంగువేలుపు-ప † విత్రపుఁగాంతుల నొందిరట్లు యో

ధుండను వానిచెంగటను † దొయ్యలి-యిరువుగుఁడ-సాత్వికా

ఖండ మనోజ్ఞభావ రస † గాఢ హఠాదనుభూతి సంపదఁ !

36

క॥ అమ్మెలత వదనలావ

ణ్యమ్మును గనులారఁగ్రోలి † యానందపర

త్వమ్మున నీరుఁడు తనచి

త్తమ్మున నుడివోవకుండఁ † దనివుఁబొందెఁ !

37

సీ॥ తనదుసౌందర్యమం † తయు నొక్కచోఁజేర్చు

లాలిత మధుమాస † లక్ష్మీ యనంగఁ

జాపల్యమునుమాని † జగతికి దిగివచ్చి

మెయిదాల్చు క్రొక్కారు † మెఱు పనంగ

సలచతుర్దశలోకములు గెల్వ విడివడ్డ

ప్రసవాస్త్రి నాఱవ † బాణ మనంగ

నంబరాంబరుని జూ † టాగ్రభాగమువీడి

యిలఁజేరు చంద్రమః † కళ యనంగ

గీ॥ భువనమోహన లావణ్య † మూర్తివెలయు

కలికిపూరెమ్మ కమ్మబు † గారుబొమ్మ

కొమ్మ విసినదేవతయో - వైకుంఠము విడి

ధరఁదిరుగు నాదిలక్ష్మీయో † యెఱుంగరాదు !

38

క॥ అరవిందముపయి నిందిం

దిరమ్ములు-చంద్రుఁడవులు † నీలాంకమటుల్

మెఱసె గరితమొగమునఁ గ

స్తరి బొట్టిది కరగి-దెసలు † సుగభిశములుగాఁ !

39

చ॥ పడతొకయంశముల్ గదిసి † శాశుగబొంది కతేను వర్షపు
బెడఁగులెక్కె మిద్ది యనిపించెను పైటచెరుగు నిద్దపు
న్మడుతలపై న వజ్రమణి † భూషయెకంగు నెలుంగు! దానిపై
నుడువతికాంతి వ్రాలి సుష † మోర్చితఁగూర్చి అతొంగమేనికీ! 40

మ॥ శతజన్మంబులకై న నింతటి మహ † సౌందర్యనామాభ్యుదే
వత-రాకాశశిబింబనక్త-చతులఁ ప్రత్యగ్రదాగ్రత్మలా
యతమూర్తి దిలకింప నాతఁమె! యా † హ! యామె దివ్యాత్ము
త్తతి దానీతతిఁజేసి నేలఁగుల తేజస్సున్ దీపించెడిక! 41

క॥ పనితి యసమానసౌంద
ర్యనిధానంబగులయెఱిగి † యామె బలుకరిం
పను మనపై తద్వదనం
బునఁ జూడ్కినిగిడ్చి ప్రియము † పొంపిరివోవక! 42

మ॥ “అలినీలాలక! తండ్రికాలమున రా † జ్యంబూడె! బెక్కుల్ విప
త్తులు వాటిల్లెను! గొంతకాల మిచటక † ద్రోయంగ నేవచ్చితిక!
వలిదండ్రుల్ గతియించి! కొక్కరుడ! ను † ద్వాహంబులే దింక! న
న్నలిసీరంజనుడండ్రు! నిన్నుఁగని డెం † దం బుత్సవం బండెడిక! 43

గీ॥ అడవు లనినను-నంభోవి † హార మనిన-
నీదు టనినను-మృగయా వి † నోడమనినఁ-
బ్రాణపదములు నాకు! రీ! వాధచిత్రి
ప్రకృతిభాగ్య మనుభవింప † వచ్చినాడ! 44

క॥ ఆమొగలిపల్లెలో సౌం
పౌ మందిర మలరు! దాని † యందొక వృద్ధ
స్త్రీ మెలఁగు! నచ్చట సుధా
ధామముఖి! నే వసింపఁ † దలఁచితి నిటుపై! 45

చ॥ అమృతరసస్వరూపమగు † నక్షరకూటములోని ధన్యవ
ర్ణములను నీయపూర్వమధురంబగు నామముగాగ నోచు భా
గ్యము గనినట్టి వర్ణనివహంబును దెల్పుము! నాదుకర్ణయు
గ్యము గడుఁబుణ్యమొంద విసఁగి! గావలతుక సరసీరు హేక్షణ! 46

క॥ ఎఱుంగనివాడ నటంచును
బరపురుషుడననుచు జంకుపడకుము! నిన్నుక

బరజేవతఁగొనిలిచెను

పరమహితఁడని తలంపు- † ననితా”! యనుచు

47

మ॥ సరసాలాపములాడు వీరుని నిజా † స్వంభెత్తి కెమ్మొవిపై
దరహాసంబునటింప నమ్రతయు మహాస్థింబున్ స్ఫుటంబౌ మనో
హరసంపుల్లవిలోచనంబు లనురా † గాంకూరసౌభాగ్యముల్
వజుల్ గన్గొని, లేమ యిట్టులనియె † బ్రత్యుత్తరప్రక్రియన్!

48

క॥ “పరవారలఁడఱియును నేఁ

దఱుగ మాటాడియెఱుగఁ! † దైవమనై న

న్నరసి మహాపదఁబాసిన

కరుణానిధితోడఁ బలుక † గా దనఁదగునే!

49

ఉ॥ పావనవారి పూర్ణమదె † పద్మతటాకము! దానికొలఁ జె
త్వైవిలసిల్లు చంద్రమహా † లందు వసించు! నృసింహరాయపు
ధ్వీవరమాళి తండ్రియు! ది † విజనె బాల్యమునందుఁ దల్లి! పు
ష్పావతీయందు రిందుఁగల † వాడు ననున్ గరుణాపయోనిధి!”

50

క॥ అని వాసంతపికస్వర

మున-మ్రోడులు చివుడలెత్త- † పుల్లాంబుజలో

చన తనపేరును దెలిపిన

విని నలిసీరంజనండు † వికసిత మతియై,

51

క॥ ‘ఈవనితానామము ‘పు

ష్పావతి’ - ‘పుష్పావతి’ యని † పలుమాటను జే

తోపీధిని స్మరియించుచు

భావించి యతండు రాగఁపరతంతుండై!

52

క॥ “ఓనెలత! నీదుజనకుని

నేనెఱుఁగుదు! స్వామిభక్తి † నిగుడంగ ‘మహా

బా’నృపతులఁగొలువఁడె భూ

జానులు దనకొరవము బ్ర † శంసయొనర్పన్!

53

మ॥ నినుఁగన్నట్టి వసుంధరాంబ కడు వ † ర్ణింపకబడకవిందుఁ! బా
వనసౌజన్యనిధాన! యాజనని యఁవ్యాజంపువాత్సల్యలా
లనముగ్గోల్పడి కాంత! నీవెటుల బా † ల్యముగ్గడకద్రోసితో!
జననిన్ బాసిన యాడుబిడ్డల యదృ † ఘ్నం బెంత హీనంబాకో!”

54

క॥ అని తనతల్లిప్రశంసలు

వొనరించిన-జనని కనుల † మ్రోలను గనుప

ట్టినయట్లులై పుష్పావతి

కను లశ్రుకణాళి మాక్తికములకు రాత్పై!

55

మ॥ “నను మన్నింపుము! నీమదికొగలఁచు సంధర్శంబులకడెచ్చి మె

త్తని నీచి త్తము గాసిచేసి యపరా † ధం బేనుగావించినఁ

దునకుకొ నాదగుమానసంబు వ్యధనొం † దుకొ! నాప్రమాదంబు నొ

య్యన సైరించితివంచు నీ నననిచో † బ్రాణంబు లల్లాడేశి!

56

మ॥ స్తిమితంబౌ శుభదృష్టిచూచి ధనల † స్త్రీదేవి నేవుండున

ద్యము నిత్యోత్సవ-నిత్యమంగళ-జయో † దర్శంబు గావించుఁగా!

కమ్యతానోగ్యకళావిలాసములతో † స్రాంతిసౌభాగ్యసౌ

ఖ్యము లీ వొందెదగుగాతిమంచు మది నాకాంక్షీతు వేధంగులక!

57

మ॥ సకలప్రా భవవైభవప్రథితలై † నామంతులుకొ నేలు మ

స్తకముకజేర్చుచుఁగొల్పు భారతమహా † సామ్రాజ్యసౌభాగ్యల

క్ష్మీకి సాపత్న్యము నీకుఁగల్గిన-మృగాశీ! నేను గొండంత హ

ర్షకళకడేలద! నట్టిపుణ్యసమయప్రాప్తికొ నిరీక్షించెదక!

58

క॥ మనకిటు దైవనియోగం

బునఁ బరిచయ భాగ్యమొదవె! † బోనాడక మై

త్రిని బెరుగఁజేయవలెనని

మనసారఁగఁగోరువాడ! † మధుగుణాఘా!”

59

క॥ అని నలినీరంజనుఁడును

దనభావముఁ దెలుపఁ దరుణి † తద్దయు రక్తికొ

దన నునువాలూపుల నా

తనిమోమున నిలిపి వినయతాత్పర్యమునక!

60

మ॥ “పదులకొ జూచుట-నెమ్మిమైదరిసి సం † భాషించు తేనాఁడునుకొ

గరమిష్టంబులుగావు నా! కయిన-నికొ † గన్గొన్న స్వాతంబు సం

బరముకొగొంత వహించుచున్నయది! దై † వంబే నీనుకొనేయ చె

చ్చెర,నకజేర్చినమాట నిక్కవము! పౌ † చ్చెం బుండునే మైత్రికొ!

61

క॥ జనకుఁ డిపు డూరలేమిని

జనఁ దడవుగ నిచటనిలువ! † జనఁగావలె! నొ

య్యన నతఁడు వచ్చు! నేటికి

మనకు నెలవు! కొనుము నా ను ధి మస్కారంబుల్!”

62

మ॥ అని వాక్రచ్చి సరాగతోమల కటా ధి ట్టావిష్కృతిక జాదులో
చని నెమ్మొమ్మకయింతి వాల్చుచుఁ గృత ధి జ్ఞత్వింబును వెల్లడి
చెను! వీడుం జెడబాటునోర్వక వగ్గ ధి కింతించి “జైవాత్మకా
నన! జాగయ్యెను! నీవు గేహమునకుఁ ధి నైశంబ పోవకదగుక!

63

మ॥ మదధీనంబగు మానసంబున మహా ధి మాణిక్యదీపంబుగా
సుదతీ! యెప్పుడు నీదువిగ్రహము ని ధి ల్బుక! శీర్షముఁద్రుంచు నా
పద వాటిల్లిన-నీదుచింతన మెడక ధి బాయక! భవన్మైత్రీకై
మదియెట్లు తల్లమందుఁ! బ్రేమ మిగురిం ధి పక నన్ను విక్షింపుమి!”

64

మ॥ అని గంభీర గళస్వనంబున మనో ధి హ్లాపముల్పల్కి శో
భన రాగార్ద్రవిలోకనంబులను బై ధి హైజల్లు నావీర్యో
ధుని గన్నెత్తి పిసాళిచూపుగములం ధి దుకముంచి యత్తెన్వియి
ట్లను బ్రాహ్మీకరకంజరంకత శుకేం ధి ద్రానూనవాజ్ఞాధురిక!

65

క॥ “ఎఱుంగుదు నీమృదుహృదయము!

నెఱుంగుదును గృతజ్ఞతాప్తి! ధి నెఱుంగుదు ధర్మ

స్ఫురణము! నిన్ను మనంబున

మఱువంగఁబో! నింకఁబెక్కు ధి మాట లవేలా!

66

క॥ మనమిటు మాటలలోఁబడి

నను, గాలము సాగిపోవు! ధి నాజనకుఁడు వ

చ్చును! మాటవోవుఁ దడసిన!

ననుఁబోవంగనిమ్ము మన్న ధి నము దైవారక!

67

క॥ నలినీరంజన! నేటికి

వెలసిన భాగ్యమునఁ బదియు ధి వే లొనగూడక!

గలిగినగతి నాచరితముఁ

బెలుపంగలను తోవు నీకుఁ ధి దీటిక యైనక!

68

“పుష్పావతీదేవి చంద్రమహాలానకు వెల్లుట”

క॥ కలువలువిచ్చెడు శుభ వే

ళల నీపొదరింటికడ మె ధి లంగెడ! నీవిం

దుల కరుదెంచిన సుఖమున

నెలయుదు” నని మెఱుంగుజూడ్కి ధి వీడుఁ గని చనక!

69

సీ॥ పద్మపద్మాకర తరంగః † పంచై మంద
యానముల నేగు కొదమరా † యంచమాక్షి-
మాద మదగజయాన నం † పదల చరుగు
సుదతి దేన తెప్పవల్కు † చూచె నతనిం!

70

మ॥ జలుంగుల వెన్నెల నెల్లువల్ చినుకు ను † శ్రీపూర్ణమాచంద్రమం
ఱలసామీప్యమునుండి యొక్కమొగి నఁ † ధధ్యాతకూపంబులో
పలికిఁ ద్రోయఁగఁబడ్డ మద్భుతవలె-న † వ్యామాఝీ, వేంచేయ-న
గలమా వేదనకొంది చిత్తిము కలం † గఁ వీరుఁ డివ్వంబునై!

71

క॥ ఒకకొంతసేపటికిఁ బ్ర
క్కనుఁగదలుచు మొగలిపల్లెఁ † గల మందిరసీ
మకుండనె! నారాతిరి కో
డికి నతనికిఁ జెల్లవాఁడ! † డీల్వడె ధృతియుఁ!

72

సీ॥ ఇంతలోనఁ బుష్పావతి † యింటి కేగి
భోజనమొనర్చి మృదుతల్ప † మునఁ బడుండె!
నిరిసి మునిమాపు సాగిన † వివిధదృశ్య
ములు మదినిదోచినట్టులై † కలఁతఁ జెనిచె!

73

ఉ॥ స్థావరజంగమాత్మక వి † శాలజగంబును మ్రింగినైచు నా
కై వడి భీకనోద్ధతిని † 'గాం'ద్రని మిన్నులువ్రీలఁ దీవ్రసం
రావమెల్లర్ప వ్యాఘ్రము ఛ † రమ్ముగ దూకినదృశ్య మప్తు పు
ష్పావతికాంచె గట్టెదుర † సాగినభంగి మహోగ్రరీతులఁ!

74

మ॥ తనచి త్తంబు కలంగుచుండ-నట క † త్యంతానురాగంబుతోఁ
దనప్రాణంబున కానచేయక కృతాం † తప్రాయుఁడై బెబ్బలిక
దునుమకవచ్చు దయార్ద్రాచిహ్నుఁడ జయం † తుకబోని సౌందర్యమో
హనుఁ డావీరుఁడు దోచినక మదికి సా † ఖ్యంబబ్బెఁ బడ్డాక్షికిఁ!

75

మ॥ దరహాసాంకురశోభియా ముఖముతో † ధారాశసౌందర్యభా
స్వర రేఖాతతితో-నతండు మది సా † త్కృతమైనంతఁ గ్రా
త్తిరకంబౌ ననుభావసంపద ప్రభూ † తంబౌచు నెమ్మోన ము
మృరమయ్యెక జెలికిఁ బ్రపుల్లతర వో † మాంచు బుడారంబుగఁ!

76

క॥ బలిమిని గనుమూయుచుఁ బూ
వుల సెజ్జను వ్రాలి చెలువ † పొరలుచునుండక

దొలుకోడికూసెఁ బలుమా

ఱులు గత మెగ నై కొక్కొక్క ధోర్లో యనుచుక !

77

క॥ తెలతెలవాటిసఁదూర్పున

జలపహితుండుదితుండగుచు ధ స్వర్ణ కిరణముల్

గొలిపెను ! సృసింహరాయం

డిలుసేరంగ వచ్చెఁ బుత్రి ధ హృదయము విచ్చెక్ !

78

సీ॥ ఎదురెదురుగ రెండు ధ గదులుండె ! వానికి

నవ్వల నొకమహా ధ ద్వారముండె !

ద్వారమవ్వల మేడ ధ పైకెక్కిపోవ సో

పానపంక్తులు రెండు ధ పట్లు దనరె !

నవి దాటఁ బదియునే ధ సంకణంబుల గొప్ప

పడసాల యుండె ! న ధ వ్వల సమస్త

వస్తుసంతానముల్ ధ వఱలెడు గదులు సొం

పెనఁగె ! నవ్వల మహా ధ నసము వెలసె !

గీ॥ నింటిపైఁ జంద్రశాల యెం ధ డెనఁగె-నడుమ

నొకచతుర్శాల-దానికి ధ నొక్కవైపు

నిలిచె రెండుగర్భాగార ధ ములు ! నొకదెస

రమ్యతరమైన యంతఃపు ధ రంబు దనరె !

79

సీ॥ తలవాకిటికిముందుఁ ధ దళుకనీలపురా

యదుగులు-పైనఁ బం ధ దిరియు నుండె !

భవనంబుచుట్టు నా ధ వరణంబునను బెక్కు

రకముల తరువిన ధ రములు పెరిగె !

ఘానిచుట్టునను ము ధ ప్పదిమూర లెత్తుగాఁ

గలపెద్దప్రహరీ సొం ధ పులు గడించె !

బ్రహరిలో సర్వతో ధ భద్రరచన లొప్పు

ద్వారంబు వెలుగొండె ! ధ దానిపైన

గీ॥ గోపురము ! దానిపైఁ బూర్ణ ధ కుంభయగము !

వఱలి, ప్రాచీనకాల నై ధ భవనమృద్ధి

వేయివిధముల ఘోషించు ధ చాయ వెలసి

మంచి విఖ్యాతిగ నెఁ జంద్ర ధ మహాబోట !

80

మ. తనకన్నుంగవ హస్త కేళి యిచ్చెను ♦ జక మేడవై కెక్కుచుక
ద. కాకాలయమందు భూవిభుంధ్ర శ్రే ♦ స్థిక్ గార్వముల్ దేర్చుచు
జెను! బ్రాహ్మకర్మగ నేవకుం జెనుగుచుక ♦ “జేవా! పరా! కింకి భా
జనముక జేయగ నేగుడె” డని నచిం ♦ నక-లేచె నావేతయుక! 81

సీ॥ బిడ్డ పొడవు దాక్ష్య ♦ మొప్పారె యవయని
పలుత వీరత్వమై ♦ భవముడెలువ!
వాజ్మనఃపాదుష్య ♦ వైఖరిఁ బ్రకటింపి
మొగము ముక్కోపి యక ♦ యిలుపుడెలుప!
మెఱంగుజామనచాయ ♦ మేనును గన్నులు
ముఖలక్షణములెల్ల ♦ బోల్చిచూడ!
నధికారకాంక్ష-ద్ర ♦ వ్యాపేష - క్రౌర్వంబు-
ముప్పిరి గొనినట్టి ♦ చొప్పుడెలుప

గీ॥ నిట్టనిలిచిన నెమ్మేని ♦ నీటుతోడఁ
బిడుగుబోలిన పరమ గు ♦ భీరమూర్తి
యటువదేడ్లప్రాయంబు దా ♦ పైన చూచ
నమున నతడు నీరుగడను ♦ క్రమముడెలుపు! 82

క॥ బలకరములు-దుచ్చములగు
పలురకముల మంచి పిండి ♦ పెటలతో నా
కలి వాయ భోజనంబులు
సలిపిరి పుష్పావతీయును ♦ జనకుం డెప్పుడుక! 83

గీ॥ అల్లపడసాలలో బెద్ద ♦ బల్లపయిన
బోనకత్తె! పల్లెమునఁ దాం ♦ బూల ముంప
జనకుం డాతనినెంటుం బు ♦ ప్పావతీయును
గూరుచుండి తాంబూలాంబు ♦ గొనెనునంత! 84

“మోహనుడు చంద్రమహాలు కోటకు వచ్చుట”

సీ॥ చిననాటఁగోలె నొ ♦ చ్చియుఁ దట్టగిల్లుచుఁ
జెను లాడివోయిన ♦ నెన్నుతోడ!
వీధిబాలుర లాగ ♦ విగళిత రోమజా
లమ్మైన కుటుచ వా ♦ లమ్మతోడ!
నడువలే కష్టపు ♦ పడుట దోకకొని ర
క్రము కాటుచుండు మో ♦ కాళ్లతోడ!

వేళకుఁ ది-డి క్ ♦ స్పృహమొ గనుజిక్కి
చెక్కి-గట్టిన బక్కి ♦ యొక్క తోడ!

సీ॥ గాలి నీవఁ దొలుదిచోట్లఁ ♦ గూలి నూలి
పోవు తిట్టువపై వచ్చె ♦ మోహనుండు!
తేజ పొట్టిదాలును-గాల్లు ♦ దీర్ఘమగుటఁ
గొంతు లెగఁ బట్టి-సేల దో ♦ కుకొనకుండ!

85

సీ॥ చలువచేసిన జల్లు ♦ జలతాడు దువ్వల్లు
రంగు హొరంగువా ♦ రంగఁ గట్టి!
యపరింజ పనితనం ♦ బలరాడు మొకమాలు
కఱ లున్న యంగర ♦ కా ధరించి!
వలిపెంపు జలతాడు ♦ పైనఁగన్నడ గుచ్చె
సవరించు నంగవ ♦ స్త్రుఁబుఁదాల్చి!
యల నెమ్మిపురికన్ను ♦ లదుదుగాఁగనుపట్టు
మవ్వంపుఁగావి దు ♦ మాలు చుట్టి!

సీ॥ వ్రేళ్లనిండ నుంగరములు ♦ పెక్కుదొడిగి
కేల బంగరుబెత్తంబుఁ ♦ గీలుకొలిపి
సుడియు నొయ్యారమున మేను ♦ సొట్ట వోవ
మోహనుండు చంద్రమహాలు దా ♦ పునకు వచ్చె!

86

క॥ తనమిత్రుఁడు దుర్గంబున
కును వచ్చెనటంచు-నెదురు ♦ కొనఁగ నృసింహఁ
వనివిభుఁడు కోటవాకిటి
కిని వేగమవచ్చి యతని ♦ కిఁ గనఁబడుచున్!

87

మ॥ “మిడిమధ్యాహ్నపు తెండవేడిమికి నె ♦ మ్మేనెల్లగాసిల్లి చే
డ్పడఁగా వచ్చితి! నీదురాకకును మ ♦ త్స్వాంతంబు రంజిల్లె! జె
ప్పెడి దేమున్నది! ప్రొద్దుపోయెను! గృహ ♦ ప్తి వార్యముఁడిగ్గుచున్
గుడువన్ ర”మ్మని వాని డించుకొనియెన్ ♦ గుఱ్ఱంబు నందుండియున్!

88

క॥ వీరనరసింహరాయఁడు
గారవమునఁ దోడితేరఁ ♦ గా భవనంబున్
జేరి యచటఁ బుష్పావతి
నారసి మొగమెల్లఁగన్ను ♦ లై కూలఁబడెన్!

89

“మోహనసింహం నువన్యాగము”

శా|| “ఎజన్మంబునఁ జేయు పుణ్యమునన్” ♦ నో విజ్ఞతగంజుఁ గాం
భోజీరాగమునందు! దానివలనన్ ♦ ముఖ్యప్రయోగక్రంశు కాం
భోజం బందు లభించె! నాచెలితనం ♦ బుగ్గూర్చి - నాకిప్పు డీ
తేజ చిక్కెను! దీనిశక్తిని నివే ♦ మితుక మనస్సుగ్గిగన్!

90

సీ|| జవనత్వములు మీఁక ♦ దప్రపఁగొట్టెనయేని—
నేఁడుసంక్రములైన ♦ నెగురనేర్చుఁ!
దనదేహలాఘవం ♦ బును జూపఁబూసిన—
శీతాద్ర శిఖరివైఁ ♦ జెంగలించు!
లీల నించుక కరా ♦ లించెనయేని - య
భ్రష్టలంబుచి మూలు ♦ వడఁగఁజేయు!
ఘరఘట్టనమున - నీ ♦ మ్రోణిని నాగలో
కముదాక నడఁగఁద్రొ ♦ క్కంగనేర్చు!

గీ|| నలప్రపంచంబు పుట్టిన ♦ దాచి బంచ
ఖండభూమండలం బిట్టి ♦ గారవంపు
హయము నెఱుంగంగలేదని ♦ యశముఁగాంచె!
దేవతాజంతు విట్టి దెం ♦ దేని లేదు!

91

మ|| పతగేంద్రుండు నభస్థలమ్మున మధ ♦ శ్వం బీధరిత్రీస్థలిక
జతగాఁబర్విడఁ బందెముకజఱచినన్ ♦ వహ్య! ఖగస్వామి యా
యతపక్షంబులు విచ్చులోపలనె నా ♦ యశ్వంబు తానెన్నియో
శతముల్ యోజనముల్ గమించు జవమున్ ♦ సత్వంబుఁ జూపించెడిన్!

92

క|| ఈవానికి మెడక్రిందను
దేవమణి యెసంగు! దాని ♦ తేజంబునఁ బు
ష్పావతి! దీనికగణ్యం
జౌ విలువ రహించుఁ దోడి ♦ హయములయందున్!

93

సీ|| నీలమేఘచ్ఛాయ ♦ నెలకొన్నయ్యత్తమ
హయజాతులవి యెన్ని ♦ యెనఁగలవు!
‘సర్వతోభద్ర’ ‘హ ♦ ర్షప్రద’ గృహ్యమునను
కారంబు’ లివి ప్రము ♦ ఖములు గొన్ని!
‘పద్మ’ భ్రమప్రభా ♦ భాసుర మిది ‘పూర్ణ’
‘హర్ష’ మున్ పెగిటు ♦ నతికరుణ!

దీని నెక్కినవాడు † దేవేంద్రవిభవుడై
యఖిలరాజులకుఁ బూ † జాప్తుండగును!

సీ॥ పూర్వకథజన్మములఁజేయు † పుణ్యవశతఁ
గాక యిటువంటిహయము చి † క్కంగఁజోదు!
నేను గోటిరూపుము లిచ్చి † దీనిఁగొంటి!
నిట్టిహయములు వేలు నా † యింటఁగలవు!”

94

చ॥ అని తనయశ్వరాజము మ † హాగుణకోటి నుతించుచుండఁగా
విని నరసింహరాయఁడును † ‘వేగమలేచి భుజింపర’మృతం
చని తనపీటనుండి డిగి † యాదటనుండెడు వంటయింటికిఁ
జని కుచిరాన్నపానములఁ † జయ్యన వడ్డెనసేయఁజేసినన్,

95

సీ॥ వీరనరసింహరాయఁడు † పిలుచుచుండ
మోహనుఁడులేచి లోనికిఁ † బోక-యింక
నేమియోపల్కు నూల్కెనె! † నింతలోనఁ
బడఁతిపుష్పావతి యతని † నైపుచూచె!

96

క॥ “నావై పేటికిఁజూచెద!
వీవలువల కతల నిప్పు † డెఱుంగవలెనె! పు
ష్పావతి! వీనివిశేషము
లే నివరించెదను నీకుఁ † దృష్టియగునటల్!”

97

క॥ కలకత్తాపురిచెంగటఁ
గలదొక ‘డక్కా’ పురంబు! † కలికిరా! దానన్
బాలుతురు బంగదనుండియు
వలిపెపునూల్దీయు సాలె † వాంఛ్రు లతాంగీ!

98

క॥ సున్నితములయిన కదురులు
నన్నువ రాట్నములు నూలు † నన్నదైయుండున్!
నన్నలు వలువలునేయుదు!
రన్నైపుణ్యంబు నెఱుంగ † నరిది యెవరికిన్!

99

సీ॥ కాపురంబున్న య † గారంబులకుఁగ్రింద
నేలమాలియల నె † న్నేనిఁద్రవ్వి
యచ్చట రాట్నంబు † లమరించి గాలికిఁ
బోగులుతెగకుండ † మొదట-నూలు

వడికి యచ్చట మగ్గఁ ♦ మిడి-యొడలెల్లఁగ
న్నలుగాగ వలిపెంపు ♦ వలువనేసి-
పార్థివులకు సార్వ ♦ భౌములకే కాని
మఱిదక్కవాడి క ♦ మృంగఁబోడు !

గీ॥ నాదుతేజంబుఘనత కొం ♦ తకును గొంత
యెఱుఁగువారాటఁ దెచ్చి నా ♦ కిచ్చుచుందు !
రితరులును తల్లక్రిందాచు ♦ నెంతతపముఁ
జేసినను నీయ ! కరిగి య ♦ క్రింపనీడు !

100

క॥ ఈనెమలిపురులకన్నుల
మానస మలరించు నీ యు ♦ మాలుకొఱకు నెం
తే నెమకితి ! దుదకును మథు
రానగరిని గొంటిఁ జెప్ప ♦ రాని వెలలకున్ !

101

క॥ ఇది-ప్రాగ్జోతిష మేలెడు
మదననృపతి కాన్కగాఁగ ♦ మాకంపెను ! ని
య్యది నాగబెత్తమని చె
ప్పుదురు ! మహామహిమతోడ ♦ బాదలుచునుండున్ !

102

మ॥ తనరుకబో యిది శాంతివేళలను వే ♦ త్రంబాచు ! ఘోరాదులున్
జనుదేరక-గరవాలరాజమగుచున్ ♦ శాసించు ! కేలన్ వినూ
తనకాంతిక బ్రకటించు జ్యోతియగుచున్ ! ♦ దానిన్ బ్రశంసింప శే
షుని వేనాల్కలు చాలవంచు వచియిం ♦ చున్ బెక్కు లుద్గ్రంథముల్ !” 103

క॥ అని తనవలువల వాసిని
తనబెత్తముమహిమఁ దెలుపఁ ♦ “దడవయ్యెఁజుమి”
యని వినుగుచుఁ బడసాలకుఁ
జనుదెంచి నృసింహరాయ ♦ జనవిభుఁ డంతక !

104

క॥ “నీవై భవములు లోకం
బీవఱకే యెఱుఁగుఁ ! బలుక ♦ నేలా మఱలన్ !
రావయ్యా ! జాగయ్యెను
బోవయ్యా ! వేగలేచి ♦ భుజియింపంగన్ !”

105

క॥ అని చనవువెలయఁగా నా
తని హస్తము వట్టి లేపఁ ♦ దనమాటల న

ల్లన నిలిపి యారగింపంగఁ

జనియె మహానసముడెన వి ♦ పట్టవదనుడై !

106

క॥ వలలుడు వడ్డించిన వ

స్తుల మొదలిడి యారగించు ♦ చోఁ దనవిభవం

బులఁగూర్చి యుపన్యాసము

నలుపఁదొడఁగు ! భోజనంబు ♦ జా గొనరించుకొ !

107

క॥ తేరీడ్చినకై నడి నా

హారముఁ గొను పని ముగించి ♦ యాదట మధ్యా

గారమునకువచ్చెను దన

చౌ రూపముఁగాంచి యంద ♦ అబ్రము పడఁగకొ !

108

“మోహను నుపన్యాసము”

క॥ “నేనారగించి వచ్చితి !

నేనిర్బంధంబులేక ♦ యిక మాటాడం

గా నగు ! మీయందఱు నవ

ధానముతో వినుడు తెలియఁ ♦ దగు విషయములకొ !

109

సీ॥ ఇందు మీరెవరేని ♦ నెఱుంగని యొకవంత—

యమెరికాఖండ మొం ♦ డలరుచుండు !

నది మనకెన్నివే ♦ లామడలో దూర

ముననుండు ! నచ్చటి ♦ మనుజులు మన

వలెనుండు ! (కొడలెల్ల ♦ జలదరించును) వారి

పాదంబులును మన ♦ పాదయుగము

వైపు మోయును ! గాని ♦ వారితలల్ క్రింది

కిని వాలియుండు వీ ♦ క్షీంశమేని !

గీ॥ బడరు వా ! రదియొక వింత ♦ పుడమి ! యచట

నన్నివస్తులు చిత్రంబు ♦ లై తనచ్చు !

నన్ని మాయంటదొరకు ! నె ♦ డై నవచ్చి

కనుగొనుడు మీరు కన్నుల ♦ కఱపుదీట !

110

సీ॥ ఆ ‘పెనా’ దేశము ♦ దరటిపం డొక్కొక్క-

డచలోపమానమై ♦ యలరుచుండు !

నల ‘పెనామా’ నర ♦ స్కుల ‘దుమ్మి’ పూవులు

పొట్టుజల్లల యంత ♦ పొలుచుచుండు !

‘మెక్కికో’ దేశంబు † మిరెపకాయలు గండ
శిలలంత పెద్దవై † చెలంగుచుండఁ!
‘జల్లి’ లోగల యెక్కు † చీమ యెక్కిక్క-డం
బారియెన్గంతయై † పరిభవిల్లు!

సీ॥ ‘నురుగువే’ బోస గొట్టె తో † కొక్కడొకడు
నుడువకము సోకునంతటి † వాడవుగాంచు!
ధాదుణిస్థలిగలుగు చి † త్రములు చూచి
తీరవలెగాక చెప్పినఁ † దృష్టియగునె!

111

క॥ నాలుగు జలనిధులే యని
బాలిశులు వచించుచుండ్రు † నృక్మమ్ముగ! నా
ప్రేలుషల కేమి! నూలులు
వేలును లక్షలును గలవు † నెల్లి కనుగొనక!

112

మ॥ ఒడలుగోరలువోవు శీతజలమెం † తో గల్లు సుద్రంబునం
దుడుకున్నీళ్ల తరంగ మొక్కడు మహా † గ్రోద్వృత్తితో గంటకు
వెడలుక బెక్కులుమైల్లు! భూజనులు గల్ † స్త్రీనమందు! రద్దానిలో
నడగొండలో వలెనుండు నావలయినక † ఖండంబులై పోయెడిక!

113

సీ॥ గండశిలవంటి తలకాయ † కొండవంటి
యలఘు దేహంబు గల తిమిం † గిలము దనదు!
నదియు నోర్విచ్చెనేని ర † త్నాకరమున
సగమునీరంబుద్రావు న † శ్రమముగాఁగ!

114

క॥ జలనిధి నీరాడఁ దిమిం
గిలమొక్కడు మ్రింగెఁ! గడువు † శ్రేవను బడి క
న్నులుతేలవైచి కడకెటా
వెలికిదూకితిని దాని † వెన్నుచొలుచుచుక!

115

ఆ॥ రోళ్లు పగిలిపోవు † ‘రోహిణి’కారైలో
బట్టబయటఁ జట్టు † బండపై నఁ-
బైని గుడ్డలేక † పండి నిద్రించెద-
నెన్నిగంటలైన † నెండకోర్చి.

116

సీ॥ యొ జల కృశాను మారుతా † కాశములను
పంచభూతములకును జే † డ్పడఁగఁజోను!

యోగముల కీలకంగిన ♦ యొజ్ఞ నగుట—

నన్ని విద్వేలు నాకుష్ఠీ ♦ నణగియుండు!

117

చ॥ ఎఱుగదమీరు! నేచెలుప ♦ నెంతయు నబ్రముదోచు! దక్షిణో

త్తరకుడుభూము లున్నయవి! ♦ తప్పక వత్సరమందు నారైలల్

తరణిజనింపఁ! డాఱగు నె ♦ లల్ దిమిరంబు రహింప! దిట్టియ

బుర్రమగుసీమలెన్నో హడు ♦ పుక గొలుపుక ధరణీతలమ్మునక!

118

గీ॥ అమెరికాఖండ ముత్తర ♦ మందుఁ దవిలి

‘హరితఖండంబు’ వొలుచు! న ♦ య్యవనియెల్ల

మొలక మొలువని పెనుమంచు ♦ బోడినేల!

గణికయు లభింప దెన్ని ల ♦ క్షుల నొసంగిన!

119

గీ॥ క్రాలు నొకదేశ మాస్త్రికా ♦ ఖండమనఁగ!

నామహాకుండమున వెల్లు ♦ నగ్నిహోత్ర

రాశియై యొప్పుఁజుమి ‘వహా ♦ రా’ యెడారి!

దానివర్ణింప బ్రహ్మకుఁ ♦ దరముగాదు!

120

చ॥ పొడవది వేయిక్రోశములు ♦ పో! పరపుక మఱి వేయిక్రోసులుం

డెడు పెనునిప్పుఁగుప్పఁ బుర ♦ ణించెడు సైకతవార్తి! వృక్షముల్

వొడమపు! గడ్డిపోచయును ♦ బుట్టదు! సీ రొకచుక్కయైనఁ గ

న్నడ! దొకప్రాణియుకొ దిరుగు ♦ వైఖరితోపదు పెక్కులేండ్రకుక!

121

మ॥ తడిబియ్యంబును మాటగాఁగొనుచుఁ గ్రిం ♦ దకదోడి యందుంచుచుక

వడిఁ పై సైకతముంచి కొంతవడికిక ♦ బైకెత్తఁగాఁ బక్వమా

నుడుకన్నం బయియుండు! జిత్రమిది గా ♦ దో! యొంటెపైనున్నవాఁ

డడుగుకొదింపక యన్నముకొను నుపా ♦ యం బెందుఁ గన్గొంటిరే!

122

సీ॥ వనరాశినడుమ ద్వీ ♦ పములమాడ్కిని శత

యోజనదూరమం ♦ దొకఁడొకఁడుగ

నీదులు - వానికి ♦ నాదటఁ బాతాళ

మునుదాఱు నొకనూయి ♦ వొలుచుచుండు!

గుడిసె యొక్కండుండు! ♦ గూపంబునందు బా

క్కెనడించి నీరమొ ♦ డ్దనకుఁ జేదఁ

గపిలెఁగట్టుదు! రెడ్లు ♦ కదలిపోయిన మీద

బొక్కెన దరిఁజేరు ♦ పొలుపుఁదెలుపఁ

గీ॥ బహుషముగఁ గేకలిడిన వి ♦ స్పృహమిఁజేసె
 భేరి మ్రోయింతు ! రాధ్యని ♦ వినిన పిదప
 వృషభములునిల్లుఁ జోదకుం ! ♦ డిచుట గొక్కె
 నను గ్రహించుచు నీరంబు ♦ గొనుచునుండ్రు ! 123

క॥ ఆనిర్జలదేశమునం
 దానాకమునట్టు లుండు ♦ నాజలసీమకొ
 నానావిధముల ఖర్జూ
 రానోకహములు దచచ్చు ♦ సతమధురములై ! 124

క॥ సారసుధాఖను లాఖ
 స్థూరము లెంతో శ్రమించి ♦ హ్రోవులుఁ హ్రోవుల్
 జేరిచితిఁ ! బదలకిది నెఱ
 వేతెడు పనిగాదు ! కొట్లు ♦ వెచ్చపఱచినకొ ! 125

నీ॥ బుడుగుగొట్టియల కా ♦ లృడినుండి - చక్కెరఁ
 'గ్రీకులు' వడయ నే ♦ చ్చించియుంటి !
 నాప్తేలియావారి ♦ కడవిదుంపలనుండి
 ధాన్యమ్ముఁదీయు వి ♦ దృఢు గఱపితి !
 'మహారా'యెఱారిలో ♦ జనుల కీసుము నుండి
 నేయిఁదీయు విధంబు ♦ నేర్చియుంటి !
 బుడుతకీచులు మేఘు ♦ ములనుండి తీయని
 పిండివంటలఁబొందు ♦ విధి గఱపితి !

గీ॥ వార్ధిఁదఱువకయుండ - న ♦ పారమైన
 నీటిమొత్తంబునందుండి ♦ నికరమైన
 పంచభక్ష్యభోజ్యంబులు ♦ వడయు తెఱంగు
 నెలఁత ! కురుభూమిజనుల కే ♦ నేర్చియుంటి ! 126

చ॥ ఇది హనుమంతులొకవలె ♦ నెంతగఁబెంచిన నంతసాగు ! ని
 ల్వాదు ! దినముల్కొలంది తెలు ♦ పకొ విని మీరెఱుంగంగఁ దృప్తిద
 ప్పదు ! నిలపైన మీకుఁ గను ♦ పట్టెను చిత్రము లొక్కకొన్ని ! యా
 పిదపఁ గనంగరాని వొక ♦ వేయియు లక్షయుఁ గోటి యుండెనుకొ ! 127

క॥ పరితృప్తిగనుము నేటికి !
 మఱువక తే పరుగుదెంచి ♦ మఱిగొన్ని మహా

త్తిరచిత్రంబులగూఱిచి

పరిపరి వర్ణితంబుల దెవుల ♦ పంజంపుగాఁగన్!”

128

చ॥ అనివచ్చియించి మోము దు ♦ హాసముబెంచి నృసింహభూవరున్
గని “ప్రభువర్య! నాదుపయ ♦ నమ్మునకున్ సెలవిమ్ము! ముఖ్యమా
పను లటనుండె! మీరు నట ♦ వచ్చుట మంచిది! కార్యజాలమున్
మునుకొనితీర్చి వెండియు మి ♦ మున్ గొనివచ్చి గృహమ్ముజేర్చెదన్!” 129

క॥ అని లేచినిలువ నరసిం

హన్యపాలుడు మోము మంద ♦ హాసము చినుకన్

గనిలేచె! భటుడు హయములఁ

గొనివచ్చిన నిడతెక్కు ♦ కొని చని రవలన్!

130

“పుష్పావతి యుద్యానమున నలిసీరంజను గలిసికొనుట”

క॥ జాలముపై గడియారము

నాలుగుగంటలను దెలిపె! ♦ నాతుక యేదో

యాలోచనతట్టిన వడి

మైలేచెను మేడపైని ♦ మందిరమునకున్!

131

సీ॥ తనశరీరచ్ఛాయ ♦ కనువైన చంద్రాత

పముగేరు పట్టుదు ♦ వ్యలువదాల్చి,

పదియాఱుకళల శు ♦ భ్రమరీచి నగు - నగు

మోమునఁ గస్తురి ♦ బొట్టువెట్టి,

మేఘంబుపైఁగ్రాలు ♦ మెఱుపట్లు కేశపా

శమునందు మల్లెపూ ♦ సదులు ముడిచి,

శేషఫణగ్రో ♦ చిశ్శోభిమణిమాడ్కిఁ

గరమున ముద్దుటుం ♦ గరముఁ దొడిగి,

గీ॥ ధరకు దిగివచ్చు క్రొక్కారు ♦ మెఱుపనంగ,

క్షోణివిహరించు వెన్నెల ♦ సోగయనంగ,

భువనసాంవర్యదేవతా ♦ పూర్ణమూర్తి,

వనిత పుష్పావతీదేవి ♦ వనికెఁ జనియె!

132

గీ॥ అమలవాఃపూరపూరితం ♦ బై తనద్దు

పద్మకాసార నీలశో ♦ భలను గేరి

మొగలిపల్లయ దెసనుండి ♦ సొగసుగులుకు

చిన్నియొడ యచ్చోటికిఁ ♦ జేరవచ్చె!

133

మ॥ అనిలోద్ధూతమృదూర్జిమాలికల వే + గాన్వితమై చాన్వితై
కొని యేతెంచుచు - నల్లకల్వలబెడం + గుం జప్పరంబట్లు - మో
హనమాహేంద్రశిలావినిర్మిత గృహం + బట్టోష్ఠి యాదోనయన్
దనరెన్ గన్నులపండువై కరముః జ + త్రందై విరాజిల్లుచున్ ! 134

చ॥ పడవయుఁ గూలమున్ దరియ + వచ్చుచు నిల్చెను ! దానినుండియున్
వడి దుచిరాంగుడొక్కఁడు చి + వాలుచఁ జేయుచైచ దూశి యం
దడరెను వృక్షమూలమున + కయ్యునుపంబు బిగించి, చెట్టలన్
బడి చొఱఁబాటి ముందు నడఁ + వన్ దొడఁగెన్ గనుకేసుగామియై ! 135

మేఘవిస్ఫూర్జితము :

శుక్రప్రాతాన్జ్ఞాన్యన్ ద్విరదగవనన్ + జారురాజవనేత్రన్
స్ఫురద్గజ్జాభారన్ మృదులహృదయన్ + శుద్ధసాకేల్య - తామో
దరిన్ శ్రీమత్కల్యాణిని - శుభగుణన్ + దారహస్తోష్ణలొంగన్
మడున్నారీతుల్యన్ గనియె నతఁడున్ + మాలతీమాల్యాయుక్తన్ ! 136

మేఘవిస్ఫూర్జితము :

కృతప్రజ్ఞన్ రాకాహిమకరముఖున్ + గీర్తివర్ణిష్ఠఁ బుణ్య
వ్రతున్ శుద్ధస్వాంతున్ మదనసదృశున్ + భాసురాన్లఁవివేఘున్
స్మృతజ్యోత్స్నాపూర్ణున్ సుగుణగణసు + శ్రీవిలాసాభిరామున్
బ్రతాపశ్రీఘద్యున్ బడతి నలిసి + రంజనున్ గాంచె రక్తిన్ ! 137

మ॥ కలఁతన్ దెందినభావవేగముల చీ + కా కింతతన్నంగ - నా
నలిసీలోచన కల్వపూసరులు పై + నన్ గప్పచంచాన - న
తైలివల్లన్నులనెత్తి దివ్యకళలన్ + దీపించు క్రొమ్ముద్దచూ
పుల సీరాజనమెత్తె వీరుని ముఖాం + భోజంబు విప్పరంగన్ ! 138

గీ॥ “చాన ! నిన్నటిమాట ని + జంబుసేయ
నిపుడె వచ్చితె ! నీకృప + కేది మేర !
నాహృదయ పుష్ప మిపుడు కా + న్నగనోనంగు
వాడ” నని రక్తిని శిరంబు + వాల్చి, యతఁడు, 139

క॥ “తడవుగ నిలిచిన నొడలును
బడలునొ ! యటువచ్చి పొదరు + పరగడ రంజి
లైడు నీడను గూర్చుండుము !
ముడుంగని పూసురటి వీచి + ముద మొదవింతున్ !” 140

క॥ అన - “నినుగనుటయ పదివే

లని ప్రాణములేచివచ్చె! † నల్లన నిటకేఁ
జనుదెంచినవేళకె నీ
పును వచ్చితి! వింతకన్న † మోదముకలదే”

141

క॥ అని వనితయు వీరుండును

గొనబగు పొదసిడఁ జేరి † గూర్చుండిరి! మె
ల్లనఁ బుష్పావతిచరితము
వినఁగోరుచుఁ దలఁపుడెలిపె † వీరుం డపుడు! †

142

“పుష్పావతీదేవి చరిత్రము”

మ॥ “నలినీరంజన! నాచరిత్ర కడు వం † తఁగూర్చు! సంక్షిప్తరీ

తుల వాక్రుచ్చెద! రాజకీయములయం † దుఁ నాకుఁ బూర్ణానుభూ
తులు లే! వైనను నేర్చుచందమున నీ † తోఁబల్కుదుఁ! నీవు త
ప్పులువాటింపక యందుఁగల్గు విషయం † బుఁ గొన్న హర్షించెదఁ! †

143

మ॥ పరమోదారమృదుస్వభావుఁడనుచుఁ † బ్రత్యగ్రకాదణ్యభా

స్వరచిత్తుండనుచుఁ జగంబు వినుతిం † పఁ-భూరివీరాహితో
త్కరముఁ గెల్చుచు - రాజ్యమేలెను జనుల్ † కైవారముల్ చేయ-భా
స్వర తేజస్వి ప్రతాపభూవరుఁడు - ‘రీ † వా’ ధారుణీమండలిఁ! †

144

గీ॥ అమరసంస్తుత్యగుణధాముఁ † డాప్రతాప

భూమిపతి నా కనుఁగు మేన † మామ యగును!
మనసు మెత్తన - నిలువెల్ల † మంచితనము—
ధారుణీశు లందఱకుఁ గో † టీర మతఁడు!

145

క॥ మామామ - చెలియలిని శ్రీ

రామనుజులీన వసుంధ † రాదేవిని ను

శ్రీమెఱయ నాదుతండ్రికిఁ

ప్రేమముదైవార నొసఁగి † పెండిలి చేసె! †

146

క॥ రామాపురమను నొక కు

గ్రామంబున నాదుతండ్రి † కాపురముండె! †

శ్రీమహితుఁడు మామామ కృ

పామత్తియై యుపకరించె † బలుచందములఁ! †

147

గీ॥ మొదటనుండి రీవారాజ్య † భూరిలక్ష్మి

యనుపమాన స్వతంత్రత † నలరెఁగాని—

యిరువదేండ్లప్పు డీజగం + తెలుగునట్టి

కడిది యత్పాతమునకుఁ బా + ల్పడంగవలసె!

143

మ॥ తనసౌశీల్యము లోకవింతటికే నా + దర్శనముగా నొప్పు పా
వనసౌజన్యనిధాన నాజనని-లే + బ్రాయంబునందుకొ ననుకొ
గని తానేగెను గొంతకాలమున కే + ద్వాలోకముకొనెడి గు
ర్గనివాసంబును నేయ - సందకము శో + కంబొంది శోషిల్లంగక!

144

మ॥ అది నాతండ్రి స్మరింపఁజాలని దళం + పై మూగి పుట్టెను నా
పదలుకముట్టిన పాపకాలము! 'మహా' + 'హా' మంత్రి యాత్మీయభూ
రిదళంబుకొ నడిపించి యొక్కపడిమై + రేవామహిళాశవముకొ
బ్రిమలకజేయుచు వచ్చి చంద్రమహాలుక + క్షేపించె మర్వాచుడై!

150

మ॥ తనగర్హావధాటి శాత్రవులు భీ + తస్వాంతులై పాప, దే
శనికాయంబులు విశ్వవిరుడని సం + ల్లాఘించు యోధేంద్రుఁడ
'బినపూ' ర్వంశసుధాబ్ధిచంద్రుడనఁగా + బేర్గన్న 'యాలా' ప్రథా
నిని మెండొడ్డంగ నాదుమామ బల మిం + తేతక్కునై ప్రక్కచుక!

151

క॥ తనయింటంగలుగు నగలును
ధనమును విలువగల వస్తు + తతులను నొకపె
ట్టె నునిచి పద్మతటాకం
బున వైచి త్యజించె దుర్గ + మును రాజ్యంబుక!

152

క॥ పరిచితుడై - సంసారము
జరగు తెఱంగులేని నాదు + జనకు 'మహా'బా
వరుడును రీవాధరణీ
శ్వరుఁ జేయఁగ - నిప్పు డతడు + పరిపాలించుక!

153

మ॥ తనులక్ష్యంబుగ భూపతుల్ శిరమునకొ + చాల్చుంగ నక్కిరైనొం
దిన మామామ ప్రతాపసింహుఁడు-భవా + నీదేవియుకొలోక మో
హనుడౌ వారియనుంగులుత్రకుడు-నే + మైరొయటం-చెల్ల నే
వనరకబోని క్షణంబులేదు సుమి! డై + వం బెంత ప్రూరంబాకో!

154

మ॥ అకటా! యత్తయు మామ కష్టపడులా + గల్లుండ, నవ్వారి పు
త్రకునికొ మన్మథుఁడండ్రు భూజనులు! నే + దర్శించి హర్షించు భా
గ్యకళల్ లేక తపించుచుంటి! గురువం + గాఁ గు-తెలుగుట్టవిద్యాలయ
ట్టకు-మాబావయు నెంత డిల్పడెనా! కట్టా! యెట్లు లే నగిరియొ

155

చ॥ ఇరువదియేడులుగ్ గడచె! ♦ నిప్పటి కిచ్చట నీవిధాన నుం
డిరనుచు వార్తలేను! మహా ♦ నీయ మహోన్నతరాజ్యభోగముల్
వజుల సుఖంపఁగావలయు ♦ వారలఁ గ్రూరపుడై వ మెట్టి మ
స్తరవిపదల్లి ముంచెనో! వి ♦ చారముగూర్చి మనంబుఁగోయదే!

156

సీ॥ మామామగారి రీ ♦ వామహానుషా-మహా

బా రాజమణికిండ ♦ కేరియుండు!

నామహోబారాజ్య ♦ మంకితంబగుచుఁ గ

న్యాకుబ్జపతికిండ ♦ నణఁగియుండు!

గొణఁగుచున్నను గాన్య ♦ కుబ్జ-మింద్రప్రస్థ

సార్వభౌము నధీన ♦ సరణి నుండు!

నాచక్రవర్తి పృ ♦ క్షీచోహణుడు నూట

యెనమండురాజుల ♦ కేలికయయి!

గీ॥ వేయియుద్ధంబులను గెల్చి ♦ వేయి విజయ

ములు గొని 'జగత్పతి' యనియు ♦ భూరిభరత

ఖండ మార్తాండుఁడనియు వి ♦ ఖ్యాతిఁగాంచె!

గలుగఁ డంతటి ఘనుఁడు త్రి ♦ కాలములను!

157

సీ॥ తుహినాద్రినుండి సే ♦ తువుదాఁకఁదనరు న

ఖండభారతఖండ ♦ మండలంబు

నకల మేకచ్ఛత్ర ♦ సామ్రాజ్యముగ ధరి

త్రీరాజ్యమేలెఁ పృ ♦ క్షీమహింద్రుఁ!

డతనిసంగ్రామజ ♦ యంబులు మఱి ధర్మ

సంస్థాపనాచార్య ♦ చతురతలును

బహుళసామంత వి ♦ క్ష్యంభరాధీశుల

పౌరుష విక్రమ ♦ ప్రాధవములు!

గీ॥ నిరువదేండ్లప్రాయమునకే ♦ యెల్లజగము

హృదయమున మెచ్చి తద్దకీ ♦ ించెయుండె!

నంతటిమహానుభావుఁ గృ ♦ తాంతవీర్య

నిల యెఱుంగ దిప్పటికి! ముం ♦ దెఱుంగఁబోడు!

158

శా॥ రామత్యౌపతి నిల్వఁజాలఁడు! కుతా ♦ రస్సారఁడౌ రాముఁ డెం

తేమోయండు! మహానుభావుఁడు యయా ♦ తిత్కౌపు శౌర్యంబు వ

మైమంటఁ గలియుఁ! భగీరథునిశ్రే ♦ యం బంతమాఁ! దేజమం

దే మాంధాతయు నీఁడుగా రతని కీ ♦ యీరేడు లోకంబులఁ?

159

సీ॥ ఇదిగి యాత్మపితామః ♦ సుఖంశు రాజ్యలక్ష్మీయః
క్షవయస్కుఁడైయున్న ♦ తనకొనంగక-

రెండవకూతు కూ ♦ వినిపుత్రకుండైన

పృథ్వీశున కిడఁ గో ♦ పించి నచ్చి

జయచంద్రుడును జగఁపాధి-ప-శిల్పిడైఁ

బలుమాటు లనుచితః ♦ బుల నొనర్చె!

నదిమొదల్ శిల్పి-క ♦ న్యాకృష్టరాజ్యంబు

ల్గ్నిలేకయ ద్ధా ♦ మగుచునుండె!

గీ॥ జెలియలు గతింప-జయచంద్ర ♦ క్షీతిపుఁ జామె

తనయ నుండున్ నాకీ య ♦ ద్విన్వికినీ స్వ

యంచరము నాటె! నిప్పటి ♦ కైదునెలల

క్రింద జగమెల్లజయవెట్టి ♦ కేక లిడఁగ!

160

మ॥ యువతీలోకము మేలుబంతియగు నం ♦ యుక్తామహాదేవి హృ

ద్భవసౌందర్యవిభాసిఁ బృథ్వీవిభు నం ♦ ప్రాశ్నించె 'సైన్యంబుఁ దే

చ్చి వెనక దకగొనిపో'మృతుంచు! జగముల్ ♦ చీకాకుఁ బొందంగఁ బా

ర్థివలోకేశుఁడు నచ్చి శిల్పిపురిఁజే ♦ ఛైక గన్నె గొంపోవుచుక!

161

మ॥ జననాథుల్ గుమిగూడి నవ్వంగ-నిజా ♦ స్థానంబు మధ్యంబునక

దననేత్రంబులమోలఁ బెంపుచునుతక ♦ దర్పాఘృతై చోహణుం

డును గొంపోవ-విషాదమొంది జయచం ♦ ద్రుం జామహావీరు మా

ర్కొన నంపించె బలంబునిచ్చి విహిత ♦ క్షోణీవరక్రేణులక!

162

సీ॥ జయచంద్రుసైన్యముల్ ♦ చక్రవర్తినిదాంకె!

మూఁడుచోట్ల నడుమ ♦ పోరు నడచె!

బృహ్దేశ్వరుఁడు డిల్లి ♦ కేగి సాయము నంపె!

క్షతగాత్రులకు సేవ ♦ సలుపుకొఱకు!

నలమహోబాసేత ♦ యగు పూర్ణమల్లుండు

హతశేఖులందఱ ♦ కుతుక దఱిగె!

దనవార లీవార్త ♦ వినిపింప సార్వభౌ

ముఁడు నీతిహోత్రుని ♦ వడుపుమండి!

గీ॥ స్వయముగా సైన్యములఁ గొని ♦ వచ్చి పూర్ణ

మల్లురాజ్యంబుఁ దెడఁద్రొక్కి ♦ కొల్లగొట్టి

యగ్నికరియించి యఖిలమై + న్యము నణించి
క్షీతిననున్న బిధినము + చేసికొనియె!

163

గీ॥ పృథ్వీపతి మహాబాహ్నితి - + కేలి కయ్యె!
నిచట రీవాధరిత్రిక + ధీశుడయ్యె!
నఖిలభారతఖండ స + ర్వాధికారి!
యశనిమాట సుగ్రీవాజ్ఞ + యై రహించు!

164

శా॥ ఈనైవాహికదివ్యవాసరము లెం + తేహర్షముగొల్పు బృ
ధ్వీవిశ్వంభరభర్త! కట్లగుట నీ + వేశావిశేషంబునన్
రీవారాజ్యము నాడు మామ కిడినన్ + రేకెత్తుబో నాదు చే
తోపిధిన్ వివరింపరాని ఘనసం + తోషం బుదాత్తంబుగన్!

165

ఉ॥ ఏమదనోపముండయినన్ + బృథ్వీమహీశ్వరు సంప్రతించి రీ
వామహి నాడుమామ కిడు + వైనముగూర్చిన-నట్టివాడు ను
శ్రీమతిలేనివాడయినన్ + జిత్తవిశుద్ధి వరించి జీవితం
బామెతసేయ నేలబ్రతిన + నాడలదాల్చితి వీరపుంగవా!

166

క॥ ఇనని మరణించుటాదిగ
నను నామేనత్త సాకె + సర్మిలిమై! నా
ఘనురాలు గతాబ్దంబున
ననువీడి యలంకరించె + నాకపురమ్మన్!

167

చ॥ ఇరువురుజోనక త్రియలు + నేనును నాజనకుండు భృశ్యు లి
రుద్ధులు వసియింతు మింట! చిత + కుండు ననున్ గడుగారవంబుతో
నరయును! సుంత మాట కెదు + రాడిన నోర్వ! జొకింత కోపవి
స్ఫురణము దోచుగాని మనఃమున్ గడుమెత్తనయై తనరెచ్చెన్!

168

క॥ పదు నెనిమిదేండ్లు నాకిపు!
డిది నాదువిధేయచరిత! + మెద దాపటికం
బాదవంగనీక దెలిపితి!
మది సలరుదువేని-బుణ్య + మాన్యత లలరున్!"

169

మ॥ అని యాత్మీయచరిత్రమున్ దెలియజే + యన్-గన్నులార్ద్రంబులై
తనచిత్తాంబురుహంబునం దుబుకు సం + తాపంబుసూచింప నం
గనమోముగని 'నీచరిత్రము వినం + గా నామనంబుగఱం
చెను! మాధుర్యరసప్రవాహకరుణా + శ్రీసాంపుదీపింపగన్!

170

“నలినీరంజనుని ప్రణయ సూచనము”

మ॥ నెలఁతా! కష్టముతోడిసంఘటనముల్ ♦ నెక్కిన్న మీమామ కొ
మలచారిత్రము - వారియున్నతకులు ♦ బం బొందుకష్టాలి వీ
నులు సోకంగనె ముందు నాదుతలిదం ♦ ప్రజల్వడ్డి యాయావిప
త్తులు నాకన్నులఁగట్టినట్టి లెదురక ♦ దోచెక మనంజేచ్చుచుక! 171

క॥ నీమేనమామయందును
నామహనీయుని కుటుంబ ♦ మందును గల నీ
ప్రేమాభిమానములు విర-
నీమన మతివృత్తుల మనుచు ♦ నేను దలంతుక! 172

నీ॥ నీవు నితండ్రితో ♦ రీవామహిరాజ్య
విధవంబుల ననుభ ♦ వించుచుండి-
“మాకురాజ్యసుఖంబు ♦ లేకున్నమానె - మా
మామ సౌఖ్యముగల్గి ♦ మనినఁ జాలు!”
నని వచించుట నీదు ♦ స్వార్థరాహిత్యంబు
పరహితవృత్తి వి ♦ స్పష్టమయ్యె!
స్వార్థపరతలేని ♦ జనులు మందునకైనఁ
గనుపింప రాక్కరీ ♦ త్కౌతలమున!

నీ॥ నీమహానర్థ సౌశీల్య ♦ మెంచి-నిన్ను
విశ్వమంతము భక్తి నే ♦ వింపవలయు!
మధురమధురాతిసుగుణసం ♦ పదల-నన్ను
విలుచుకొంటివి పూల సఁ ♦ కెలులు నైచి! 173

శా॥ ధీరాక్రేసరచక్రవర్తియగు పృ ♦ క్షీరాజు దుస్సాధ దు
ర్వారప్రాధిపతౌర్యశోభితుఁ! డధ ♦ ర్మంజోర్వఙ్మోనట్టి స
త్కారుణ్యాంబుధి! నీదుమామకు నివా ♦ క్మారాజ్యమిప్పించి-న
త్కారంబుకజరిపింపవచ్చుఁ దరుణీ ♦ దైవంబు తోడైనచో! 174

చ॥ లలితశరీరపుష్పమృదు ♦ లంబగు నీమది నెప్పుడేనియుక
గలఁత జనింపకుండఁ గుత ♦ కం బలరారెడుఁగాతమంచు నేఁ
గలలనుగూడ దేవుని ని ♦ గారపుభక్తిని వేడుచుందు! రం
జలుము సమస్తభాగ్య సుఖ ♦ జీవనముల్దయివార, మానినీ! 175

క॥ మనయెఱుకయుఁ బరిమితమై
నను - మనసులు గలిసిపోయి ♦ నవ్యోత్సాహం

బును ననురాగాంకురమును

జనియింపఁగఁజేసి మదికి † సౌఖ్యముఁగూర్చెన్ !

176

సీ॥ బంగారుపూతలు † ప్రకృతికిఁబూసి రా

జేవమిత్రుఁడు ప్రకా † శించుచుండె !

జలిబిలిరొడల ము † ద్దులుగుల్కి యీసెల

యే రిటు చేరువఁ † బాటుచుండె !

సంపుల్లమై నువా † సనగొల్పి యీప్రసూ

నములును గలకల † నవ్వుచుండె !

మధురానుభవమహి † మ నుపస్యసించుచు

ఫలములు కొమ్మల † పైనఁ దనరె !

గీ॥ సృష్టి యెల్లెడ శోభావి † శిష్టమగుచుఁ

జటునగవుగొల్పఁగా, మన † జీవితంబు

లాశ్రయబలంబు లేక - సా † ఖ్యంబు లేక

వాడునో యంచు మానినీ † వనటగలిగె !”

177

మ॥ అని చింతాకులచిత్తవృత్తి కుచితం † బై తోచి ప్రాతర్మనో

జ్ఞనవోత్సుల్ల సహస్రప్రదశవి † స్తారాక్షులుజెమ్మగిం

చినఁ - గన్యాతిలకంబు కన్గొని “యిటుల్ † చింతింపఁగా నేల ! నీ

మనమున్ దాపక విప్పిచెప్పుమని సం † ప్రార్థింతు వేధంగులన్ !

178

చ॥ ఇరువదినాల్గుంటలకు † నించుకతక్కువ మైత్రి - ద్వీపి జ

ర్జరితమునేయఁగల్గితివి ! † ప్రాణ మొసంగితి ! దైవ మిట్లు నీ

సిరతరహాప మొంది యదు † దొచెనటంచు ముదంబుఁగంటి ! నే

కొఱతయు లేదు ! నీమదిని † గొండల మందఁగనేల చెప్పుమీ !

179

ఉ॥ వీరన్యసింహరాయఁ డరి † వీరకృతాంతకుఁ డాగుణాబ్ధికిన్

గూరుచువుత్రి కేసిరుల † కున్ గొఱలేదు ! ధనంబుగాని - బం

గారముగాని - పెద్దవెల † గల్గిన వల్దులుగాని - నిస్తులం

జౌ రతనాలుగాని - ముద † మార నొసంగెద నీవుకోరినన్ !

180

మ॥ ఇటఁ జింతింపఁగఁడగ్గ యంశము లవం † బేలేదు ! నేనుండు న

న్నిట నీసాయముగాఁగ ! నీవలయువా † నిన్ మాటయున్ నీదుచెం

గటనుండంగ నె సంఘటించి ముదమున్ † గల్గింతు ! నాచిత్తమే

కుటిలత్వంబు నెఱుంగ ! దీవు మది సుం † కోచింపఁగా నేటికిన్ !

181

మ॥ దరహాసాంకురితపూరిముల్ నెఱపు ని + ద్దంబైన నెమ్మాముతో
 సరసంబైన ప్రసన్నపీఠముతో + సౌహృద్దీచిత్తంబుతో
 సరసంబుకొ గలిగింపు నామదికి! నీ + కై చేయఁబోని దు
 మ్మరకార్యం బొకఁడైన నాకు రహించి + చిత్తోబోదు సత్యమ్ముగక. 182

నీ॥ అక్కడైనపుడు నీ + వ్యయమునకై దాచి
 కడంగనుచిన భవా + నాన మనుచు!
 మనసును విప్పి నుం + ఛాపించి యన్యోన్య
 హర్షహింసలును వ + యన్య యనుచు!
 వలగొన్న పీమనో + వ్యభిచారిలించి యు
 పకమన మిడెడు హృ + ద్బంధు వనుచు!
 బరమాయురారోగ్య + భాగ్యంబునకను
 నని కోరుకొను సర + శాత్రుయనుచు!

నీ॥ దలంచి సమయాసమయముల + వెలితిలేక-
 భేదమొంచక-పనిగొని + వేయుగతుల
 సాయమొసరించి సేవింపఁజడవకాశ
 మిచ్చి-యిరువుర సౌఖ్య మా + హింపు మీపు! 183

క॥ అని - యరమర లేకుండంగఁ
 దనహృదయము విప్పి పలుకు + తరఁజేయఁ మో
 మును బరమాదరమునఁ గను
 గొని నలిసిరంజనుండు + కుతుకం బలరక! 184

క॥ “పరమాహ్లాదకములు-నా
 దరమేదురములును-వవసు + ధా మధురములుకొ -
 నిరతజగత్ప్రియములు - నుం
 దరి! నీమాటలకు నేను + దనిసితి-మివులక! 185

“నివేదనము”

ఉ॥ నాయెడ నీవుచూపెడు మనఃపరితోషము - మైత్రివృత్తిధా
 రేయత-చిత్తముకొగఱచు + ప్రీతియు - సేమముగోరు భంగులుకొ-
 వేయవిధంబులక దలంచి + నెమ్మది మిక్కిలి శాంతిఁగందు! నా
 వేయి నమస్సు లియ్యెడ నివేదనసేతుఁ బరిగ్రహింపుమీ! 186

మ॥ వసుధారాజ్యము లేకపోయెనని లోపం బొక్కండకేనానిఁ వ
 స్తునమూహంబులు-వస్త్రముల్ ధనము రాసుల్ రాసులై యుండు! నీ

దు సుహృద్భావముతోడ - వేనికిని నెందున్ లోపముల్ లేవు! నీ
విసుమంతైనను జింత నొందవలదో ధియిందీవరాభేక్షణ! 187

ఉ॥ నీనిబిడదరంబును గళింతును నేబదివేలమాటు! లెం
దైనను నీ విశాలజగముందున నాకు శుభంబుఁ గోరఁగాఁ
బూనినదాన వొక్కతెవు ధి వొల్తు వటం చను గంపెజాన య
జ్ఞానన! జీవితంబున కళనంతసుఖోన్నతిఁ గూర్పఁజాలెడున్! 188

మ॥ త్వరమై మార్పులు నాపరిస్థితుల రావచ్చున్! మహిరాజ్యమున్
వఱుక వచ్చును! చన్నుజేరఁగల సంపత్తున్ బలంబున్ భవ
త్పరమున్ జేయుచు నీమహోన్నతికి యత్నంబూని సత్కీర్తినిన్
బెరుగఁ జేసెద! నింద్రభోగము సుమీ! ధి విస్మృతుల మానినీ! 189

మ॥ చతురంభోధిపరీతవి స్తృతమహా ధి త్కౌసీమ సీప్రాణి నా
కతిమోదంబు ఘటించు - నీమె కొఱుకై ధి ప్రాణంబుతోనుండు నన్
స్థితి లేకుండెను! నేడు నీకతమునన్ ధి సిద్ధించె బుణ్యంబు! జీ
విత ముత్సాహముతోడఁ దీర్తు జగముల్ ధి బ్రీతిన్ బ్రశంసింపఁగన్. 190

ఉ॥ త్రోవయుఁ దెన్ను లేని విధి ధి త్రోవులఁజేడ్పడి కుందుచుంటి! నా
దేవుడె నన్ను నీకడకుఁ ధి దెచ్చె! మహాగుణవార్ధివౌ జగ
త్పావని వాడు! విద్వరకుఁ ధి బర్హిస మైత్రియు నిన్న నేటిదే!
భావము నొవ్వదేని యొక ధి ప్రార్థన మున్నది! యాలకింపుమీ! 191

చ॥ త్వరపడుచుంటినో! వ్యవధి ధి తక్కువ! లేక పరస్పరంబునౌ
యెఱుక బలంబుచాలనిదో! ధి యే నిసుమంత యెఱుంగ! దైవవి
స్మరణము ముందుద్రోసిడిని ధి పూర్ణసుధాంశునిభాస్య! తప్పుగా
నరయవటంచు నమ్మి హృద ధి యం బెటులో యిట విప్పిచెప్పెడన్! 192

క॥ నీవిపుడు భేద మెఱుగని
భావముతో మెలఁగ నటులే ధి వర్తించుటయున్
నావిధియని కొంచెము ధై
ర్యావిమక్కుతిఁగంటిఁ జెలి! కృత్య ధి పాత్రిక గనుమీ! 193

నీ॥ అనురాగదృష్టి న ధి న్నాదరించితివి! నీ
హృదయ మారాధింప ధి నిచ్చినావు!
దీనికిందోడు నీ ధి దివ్యకల్యాణ జా
గ్రన్యహోదచిరవి ధి గ్రహము నాడు.

నింటఁ బ్రతిష్ఠించి ధైర్యము నానామృది
క్షణమైనఁ బాయక కరముధన్
నెదుర మోకారించి ధైర్యమున మొనర్చి
మామకహృదయ నా చూజ్యలక్ష్మి

గీ॥ మూర్తిగొనినట్టి మత్స్వర్ప ధైర్యము
తనువుధరియించు దివ్యసౌంధర్యము
గా మదినిగొల్చి సంతృప్తిఁ గనఁగలిగిన
వనిత! నామహాభాగ్య మే మనఁగవచ్చు!

194

మ॥ సతి! యాత్మార్పణజేసి కొల్వ నవకా కంచిచ్చి గాఢాంధకా
రతత్వి ముగ్ధులు నాన లూటలు దూరమైన మత్స్వర్పజే
వితమున నూత్నమహాకళాభ్యుదయసం స్థితంబు గావింపుమీ
ప్రతికూలాచరణంబులేక యనుచుఁ బ్రార్థింతు ముమ్మాటికి!”

195

మ॥ అని - వాసంత జయంత మన్మథ మనో జ్ఞాకార రేఖావినూ
తనశృంగారముగొల్పు దేహముఁ బడ ద్వంద్వంబు సామీప్యమం
దున వాల్చె! సతి “శ్రీహరీ! యిదియు నెం దుఁగల్గునే! లెమ్ములె”
మృది దోద్యగ్మముఁబట్టి లేప! నతనిక హర్యక్షశౌర్యోజ్జ్వలుక!

196

క॥ వనితయు బుజ మంటుచు లే
పినను గగుర్పాటునొంది వీరుఁ డపుడు నూ
తన తేజస్థితుండై
తనరెక బుష్పవతీ ని తంబిని గనుచుక!

197

మ॥ “నినుబాధింపఁగఁ గోర్కిలేదు! కరముక నిర్బంధముకజేసి నీ
మనసుక మార్చను! నాదు తీవ్రతకునై మన్నించి వీతా విడం
బనముకగైకొని యోజనకనలిపి నీ భావానుకూల్యంబు నా
కు నెఱింగింపుము! నీదువాక్యముల నా కుక నమ్మకం బుండెడుక!

198

క॥ జీవితమంతయు నీదగు
పావనసేవనలఁ గడుప వలసిన నేనే
త్రోవ విడిచి నినుగలఁచిన
మేవడిమెయిఁ గంచె చేను మేయుట గాదే!

199

గీ॥ అంబరముపైనవ్రాలిన నబ్బలేడు
పొంగివచ్చిన భూదేవి కుంగిచనిన

నాకుఁ గొఱప్రాణములును గం ♦ తమున నున్నఁ
బ్రయతమా! నీదు తలపూవు ♦ ప్రిదులసిను!”

200

క॥ అని వీరుడనఁగ నెలఁతుక

తననిడువాలూపు లపుడు ♦ ధరవాల్చుచు వీ
రునిహృదయమును గ్రహించుచుఁ
దనమది యోజించి యోడ్చు ♦ దనర-నతనితో!

201

“ నలినీరంజను విషయముఁగూర్చి పుష్పావతి యోజింతుననుట ”

ఉ॥ నీనుడు లాలకించితిని! ♦ నీహృదయస్థిత భావవైఖరుల్
నేనుగ్రహింపఁగల్గితిని! ♦ నీయెడ నే నిసుమంత భేదమున్
గానను! నీవు పల్కినది ♦ నైజమ యాఁగద! దోస మున్నదే!
యైనను స్థైర్యమూని విష ♦ యంబును దేల్చుట యిప్పు డొప్పుగూ!

202

మ॥ అనుఁగుండల్లిని బాసినట్టి యొకకన్య! గ్రామమా-స్వల్పమా
టను లోకానుభవంబుచాల! దెదురా ♦ డన్ రానివాఁ డల్లనా
జనకుం! జాతని కేకపుత్రికను! నీ ♦ సందర్భముల్ మంతనం
బున యోజింపక యెట్టు లిట్టి విషయం ♦ బున్ నిర్ణయింపన్ దగ్గున్!

203

క॥ నిరతంబు డండ్రమిటుఁగునఁ

దిరుగవలయుదాన నగుటఁ ♦ దెలియము! ‘కన్యా
పరతంత్రా!’ యనుటయు నీ
యెఱుఁగని ధర్మంబాకో!య ♦ హీనవిచారా!

204

శా॥ ఏమీ తొందర! యుందు వీ విచట! నేనిందుండు! బల్కాటు రా
మా! మాటాడుకొనంగఁబోమ! మది ని ♦ ర్మగ్నంబులౌ కోర్కు లెం
తోమోదంబునఁ జర్చచేసికొనమా! ♦ తోషంబునున్ బొందసరా!
యేమో దైవము ప్రాతికూల్యముల ని ♦ ల్లే పెంచునా యెప్పుడున్!

205

చ॥ ఇనుఁ డపరాంబురాళిఁ బడ ♦ నేగెడి! నెప్పుడు వస్తునంచు నా
జనకుఁడు వేచియుండు! నిక ♦ జాగొనరింపఁగరాదు నాకు! నీ
కును బస భోజనంబు లొన ♦ గూఁడుఁగదా యనునైనభంగి గా”
నన-నలవీరుఁ”డన్నియు ను ♦ ఖాస్పదమై సమకూరి యుండెడున్!

206

ఉ॥ ఆటలఁ బాటలన్ జలవి ♦ హారములన్ దమిగల్గు నాకు! న
జైటఁ గలముగొండు సముపార్జనచేసి తటాకమందు న

య్యాటల నాడుచుందు ! నపు డప్పుడు నంద్రమహల్ పిఱుండ బా
హుటముగాఁ జరింతు భవ డచితి వచ్చిన మందు నానతో !

207

చ॥ స్థిరముగనుండ వాపదలు ! ధీమ్రును నాడు నదృష్టలక్ష్మీ సుం
దరదరహాసనీక్షణము ధ నాపయిఁ గొల్పంగవచ్చు ! సతత కి
ర్దురము రహస్యమాగమ ని ధ హాస మెలంగుది ! మేరితోడి న
న్మఱిచి వచింపఁబోకు ! మిఁక ధ గోష్ఠ్యతప్త మొకింత కాలముక !

208

క॥ జనకుఁడు నీవే లోకం

బని మెలఁగెను ! నతినిచెంత ధ నై చను ననుఁగూ

ర్చినమాట వృట్టకుండుట

చను ! సమయము రాగ నన్ని ధ సమకుడు నతివా !

209

క॥ సిమామ కుటుంబమునెడ

నీమదింగలభక్తిరతి గ ధ ణించితి ! నీ కి

వా మహిరాజ్యం బతనికి

శ్రీమీఱఁగ సంక్రమింపఁ ధ జేయఁ గడంగుదుక !”

210

మ॥ అని యబ్జాక్షిముఖంబుచెంగట నిజా ధ స్వంబుంచి పల్కుంగ నా
వనితారత్నము “నేను మాననియతిక ధ బాటింతు ! నాపైన దే
వునివాత్సల్యము గల్గినప్పుడె సుఖం ధ బుల్ మంగళంబుల్ దన
ర్చును ! లోకేశుఁడు సర్వశక్తియుతుండం ధ చుక నమ్మియుందుక నదా !

211

క॥ నామామగారి రాజ్యం

బామహానీయునకుఁ జేరు ధ నటుచేయఁగ నీ

వీమెయి నూనిన శపథం

బేమఱఁగాఁబోకు ! నిన్ను ధ నీకుఁడు ప్రోచుక !”

212

క॥ అని యాకసమ్మవంకకుఁ

దనచూ పెగనెత్తి నిలుచు ధ తరళేక్షణ మో

హానహస్తముఁ దనకరమునఁ

గొని వీరుఁడు కనుల నద్దు ధ కొని వెడలిచనెక !

213

చ॥ పడతి వనంబులోని సుమ ధ వారముఁగోసి యొకింత శీఘ్రపు

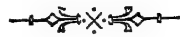
న్నడల వనంబుదాటి నద ధ నమ్మునుజేరఁగఁబోయి తండ్రివెం

బడిఁజని యోగిరంబుగొనిఁనై శమ మేడను గమ్మపూలు సొం

పడరెడు సెజ్జ యెక్కె మధు ధ రామృతిపుం గల లావహింపఁగక !

214

శ్రీ
పుష్పావతి
ద్వితీయాశ్వాసము

మ॥ పలుమాఱున్ మది నావరించెడు సుఖి ధన్యస్సంబులన్ నర్మభా
మల సాగించుచుఁ బ్రాప్తపుచ్చుచు రహి ధన్యప్రక్రియాహుఁడై
నలిసిరంజనుఁడున్ - లతాంగియును నా ధన్యందంబుతోడన్ దినం
బులనున్ ద్రోయుచునుండి రీశ్వరు కృపా ధన్యారంబుఁ గాంక్షించుచున్ ! 1

మ॥ ఒక సాయంత్రనవేళ నెప్పటి మనో ధన్యద్యానభాగంబుచెం
తకుఁ బుష్పావతి - మబ్బుజొచ్చెడు తటి ధన్యందర్య తేజంబుతో
నొకచోఁజేరి మనఃప్రియాగమ సమ ధన్యోత్సాహహృదయండు ను
త్సక్తుఁడై వీచుడు పద్మనేత్రకడ క ధన్య వచ్చి నిల్వంబుజెన్ ! 2

గీ॥ కన్నులనె మ్రొక్కి - తేమసం ధన్యతలనడిగి -
మగువ పుష్పావతీదేవి ధన్యందహాస
పరమశోభలు వెలయ ని ధన్యాయైతే !
వీరుఁడు (మనంబుగఱగి) య ధన్యది డాసి, 3

“ నలిసిరంజను సంప్రార్థనము ”

మ॥ “ నెలలా - రెండును మూడునున్ గడచనెన్ ! ధన్యనింత కాలంబుగా
నలఁతా ! కొల్చుచునుంటిఁ బ్రీతిమెయి ! నీ ధన్యస్థిమహాభావ మీ
లలియం చించు కెఱుంగఁజాలమిక్కినె ధన్యంతు ! నాలస్యమున్
సలుపఁబోవక యేదియేనిగతి నా ధన్యపించి మన్నింపుమీ ! 4

మ॥ రమణీ ! పల్కరు తొందరించి సుకుమా ధన్యరైవ సేదివ్యచి
త్తము నొప్పింతు నటంచు నెంచకుము ! నా ధన్యత్వమెప్పున్ భవ
త్ప్రేమదవ్యాప్తిని గోరు ! భేద మొనఁమా ధన్యం బుండఁబో ! దైన్య గా
లమునున్ గుఱ్ఱపుఁబద్మతోడ నెపుడున్ ధన్యంబుంచుచుండున్ గదా ! 5

చ॥ అనుకొనరాని యానలకు ధన్యలమై ప్రతికూలకాలవా
హిని కెదురీత లీది యిపు ధన్యతయు డస్సితి ! సుతలాభముల్
గనఁబడకే వృథాశ్రమము ధన్య దుదముట్టునో ! కట్ట కాలపుం
దనుజున కేటి జాలి ! యవ ధన్యండు గుండెలు బెండుసేయఁడే ! 6

చ॥ అరవిరియంపకాడు ప్పాద ♦ యాభిము గాఢి కేరంబుఁగ్రసచ్చె! ని
కడుణయు నాకుఁ గల్గునొకొ ♦ కల్గదొ తేలదు! నామ్రయత్నముల్
పరగునొ నీటిబుగ్గలయి! ♦ పాలను ముంచెదొ నీట ముంచెదొ!
త్వర నెఱిగించి నాహృదయ ♦ తాపము నాపు కృపాపరాత్మియై! 7

ఉ॥ నీరజపత్రనేత్ర! విను ♦ నీరమణీయ మహాప్రసన్న కృ-
గారవిలాసవిగ్రహము ♦ గాటముగా మదినాటి - రేలు ని
ద్రాఢహితంబులై చనక ♦ తప్పదు! నీకృపఁగోకి కొకి వే
సారితి! నిప్పుడైన మది ♦ సమ్మతిఁ జూపి సమాదరింపుమో? 8

చ॥ సుమహితయాప! నీనడచు ♦ త్రోణి పవిత్రమటంచు నెంచి సా
దములను మోపి నేనడవఁ ♦ దద్దయు జంకెడ! నామసాల్మి
వమవని యెంచుచుందును! భ ♦ వన్నవమోహనవిగ్రహంబుఁ జ
త్తిమునను నిల్చి భక్తివిత ♦ తంబుగఁ బూజ యొనర్చుచుండుకు! 9

క॥ ఉత్తమకాంతలయెడఁగల
యుత్తమ గుణగణములెల్ల ♦ నొకటయి నీయం
దొత్తగిలియుంటఁ జిత్తము
హత్తుకొనియె! దొలఁగఁద్రోయ ♦ నలవియె యిపుడుక! 10

నీ॥ లలన! నీకడఁగొన్న ♦ వలపుఁబూమాలఁ దా
ల్పఁగలేను! బూని త్రెం ♦ పంగలేను!
జిత్తమ్ముహత్తు నీ ♦ శ్రీమూర్తి స్థిరముఁ గా
వింపలే! నామ్రతోసి ♦ వేయలేను!
రేల నిద్దురను దొ ♦ న్లెడు సుఖస్వప్నాల
నలఁగలే! నవల గెం ♦ టంగలేను!
నెలఁత! నీవర్పించు ♦ నీరాజనము లాద
రింపలేను! బరిహా ♦ రింపలేను!

గీ॥ నుండఁగాలేను! వెండి లే ♦ కుండలేను!
యెప్పుడెటులొనో యనువెత ♦ లుప్పతిల్లి
కలఁత యంతంత కెక్కుడై ♦ నిలిచిపోతిఁ
బ్రళయవాతంబు నడిమి దీ ♦ పంబు మాడ్కి! 11

“పుష్పావతి యంగీకారము”

క॥ అడుగఁగలే కడిగితి! నా
నుడుల కడల వలదు! కృపఁగ ♦ నుంగొని నీవి

సోడఁబాలు దెలిసి యూఁజుట

సోడగూడ్పు”మలన్నఁ జెలువ ♦ యుక్ నార్పమునఁ,

12

ఉ॥ “నిక్కము సేపు పక్కితివి! ♦ నేనెఱు కాదని చెప్పనేర్తు! నీ

పెక్కుదిసంబులుగ గలత ♦ వెంచెడు నీవిషయంబులోని పె

న్జిక్కులనెల్ల నేడఁజచి ♦ చేసితి నిర్ణయ మొక్కభంగి! నీ

కొక్కశ్రమంబు గల్గదని ♦ యూఁట నొందుము! చింతఁబాయమీ!

13

మ॥ నలిసిరంజన! నీదు సౌఖ్యమునకై ♦ నాజీవితంబెల్ల ని

శ్చలవిశ్వాసముతోడ నెప్పుడుపదా ♦ బద్ధద్వంద్వముగ భక్తితో

గొలువఁ నిర్ణయముగ బొనర్చితిని! నా ♦ కుగ భర్తనై యెప్పు రం

జలఁగాఁజేయుము! దేవ దేవుని శుభా ♦ శీర్వాదముల్ గల్గెడుఁ!

14

సీ॥ వలపుమ్రోగఁగి నీ ♦ పైన నాసలునిల్చి

నమ్మిన నాదు చం ♦ దంబుఁదలఁచి!

రెన్నెలైదైన ధా ♦ త్రినిబుట్టుటాదిఁ బ్రే

మించినట్లు మెలంగు ♦ మేలుఁదలఁచి!

తల్లిగారాముచె ♦ యము లెఱుంగక పెర

వాదు పెంచిన కష్ట ♦ పరతఁదలఁచి!

నడి నన్నలేక ని ♦ ష్కులుషమై మిగుల శ్రే

ష్టంబగు నాదు శీ ♦ లంబుఁదలఁచి!

గీ॥ పరమ ధర్మవర్తనుడైన ♦ భర్త తనదు

ప్రాణసతి నెట్టులేలు-నా ♦ పగిది నేలు!

తృప్తినొందెదఁ! గాని కో ♦ రికలు కోరి

మనసుఁగలఁపంగ నాకభి ♦ మతముగాదు!

15

క॥ మామామకు రాదగు రీ

వా మహిరాజ్యంబుఁగూర్చి ♦ పట్టిన శపథం

బీమెయిఁ దడుమఁ దలఁప! నీ

పై మది నభిమాన మూని ♦ భావజమూర్తి!

16

క॥ అది మొదలంటఁగ వదలఁగ

మది సొగయదు! పిదపనైన ♦ మంచిప్రయత్నం

బాదవ నడిపి మామామకు

ముదము ఘటించుటయు నీకు ♦ ముఖ్యవిధి యగుఁ!

17

సాక్షాదాం దేలిని యూజులు

సాక్షాదాం దేలిని యూజులు సాక్షాదాం దేలిని యూజులు, 12

ఉ॥ "నిక్కము నీవు పట్టితివి! ♦ నేనెఱు కాదని చెప్పనేర్తు! నీ

పెక్కుదినంబులు గలఁతి ♦ వెంచెను నీవిషయంబులోని పె

ష్టక్కులనెల్ల చేడఁజచి ♦ చేసితి నిర్ణయ మొక్కభంగి! నీ

కోక్కత్రమంబు గల్గదని ♦ యూజుట నొందుము! చింతఁబాయుమీ! 13

మ॥ నలినరంజన! నీదు సౌఖ్యమునకై ♦ నాజీవితంబెల్ల ని

శ్చలవిశ్వాసముతోడ నీమృదుపదా ♦ బద్ధద్వంద్వము భక్తితో

గొలువక నిర్ణయము బొనర్చితిని! నా ♦ కు భర్తనై యెప్పు రం

జలఁగాఁజేయుము! దేవదేవుని శుభా ♦ శీర్వాదముల్ గల్గెడుక! 14

నీ॥ నలపుమైగఁజగి నీ ♦ పైన నాసలునిల్పి

నమ్మిన నాదు చం ♦ దంబుడలఁచి!

రెన్నెలైమెర ధా ♦ త్రినిబుట్టుటాదిఁ బ్రే

మించినట్లు మెలంగు ♦ మేలుడలఁచి!

తల్లిగారాముచె ♦ యము లెఱుంగక పెర

వారు పెంచిన కష్ట ♦ పరతడలఁచి!

నడి నన్నలేక ని ♦ మ్మలుషమై మిగుల శ్రే

ష్టంబగు నాదు శీ ♦ లంబుడలఁచి!

గీ॥ పరమ ధర్మవర్తనుడైన ♦ భర్త తనదు

ప్రాణసతి నెట్టులేలు-నా ♦ పగిది నేలు!

తృప్తినిండెడఁ! గాని కో ♦ రికలు కోరి

మనసుగలఁపంగ నాకభి ♦ మతముగాదు! 15

క॥ మామామకు రాడగు నీ

వా మహిరాజ్యంబుగూర్చి ♦ పట్టిన శపథం

బీమయిఁ దడమఁ దలఁప! నీ

పై మది నభిమాన మూని ♦ భావజమూర్తి! 16

క॥ అది మొదలంటఁగ వడలఁగ

మది సొగయదు! విదపనైన ♦ మంచిప్రయత్నం

బొదవ నడిపి మామామకు

ముదము ఘటించుటయు నీకు ♦ ముఖ్యవిధి యగుక! 17

ఉ॥ నాదెస నీకుఁ గల్గిన ఘటము నంబగు ప్రేమభరంబు - వొడ్డ మ
ర్యాద - పవిత్రభావము - న - మాదర వృత్తియుఁ - జిత్తశుద్ధి - యా
స్లోదముఁ గూర్చె! నేకొకత - ధైర్యము గల్గదు! నిపు యాధీనా
నాదగు దైవతంబవని - నమ్మి చరించెడఁ జిత్తశుద్ధితో! 18

మ॥ కులకన్యోచిత శీలపోషణము నా - కుఁ బ్రీతియాఁ గావునక
దెలుపక భావ్యము నాదుతండ్రి! కతఁడుక - డెందులునక సమ్మతి
గొలుపక గల్గునొ! లేదొ! యూర కిపు డీ - కోలాహలం బేటిక
సలుపంగావలె నంచు నాతనిదెనక - మానంబుఁ బాటించితిక! 19

గీ॥ జనకుఁ డనుమతించినను బ్ర - శస్త! మల్లు
కాక - వలదనె నేనియు - గాలికేగు
తరువుఁ బైచె చుకొనుటయుఁ - డప్పి నీ చ
రిత్రఁ దెలుపుట - తప్పలు - రెండు గలుగు. 20

మ॥ జలముక దిండిని సంతరించుచుఁ గృపా - సారశ్య మేపారఁగా
శిలఁబుట్టిన కప్పఁ బెంచుచు జగ - త్తేమంబు సంధింపఁగాఁ
గల సర్వేశుఁడు నిన్ను - నన్ను మఱవం - గాఁబోడు! విశ్వాసముక
గలదా దేవునియందు నాకుఁ! గొఱ గ - ల్గఁబోదు విశ్వాసికి! 21

చ॥ ఉసిరికకాయతో నుదధి - యుప్పును గూర్చి సమ్మతిగా రసం
బెసఁగఁగఁజేయు బ్రహ్మవలె - నే-విని కానని వారిఁగూర్చి రా
గసరణిఁ జొక్కఁజేయుచు ను - ఖమ్ము శుభమ్ము లొసంగ నేచ్చు నా
ప్రసవశబుండె నేడు మన - ప్రాపయి సర్వము నిర్వహించుతక! 22

ఉ॥ దేవునిపాదయుగ్మము మ - దిక స్మరియింతము! శీఘ్రకాలమం
దే వెలయుక శుభంబు! భవ - దీయమహోన్నతిఁ గోరుచుండెడిక
భావ"మటంచుఁ బల్కి సద - నంబునకుక జననెంచి యప్పు పు
ష్పావతి వీరునిక సెల వొ - సంగఁగఁ గోరిన నాతఁ డర్పితిక! 23

మ॥ "నవనీతమ్మునకన్నఁ గోమలము స్వాం - తం! బంతకుక గోమలం
బవు నద్వర్తన! మంతకన్న మృదులం - బొ ప్రేమరాగోదయం!
బవురా! నీవలె నుత్తమోత్తమ గుణా - ధ్యల్ గలుటకగాదె యీ
భువి రాణించు దివంబుమాడ్కిని సుఖం - బుక శ్రాంతి సంధించుచుక. 24

మ॥ యువతీ! నీపరమోత్తమత్వము మదిక - యోజింపఁగా-దేవదూ
తవు నాపాలికి! నెల్లవేళలను మ - త్ప్రణంబునుకమించి ప్రే

మవిశేషంబునఁ గొల్చువాడ! నిది నం + బద్ధంబు గాకున్నచో
లవమేనిక మనఁగోరఁజోవను జూమి! + లావణ్య రత్నాకరా!

25

సీ! ఏనోము ఫలమొకో + యిన్నాల్లనుండి వీ
క్షించి వీక్షించి కాం + క్షించుచుంటి!
నో సతి! యెన్నాల్లి + కో సెలవుగ నీదు
చిత్తంబు నేడు రం + జల్లఁగంటి!
నేపుణ్యపాకమో + యీప్రాప్తు సుదినంబు!
చిరమనోరథ ఫల + సిద్ధియొదవె!
నీలోకమందు నక + బోలిన పుణ్యవం
తుడు గానరాఁ డెట్టి + యెడ వెదకినఁ!

గీ! బుట్టుటాదిగఁ గచ్చర + మో నిమగ్న
మైన మజ్జేవితాకాశ + మందుఁ గనులు
మెఱయ మిటుమిట్లుగొను దొడ్డ + మెఱుపు మెఱసె!
దృష్టి గనఁగంటి! సిరులు వ + ర్దిల్లఁగంటి!

26

క! తరలాక్షి! ప్రతాపమహీ
శ్వరురాజ్యము గడనసేయఁ + బ్రాణంబులు నే
సరకుగొనక యత్నించెదఁ!
బరమేశ్వరుసాక్షి! నాదు + ప్రతిపను దీర్తుక!

27

చ! అని - నలినంబునోలె మృదు + వా చెలి కేల్గొని ముద్దు వెట్టె! నం
గన యనురాగమంజరస + గాఢవిలోకనముల్ నిగుడ్చి యా
జ్ఞనుగొని వెళ్లసాగె! నల + చాన పదమ్ముల చల్వనీడలక
గనుగవ నద్ది వీరుడు ను + ఖమ్మున నేగె గృహంబుఁజేరఁగక!

28

ఉ! ఆలయమైన చంద్రమహ + లందు దినోదయవేళలోఁజతు
శ్శాల కురంగట - గది - వి + శాలమనోజ్ఞ గవాక్షసీమలోఁ-
బాల - సరత్తరంగతతి + పైఁబరతెంచెడు మందలైత్యవుం
గాలికిఁ-గూరుచుండె నవ + కంజములుక వికసింపఁ-జూచుచుక!

29

క! కమలేక్షణ సాధగవా
క్షమున నిలుచు రామణీయ + కముఁ గన్గొన్న జ
ట్టము నలమి రహించెడు చి
త్రమొకో యన నేత్రపేయఁతక సంధించెక!

30

మ॥ అలిసిలోత్పలరాజఃజోలు నుడువం ✦ బాపద్మకాసార ని
 ర్మలతోయంబులఁజేల్చుకొంచు నడుదే ✦ రక్ జూక్కిసారించి యా
 నలినీరంజను నానయంచు ముదమం ✦ దక్ష - విల్లుమోపెట్టి పూ
 ములకుల్ గుప్పె మడుండు బాలహృదయం ✦ బుక్ కలి చిల్లుల్ వడక్ ! 31

మ॥ నలినీరంజను లోకమోహన శుభా ✦ నందప్రదాతారకే
 ఖలు - నవ్యాని హృదేకరంజక కళా ✦ కాశల్యముల్ - వాని న
 ల్లలితాలాపనిరూఢి జ్ఞప్తియయి యు ✦ ల్లంబుక్ గజంపంగ - నా
 తలఁపున్మొత్తములో మునింగెను నితాం ✦ తథ్యాన పారీణయై ! 32

చ॥ నెలఁతుక యట్టు లెంతవడి ✦ నిల్చెనొ ! వీర వృసింహరాయ రా
 త్తలకుఁడు మేడయెక్కి చను ✦ దెంచుటగాని - ప్రపంచమంతటా
 మిలమిల నెండలుక్ గవియు ✦ మేవడిగాని - యెటుంగకుండ ని
 శ్చలముగ నిల్చియుండె-నొక ✦ స్వర్ణమనోహర విగ్రహంబటుల్ ! 33

క॥ నరసింహరాయఁ డెచ్చటఁ
 గొరలెడు నొకయాసనమునఁ ✦ గూర్చుండి సుతక్
 దరియఁగరమ్మని పిలిచినఁ
 దరుణి తిరిగిచూచి వచ్చి ✦ తగఁ గూర్చుండెక్ ! 34

“నరసింహరావు పూర్వచరిత్రము”

క॥ “నానోముల ఫలమా ! పు
 ప్పా ! నేడిట బ్రహ్మలోక ✦ పర్యంతము చిం
 తానిరతి నుంటి ! విచటికి
 నేనరుదెంచుటయుఁ దెలియ ✦ వింతటిదాఁకక్ ! 35

శా॥ నీ కస్తాదశవర్షముల్ దరిసె ! త ✦ స్వీ ! యొక్కమాతేనియక్
 సాకల్యమ్ముగ నేను నాస్థితిగతుల్ ✦ సంసారముక్ గూర్చియుక్
 నీకుఁ దెల్పఁగనైతిఁ ! గాల మిటులే ✦ నిర్లిప్తమై సాఁగెడిక్ !
 నాకేం డ్లర్వది దాటుచుండె ! నిపుడై ✦ నక్ దెల్పు టొప్పుక్ గదా ! 36

ఉ॥ నీదగు మేనమామ గణ ✦ నీయుఁడు తొల్లి ప్రతాపసింఘుఁడుక్
 నాదగు తల్లి పార్వ్యమున ✦ నర్మిలిచుట్టము ! బాల్యమందె త
 తొస్సదరి నీదుతల్లిని ‘వ ✦ సుంధర’ నాకిడి పెండ్లిచేసి యా
 వ్లాదముతోడ సాయమయి ✦ యారయుచుండె సహస్రరీతులక్ ! 37

శా॥ కాలాగ్నిప్రతిమానతేజఁడని లో ✦ కంబెట్ల గీర్తించు - నా
 ‘అలా’పై న్యవిభుండు చంద్రమహా ల ✦ త్యంత ప్రతాపించితుం

దై ల్పకగొని యొక్కమానమునకన్ ♦ స్వాధీనితి బొందె! దా
నాలంబుకవిడి యాప్రతాపుడు గృహ ♦ త్యాగంబు కేరెవడిక.

38

ఉ. నాచి నిసంధికారమణి ♦ నాల్లవమానము నిండి - గర్భపు
భారముతోడి - సోదరుని ♦ బాంబు వివాదపుభార-మెత్తియున్
గ్రూరమరంతరితి వెతిరి ♦ గూర్వంగ - నానతి పడ్డవాలు లా
శ్రీరఘుకాముడే యెఱుంగు ♦ జెప్పగవేస్తారె మర్త్యమాత్రులుక!

39

మ. మనకన్ వొట్టితినుండి యేలుకొనగా ♦ తొమ్మిదిముకలేమి జీ
వనసౌకర్యము చాలకుండెను! బ్రతా ♦ పస్వామి సాహాయ్యవ
ర్తకం నాలాబెటాసాగె! గర్భములకన్ ♦ దానెందు లేకుండె! నా
యచ రాజ్యచ్యుతి నేటింబాసి చను మ ♦ త్స్వీంబులు డిల్పొయితిక!

40

గీ. 'సుకములా - యగమున కొక్క ♦ జొకండు వచ్చు!
నాపడలు నిమేషమున గో ♦ ల్లగుచు దూతు'
ననెడు సామెత స్థాకం ♦ బై తనర్చె
దనయ! నాదెస మాబావ ♦ తలఁగిచనిన!

41

గీ. వ్యాధు లీతిబాధలు కద్య ♦ పైరులేమి
యివి యవననేల లోకము ♦ దెన్నిగలుగు
నన్నిపీడ లొక్కటిగ న ♦ న్నలముకొనియె!
దలఁచినంతె నె యొడలెల్ల ♦ జలదరించు!

42

గీ. పడవమానంబు నిండి గ ♦ ర్భంబు పండి
పనపుగంపనుబోలు నా ♦ పడ్డముఖ వ
సుంధికాదేవి కడికొక్క ♦ శుభ దినమున
నేడు నన్నుద్ధరించు నీ ♦ నిన్ను గనియె!

43

ఉ. నిన్నునుగాంచి మోడమును ♦ నించెనొ లేదా! పడేనునాల్ల కే
యన్నలమిన్న జబ్బువడె! ♦ నాడట నేమన! నాదుపూర్వపుం
బున్నెము శున్నగిల్లెనన! ♦ బూజ్యశుణంబుల కాణయాచి నా
కన్నులవిద్దపునెరుంగు ♦ కట్ట! భిక్షంగతయయ్యె నయ్యెడక!

44

క. నాపూర్వజన్మపుణ్యము-
రాపాలిటిభాగ్యలక్ష్మీ ♦ నను పీడిగఁ బె
ల్లపడలెన్ న నాపడ
లాపాదిలి క్రుంగిపోయి ♦ యడుగునఁ బడితిక!

45

ఉ॥ పేరునకైన నొక్కజల ♦ బిందువు కన్నుడుకుండ నెల్ల కా
సారము లింకిపోయినవి! ♦ క్రామము లోకము నావరించె! నా
హారము నీరులేక జగ ♦ మంతయుఁ బీనుఁగుఁడెంబయయ్యె! గో
పాదుగా మృత్యుదేవత వి ♦ హారమొకప్పుడు దేవ మంతటకా! 46

మ॥ అమితప్రీతిఁ బ్రతాపరాయణుడ పవి ♦ క్రాత్తుండు లోలోన నా
యముఁ గావించుచునున్నఁ గూడ - వజ్రపుల్ ♦ వ్యాధుల్ వ్యయంబుల్ దురం
తములై కేగుటఁజేసి నేవికనిమి ♦ త్తం బప్పులకాజేసి నొ
క్కములకాదెచ్చితి వేలు లక్షలును! న ♦ క్కాణింపఁగా కేటికీ! 47

మ॥ పడపింతేనియులేని యప్పుడు మహా ♦ భానేతయా పూర్వమ
ల్లుడు నన్నుకాబిలిపించి ప్రీతిమెయి నా ♦ లోకించి 'రీవాక్షితి
శుండవై రాజ్యము నేలుమీ!' యనుచు ని ♦ చ్చో నక వియోగించె! న
య్యెడఁగావించిన యుత్సవమ్ములకు నె ♦ స్సే నేలు పట్టెకాజమీ! 48

గీ॥ మంత్రులును - సైన్యవాధులు ♦ మాటబలేమి
యలదు నుద్యోగు లరుడెంచి ♦ నపుడు తగిన
గౌరవముచేయకున్న-జ ♦ గంబు పరిహా
సించునని విత్తము వ్యయంబు ♦ చేయవలసె! 49

క॥ పిలిచిన 'నో'యనియెడు వా
రల యందటనొద్ద నప్పు ♦ గ్రహియించితి కే!
గొలఁదికి మీఱుచుఁ బెరిగెను! ♦
బలుకడె జనకోటి 'ఋణము ♦ పరుగిడు'ననుచుకా! 50

శా॥ పాదుల్ గూడి 'నృసింహరాయఁడె మహా ♦ భా భూవిభుకా కేపి తా
నీ రీవాక్షితి నాక్రమించునటు దు ♦ డెత్తించినాఁ డించు దా
మారాటంబులు వ్రెల్లఁగ్రక్కి! రది న ♦ త్వ-బానె! నూనాపయుకా
వేటుకా-నేనునువేతె! నూకు నెపుడుకా ♦ షేను పాట్లుచే! 51

క॥ నాపాలి కల్పతరువై
ప్రాపైన ప్రతాపరాయ ♦ వసుధాపతి కే
శ్రీపరమేశ్వరసమునిగ
నేపాద్దు దలొత్తు ననుచు ♦ నెఱుంగడె జగముకా! 52

ఉ॥ లోకులు కాకులన్న నుడు ♦ లుకా వినమే! మదిఁ దోచినట్టులకా
వాళొనుచుండ్రు! కాని యది ♦ పశ్య మపశ్యమటంచు యోజనం

బేకడై నఁ జేయఁగల + లే! యింక లోకము నోడనూయఁగా
మూఁతుఁడు లేడటంచు బుధ + పుంగవు లెప్పు వచింతురే కదా!

53

గీ॥ వార లేరీతి నాపసో + పాలు పడిన

నోర్చితిని! గొంతవడి కవి + యుడిగెఁ! గాని,
యప్పుమాత్రము పెరిగి కొం + డంత యయ్యె!
దీర్చని ఋణంబు పెరుగదే + దివినిసోక!

54

మ॥ పలుసంసారపు వెచ్చముల్ మఱిమహో + బాహ్మ్యపు నుద్యోగికో
టుల సత్కారముగూర్చి చెల్లువహుచుం + డు! గాని యేదుర్వ్యయం
బుల వీసం బరవీసమేని ధనముక + భోకార్పఁగాలేదు! నా
తలవ్రా లప్పులపోతు గావలెననక + డప్పింప నే నెవ్వఁడె!

55

గీ॥ నొవ్వనాడెడు నుత్తమ + ఙ్గులకు నొడ్డి

తెలుపుకొనలేక-ఋణములు + దీర్చలేక-
కడకుఁ జచ్చినచావు గా + కయు-బ్రదికిన
బ్రదుకు గాకయుఁ-బ్రాణముల్ + పట్టియుంటి!

56

తే॥ గీ॥ కడుపునకును గూఁకు + కఱికిఁ గునుగును-

హృదయమునకు శాంతి + యొడవఁబోక,
పవలురేయుఁ గడుప + వలసె! నప్పలవారి
బాధకన్న యముని + బాధ లెన్న!

57

గీ॥ ఉత్తమఙ్గులు మూఁగి దు + ర్వృత్తములను

బలుక బదులాడు ధృతిలేక + తలనువాల్చి
సిగ్గు దిగమ్రుంగి చివికి శో + మిల్లిపోతి!
శ్రీహరి! యష్టకోత వై + రికిని వలదు!

58

గీ॥ 'ద్రవ్యమిక్కట్టు నరసింహ + రాయని' కని

గునగునలు పుట్టి జగము గ + గ్గోలువడియె!
బుద్ధిసెడి యుత్తమఙ్గులు + ప్రోవుగట్టి
ముట్టడించుచు-నాచుట్టు + మూఁగుకొనిరి!

59

గీ॥ అమరపురవాసి ధనికజ + నాగ్రగణ్యుఁ

డైన మఁమోహనుని తండ్రి + 'యభయసింహుఁ'
డడ్డు పడివచ్చి రాయప్ప + లన్నిదీర్చ
నధికధనమిచ్చి నాకుఁ జే + యాదుకొనియె!

60

గీ॥ నాఁ డతఁడు సాయపడకున్న ధాను పడుచు
నిలిచియుండుదు ! నేనును నిలిచియుండు !
గాను కమ్ముడువోయిన ధానువంబు
కనకగిరి యిచ్చినను వెండి గలుగుగలదె ! 61

క॥ కడచన నావత్సర మే
వడుపుననో ! యవలి గోడు నిచ్చినపుడు జే
వుడు కనుదెఱచెను ! వర్షము
పడియెను ! బుష్కలముగాఁగఁ జైదులు పడెన్ ! 62

ఆ॥ వెట్టిపంట పండి నిలితిలేకుండఁ బా
తరలు మూలై ధాన్య తత్తులతోడ !
మూల్యములును దగ్గి పోకకుం బుట్టమ్రో !
నప్పు దీర్పలేక యడలువడితి ! 63

ఉ॥ ఆయభయుండు నాకిడిన య ప్పదివేలను దాటి లక్షలై
పోయె ! నతఁడొకప్పు భయ ముక బ్రకటించెను చన్నుజాయచుక !
న్యాయ మెఱింగి యాతని భ యంబు దొలఁగఁగఁ జేయనెంచి, నే
నాయక ముంచితిక బాలము నంతయుఁ జంద్రమహల్ యతంబుగక ! 64

గీ॥ అభయసింహుఁ డున్నన్నినా శ్లాదరమున
నప్పు మా తెత్తకుండె ! నిష్కతడు లేడు !
మోహనుడు తండ్రికిని దీసి పోక-నాడు
హృదయము నెఱింగి వ్రుచ్చె నింతవఱకు ! 65

శా॥ ఏకాండంబుగ భూరియత్నముల నెన్నేజేసి కష్టించినక
బైకం బక్కట ! టోలియైన మిగిలిం పకలేక శోషిల్లితిక !
దాకట్టుక విడిపించి యాస్తి యణువం తక జెందలేకుంటి ! నా
వైకుంఠేశుండె దిక్కటంచు గడకుక భావించి కూర్చుండితిక ! 66

శా॥ రేలం దించుక కన్నుగూర్చిన నానా ద్రితిక 'ముణాంబోధి నీ
వోలాడకబడ కి'మృటం చభయసిం హుం డజ్జై కన్పించు ! నా
కాలాభీల విశాలవిగ్రహము నా కంటక బడక - జిత్తిముక
ప్రీతుక ! గన్నులు మూతయింతపడ కా రే తెల్లవాఱుక జుమీ ! 67

మ॥ కుడువకబూనిన బోవ దొక్కమెదుకుక ! గూర్కుకగనకలేను ! నా
యెడదక శాంతి యెసంగ దించుకయు ! నెన్నే దుష్టసంకల్పముల్
పొడముక ! లేచిన గూరుచుండిన బలం బుక దక్కువై-తద్దయుక
దడ యెత్తుక ! మఱి బ్రాణ మే నిముసమో నకబాయ నట్లుండెడిక ! 68

“వివాహ ప్రశంస”

క. నాఁ డిదరిచి యాగుండియ

నేనును నిలువూనలేక † నెగులుక జెంచుక!

వాడి నగమైతి! నేనునం

నూడక యలడడిచి మ్రొంగు † కొంటి! గుహారీ!

69

మ. ఇది యెన్నేనులుచెప్పినక దఱుగ! ది † ప్లే చెల్లెఁ గాలంబు! ని

ర్వదిహేండ్లయ్యె! ఋణంబుఁదీర్పగల త్రో † వకజూచినక భావ్యమాఁ

గన యంచుక యలమాటు మోహనుడు వ † క్కాణించు! నాలస్యముక

గనుక జేయక వానియప్పల నొసం † గక బోలు సౌమ్యముగక!

70

భా. నావాక్కురెంచివెంట నాహాసము నం † ధాసించి యత్నించినక

వేవేలేనులు చిల్లునే యతఁ! డెబ్బో † వేధించి శాధించు! నా

పై నిచ్చి నొకకంటె ముందుగనె తీ † ర్పక జూచినక మేలుగా

దే! వేకట్టమొచ్చియైచ ఋణము † క్తిక గన్న శ్రేయం బగుక!

71

మ. పిను కేలేనులు వచ్చిరాచి కడులే † బ్రాహ్మంబు! చిత్తంబునుక

న్యదుకా! ముద్ధప్ర! సుంత శ్లేశమునకక † మేనోర్వబో! దాద్రి నొం

డెడ వొత్తెరా! గాకులుంబ విషనూ † ర్తిక దెల్పి నొప్పింపంగా

మనిలే! ద్విచో కాలుముకగడిపితే! † మన్నింపు నామాంద్యముక!

72

చ. అలఘుగుణాధ్య! నీదశని † యంతము నొందె నటంచుఁజుట్టునుక

గల్గిన యుక్తిహక్కులును † గారయవెట్టి రటంచుఁదెల్పంగా

గలకలలాడు చెక్కులను † గాఢుకకన్నుల నీకు కాల్యై

జలదలఁ శాకుంఠి! నెద † చాలంగఁ సుందుంగఁగంటి నీటిట!

73

మ. ఇది యెన్నేని విపత్తు ఋడినను నా † కే యుండగానిమ్ము! ని

క్తువముక దాహగనేల! నీయెడల నా † కక దీర్పగాఁ దగ్గ ధ

ర్మ హాకంఠన్నది! హేండ్లగాఁ బ్రతిదినం † బుక బూని యత్నించినక

లవనైనక బని న్నెఱాడఁ గన క † ళ్లాడింగ నయ్యెక సుతా!

74

మ. తనకుక వోడిచి యోషనల్ దెలిసి నా † తాత్పర్య మాలించి, మె

చ్చినాకేతిక ననుదిక్కి తీర్చగలవా † చేదోడు వాదోడు నీ

జననీరత్నిమె యున్న-నుత్సకత దే † శంబెల్ల గాలించి యో

గ్యని దేగల్గెను! చట్టి భాగ్యములు నా † కుక దూరమయ్యెక గదా!

75

ఉ. ఉచి మేననుఁడంగనె † యోగ్యుఁబ్రసన్నమనోహ రాత్మకుక

నీపతిఁజేసి కాపురము † వెక్కినఁజేయుచు ధాధరంబుఁ ద్రో

ద్రోపులు బెట్ట నెంచి పలు ధ్రోవల యత్ని మొనర్చియుంటి! -
సి-పాలివోయి రంతయు! జ ధ్రుచె నిదానము విన్నవైతిమున్! 76

మ॥ యుగాభారంబును మోసి యంచుకయు నా ధైర్యము! మోక్షైక భా-
రణి భారంబు వహించి సుంతాశ్రమమున్ ధ్రావించి! పృథ్వింతు నా
రణభారంబు దలంప! నీవలని ధా ధైర్యమున్ భారమై
యణగగజేయుచు నుండె! నెల్ల కృతికృత్యైవంబు నేగాంచునో! 77

మ॥ అని యాస్యేందువు హస్తపద్మమునయుం ధావించి చింతించు నా
జనకున్ బాష్పపరిష్కృతాక్షియగుచున్ ధ్రుద్రావ్య విక్షించి. "యో
జనకా! నీదగు బాధలెల్ల విన నా ధైర్యంతుంబు శోషిల్ల! ని
ల్పిన మే! లింక వచింపగా వలదు! నిక వేమాటలక్రించెదన్! 78

చ॥ పలుమఱు వచ్చి భేదము ల వంబునులేక మెల్లగ. గాటపుం
డెలిమిని నీవు-నయ్యభయ ధింహుడగు నుండ్రని యెత్తు! గాని, య
ప్పలకయి వచ్చునంచు లవ ధిమున్ డెలియన్ జమి! యిప్పుమీరకన్
డెలిసితి! నీదు వంతల గ ధింపితి! నింపితి బాష్పపూరముల్! 79

మ॥ స్థిరభక్తి నినుగొల్పు నాజననియున్ ధిదోషువాదోజుగా
వటలన్ నేర్చి యకాలమృత్యుగతయై ధిస్వస్థంబునుజేరె! నె
వ్వరు నిన్నూరయువార లిందు! నను-ను ధివాహంబు గావించి యే
కరణిన్ గాలముద్రోసిపుచ్చగల! వే కాకిన్ సుఖం బంటునే! 80

శా॥ కోటుల్-సెప్పుము! వేలుచెప్పు! మవి నా ధికున్ సమృద్ధింజానె! నే
జాటున్ మాటును మాని తెల్పెద! నిమే ధిమైన వికృతిన్ ని
చ్చేటన్ వీడుచు నాదుసౌఖ్యమున కా ధిస్థితింప! నాపెండ్లి యన్
మాటన్ నీవిపుడెత్తకుండుటయె సరి ధిభావ్యంబు ముహూర్తికిన్! 81

మ॥ జననం బందిననాటనుండియు మహా ధిసౌఖ్యంబులన్ వీడుచున్
నను బ్రహ్మాండమునంతప్రేమమున నా ధిసందంబుతోడెంచి డే
వునిమర్యాదనుజూచు నిన్విడిచి నే ధిభావన్ వివేకం బెఱుం
గని చట్రాతివే! నామనం బెఱుంగవే! కన్నయ్య! యానాటికిన్! 82

మ॥ ప్రముద్గం బొండగజాల నిన్విడిచినన్! ధిబ్రాణేతుండెవాని ధా
గ్యములన్ భోగము లొంది దూరిమున సా ధిభ్యంబందె గాంక్షింప! గ
ప్తములన్ ముంపగగోర నిన్ను! నిటులే ధిజ్ఞాంతమున్ బ్రహ్మచ
ర్యము బాటించి భవత్పదాబ్జపరిచ ధిర్వల్చేసి హ్నించెదన్! 83

చ॥ అటువదియొట్లు వాఁతె! సకఁ ధాంఘములు వడకంగఁజొచ్చె! నే
దరియును బాపులేదు! చనుఁ ధర్మయుఁ గ్రాణమువోలఁ జూచుచున్
మురిసెడి నిన్నువీడి చన! ధమాఁకుజగంబుల రాజ్య మబ్బినన్
గరమున పోక! నీకు చరి ధంబులు గొల్చి తరింతు నాయనా! 84

చ॥ హరిహరి! న్వాక్యబుద్ధి యిను ధంతయు లేదు! భవత్కృపారస
స్ఫురణముఁ దొల్లనుండియును ధబుద్ధి నెఱుఁగుదు! నిట్టి నిన్ను నొం
టరిగను వీడిపోవఁ జర ధంబులు వచ్చునె! కన్నతండ్రి న
చ్చరణము గొల్వనట్టి సుత ధచ్చిన నేమగు-నున్న నేమగున్!” 85

మ॥ అని చిత్తిమ్మున జాలియెల్ల విశదం ధై పల్కు సత్సత్రికన్
గని మూవీరస్యసింహరాయవిభుఁడున్ ధగష్టంబుతోఁ “గూర్మి నం
దన! నీపల్కులు భక్తిసంయుతము! యు ధద్వాహంబునున్ సమ్మతిం
పనిచో నాకపక్షీ త్రిమా! ననుమతిం ధపక్షజూడు నావాక్యముల్!” 86

చ॥ “శివశివ! ప్రాయమున్ బరువు ధచెందిన పుత్రిక యింటనుండఁగా
లవమును బెండ్లిమాటను ద ధలంపఁ డితం”డని లోకులాడఁగా
శవనవగా వినంబడి భృ ధశంబగు చింత వహింతు! నింక మా
న విధివహించి ధాత్రిని మ ధనకవశమే తలయెత్తి నల్వరన్!” 87

ఉ॥ గీటునఁబుచ్చి నాదుమది ధకిన్ వెతఁగూర్చక నేవచించు నీ
మాటను శాటిసేయు! మిదె ధహర్ష్యము నూనకు! నీకు భద్రముల్
కోటి రహించు! నాకు శొక ధకూడనిమాటయు రాదు! నీవికన్
గోలులుఁగోట్లు చెప్పినను ధగొబ్బునఁ బెండిలి నేయఁగావలెన్!” 88

చ॥ సదయుఁడు చారువిగ్రహండు ధసజ్జనుఁ డన్నము గుడ్డకోర్చు సం
పదగలవాఁడు నోర్పుగల ధవాఁడు సమీపగుఁ డబ్బేనేని మే
ల్లడ! త్వరతోడ నీకుఁ దగు ధకాపురమున్ గడతేఱునేని - నా
కొదవలు తీఱు! సుంత కను ధగూర్కెద రేయిని జిత్తశాంతితో!” 89

ఉ॥ కాపునఁ బెండ్లి క్షిప్తపడఁ ధగావలె! గాదని నన్ను నాత్మహ
త్యావిధి పాలుసేయకుము! ధదండ్రీ గృపకగనఁజూలు”నన్నఁబు
ష్పావతి నేత్రపద్మముల ధబాష్పము లొల్కఁగఁ “దండ్రీ! చింతిలం
గావల! దేను నీనుడుల ధగారవ ముంచి మనస్కరించెదన్!” 90

మ॥ నను సత్తింటికి సాగనంపినను జిం ధతక్షదాశలేపంచు-నే
జన, నీవొంటిగ నుండఁజాలవని-యా ధశ్వాసింపగా నేరులే

- రని, నాకు మదిదట్టి యంటి! నిది తి ^{అంత} పైచో గృహజూచి నీ
తనయక మన్నన సేయమీ! మృదుపద ధ్వంధ్వంబు సేవించెదక!” 91
- మ॥ అని యత్యాదరవృత్తిఁ బల్కిర-సతం ధాన్యదముకబొంది “నం
దన! నీయం నొకతప్పు గల్గునె! యునా ధైర్య నీవృత్తి నూ
తనమే! మంజు శిరీష కోమలము గా ధా! నీకు సౌఖ్యంబుఁ గూ
ర్చిన నేధన్యుడనాదునంచు మది నా ధైర్యకా క్రికాలములక!” 92
- చ॥ అనుటకు నంటి! నీపరిణ ధైర్యము ముగించి త్వడిశు మందిరం
బునకును నిన్నుబంపుచును ధైర్యము నీవు వసించు నీగృహం
బున నిముసంబు నిల్వఁగల ధైర్యము యుండునె! యెట్లులేనియక
నిను నొకయింటినానిగను ధైర్యము నావిధి! కానఁ దెల్పితక!” 93

“వరనిర్ణయము”

- ఉ॥ నాబుణ మెట్లుతీటు వయ ధైర్యం బది కల్గదు! చూడ నెంతయక
భారమునై తనరైడి! ది ధైర్యంబులెకాని యింకెంత కాలమో
యోరుపువట్టి మోహనము ధైర్యము నిక్కము! భోగభాగ్య వి
స్తారుడు! మంజువర్తనుడు! ధైర్యంబులజాతుడు వాడు పుత్రకా! 94
- మ॥ పలుమాతాతడు ప్రీతి యుట్టిపడ నీ ధైర్య జితము మోపి పెం
డిలియాడక దలపోయ! నప్పనకు బీ ధైర్యంబు! తాకట్టు పీ
చ్చలుగాఁ బ్రతిములెల్ల వెన్నకిడు! భూ ధైర్యంబులక వస్త్రకో
టులఁ బెట్టంగల! ధైర్యంబు పెండ్లియగు! న ధైర్యంబు దీటు నప్పంతయక! 95
- చ॥ తెలిసినవాడు! ని న్ననుమ ధైర్యంబులెకాని పదానఁ జూపినక
దలఁగొని చేయువాడు! ధన ధైర్యంబులెకాని గలవాడు! చెప్పినక
వలసిన గారవం బొనరు ధైర్యంబులెకాని! మదియమానసం
బలదను నీవు వాని హృద ధైర్యంబులెకాని గొన నమ్మించినక! 96
- ఉ॥ అతనిమాట యెత్తిన ము ధైర్యము చిట్లుకొనంగఁబోకు మ
మ్మా! తగినట్టివాడు! హృద ధైర్యంబున దాపకంబులే కెదో
రీతిని బల్కుచుండు! వివ ధైర్యంబున బెటుంగండు! వానికా
చేత మెటుంగుదుక! మనము ధైర్యంబులెకాని ధైర్య మున్నెటక! 97
- మ॥ అడుగం డప్పని యెంత! నాస్తిగొన నా ధైర్యంబులెకాని యుండఁబో
వడు! నేఁ బుత్రినొసంగఁబోవ ననుచుక ధైర్యంబులెకాని-వానిలో
యెడఁదకగల్గిన రంగు బైటపడు! నీ ధైర్యంబుని యోజుపుమీ
తడవుక జేసిన నాదుకొంప మునుంగుక ధైర్యంబు నాతల్లిరో! 98

శా. నానా మాటను బాటిసేయవలయున్ ♦ నాతల్లి! జ్ఞానచో
న్యాయశాస్త్రముజేచ్చు మోహనుడు! నా ♦ బ్లకబొంది దుర్బునున్
న్యాయబొప్పగ నేలమున్ కలుప య ♦ త్నిబూను! నాతో భ. మే
మై యెట్లుండునో! శాంతిమై మనక నే ♦ లా రచ్చలున్ రాయిడుల్! 99

శి. వీరస్మసింహరాయఃజనః ♦ నేనును బెవు గడించి తోడి న
ద్వైపలయుదు మేటియని ♦ ప్రస్తుతికేక్కి “ముంబుదేర్పగా
నేరక యా స్తినమ్మకొనె ♦ నీచు” డబు చపకీర్తి మోయగా
నేరక తల్లి! యాకరిణి ♦ నిక బ్రతిమాలితి మాటిమాటికీ!” 100

మ. ఆన - నయ్యంగన “తండ్రీ! మోహనుడు చత్వంతంబునున్ మంచి వాఁ
డని వాక్రచ్చితి! వాతఁడెట్టిదని నే ♦ యక బూనగా నేర్చునే”
యనఁ! “దట్టి! మదిలోని వాంఛ సఫల ♦ మైన్ నక ముదంబొందు! గా
దనఁ-ద్రౌత్య మ్మభిమానమున్ బెరిగి చి ♦ త్రాజ్జం బధిష్ఠింపవే!” 101

క. అనుమాన నందుకొని సుత
“జనకా! నన్నిప్పు డిట్టి ♦ కనునకుఁ గ్రూరా
త్మున కీయ నెంతవే” యని
తన కనుగవ బాష్పవితరిం ♦ దర్దయు నింపక,
102

క. కనుగొనఁజాలక తనప
ల్కిన పలుకులె చిక్కునుగలి ♦ గించె ననుచుఁ ‘ద్రో
వనుమాడ్చి’ నంచు నరసి
హన్యపాలుడు తలచి తనయ ♦ యాస్యము గనుచుక,
103

క. “విను విప్పుడు తల్లీ! నీ
జనకుని కష్టములఁ దీర్చు ♦ నంకల్పము గ
ల్గిన-నీకొంచెము త్యాగముఁ
బొనరింపకతప్ప” దనినఁ ♦ బుత్రి వగవుతో! 104

క. “జనకా! మతి సమ్మతినొం
దని యాకార్యంబు నెపు డొ ♦ నర్పగ వలెనో
వినిపింపుము! మనమున యో
జనసేయచు నిర్ణయంబు ♦ సలిపెద నిపుడే!” 105

చ॥ అన-నరసింహరాయఁడు భ ♦ యమ్మున మోము వివర్ణమంద “నో
తనయనో! పత్రముల్ గజువు ♦ దాఁపెడి నెన్నిదినాల్ల! కంతలో

ననె శుభలగ్నమున్ జరిపికన్ గనుమే ! లలుకాచినో నతం
గును దగుచున్నాకొని ని + నున్ నను మునుముది తోలెడున్ ! 106

మ॥ కలకాలంబును నీకు నాకు ననుచు + నానాచి యాదుర్లమున్
నొలిఁగింపక-నతిలేని పములవలెన్ + ముఱుచుచున్ నాటిపే
దలమై లోకులపంచలకబడి చుని + తిండా భుభుక్షా శో
పిలి స్రుక్కవలె నన్న-నాహృదయ మి + స్త్రీ ! ప్రక్కనై పోవదే ! 107

చ॥ కలగను నాకునై ! తెగిన + నాలిపట-బను ! నైతు నర్వమున్ !
జెలులు నహస్ర మూడిగము + నేయంగ-హస్త్యములందుఁ బాలసె
జ్జలను మెలంగు నిన్ను నువి + శాలనగుంబునఁ జాజునోలి యె
ట్టులు మననేర్తు ! నియ్యది క + పంగనఁ గష్టము నాదే ! తల్లెకో ! 108

మ॥ జనకుం డాస్తిని గోలుపోవుచుఁ బ్రపంచంబందు విచ్ఛంబులన్
వనటన్ బొంది యకాలమృత్యువునకున్ + బాపాబ యొక్కండు-మో
హను నెట్లొ వరియించి యాపదలఁజాయక జేయు టోక్కండు-నా
తనయా ! వేఱొక త్రోవయున్న-నిను వంతక ముంతునే యింతగన్ ! 109

ఉ॥ కూడదు వీనిమాట యను + కొందము ! వేఱొకఁ డిట్లుఁడౌ వరున్
జూడఁగబోలుఁ ! బెడిలిని + శోభిలఁజేయఁగఁ బట్టు ద్రవ్య మే
నేడ గడింతు ! లోకమున + నెవ్వరు నాకు ఋణంబు నిత్తు ! కీ
జాడ యసాధ్యమై ! మిగుల + నాహనమా ! ఫల మట్టై శూన్యమా ! 110

గీ॥ రెండుమూఁడేండ్లుగాఁ బవల్ + రేయు నిట్లు
బహువిధాలోచనములు కుప్పలుగఁగలుగు !
క్షణమునం దన్ని గంగలోఁ + గలిసిపోవు !
నంతమున మోహనుఁడె గట్టియనుచుఁ దోచు ! 111

మ॥ మదియొజంపుము ! నాయధీనమగు నీమాన్యంబులున్ గోటయన్
విదితస్ఫూర్తిఁ బరావృతంబులయి “లోభీ ! మర్దమంచుడియన్
గదలన్ బాటు మటంచు రాజభటులున్ + గడ్డించి భడ్డించు నా
పద నూహించినయంత నా హృదయమున్ + భగ్నంబునై పోవదే ! 112

గీ॥ భకట నీపెండ్లి భార-మింకొకటఁ దీర్చ
నోపని ఋణభారమ్ము - వేఱొకట ముంచు
కొను జరాభార-మిన్ని నె + క్కొనుచు నేను
తల్లి ! నేను త్రేతాగ్ని మధ్యమున నుంటి ! 113

ఉ. మోహనుఁ బొక్కచండమునుఁ ♦ బోయెడువాఁ! డయిచక బడెన్లు వ్యా
మోహముతోడ నుండు - లవముక గృహలేక మహాగ్రద్ధిశే
మాహివలెక బయికు దుముకు ♦ చంచని తోడెడి! రాజశాసన
వ్యాహృతి వానిపక్షమయి ♦ వచ్చెలు! నా కింక దిక్కు గల్గునే! 114

ఉ. ఎన్ని సుహృదులు గడచె ♦ నేనును-నీవు వసింపబట్టి! నా
దన్నతలపుతోడ వ్యవ ♦ హారము లన్నియుఁ దీర్చుచుంటి! నా
కన్నులమ్రోల మర్గమును ♦ కన్నతల మన్యుల పాలుగాఁగ-నే
ను న్నిముఁగులు ప్రాణములనుక మెయిదాల్చి మనంగనేర్తునే! 115

మ. జనకుండక! ముతీ నూడుకాళ్ల ముదుకక! ♦ సంసారదుర్వార వే
దనలక స్రుక్కిలవాడ! దుర్బలుడ! నావైన్యస్థితిక జూచి నీ
మనసుక మోహనుజేచ్చి నేడితని సన్మానింపఁగాఁ జూకు! మో
తనయా! గడ్డము వట్టి వేడుకొనెడక! ♦ దాక్షిణ్యముక బెంపుమా! 116

శా. “ఈ సాయంతన మేఘదెంచెదను! నెట్లై బెండ్లినూటెత్తి మీ
రా సాధాగృహలిక సమాయతము సేయక జూడుడి”యంచు వి
శ్వాప్రక్రియ విన్నవించెను! భవత్స్వాంతం బడెట్లున్న సం
తోసమ్ముక నటియింపుమీ సముఖమందొక వాడు మాటాడినక! 117

క. వరసుత! నీసాహాయ్యము
తిరమె పొగడ! సాయమనుచుఁ ♦ దలడను! నన్ను
స్థరణ మొనర్చెడి యుత్తిమ
వరమని హర్షింతు! జిక్కువాసి రహింతుక! 118

మ. తను బెండ్లి డంగ రాజరాజులును శ్రద్ధాభక్తులక వేచియు
న్నను బుష్పావతి తండ్రి సేవమును డెందంబందుఁ గాంక్షించి మో
హను బెండ్లిడచు శాశ్వతంబుగ స్వ-సాఖ్యత్యాగముక జేసెఁబా
మ్మని చిక మెత్తెద! కీర్తికన్నను నపేక్ష్యం బుండునే తల్లిరో!” 119

మ. నిని ప్రత్యక్షము గడ్డమంటి పలుమాఁటొక్కించి ప్రార్థించు నా
జనకుక దూరముచేసికొంచు వెత ముంచక లేక “నా పెండ్లిచే
జనకా! నీవెతలుక దొలంగిన - నవశ్యం బట్టలే సేతుఁ బా”
మ్మని వాక్రుచ్చె లతాంగి, మానసము వ్రయ్యల్ వ్రయ్యలై పోయినక! 120

మ. తన సత్పుత్రిక యిష్టముక గనక చింతక గుందినక-తీర్చలే
నను తాకట్టుఁ దొలంపఁగాఁగల యుపాయంబుక-వెతల్ దీక్షితా.

ననయంబుల్ సుఖమొండఁగాఁగల యహఁయంబున్ గనుంగొంటి నే
నని యవ్వీరనృసింహరాయఁడు మదిన్ ♦ హస్తించి శాంతన్ గన్న్ !

121

మః తన ప్రాణమ్మునకన్న మిన్నయని వాత్సల్యము వాటించి పెం
చిన యాతండ్రికి గల్గివట్టి యిరుకుల్ ♦ చిక్కుల్ చొలంగించుటల్
తన ధర్మంబని పుత్రి దుష్కురితరత్నాగంబు భావించె ! గా
దనినన్ బూవఁగనున్న ప్రేమలతఁ గోయన్ బ్రహ్మకున్ సాధ్యమే !

122

“మోహనుఁడు చంద్రమహలు కోటకు వచ్చుట”

సీ॥ వందలు వేలును ♦ వ్యయమొనర్చిన చీని
చీనాంబరములు నెమ్మేనఁ నాల్చి !
మొకనూలు పట్టు సొంపులుగుల్కు జలతాద
పింజెలు వ్రేలు టోపీ ధరించి
యా టోపిపైన బాహుటంబు-వాటమై
రాణించు కలికి తు ♦ రాయి నుంచి !
కరపద్మమందు బంగారును రతనముల్
దనరాదు నాగజెత్తంబుఁ బట్టి !

గీ॥ బెడఁగు బొండుమల్లెల దండ ♦ మెడను వ్రేల
మోహనుఁడు ముఖచూర్ణ విస్మయరణ మలర
నాత్మకాంభోజహయముపై ♦ సద్ధివసించి
వెడలెఁ దిరునాళ్ల యుత్సవ ♦ విగ్రహ మటు !

123

క॥ మది నలరి నృసింహాధిపు
డెనురేగుచుఁ దోడితెచ్చి ♦ గృహమునఁ జేర్చెన్ !
దుద కెటులో మోహనుడే
మదనోపముఁ డనుచు నతని ♦ మదికిన్ దోచెన్ !

124

గీ॥ “నిన్న-వంగదేశంబు త్రోజీవిభుండు
మహిత రాజకీయములు విమర్శచేయ
వచ్చి-నిముస మూపిరివోనిపనులు వెంచి
యిపుడు విడిచె ! గుఱ్ఱము నెక్కియిటు వెడలితి !

125

క॥ అది యెంతయైనఁ గలదిఁక
నదివర్ణనసేయఁ బూన ♦ సంతము గలదే !
మొదలు తుద నేనె యెఱుంగను !
మదిఁబూనిన కార్యమిపుడు ♦ మాటై పోవున్ !

126

క॥ నరసింహరాయ ! నీకూ

తుంకి మది కనుగొంటు ! స్వచ్ఛతో నిప్పుడు నే
దయించునె ! ముందుగల దా
వరవర్ణిని ! చూచి మిట్టి ♦ పడబోదు గదా !”

127

క॥ అను-మోహనుఁ జేసన్నలఁ

దనుఁ జేరఁగఁ దీసి “నాదుతండ్రి ! పనిమా
లిన వెట్టిమాట లాడకు !
మనువుగ మఱాడు ! లాభమును” నన-నతఁడు !

128

క॥ “ఒక్కడు చెండక్షరముల

కెక్కువ మాటాడఁ జూడు ! ♦ మింతగ నీవు
నొక్కవలెనె ! నే నంతటి
మొక్కులినే ! ముందు చూపు ♦ పుష్పావతిని !

129

చ॥ అనఁ-‘బయిమేడనున్న’దని ♦ యాయన దెల్పెను ! మేడయెక్కి మో
హనుఁడును దద్దిలిన సుభాగ్యకృతి ప్రస్ఫుటమై కనబడ
జని నరసింహరాత్తనయఁసన్నిధి సొట్టఁగ నిల్చి “కాంత ! ని
న్ననుగొన వచ్చినాడఁ ! వినఁగాఁదగు నాదగు దివ్య వాక్యముల్ !

130

“మోహనసింహుని ప్రధానోపన్యాసము”

క॥ ఎంత యవసరముగలదో

యంతకు నెక్కుడుగ మాట ♦ లాడెదనని భా
వించుడు కొందఱు ! నీకడ
నెంతయు సంతోషరీతి ♦ నిపుడు పలికెద !

131

క॥ కలవాణీ ! బ్రహ్మాండము

తలక్రిందైపోవు ననుచుఁ ♦ దలఁపకు ! నామా
టల నాలకించి విని నీ

తలఁ పనుకూలముగఁ దెలిపి ♦ దయఁగను మమ్మా !

132

మ॥ కమలాక్షీ ! తొలుదొత్త నీకిపు డుపో ♦ ధ్వాతంబుగా-నాదు వే

శ్శమునుగూర్చి-ధనంబుగూర్చియుఁ బ్రకా ♦ శప్రాభ వైశ్వర్య భో
గములగూర్చి వచింపఁ జల్లుగ నెఱుం ♦ గన్ నేర్తు ! కాదేని స్ప
ష్టముగాఁగన్ గ్రహియింపజాల ! వఱుతా ♦ ట ! నీకు వాక్రచ్చెద !

133

చ॥ స్థిరగుణరాశి యాయభయ ♦ సింహుఁడు నాజనకుండు ! పూర్వము
దరుణవయస్కుడైనపుడు ♦ తత్సతి నాజనయితి మాత్స్యమం

దిరముననుండియున్ భగముః ♦ వెచ్చెన్! నతండును దారి వృద్ధికిన్
దిరుగఁగఁజేసి పెంచెను గ ♦ ణింపఁగ లక్షలుఁ గొలుకొనఁజూచున్! 134

శా॥ ప్రాతారంబులు కట్టిమంబులు బహి ♦ స్వారంబు లొన్నాఁడ నే
జ్జే కన్నుల్ మిటుమిట్టఁగొల్పెడు హేర ♦ ణ్యవ్రాజ్య పాథావళిన్
నాకున్ గాపురవచాను! “వజ్రభను”ల ♦ స్నానంబుచేయించున్! నే
మ్మోకాంతుల్ వసియింపఁగోరుదుడు తి ♦ త్సేంద్రియమున్ జూచుచున్! 135

చ॥ కడితము లట్టె వేల్లపు ♦ గాక! భగంబుల ప్రోవుల్లె లె
క్కిడఁగను నేరిసాధ్యమగు! ♦ నింతికిడిన్ గడపంచఁ గాచు నా
కడపటిభృత్యునంపడ కొ ♦ కాకొక వేయవవాలు నేనియన్
బడయఁ గుచేలుఁడున్ బ్రదుక ♦ వచ్చునుబో నతకోటి చచ్చుచున్! 136

చ॥ తడవుగ నేలమాలియలు ♦ త్రవ్వఁగఁజేసి భగంబుకాసులన్
బుడిగలఁబోసి దొంతులుగఁ ♦ బూన్పిరి! లక్షలా క్షోణ యె
వ్వఁడెఱుఁగు! నాలుకేడులును ♦ బద్దలు పద్దలు దీసి వాడితిన్!
గడగన దొక్కసిద్దెయను! ♦ గామిని! యేమని నీకుఁ జెల్లుచున్! 137

సీ॥ అతివరో! చంద్రమ ♦ హల్ దుర్గముననుండి
పై న నుండెడు ‘మహా’ ♦ బా’ వజకును!

నామహాబానుండి ♦ యవ్వల జయచంద్ర
పతియుండు కాన్యకు ♦ జ్ఞంబు వజకున్!

గాన్యకుబ్జమునుండి ♦ ఘనుడు పృథ్వీరాజ
రాజుండు ఢిల్లీపు ♦ రంబు వజకు!

ఢిల్లీపురమునుండి ♦ శైలమంచు రహించు
కాంచనశైల శృం ♦ గంబు వజకు!

గీ॥ నచటినుండి దక్షిణభార ♦ తాంతమందు
మహిమ దీపించు కన్యాకు ♦ మారి వజకు!
నుడు కుడుకు రూప్యములు కుప్ప ♦ లడరఁ బోసి
యింతిరో! వెండిబాట నే ♦ యింపఁగలను! 138

గీ॥ తలపయినఁ గొమ్ముమొలిచిన ♦ బలియునైన
సరకునేయక యధికారి ♦ సరణిజూతు!
రోసపడి యెవ్వఁడేని జేఁ ♦ జేసికొనిన—
దవమహాజ్వాల ముద్దాడఁ ♦ దివిరి నల్లె! 139

శా॥ నాముద్దున్ జనయిత్రి బాల్యమున నుం ♦ తంబొందె! నాతండ్రి కు
య్యోమొతోయని - పైడి యయ్యలలపై ♦ మాగించి నకబెంచె! నే

నో మేచ్ఛంఛక కర్వభాగముల నెం + మకగంటి! నాగర్భ సు
శ్రీమంతుండన స్వేచ్ఛమై బెరిగి వా + సిక వన్నెయక గాంచితిక! 140

క. 'నడచినను ముట్టిసోకెడి
చతుగుల'కని క్రింద దింప + కట్టె శిరముపై
నిడి పెంచెగాని - పలుమఱు
బడి కేగుమలుంచు దండ్రీ + బాధించె చనుక! 141

8. ఆటై ముడివెట్టి-పెడిమోము + పెట్టి-పలక
కాముదము పూతు! పొత్తిమ్ము + లన్ని చించి
చీకకలుచేసి బయలు దూ + ప్పార విడుతు!
చయ్యవారిని శాసి క్ర + య్యంగబడుదు! 142

9. బడిచదువురాటి లగువులు + పలుకనేల!
యెన్నిబుధులు చెప్పిన- + నేమనినను-
బూని నలువుర చేతుల + పైన గాని
నాతనువు సాంగలే దొక + నాడుగూడ! 143

ఉ. ఎచ్చటి కేగసిక మన + యింటనె పంతుల నిల్వజేసి నా
కచ్చుము విద్దెనేర్పు మని + యాజ్ఞ యొనర్చెను దండ్రీ! తప్పుకో
నెచ్చులఁజోలులేక యయి + దేమలు నేర్చితి! నెంతనేర్వ-నే
నచ్చులెకాని, నేటికిని + హల్లొకఁ డైన నెటుంగ నంగనా! 144

మ. మొదలుకముక్కిడి పైననైత్య మను చొప్పుక దోప-విస్తార సం
పద చేరికెను! దండ్రీ పోవుటను నే + బాఠంబులక నేర్వమిక
జదువుల్ సంధ్యలు చ్చెబుబుడ పడియెక! + శాస్త్రమ్ము వమ్మయ్యె! నె
య్యది యెల్లున్నను దిండికోసరము కా + వా! వేదముల్ శాస్త్రముల్! 145

గీ. చిక్కిపండ్లు గోయంగఁ జె + టైక్కియుంటి!
గనులు మ్రబ్బులుగ్రమ్మె! వా + క్కాంత వచ్చి
సకలవిద్యోపదేశం బా + సంకె! నిపుడు
సర్వవిద్యాధిదేవత్వ + సంజ్ఞ గందు! 146

నీ. తగువుకాడయి కాళి + దానుండు నాపంచ
బడి కొల్చి రామక + బ్దంబు నేర్చె!
భవభూతికవి గణ + ప్రస్తార సంగ్రహం
బెవ్వనికడఁ బతి + యించె నందు!

వ-ఇ-ఉ బొద్దులుగ భా ♦ మ్యంతింబుదాచ నా
వ్యాసమహర్షి కై ♦ వ్యాసులేకై!
మిగులఁ గట్టించి వా ♦ ల్మౌకి కో-మాలు.
వ్రాయించినట్టి స ♦ ర్వజ్ఞుఁ డెవఁడు!

గీ॥ విజ్ఞజనశిరోమణి త్రికా ♦ లజ్జమాన్యు
చంద్రభట్టారకాచార్య ♦ సత్తమునకుఁ
బలకఁ గొనియిచ్చిన భవన ♦ ప్రాజ్ఞుఁడెవ్వఁ!
డేను లేకున్నఁ గవిత కిం ♦ కేది దిక్కు?

147

సీ॥ “బ్రహ్మాండభాండ వి ♦ ద్వచ్చుండ పిండండు”
బిరుద మర్పించెఁ గాం ♦ కిల్యనగరి!
“ప్రళయమార్తాండ భై ♦ రవ కృతాంతసమ్మ”
చిహ్నంబొసంగెఁ గా ♦ శీపుంబు!
“నవకోటిదర్ప కం ♦ దర్పమోహనమూర్తి”
బిరుదంబునొసంగె యో ♦ గరుపురంబు!
“విశ్వప్రపూత గో ♦ విందప్రభామూర్తి”
సంజ్ఞయొసంగె వా ♦ సంతపురము!

గీ॥ నవ్యసౌజన్య ధన్య మం ♦ దార బిరుద
మును సమర్పించెఁ బాటలీ ♦ పుత్రవరము!
లలన! ననుబోలు కీర్తికై ♦ లాసశిఖరి
వసుధఁ గలుగునె కోటి క ♦ ల్పములకై న!

148

సీ॥ నేపాలన్యపతి కా ♦ నికపంచు బంగారు
గంగాశములు మూల ♦ గాజువాఱు!
లాటేశ్వరుఁడు ప్రేమ ♦ లక్షణంబుగఁ బంచు
గజకోటి వాకిటఁ ♦ గాంచియుండు!
హూణరాజేశ్వరుం ♦ డుపద వంచిన హేమ
డోలికల్ కప్పుల ♦ వ్రేలుచుండు!
నిందూరిపతి బహూ ♦ కృతిసేయు ముక్తాత
పత్రముల్ కడుబూజు ♦ పట్టయిండు!

గీ॥ సాశ్వభూజాని పంపు వ ♦ బ్రాలబండ్లు
నింటిచూరునఁ బడి సొట్ట ♦ లెత్తియుండు!
బలుక సాధ్యంబె నాభాగ్య ♦ నైభవములు
ఘణిపతికి! వాక్పతికి! నుమా ♦ పతికిన్ నె!

149

సీ॥ సకలసంపదల క ధ్రువాంత భాండాంబు !
 సర్వసౌఖ్యముల కా ధ్రువానవాటి !
 భాగసంతతులు కా ధ్రువముండు సదనంబు !
 భాగ్యలక్ష్మీదేవి ధ్రువవసీమ !
 నైభవంబు వసించు ధ్రువజయంత గృహంబు !
 కామధేనువు గర్భు ధ్రువాడిపట్టు !
 శృంగారలక్ష్మీకి ధ్రువసింహేంద్రవీరింబు !
 నాగరకతకు జ ధ్రువస్థలంబు !
 గీ॥ భవనమాత్రంబె నాయిల్లు ! ధ్రువస్వర్గగిరియె
 దాని యాకృతిగొని ధాత్రి ధ్రువదనరెగాక !
 చెలువో ! యంతపున్నెము ధ్రువచేసినావో !
 కోరి నాయింటికిని నీవు ధ్రువకోడలైన !

150

సీ॥ అల మహాబానేత ధ్రువగు పూర్ణమల్లుండు
 చెలిమిగోరుచు బెద్ద ధ్రువచీటి వ్రాసె !
 గేర శేషుండు నమ ధ్రువస్కృతిచేసి 'యిందాక
 వచ్చిపా'మ్మని వేయి ధ్రువవార్తలంపె !
 లాటేశ్వరుండు కాన్క ధ్రువను బంపి ముఖదర్శ
 నము బ్రసాదింప వి ధ్రువజ్ఞప్తినంపె !
 బాంజాలపతి పదా ధ్రువములకు బ్రణమిల్లి
 యొకచూపు చూడుమంచు పదబంపె !
 గీ॥ బాష్లేకుండు మైత్రికై మంత్రి ధ్రువదలఁ బనిచె !
 హైహయండు మ్రొక్కి మ్రొక్కి 'దా ధ్రువసోహ' మనియె !
 సాశ్వపతి మోక్షుగేలఁ బం ధ్రువచలను గాచె !
 భోజు జేవేళ బాదముల్ ధ్రువపూజ చేసె !

151

సీ॥ భారతాఖండ దు ధ్రువర మార్తాండాది
 విఖ్యాత బిరుదముల్ ధ్రువవెలయుమేటి !
 వేయియధములందు ధ్రువవిమతుల విదలించి
 యభినవాద్దనకీర్తి ధ్రువనందు వీరు !
 డబ్బోత్తర శతసం ధ్రువక సామంతవ
 ర్గమునేలు నైభవా ధ్రువక్రాంతమూర్తి !
 తుహినాద్రినుండి సే ధ్రువపుదాక విశ్వభూ
 చక్ర మేలెడు మహా ధ్రువసార్వభౌము !

గీ॥ డిట్టి చోహణవృపతి-పు ♦ ధ్వేష్వచుండు !
విష్ణుజనమాళిమణి త్రికా ♦ లక్ష్మమూర్తి
చంద్రధర్మార్థకుని బంపి ♦ శంకలెల్ల
దీర్ఘకౌనుచుండు నను సంప్ర ♦ తించి దినము !

152

సీ॥ పెటగోనియా మహీ ♦ విభుకోక్కి నదిగి వా
జనమూహములఁ బరీ ♦ క్షించి వత్తు !
నాప్రేలియా ధరా ♦ ధృతుండుపిలువ న్యూ
జీలాండు కలిమి పి ♦ క్షించివత్తు !
ట్రాన్స్వాలు సీమ'స్వ ♦ ర్ణమును - గి.బన్లె - 'మ
హావజ్రముల'ను నే ♦ నరసి వత్తు !
నల మలాకాదీవు ♦ లందున విహరింతు !
నండమాక దీవు ల ♦ స్థపుగందు !

గీ॥ లీల రేండిర్లఁ బూన్చిన ♦ స్వేచ్ఛిబండ్లఁ
గూర్చుకొని యుత్తరధ్రువ ♦ తోఁజిగలుగు
చిత్రములు పలుమాఱు వీ ♦ క్షించివత్తు !
నేను జూడని నేల యెం ♦ దేని లేదు !

153

సీ॥ షహరా యెడారిలో ♦ సంచరించెడు వింత
యాస్త్రిచ్చుకోళ్ల నీ ♦ వరయవచ్చు !
నాఫ్రికాఖండమం ♦ దతిజవోపేతముల్
జీబ్రాలఁ గాంచి హ ♦ వ్వింపవచ్చు !
నాప్రేలియా నిబి ♦ డారణ్యములను గం
గారు - డింగోలను ♦ గాంచవచ్చు !
గంధిబడినవారి ♦ గాచు న్యూఘాండ్లాండు
శునకకోటుల నీవు ♦ చూడవచ్చు !

గీ॥ దెల్లని యెలుంగుబంట్లను ♦ దెల్లయేన్లు
గములఁ దెల్లనికాకులఁ ♦ గనఁగవచ్చు !
తోఁజిగలిగిన చిత్రముల్ ♦ చూడకున్న
వసుధపైఁ బుట్టువొందియు ♦ ఫలము గలదె !

154

ఉ॥ ఇమ్మహానీయరాజ్యమున ♦ నీదిన మీశ్రుతిఁదాఁక బాంధవా
రమ్ముల ముట్టి వారి ధన ♦ రాసులఁ గొల్లలుగొట్టు చోరసం
ఘమ్ముల 'కుక్కు'ము'ల్లని ని ♦ కామయశంబు గడించియుంటి ! యు
ధమ్మన సైన్య మన్న వని ♦ తా ! యొక లెక్కయలేదు ! నాకెటక !

155

సీ అలలకౌచ్య భోః † శాభీము గుండియన్
 కాలఁగొట్టితిని సా † రాష్ట్రమందు!
 జయనంద్రుఁ గాన్ద్రకు † జ్వముమ్రోలఁ బెడకట్లు!
 విగ్నియించి గోతిలో † వేసియుంటి!
 ఘోర పృష్ఠేసింహ † వల్లభుఁ డనిని లో
 ఒడినపు దయయుంచి † విడిచియుంటి!
 జగదేకపీఠుడౌ † సమరసింహ విభుండు
 చెజునుండె నాదు ము † దిరమునందు!

సీ నాది భారత - రామాయ † శాసనమ్ము
 లుక్థతిని సాగినపు నే † నుండియున్న
 బట్టి పాండవ కౌరవ † స్థవగ దైత్య
 కోటులను బిండిపిండిగా † గొట్టియుండు!

156

క! పెక్కులు వక్కణ లేటికి
 జక్కల నానకమునందు † సొంపులు గులుకన్!
 నెక్కిన దెవ రనుకొంటివి?
 నిక్కముగా నేనుగాక † నీరజనయనా!

157

చ! జలజదళాక్షి! కేలు సుమ † శయ్యబహుండి తపింతుఁగాని క
 న్నుల కరనిద్దురేనియును † నూల్కొనఁబోదు! పవల్ రవంత యా
 కలి యుదయింప! దెప్పుడు జ † గన్నతమా భవదీయమూర్తి నా
 తలపున నిల్చి కోరికలు † తద్దయురేపును వెట్టిమొట్టిగన్!

158

సీ! వినుతు నొక్కరహస్యమో † వెలది! పవలు
 కన్నునన్నలఁ జరణయు † గ్గమ్ముఁ గొలుతు!
 రేలు మఱచి తప్పి కలువ † రింతువేని—
 చామ! 'యే' మని లేచి హ † స్తములు మోస్తు!

159

సీ! ఎందుఁ దిరిగిన నెటులున్న † నేమిఁ గొనిన
 నేమి మాటాడినను దప్పు † లెన్నఁబోను!
 నా సరసనున్న జాలును! † నన్ననమ్ము!
 నమ్మకున్న - (నిశ్చయము) వ్రా † ణములు విడుతు!

160

క! ఒడలొత్త - నలుగు లిడఁగా-

నుడుకుడుకు నీరువోయ - † నుడుపులు దొడుగన్-

జడవేయఁ-బూలు ముడువఁగఁ-

బడఁతీ! నేనేర్తు! నన్ని ధ పనులను వీర్తుక!

161

గీ॥ తిమిరపుం గోడైప్రాయంపుఁ ధ దీప్రతిమెయిఁ

బూరుషుల పై వగలు చూచి ధ మోసపోకు!

మిలఁ దృణావృతకూపంబు ధ లెన్నొయుండు!

గోముఖవ్యాఘ్రములు పెక్కు ధ కోలులుండు!

162

ఉ॥ నీవిటఁ గొంతసమ్మతి గ ధ జించిన నాకుఁ గొఱంతలేను! నీ

పావనపాదపద్మములు ధ పట్టి శిరంబునఁ బెట్టుకొందుఁ! బు

ష్పావతి! నుర్బలాత్మ్య ననుఁ ధ జంపఁగఁజూడక! కూర్చొనాపు! నా

సేవకుఁజేసెదక జెఱకు ధ సింగినోమోయు వికారి మన్మథుక!

163

ఉ॥ ఇటుంధను స్తురుష్కుఁ డల ధ యించి కలఁచెడి! దిక్కులేని యీ

పక్షిని నీవిధేయుని గృ ధ పకగని పెండిలి కియ్యకొంచు నం

రక్ష యొనర్చు! మేదను శ ధ రణ్యులు లేరు! కృతజ్ఞతా ప్రియై

లక్షలు కోలులుక ధనము ధ లంచము లుంచెద సిపదద్వయిక!

164

గీ॥ పెండ్లి వేయేండ్ల పైరగు! ధ వేయికనులు

గలిగి జాగరూకతతోడ ధ మెలఁగవలయు!

నధిపుఁ గోరు త్రోవలఁ దప్పు ధ టుడునువడినఁ

గూడు కోకయుఁ గుఱచయై ధ గోడు వడెడు!

165

గీ॥ తొమ్మిదేడులక్రింద నేఁ ధ దొలుత వచ్చి

వెలఁది! నినుడాయ-వెఱగంది ధ వెక్కివెక్కి

యేడ్వదొడఁగితి! వపుడె ని ధ న్నేలుకొనఁగ

మనసునను గంపెడన ధ క ధ ల్గినది! నాకు

166

క॥ ఈతొమ్మిదేండ్లనుండియు

నాతలఁపున నీవు నిల్చి ధ నటియింతువు! నే

నీతో డనృతము లాడను

శీతాద్రిసుతాభిరామ ధ శీల విశేషా!

167

ఉ॥ వాలికమాట లేల! సరఃపాలక కన్యక లైన-దేవతా

పాలక కన్యక లైన - వినుభామిని! నీదగు కాలిగోటికి

జాలరు! నీ విలాస రస ధ సంభృతరూపముఁ గాంచినక జగ

జ్జాలములెల్ల మేల్పడి వశంబయి వర్తలు నీకు మానిసి!

168

చ: అలుగకుమీ! రహస్యములయందు రహస్యము సుమ్ము! విత్తమున్
గల్గినవాడె ప్రాణములు † గల్గినవా! ఉదిలేని జన్మ ని
ష్కలము! యత్తలొకముల † సారిము విత్త! మెఱుంగఁ జెప్పితీ
'గలిమి కులాలమండఁ' జనఁగా వినవే! యలిసీలకుంతలా! 169

క: ధనహీను గురుత లొలఁగును!
దనువున రక్తంబు-మాంసఃశతులును దొలఁగున్!
ధనహీనుఁ జగుటకన్నను
వనిఁ జక్రాయగుచుఁ బుట్టు † వడయుల లన్! 170

క: కను గలిగి మెలఁగువానికి
ధనము వలసినంతకన్న † దద్దయుఁ గలుగున్!
వినియుండె-నాపాలికిఁ
గనకంబనఁ జల్లిగవ్వఁతై వడి గనఁగన్! 171

చ: ధనమును ముందుముందుగ నెత్తులు శ్రద్ధవహించి సంగ్రహం
బానరిచి యక్కతైన-నుపయోగ మొనర్తురు! పుట్టాదిగా
మనసికి కూర్చున్న విషమస్థితి నయ్యది గల్గుటెట్లు! ద
ప్పిని గొని బావిఁద్రవ్వెడు వివేకులు కొందఱు వొల్తు రిద్దరన్! 172

క: జననంబునుండి కడపటి
దనుకన్ గూర్చుండి తినినఁ † దఱుగదు లవమై
నను మనయింటిని మూలైడు
ధన మది! మన పిల్ల-పిల్ల † తరమున్ గడచున్! 173

క: లలనా! చెలువల పదపాం
సుల లక్ష్మీవసించునండు † చూరిజనంబుల్!
ఔలువుగల చెలులు మెలఁగని
నిలయుము-సిరి-నై భవంబు- † నిష్కలము గదా! 174

సీ: రమణిలో! నైమిశా † రణ్యమం దొక్కనాఁ
డడుగిడ - నాదినాఁరాయణుండు
పెద్దయాపద నుండె! † వెల్లి నే నుపకరిం
చితి! విష్ణుమూర్తి రం † జిల్లి "కొమర!
నీకు నూతేమలు † నిండినంతనె నాదు
తెలిదీవి కేతెమ్ము! † దివ్యమైన
గారుడహర్యభా † గములిక్తు! మఱి నీకు
నొడలితో నాదు సా † యుజ్యమిక్తు!"

గీ॥ నని ప్రమాణము చేసి నా హస్తముందు
హస్తమును మోపె! నన్ను బెండ్లాడెదేని
తరుణీ! యిహముమాటలులుండఁ
శుద్ధైవల్యసంసిద్ధిఁ జూరగొనెదు! 175

గీ॥ సుదతిరో! కాళ్లముండతిఁ చూపుచూచు
కొనకు! మీయవకాశంబుఁ గోలుపోకు!
సిరియురాఁగ మోకాల్కొడ్డిఁ చెఱుచుకొనకు!
'మోహనునిభార్య' యన జగం బులు నుతించు! 176

ఉ॥ నామది బ్రేమపెంపును - ధ నంబు గురుత్వము-శానితోడని
క్షేమనిరూఢి-నిన్ని పరి కించెడు దొడ్ల ప్రబుద్ధురాల! వె
ట్లే మదిపొందజేసి నను నేలుకొనంగ మనస్కరింపు! శ్రీ
రామునితోడు! నాస్మర వి రామునితోడు నినుక భవించెదక! 177

చ॥ పొరవడి యెప్పుడే నిముస మో మది యొండెడిసోఁకి యుండినక
మఱలఁగఁజేసి నిన్ను మది నమ్మిన నన్నురాగదృష్టితో
నరసి సుకమ్ముగూర్పు! మబ లా! యిటులే డటు లేడు పూదుషాం
తరములదాఁక నాదు పితృ దైవతకోటిఁ దరింపఁజేసెదక!" 178

మ॥ అను నామోహనువాక్యముల్ విన నన హ్యంజైనఁ బుష్పావతీ
వనితారత్నము "నప్పుసప్పులిడి కా పట్వం బెఱుంగంగఁబో
వని నాతండ్రిని మోసగించి బెదిరిం పకగల్గి నావంటి క
న్యను వేధించుట పాపకారణము గా దా! ధర్మ విధ్వంసకా! 179

క॥ నీకుఁగల సిరులు పలుమఱు
వాకొన్నవిగావె! మఱలఁ బలుకఁగనేలా!
నీకడుపంతయు బెనుకత
లేకద! చాలింపు! వినఁగ లేను మహత్మా!" 180

క॥ అన - "నావలెఁ బితృభక్తుని
ననుబోలిన ధర్మపదని ననుబోలిన శో
భనవర్తను - నీజగమే
కని విని యుండదు నిజంబు కమలదళాక్షి! 181

సీ॥ మును బురాణముల వి భూతిమహిమ బెక్కు
రీతుల మునులు వ ర్ణింప వింటి!

బొడుగునాఁ కొక్కనా ♦ జడుగుచో మార్గము
 ధ్యమునందుఁ బ్రళయవా ♦ తంబు లేచె!
 దండ - శ్చైవశము ♦ దలి బూని సుడిలేచె!
 మూన్నాళ్లు బూదిలో ♦ బూడిపోతిఁ!
 డెజవరుల్ వచ్చి లే ♦ పిరి! బూదిరాసిలో
 నున్న నాకెటు పాప ♦ ముండనేర్చు!

సీ॥ యావగింపంత యథుము న ♦ న్నంటియున్న
 బూదిసోకిన యప్పుడే ♦ పోలిసియుండు!
 నలికనేత్ర! సాక్షాద్విశ్వ ♦ నాఘండ నని
 ప్రజలు స్తతియింతు నన్ను మా ♦ పల్లెలందు!

182

సీ॥ భావ - దొలసిచెట్టు ♦ పడి మొల్చె చొడ్డిలో!
 వటవృక్షమంతయు ♦ వజలె నవల!
 భూభర గుహవోలె ♦ బుట్టె నం దొకతొట్ట!
 తొలసి మహాత్త్వింబు ♦ దెలిసియుండి
 పదియెండు తొట్టలో ♦ బడియుంటి! నాకింక
 నినుమంత పాతకం ♦ బెలులసోకు!
 బిల్వమాహాత్మ్యంబు ♦ విని పదునాతేండు
 మాతేడు తొఱుటలో ♦ మ్రగ్గియుంటి!

సీ॥ బాల్యమందె దుద్రాక్షపా ♦ వనత యెఱిగి
 ముదురు దుమరాకప్రోవుల ♦ మోసినాడ!
 నాకు నినుమంత పాప మం ♦ టంగఁగలదె!
 చీకఁబులు సూర్యబింబంబు ♦ సోఁకఁగలవె!

183

సీ॥ తరువతి వెంకటే ♦ శ్వరు పెరుమాళ్లకు
 గరటాలవానిఁ గా ♦ న్కగ నొసఁగితి!
 నల యహోబలసీమఁ ♦ గల కంబమయ్యకు
 జిబ్బకాయని గటా ♦ క్షీంచియుంటిఁ!
 గాళికాపురి బెద్ద ♦ కాట్రేని కుదుటైన
 రెంటెమొక్కఁడు నమ ♦ ర్పించియుంటి!
 విద్దేలపురి మొద్దు ♦ విల్లారి కొకకోడి
 పిల్ల నై వేద్యంబు ♦ బెట్టియుంటిఁ!

సీ॥ బయిన బాతాళగంగాధ ♦ వాని మెడను
 బడుగు రొయ్యలడండలు ♦ నైచియుంటి!

నవని నష్టోత్తిరసహస్రం ధి యాత్ర లరేగి
నట్టి నన్నెట్టు పాపముల్ ధి ముట్టంగలవు!

184

గీ॥ ధనము వెచ్చింపకుండ నెం ధి తయును బుణ్య
మార్జనముసేయు త్రోవ లే ధి నరయఁచుందుఁ!
జిల్లిగవ్వయునేని వె ధి చ్చించు లనిన
లేమ! నాప్రాణములు పైకి ధి లేచిపోవు!

185

క॥ ననుఁ గని సహస్రకుల పా
వనుఁడని జగమందు జనులు ధి ప్రణుతించుదు! ఛా
మిని! నను మగనిగఁ గొనఁ గ
ల్గిన జగమున్నంతదాకఁ ధి గీర్తి నిలిచెడుక!

186

క॥ లఱువదినాలుగుదేశము
లరసితి! నందలి చెలువల ధి నరసితి! నం దొ
క్కరి తెయు నందము చందము
లెఱుంగదు! ముదికోతు లట్టు ధి లిగిలింతు సుమీ!

187

నీ॥ జల్లెడ మొగములు ధి పల్లమొగంబులు-
తిరుగలి మొగములు ధి తిక్క మొగము-
లేనిక మొగములు ధి నిగిలింత మొగములు-
కోల మొగంబులు ధి కుండ మొగము-
లంగలార్పు మొగంబు ధి లడవ మొగంబులు-
గొడ్డలి మొగములు ధి కుఱుచ మొగము-
లింగలాయి మొగంబు ధి లేతాము మొగములు
కొడవలి మొగములు ధి కురువ మొగము-

గీ॥ తెగుడు దిగుడు మొగంబులు ధి నెడ మొగములు
పంగమొగములు వాడి అం ధి పపు మొగములు-
ధరణి దిరుగాడు సామాన్య ధి తరుణులందు
నిన్నిగతుల మొగాలని ధి యెవ్వఁ డెఱుగు!

188

నీ॥ కంకరగుండు తూ ధి కంబుండు రకము - కం
డె కదరుమాడ్కి రా ధి ణించు రకము-
పరరికపామట్లు ధి ససిగల రకము - చూ
పులఁ దూలిపోవు దు ధి ర్బలపురకము-

కీమద్విష్ట రకంబు - † కీవాశుల రకంబు-
కంఠదేవపు రకంబు † గుడ్డు రకము-

మంజ్రాగజ్జ రకంబు - † మంగసిరి రకమును
నంకిష్ట రకము † ద్విమృ రకము-

గీ! మంటమాచి రకంబును † మంగ రకము-
నంజువారిన రకము - ముం † దేవపు రకము-
వసుధ: బుష్టిండు సామాన్య † పనితెలందు
చిన్నిరకముల వారని † యెవ్వఁ జెఱుగు!

189

గీ! ఛండిమును గానమును గళా † శాస్త్ర మెఱిగి
సరసు ల్లాడె 'రసిక' † ఖరజు' డటంచు
చిరుదు లొసంగంగ గొండంత † పేద మోసి
పసికనూలిన నెలందుల † వలవంగలనె!

190

మ! నెలఁతా! పూర్వపుడన్యమందున భవా † నీదేవి పాదాంబుజం
బుల నీనెంతటి భక్తిదాహ్యమలరక † బూజించితోకాని, యిం
పలరక మేల్పుడివచ్చి నేనిటు వివా † హంబాడఁ బ్రార్థించితిక!
గలవే తక్కినకన్యకామణుల కీ † కల్యాణ పుణ్యోన్నతుల్!

191

ఉ! ఓ యలిసీలవేణి! విన † మొనఁవచించెడ! నప్పు లిచ్చి మీ
నాయననేచ్చి నిన్నును గొ † నక డలపోయఁగలేదు! పెక్కు ల
ధ్యాయములే! నీవు కృపఁ † దప్పిన నేను మనంగఁజాల! మా
నాయనతోడు! సత్యకథ † ను విది! దబ్బుల రాదు నాల్కరుక!

192

మ! కలికీ! ధామశేరాజ్యమంతయుఁ గొనం † గాంగలు భాగ్యంబు, నా
యలకావృణముక గొనకగలుగు దీ † వ్యద్యాషలుక దాసులుక
గులముక నోత్రము లొప్పఁజెప్పి భవదం † ఘ్రుల్ గొల్పెదక! దప్పినక
చిలువకబోకుము 'మోహనుం'డనుచు, నక † బేరెత్తి నారీమణి!

193

మ! అన - 'నిందాకను వాదుతండ్రి నను సం † ప్రార్థించి నానమ్మతిక
గనె! రామానన మెట్టు బుండినను-వా † ద్వాసంబు భగ్నంబు సే
యను! నీకొక్కభయంబు లేదు! నిరపా † యంబా. నుపాయంబు గ
న్గొనఁగా నేచ్చితి! తీర్తబో జనకువా † క్కుక సాధ్యమైసంతగక!"

194

మ! అన - సంతోషముఁ బట్టఁజాలక "నెలం, † తా! ప్రేమపుంబూల ని
చ్చెన నెక్కంగలనేని - జీవితముఁ గ † చెప్పల్ లేక సాగించి యెం

దును బొరందరవై భవంబుఁ గన నే ధ్రువ! ధర్మకుక్ష-నిర్మకుక్ష
దునుమకనేర్చి! ధరిత్రి దుష్పంగను నే ధ్రువ వైశి నాశ్లేష్మతో! 195

మ॥ కలికీ! నీవింట నేడు నాకోసంగు వా ధ్రువంబు నాస్థంబుగాఁ
దళకుమ్ముద్దుల చెక్కుటద్దముల ని ధ్రువజైవ ముష్టిక్కుడ జ
ర్మిలి నాకీ” మృని మోహనుండు కడునె ధ్రువ ముండుకుక్ష వ్రాలె! న
క్కలకంఠిమణి వెన్న మాటునకు మ్రొ ధ్రువదూలి-చూడవేయె! 196

“పుష్పావతి కోపించుట”

మ॥ తన కన్యాగుణగౌరవస్మరణ ము ధ్రువటింను నవ్వాని న
ర్తనముకొ నైపగలేక - వీరరసముక ధ్రువాత్మతికొనిల్పెనో
యనఁ బుష్పావతి నిల్పె! మోహనుండు కం ధ్రువజైవ చిన్నవో
యెను మోమెల్లను! రాతిహృదయవలె న ధ్రువ నిల్పె! నాత్వియక, 197

మ॥ “జనకుకొ మెత్తిబడంగఁజేసి నను నో ధ్రువ జేకొనక మాటఁగొ
న్నను నీనాలుగునాష్ట నాకొదుల యా ధ్రువ లేవు! న్వాతంత్ర్యర
క్తిని నేనెవ్వరికైన లోబడు ప్రస ధ్రువకొఁగాన! నానాజేసి
పని చక్కంబడఁజేతు! నిప్పటికిఁ బో ధ్రువ మచ్చుక ననుకూలించుక! 198

ఉ॥ కాదని నాశరీరము నొ ధ్రువకొని యుంచుక నాశరాదు! మ
ర్యాదగ దూరముండినఁ గ ధ్రువ మృగభక్తు! జాయుడేని ను
త్పాదిలఁ గట్టముల్! తెలిసి ధ్రువత్తిలు! చూడక పొంగివచ్చు
హ్లాదముగా! దొకప్పుడు త ధ్రువ తేగునంతకుఁ బోవుఁ గార్యముల్”! 199

మ॥ అని గంభీరముగా వచింప నతఁ డో ధ్రువ “యద్దేతుణా! భక్తమ
న్నను రక్తమృగ నామదిక భయము కొం ధ్రువకొండెల్ల పుట్టుచుం
డును! నీపున్నెము నాయదృష్టమగు! రం ధ్రువ తేయఁగాఁబోకు! మె
త్తని నీపాదము లొత్తువాడఁ! గృహ సంధానించి నన్నోముమీ! 200

గీ॥ నాల్గునాల్గు ముహూర్తము ధ్రువ నడచు! గొంప
మునుంగఁగాఁబోదు! నే నోరు ధ్రువాసికొందు!
నువిదఠో! నాడె కనికర ధ్రువతుగాక
సెల వొసగు మిప్పు”డని లేచి ధ్రువ నిలిచె నతడు! 201

మ॥ ప్రమదారత్నము లేచె! దద్దయు భయోత్పాతంబుతో-నామె వీ
ర మహావేషముఁ జూచి మోహనుండు ధ్రువ ర్యం బేది వెల్పెల్లబో

యి మొగంబెత్తగలేక స్థిరచెడి తానేగెన్ ఊణంబందు సౌ
ధమునందుండి! లతాంగి డిగ్గిచనెన్ ♦ గ్రిందన్ గల్లు మోసాలకున్! 202

చ" 'తగుగతిఁ బల్కి పెంచుము ముదంబని మున్నె నృసింహరాయఁడున్
వగచిన-మోహనాఖ్యుఁ డలఁపాటును దాటగలేక వెట్టిమొ
ట్టిగ వికటోక్త లాడి బెడఁచించుచు-మంటను గల్పెఁ గార్యమున్!
బగిలినగంట-కోత్రయుగ ♦ పర్వముగా-రవళింపఁజాలునే! 203

ఉ! పీఠనృసింహరాయఁడును ♦ బేర్చిని మోహను డాసి "యిప్పు డిం
పారఁగ భోజనంబుఁగొని ♦ యాదటవెల్లఁగవచ్చు"నంచు వే
మాటు వచింప నవ్వెభుని ♦ మాట కొడంబడి సందెజామునన్
గోరి నిజాలయంబు దెసఁకున్ దరలెన్ నరసింహ నేతతో! 204

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ

పుష్పావతి

తృతీయాశ్వాసము

మ॥ తనవ్రేలక గల ముద్దుటుంగరము తత్త్వక ధాశ్నశ్యంబులక
 జనుకక-ముద్దుమొగంబు కైరవహిత ధీగనుల్ని లోకైక మో
 హన మాద్యత్సువిలాసముల్ నెఱపఁగా ధీనస్థాన్య పుష్పావతీ
 వనితారత్నము నెప్పటల్లు వెడలెక ధీవాహ్యులికై తోటకుక! 1

మ॥ చనవుక బెంచు ప్రసన్నమానసముతో ధీసంపూర్ణ సౌందర్యమో
 హనుడై వీరుడు వచ్చె! సంతవట కత్యంతంబు వేధించు యో
 జన లొక్కుమృడి రేగి నేత్రముల బాష్పప్రేమ లుష్కరించి యం
 గన వీరుక దరిఁజేరి వానిపదయుగ్మంబందు వ్రాతెక వడిక! 2

మ॥ మెలపుం గాంటుకకంటి నీరు దొరంగక ధీమెనెల్లఁ గుపించు నా
 నెలతక లేవఁగఁదీసి చేలమునఁ గఁన్నీ నొత్తుచుక ముంపురుల్
 వలకేలక సవరించి నోము నిరసింపక నేర్పు తద్వక్తముక
 నలినీరంజనుడక గనుంగొని తమిక ధీభాషించె నీధుంగిక! 3

సీ॥ “ గండుతుమ్మెదల పొంకము మెచ్చఁగాఁబోని
 చికురసంతతి స్రుక్కిఁచిక్కువడియె!
 గనకంపు లతిక చొక్కపుఁ గాంతులనుగేరు
 వలిపెంపుమై దీనె ధీవాడువాతె!
 సంపూర్ణ పూర్ణిమా ధీచంద్ర బింబము గేరు
 వదనమండలము శోభలను వాసె!
 దెలితామరల నేలు ధీకలికి వాల్లన్నలు
 బుడిబుడి కన్నీటి ధీజడి మునింగె!

గీ॥ నతివ! నినుఁ జూడ నాగుండె ధీలవిసిపోయె!
 నింత కెత్తినదెవఁడొ నాకెఱుంగఁజెప్పు!
 మతఁడు నుదుటను గనుగల్గు ధీహరుడె యైన-
 హరి యయిన-క్షణంబునఁ దునుమాడనేర్తు!

మ. నిలయంబై డైకొ! యామ్యమాహిష గళశ్శీతోగ్రఘంటారవం
బుల నాలి-డైకొ! మృత్యుదేవత హితంబుక గోరెనో! లేనిచో
నలిగిరంజను ప్రాణసంతతికిఁ బ్రాణంబైన పుష్పావతీ
లలనక గాసిలఁజేసి-మేన నసువుల్ ధాల్పంగ-నాశించునే!

5

పీ. మూర్తిగొనిన మత్స్వార్థ పుణ్యశలంబ!
మామకహృదయ నాప్రూజ్యలక్ష్మి!
పావిత్ర్యమందిరో! పరి పూర్ణకలశంబ!
తనువు ధరించు సౌందర్యధనమ!
నన్నుధరించు నానంద నాత్మిక నౌక!
ప్రియతమంబైన మత్ప్రేమరాశి!
జగదేక కల్యాణం! సౌభాగ్యదేవత!
కృపనేలు నివిడదాక్షిణ్యజలధి!

గీ. నిజలలోక ప్రమోదంబు! నీదుముర్తి!
నిచుఁగొలిచి జీవితము నుఖం! బున గడిపెద
ననుకొనుచునుంటి! నీచ్చిల్లు! వనటం బడిన
నతివ! నేనేడ! జీవించు! నాన యేడ!

6

మ. అకటా! మిన్నులు వ్రీలి పైఁబడిన సుంతైనక మదిక దైన్యమొం
దక మందస్మితరోచు లింపెనయ నుత్సాహమ్ముతో వచ్చి మా
మకడేతంబును దన్ను దేవతపు! రామా! నీవు గాసిల్ల నిం
చుక చేనోస్తనె! నాదుమానసము చిచ్చుకబెట్టి నట్లుండదే!

7

చ. గరిక దళంబుగా మొలిచి! క్షౌతల మంతయుఁ గ్రొత్తకంబళుల్-
బరచినయట్లు లుండె! నిటు! వచ్చి సుఖానన" మందు మంచు న
త్తిరుచే గవుంగిటకొని యు! దాత్తతఁదెచ్చిన, నందుఁగూరుచుం
డిరి! నిజవాక్చయంబు తరు! ణీవ్యధఁ బాపునటంచు వీరుడుక,

8

గీ. "కలిగిన కొసంగులను దెల్పి! కలతదేటు!
మవల దైవంబుగలదు సా! యం బొనర్పం!
బలుక కట్టించువేని నా! ప్రాణమాన
మనుట కట్టంబు నాకు బ! దృఢశనేత్ర!"

9

చ. అని తరళాక్షి నాత్మచ్ఛద! యంబున కానిచి తట్టి ధైర్యముక
బెనఁచిన సుతతేటి యలి! వేణియు వీరుని మోముడమ్మిపైఁ
దన నిమవాలు చూపులను! దార్కొనఁజేయుచు "నింతకత్తివ
చ్చినది విపత్తు! నీమదిని! జీదఱు గూర్పక యెట్లు తీతెడుక?

10

“తండ్రి యభిప్రాయముఁ బుష్పానతిఁ చలిసేరంపనున కెఱింగించుట”

సీ॥ వ్యాఘ్రంబువలని యా ♦ పడఁ బాసి కావాహఁ
టది కారణంబుగా ♦ నంకురించి !
ప్రథమదర్శన సము ♦ త్వన్నానురాగ వా
ల్లభ్యంబు నాలవా ♦ లంబుచేసి !
వివిధ రహస్యనూ ♦ వేశ వస్వి వ్యాఘ్రః
బెరిగి ప్రోది వహించి ♦ పెన్దదళును !
రమ్యభావోద్రేక ♦ రచిత ప్రమాణదో
హదములఁ బూలుకా ♦ యలును గాచి !

గీ॥ యతితరానంద ఫలమిచ్చు ♦ నాన గలుగు
సమయమునఁ దండ్రియను ప్రభం ♦ జనము సోకి
వ్రేళ్లతోఁ బెల్లగిలి మన ♦ ప్రేమవృక్ష
మిల నొరంగనుండె ! నా దుర ♦ దృష్టమేమొ !

11

సీ॥ మనసార వలచి చె ♦ ల్మినిబెంచి యుత్తిమా
దర్శంబుగా నిల్పు ♦ దంపతులము
గా - రేబవలు కోరి ♦ కలు రేగి మనసులో -
గాలిమేడలు కోట్లు ♦ గట్టికొంటి !
మన్మనోరచిత సౌ ♦ మప్రాజ్య హర్మ్యంబు
నేలమట్టముగాఁగ ♦ గూలనుండె !
నాక్రింది నేల యం ♦ తయుఁ గ్రుంగి పాతాళ
సీమకుఁ గొనిపోవు ♦ స్థితి జనించె !

గీ॥ వేయి పిడుగులు పడినను ♦ భీతిఁ గనని
నాకుఁ గంపంబు వృట్టి చీ ♦ కాకు గలిగె !
దైవకృప యెట్టులున్నదో ! ♦ నీవు నేను
ధైర్యమున నీ విపక్షైట్లు ♦ దాటంగలమొ !

12

శా॥ ఈమధ్యాహ్నము మేడపైనిలిచి నే ♦ నీనైపు చూడంగ, ను
ద్దామ శ్రీఁగల సిమనావ జల మ ♦ ధ్వంబంధుఁ గన్నట్టె ! నే
వేవో భావము లంకురించి యటులే ♦ సేఁపించుచుండంగ - నా
లో మేడకొ జనుదెంచి నాజనకుఁ జా ♦ లోకించె నానైఖరిక !

13

ఉ॥ కూడదు కాదటంచుఁ దన ♦ కుక గల బాధలగూర్చి, పెండ్లియుక
దోడనె చేయకుండిన జ ♦ నుల్ సడివెట్టుదు రంచు - గట్టిగా

నాడెను! వింక్రి క్రుంగి కమ్మద ధంబున నొచ్చుటఁ గాంచలేక క్రొ
వ్వాడిమిఁ బ్రుంగి కేను కల ధ వంచిత! నించితఁ గొంత సమ్మతిక! 14

క. తనకైఁ గొండలు వ్రాలిన
యనువున బడవొచ్చుఁబడిన ధ యప్పుల కత లె
ల్లను దెలిపి-వరాన్వేషణ
మునుకేసితి ననుచు భావమును వెల్పుచ్యై! 15

మ. ధవంత్రుండు-గునోత్తరుండును-గృహధారేయుఁడుక-మంజువ
త్తనుఁడుక-సత్కులవాత్తుఁడుక-ముణము దీర్పక జాలు వాడంచు మో
హనుఁ డన్వానిని బెండ్లియాడుమని నాకాశ్చక్తి గావించె! నే
మని యాయా వివరంబు లే నెఱుంగఁ జేయకనేర్తు నీచెంగటక! 16

క. అని ముఖమెల్ల నొకరూ
పును గనినటు లమితదైన్య ధ మున నిల్చి మనం
బున నొచ్చుచు చప్పుల నడి
చిన కథఁ దెలుపంగలేక ధ శిరమును వాల్చె! 17

“నలిసిరంజనుని విచారము”

చ. బెడిదపు టార్బటిక నభము ధ వ్రీలఁగరేగుచు గుంపుగట్టుచుక
బిడుగులు పై నవ్రాలినటు - ధ వేడిమి వాడిమి గ్రక్కుచుండు కొ
ట్టడచినయట్లు - చంద్రముఖ ధ యాడినమాట లెడందఁగాడి డీ
ల్పుడగను జేయ - పిదప బ ధ లంబటి మూర్ఛిల నుండి - తేఱుచుక! 18

సీ. “విషలిప్త బాణముల్ ధ నెడలఁబొడిచినట్లు-
కోటికత్తులు మేనఁ ధ గ్రుచ్చినట్లు-
గరళభీషణ వృశ్చి ధ కములు గుట్టినయట్లు-
గొడ్డంట శిరముఁ బగుల్చునట్లు-
మండుతైలమునఁ బ ధ దుండఁజేసినయటు-
తేను నిప్పులఁ బొర ధ లించినట్లు-
గిరిశృంగముచనుండి ధ క్రిందఁ ద్రోసినయట్లు-
పెను పిరంగి రగిల్చి ధ ప్రేల్చినట్లు-

గీ. లాసలెల్లఁ బటాపంచ ధ లై సమసెడు!
నీదుజనకుని వాక్యముల్ ధ నాదు మనసు
ధైర్యమును బాపి చీల్చి బ్ర ధ ద్దలుగఁజేసె!
వనట జనియించె! హృదయంబు ధ ప్రక్కలయ్యె! 19

ఉ॥ బోటి! వచింపలేక యిటు ♦ మోమును వాల్చుచు నీవచించు నీ
మాట శరప్రయోగమటు ♦ మానసముగ్గ నలగించి తిద్దచే
డ్పటును గూర్చె! నిప్పుడక ♦ టా! యెటు మోహముఁ డబ్బె మీకు! టా
టోటుల వేసగాఁడగు శ ♦ కుగ్ జనకుం చెటు సమ్మతించెనో! 20

మ॥ అన - “నాపున్నెము పండి యాభువనలో ♦ కారాభ్యుజ్జే దాపురిం
చెను - నాతండ్రిని జూచి యిండుకయు నా ♦ క్షేపింపగాలేక య
ల్లనఁ గూర్చుండితి! బాష్పసంతతులు కా ♦ ల్పవ్ కాల్యవై పాతె! మె
త్తని నాచిత్తము తత్తత్తటబడుచు బా ♦ ధక్షగ్రుంకె నత్త్యంతముగ్! 21

మ॥ అతఁ జైదారగునేండ్లనుండియును మా ♦ యయ్యగ్గ సమీపించి యా
యతమైత్రిగ్ జరియించుచుండు! నిది లో ♦ కారాహానుచు నా
మతి భావించితి! నప్పుడప్పుడును సంగ ♦ భాషించు! నెంతో యన
హ్యత చిత్తంబునఁ దోచుచుండెడిని నా ♦ కవ్యాని విశ్లేషించిరగ్! 22

గీ॥ సృష్టివికసన సిద్ధాంత ♦ మెంచిచూడ
జడప్రకృతినుండి మానవ ♦ జన్మమునకు
నిపు డిపుడె వచ్చెననుచు నూ ♦ హించుకొందు!
మోహముని చూచినపుడు నా ♦ బుద్ధియందు! 23

క॥ ఏకరణినైన మోహను
జేకొనఁగా వలయుననుచుఁ ♦ జెప్పి చుబుకముగ్
సోఁకి బ్రతిమాలఁదొడఁగెను!
బాకునఁ గ్రుమ్మినటు నాదు ♦ స్వాంతము నొచ్చెగ్! 24

క॥ చాలంగాలమునుండియు
లోలో నినుఁగూర్చి మనసు ♦ లొడపెట్టిన యా
యాలోచనములు - నాసలు
గాలికిఁ గంపించు దీప ♦ కలికలె యయ్యెగ్! 25

మ॥ తనయప్పుల్ తుడముట్టఁదీటి మది శాంతం బబ్బునంచెంచి “మో
హముఁ బెండ్లాడకయున్న - రాజ్యమును హ ♦ ర్యం బన్నియగ్బోవు! వృ
ద్ధునిఁ దండ్రిగ్ గృహజూడఁబోని సుత యెందుగ్ యోగ్యయే యంచుఁ ధాన్య
గనులగ్ నీళులునించె! దానికిఁ గఱంగ్గబాతె నాచిత్తముగ్!” 26

మ॥ అని కాంతామణి వల్క - వీరుఁడు “నెలం ♦ తా! న్యాయదార్థ్యంబునుగ్;
గనఁగా నేరనివాడు ప్రార్థనలతోఁ ♦ గన్నీటితో - గడ్డమై

నను గాఢై నను బృహ్మకొండ! వలనం ✦ తక్ గ్రంథుచుక్ బుట్టిముం
పనులేదేకద! యన్న మన్ను వచిం ✦ పక్షబోలు నాకియ్యెడక్ !” 27

మ॥ అనఁ బద్యేక్షణ మోము డిల్లపడి చిం ✦ తాకాంతయై “యేమనం
దును! నాతండ్రి యొనర్చు వేదనలు రంభుల్ గంతులుక్ బ్రార్థనల్
విని చిత్తంబది వేయివ్రక్కలగుచుక్ ✦ ప్రీతిక్! నిమేషంబునక్
“దనయా! సమృద్ధిజూపుమం చతఁడు ను ✦ తృప్తంబుఁ గావించినక్! 28

చ॥ మొదలిటినుండియుక్ హృదయ ✦ ముక్ నులివెట్టెడు భావకోటితో
మదిమదిలేక కొంతవడి ✦ మానముఁ దాల్చితి! నేత్రపద్మముల్
ప్రిదులఁగ నేడ్చితిక్! గనిక ✦ వింపడు తండ్రి! మఱిత తొందరక్
వదరఁగసాగె! సుంత చెవి ✦ వాల్చితి! జూడఁగలేక నోప్రియా! 29

చ॥ అది కనుగొంచు నాజనకుఁ ✦ డంతకు నంతకుఁ బ్రార్థనంబులక్
బాదలఁగఁజేసి యెట్టులొ ననుక్ గికురించెను! తండ్రియాన కా
స్పదమగు మాట నావలన ✦ జాతెను! నా దురదృష్ట మెట్టిదో
కద! పయి నేమిసెప్పుదు స ✦ ఖా! వృథయయ్యె మదీయయత్నముల్! 30

క॥ పొంగెను వగ! యశ్రువులు
పొంగె! ధృతియు సడలే! గదికి ✦ బోయి మృదుల శ
య్యంగొని వ్రాలితి! నీదగు
చెంగటి కేముగముతోడ ✦ జేరఁగవత్తుక్! 31

ఉ॥ నీతలపోక్కప్రక్క వగ ✦ నింపఁగఁ దండ్రి దురంతబాధ ని
ష్ఠాతముమాడ్కిఁ బైబడుచు ✦ గప్తముఁబెంచుచునుండ-నీతలుక్
బోతలునైన చిక్కు తల ✦ పోతలవ్రేగున కోర్వలేక - నే
భీతిలి వ్రాలిపోయితిఁ బ ✦ విక్ దెగఁజెక్కిన కొండకై వడిక్!” 32

మ॥ అని కాంతామణి వేదనబడుచు న ✦ వ్యాంభోజ సంకాశమా
కనులక్ నీరము నింప - వీరుడు కలం ✦ కక్జెంది “పూబోడి! యే
మనఁగా నేర్తును! నాయదృష్ట మది యి ✦ టై యిద్వరకాసోడి వే
దనఁగల్పించెను! నీమదిక్ వగవు నొందక్ బోకుమీ దీనికై! 33

మ॥ సఖ! నీవెప్పుడు నాదుసామ్యవని యు ✦ తృహంబు మిన్నుండ నా
యఖిలాశానివహంబు నీపయిననే ✦ నాధారముక్ జేయుచుక్
సుఖసోపానములక్ రచించుకొని యా ✦ సుత్రాము లెక్కింపఁబో
క ఖగోళంబున గాలిమేడల నసం ✦ ఖ్యాకమ్ముగాఁ గట్టితిక్! 34

మ॥ కలిగెన్ నాకును దేవతాగుణములన్ ♦ నైకొన్న సీమంతిని
తిలకం బంచని యుంటి! నాన లిటు వ్య ♦ క్షిప్రతమై-యయ్యెఁబో
కలలోఁ ద్రావిన పాలు! పాత్రమది బం ♦ గాన-నిన్నెననున్
గలదే భేదము! దైవయోగముఁ దొలం ♦ గజేయఁగా సాధ్యమే! 35

క॥ వనజముఖి! దాపక నీ
జనకుం డేమేమి చెప్పె! ♦ సకలంబును నా
కును వినిపింపుము నీవిపు!”
డనఁ బుష్పావతియు “దాప ♦ నగునే! వినుతున్! 36

గీ॥ అకట! పత్రంబులకుఁ జాల ♦ వ్యవధి లేదు!
నాల్గునాళ్లను దీటు! నీ ♦ నమమ నే వి
వాహమైనను మే”లని ♦ పలికెఁ దండ్రు!
యాడి మది మార్చుకొనువాడు ♦ గాఁ డతండు! 37

ఉ॥ చెప్పినయంత సేయఁగల ♦ సిద్ధమనస్కుఁడు తండ్రు! నీకు నేఁ
జెప్పినమాట చెప్పినదె! ♦ చేసెద నొక్కప్రతిష్ఠ! నీకు నేఁ
దప్పుచు వేఱయొక్కొరుని ♦ తన్నిగ నుండఁగఁజాల! గన్నులన్
గప్పి చరింతు నిన్ను! నిది ♦ కల్గిన సత్యము! విప్పి చెప్పితిన్! 38

చ॥ జనకునిభావ మిట్టిదను ♦ చందముఁ దెల్పితి నేను! నీవును
మనమున గాసి నొందకుము! ♦ మత్ప్రియ! యగ్నియటంచుఁ బల్కినం
తనె మన నాల్కు గాల! దొక ♦ దైవము చేహొకొ మంచిచెడ్డలన్
గానకొని నిర్ణయింపఁగ! మ ♦ నుష్యుల శక్తి కొలందియే కదా! 39

మ॥ నను నీవున్ - నిను నేనునున్ - విడిచియుం ♦ డన్ సాధ్యమేకాదు! కా
న నిరాశాహతఁడూలి సోలి యెడఁడన్ ♦ ధైర్యంబుఁ బోనాడినన్
బనియెల్లన్ జెడు! నే రెటుంగుదురు దై ♦ వం బత క్రూరంబొకో!
మనపైనన్ బగవట్టి యగ్నిగురియిం ♦ పజ్జబోవునే చూచెదన్! 40

ఉ॥ వీడనిప్రేమ నాహృదయ ♦ వీధిని నిండి వెలుంగు నిన్నుఁబెం
డ్లఁజెడ! వేఱొకొండు దివి ♦ జాధిపుఁడైనను మెచ్చి శీలమున్
వీడఁగఁజాల! వేయి విని ♦ పింపుము! నాదగుప్రేమపుష్పముల్
వాడవు! వ్రీలిపోవు! మఱి ♦ వత్తిలుగావు విచారమేటికిన్! 41

గీ॥ అనుచు నుత్సాహ మొసఁగి ధై ♦ ర్యమునఁ బలుక
వీరుఁ - “హోత్రియ! నీమాట ♦ వినఁగనొప్పున్!

గాని మూన్నెల్లగా బల్లు ♦ గనిన యట్టి
వలపుఁ బూసరమును ద్రెంప ♦ వశమె నాక !

42

మ. నినుఁ బ్రాణేశ్వరిగాగఁ జేకొనెను పు ♦ స్నెంబింత లేకున్న - నిం
క నొకండుకా వినుఁబెండ్లి చేసికొనినకా ♦ గన్నార వీక్షించి వే
దనలకా స్రుక్కెను మందభాగ్యమును నా ♦ దైవంబుతప్పింపఁ జే
సినఁ బెండ్లిదీనయంత సంతకముతో ♦ జేవితొడు గాంతామణి !”

43

క. అని యేదో యాలోచన

తనమదిఁదోచిన-నతండు ♦ తిరుకున నయ్యం

గనఁ గొగిలుఁజేర్చుచుఁ గు

మున జెక్కులు నిమిరి “చంద్ర ♦ ముఖ! పొరవడితిక !

44

సీ! ‘నను మాని యెరుని జే ♦ కొన’ నంచుఁ బలుకుట-

హృద్వింపఁ గారణం ♦ బగును! గాని,

“నే వగనొండెడ ♦ నేమో యనుచు నీవు

సాహసంబు వహించి ♦ సలుపరాని

యే యకార్యంబైనఁ ♦ జేయనెంతవో యేమె !”

యని నాదుహృదయ మి ♦ ప్లడలఁ దొడఁగె!

నీతలపూ వాడ ♦ నేనోర్వఁ బ్రాణాల

తో! దీని మఱువకు ♦ తోయజాక్షి !

గీ! వెట్టియాలోచనము చేసి ♦ ప్రియముకాని

తెరువులకుఁ బోకు! నన్ను వే ♦ ధింపఁబోకు!

నీవు సుఖముననున్న నీ ♦ నిఖిలజగముఁ

గోల్తల నెదిర్చి నిన్నుఁ జే ♦ కొనఁగ నేర్తు!

45

క. మీతండ్రిఁజేరి మొఱులిడి

యో తస్మి! చూతమనుచు ♦ యోశించినఁ జ

ట్రాతికి గిలిగింతల నిడు

భాతియగా కొంచుకైన ♦ ఫల ముండెడినే!

46

ఉ! నీవు మహాగుణోధధి! వ ♦ నింద్యచరిత్రపు! నీమనంబు సం

భావనయొగ్య! మిట్టి నిను ♦ భామిని! వీడి మనంగఁజాల! నా

దేవతలకా మహామునులు ♦ దిక్కులు కాలము చంద్రసూర్యులుకా

భావనమూర్తి! నీకిక శు ♦ భంబులు గూర్తురుగాత మెప్పుడుకా!”

47

మ॥ అని వీరుండనఁ గాంత బాష్పముల నే ♦ త్రావ్వుముల న్నింపి “యీ
జని నిట్లయ్యెను! ముందు రాఁగలుగు నా ♦ జన్మమునందైన దే
పునికూర్మిన్ నను భర్తగాఁబడసి నా ♦ పున్నెంబులున్ బండుఁ గా
కని ముప్రొద్దు తపం బొనర్చు ననివా ♦ ర్వింభైచ దీక్షావతిక్! 48

మ॥ వలపున్ నాపయి నిల్పి జీవితమునున్ ♦ వ్యర్థంబు గానీక నీ
తలపున్ మాచ్చుచు నిదుచిక్తి మిరవొం ♦ డక వర్తలన్ నేర్చు నే
వెలదిన్ గాని మనోనురాగ మలరక ♦ బ్రేమించి కేగంబ పెం
డిలియై రాజ్యవిభూతిఁ గాంచి వనుమీ ♦ సి” వన్న చవ్వీరుఁడున్, 49

క॥ “వనితా! నీమదిఁగల వగ
పును మ్రొంగు టఁబుండ-నాకుఁ ♦ బ్రోత్సాహముఁ గూ
ర్పనె యత్నించెదు! నీపా
వనవర్తన మెంత లోక ♦ పంద్యంబొ కదా! 50

మ॥ నినుఁ బోనాడుచు - నన్యకామినులఁ బెం ♦ డ్లిక జేసికోఁగల్గి గొ
బ్బున ముల్లోకము లేలగా వలెనె! పో ♦ పో! యేటి కీమాట! నె
మ్మన మాసించిన ప్రేయసీహృదయ సా ♦ మ్రాజ్యాధికారంబుతో
నెనయా నున్నతభాగ్య మొండుఁ గలదే! ♦ యేణాక్షి! యీధాత్రిలో! 51

చ॥ కనుటయు-మెచ్చుట-మనసు ♦ గల్గుట-కొంచెముప్రేమమాను-టా
త్మను బరమానురాగముఁగ్ర ♦ మమ్మలరక జవి చూడనుంబ-యం
తనె-యెడబాటు - లీవిధము ♦ నక నరజవిత మెప్పు డంతమున్
గను! నిల నిత్యసౌఖ్యములు ♦ గల్గుటసాధ్యము మర్త్యకోటికే!” 52

క॥ అనఁగాఁ బుష్పావతి యా
తనితో “నీచి త్తశుద్ధి ♦ తద్దయు శ్లాఘ్యం
బును! పంద్యము! వగనొండఁగ
ననువగునే! దేవుడే స ♦ మాదృతి నెఱపున్! 53

ఉ॥ మేరువు తల్లక్రిం దయిన - ♦ మిన్నులు పైఁబడినక వగన్ గనక
నేరను! ప్రేమ నిశ్చలము - నిర్మల మైనను-భగ్నమానె! ని
ష్కారణభీతిగాక యొక ♦ కష్టముగల్గదు! స్వచ్ఛమైన బం
గారము పహ్నికే-భయము ♦ గాంచునె కోటి పుటంబు లుంచినక! 54

గీ॥ ప్రాణమటు తద్దవెలగల్గి ♦ పరమ మధుర
మైన వస్తువు గలుగ దీ ♦ యవనియందు!

సులభముగఁ బ్రాణమర్పింపఁ ♦ గలుగు నదలె
ద్యాగధనులును - ధన్యత ♦ త్పురులు నిజము!

55

ఉ॥ ఈవలవంత యెట్టులొ న ♦ హించెద! నీవును సౌఖ్యవేళఁ బు
ష్పావళి యంచు నొక్కపరి ♦ స్వక్తివహించినఁ జాలు నాకు! నీ
సావనమూర్తి నాహృదయ ♦ పద్మముఁ బాయక నిల్చియుండు! నేఁ
బొవ చనుష్కయిమ్ము! పడ ♦ ముల్గొని నీకు ననుస్కరించెదన్!”

56

మ॥ అని చంద్రాస్య సమస్కృతిక సలుప, రా ♦ గాయత్రుడై లేవఁదీ
సి నిజోరక్షలెడెచ్చి నీరుఁ జెపు జా ♦ క్లేషించె! దద్బాహుబం
ధనమందుండియు నల్లడప్పుకొని యా ♦ తన్వంగియున్ సెల్వుఁ గై
కొని యారామము వీడి మందిరము ది ♦ క్కున్ సాగెఁ జింతారతిక!

57

“నలినీరంజను విషాదము”

చ॥ అలికలవేణి తన్విజీచి ♦ యాదట నేగిన వీరుఁ జాత్మలో
నలజడి సౌమచుక్ బ్రకృతి ♦ యంతట నాశయశూన్య దృష్టులన్
గొలుపుచు “దురమైతివె! న ♦ నున్ మనసారంగ నుద్ధరించు క
ల్పలతిక! దేవదూత! యెటు ♦ లన్ నినుఁబాసి మనంగనేర్తునో!

58

సీ॥ నావంశ కథనముల్ ♦ నాతల్లిదండ్రుల

చరితముల్ నామముల్ ♦ మఱగుపఱచి,

పర దేశిననుచు నీ ♦ ప్రణయసంశుద్ధతా

సిద్ధిసాంద్రతఁ బరి ♦ క్షించియుంటి!

నక్కటా! నీహృదయంబు పవిత్రంబు!

నీప్రేమ శుద్ధంబు! ♦ నిరుపమాన!

మతివ! నీవంటి మ ♦ సోభాగ్యదేవత-

హీనభాగ్యుండ నా ♦ క్లెబ్బ దక్కు!

గీ॥ తెరతొలఁగఁద్రొసి నాసత్య ♦ చరితఁ డెలిసి

దివ్యపదముల వ్రాలి ప్రాధ్నించియున్న-

మరు నిరాశాహతులఁ జిక్కి ♦ యుండనేమొ!

బుద్ధిమాంద్యంబు నాకొంప ♦ ముంచె నేడు!

59

గీ॥ ననుఁదెలుపుకొన్న సిగ్గునఁ ♦ గనులు మూసి

తొలఁగిపోయెదవని భీతిఁ ♦ దెలుపనైతి!

మూన్నెలలు దాచి దాచి యీ ♦ ముప్పువడితి!

మానిని! స్వయంకృతమునకు ♦ నూలు గలదె!

60

క॥ కన-నీదుతప్పు వేయిం

ట నొకండును లేదు! నన్ని ధ నాతెప్పులె! నే
మనుజుడ! నీవో-దేవత”

వని కుందుచు మొగలిపల్లె ధ కడుగఁగ నెడలె! 61

“రీవారణ్యమున గంభీరసింహునిపైఁ జోరులువడుట”

శా॥ “త్రోవకబోయెడివారిపైఁ బడెదరే ధ దుర్మార్గులారా! మిముక
గావక గల్గిన ధీరుఁ డెవ్వడో యెఱుం ధ గకబోయి”నం చొక్క నం
రావం బయ్యెడ దూరమందున వినక ధ కా-నవై యాల్పించి తో
వో వీరుండును “నద్దదేమొ - కనుగొం ధ మకగా” కటంచుకొడనె! 62

“నలిసిరంజనుఁడు సేనాపతికి సాయమగుట”

సీ॥ అనుచరుఁడు పిఱుంద ధ నరుదేర నొకయోధుఁ
డశ్వంబుపై నెక్కి ధ యరుగుదేరి!
దొంగలు ముపురు యో ధ ధుని జుట్టునుక మూఁగి!
రనుచరుపై నిర్బు ధ రరిగి-దుడ్డు
చే బాదఁగా వాడు ధ ఖీతివ్రాలె! నాయిర్బు
రరిగిరి తొంటి ము ధ వ్వరనుజేరఁ!
దతమండలాగ్ర హ ధ స్తం బెత్తి యోధుండు
నరుకఁ జోరుడొకండు ధ ధరణిగూలె!

గీ॥ నిట్టి సందిగ్ధసమయమం ధ దెదిగి-స్థితిగ
తులు గనుంగొని వీరుండు ధ “తొలగి చనక
నిలువుఁడీ! నాదు కరవాల ధ నిశితధార
ఖీతిఁబడఁగఁ జేతు”నని చోర ధ వితతిఁ దాఁకె! 63

మ॥ ఒక చోరుండును దద్దయుక గనలుచుక ధ యోధుకసమీపించి యు
గ్రకృపాణంబున మస్తముక గుఱిగొనం ధ గా-వీరుఁడుక మండలా
గ్ర కరంబెత్తుచు వానిబాహువుఁ దెగం ధ గా వ్రేసె! నిల్వంగ నో
పక యవ్వాడు నికృత్తబాహుఁడగుచుక ధ వ్రాలె ధరిత్రీస్థలిక! 64

మ॥ “పదసీ! యెంతటి సల్లమానిసివో! యీ ధ బాలుక ధరకగూల్పలే-
కదరుంగుండియఁ జూపి సోలితివి! సా-యంకాల మందెందు నీ
వదనంబుక గన దోస”మంచు హితుఁడ ధ ప్పకదాల్చి వేటొక్కఁడుక.
గదనుకబోలిన దుడ్డు వీరుడొరుగం ధ గా నెత్తిపై వైచినక! 65

మ॥ బజంగన్ బాటుచు దానిచప్పుకొని శౌ ధ్యోగ్రుండునై వీరుడున్
గరవాలుండును వానినైని బరవం ధా! వాడునున్ బాటె! న
త్తిటి శౌర్యోగ్రుండు యోధమాళి తన గం ధర్వంబు నాచోరుపై
బరవెన్! వాడును దానితాడునునకున్ వ్రాలెన్ మహీధ్రంబటుల్! 66

ఉ॥ తక్కినచోరు లిద్దరు క్రు ధాపరిదూషితులౌచు దిక్కులున్
చిక్కటిలంగఁ గత్తి జళి పించుచు యోధుని వారువంబుపై
నొక్కట వ్రాల-వారియసి- యొక్కపదంబునఁదాకి వాజియున్
మొక్కుచు వ్రాలె! యోధుఁడును ముందునకున్ వడిదూలి వ్రాలినన్! 67

మ॥ మెఱుంగున్ సోడినయట్టు లందొకడు క్రమ్యో యోధునై! వీరుఁ డ
త్తిటిఁ బాటిల్లిన యాపదగని దురం తస్మాద్దైమో జోరునిన్
దరిసెన్! దక్కినచోరుఁ డాతనిపిఱుండన్ ఖడ్గమున్ దోద్యుగో
పరివ్రేయంగ నతండు సామ్యసిలియెన్! వాడంతటన్ బైకొనెన్! 68

ఉ॥ అంతటలేచి యోధుఁడు ఖ రాసిని దస్కురు మోదె! వాడు దు
ర్దాంతజవంబుతో నతనిఁ డాకె గృహణమునెత్తి! వీరుఁ డ
భ్యంతరమందు లేచి తన పైఁబడు చోరుని నేలవాల్చి క
ల్పాంతకుఁడో యనంగఁ దెగ టూర్చెను వాని క్షణంబులోపలన్! 69

క॥ ఏకకరుడైన చోరుం
డాకలిగొను పులి విధాన ధన్వీరునిపై
దూకి తనహితుఁడు తెలుపఁగ
బాకునఁ బాడువంగఁ జేయి పై కెగనెత్తెన్! 70

చ॥ ఇరువుర కిద్దరై నిలిచి యొక్కటిపో రొనరించునప్పు డె
వ్వరు పయిచేయిఁ గాంతు రను ప్రశ్నము పుట్టిదు! యోధుఁ డెన్నో సం
గరములఁ గాకదేలిన య ఖండ పరాక్రమరాశి! వీరుఁ డు
ధురబలశాలి! తస్కురుల దుందుడుకుల్ ఫలమొంద నేడ్చునే! 71

మ॥ నలిసిరంజన యోధులిద్దరు కృపా ణంబుల్ ప్రయోగించి యా
జ్వలనస్పర్శనులట్లు తస్కురుల నొం పన్ వారిలో నొక్కరుం
డలుగుల్ నేలనునైచి పాటె! నితరుం డవ్వని నిందించుచున్
దలంగన్ బాజక పోకిఁ దుమికె దుర్దాంతక్రూధావేశుఁడై! 72

ఉ॥ వీరుడు-దీర్ఘి కాయమును వ్రేఁగును దార్ఢ్యముగల్గుచోరునిన్
జేరుచుఁ బట్టి యెత్తి ధరణికి బడఁగొట్టెను! వాడు కోర్కె యీ

జేరమికిఁ బరాధవప † టిస్థతతోడఁబయి నోలుచున్ “నను
స్కారము! తప్పు గాచి నను † జంపక జాలివహించి వీరుడే! 73

క॥ కలకాలము మీసాయము
దలఁతును! దుర్వృత్తి విడుతు! † దాసుని తప్పుల్
దలఁపకు”డన వీరుడు “మీ
స్థలమెయ్యది! వీరి నేల † దాకితి రిటులన్? 74

చ॥ తెలుపు” మనంగ వొంగయును † “దేవ ‘మహాగిరి’ భూరిగచ్ఛ్వరం
బుల వసియించుచుండుదుము! † పూర్వదినంబున వీర లీ వనం
బులఁబడి వత్తురంచు ‘ధనము’ గొనివత్తురటంచుఁబెక్కువా
ర్తలు విని పొంచియుండి యిటు † దాకితి మియ్యెడ సందేహమునన్! 75

ఉ॥ మా కొకనాయకుండు- ‘పర † మర్దను’డన్ బలశాలి యుండు! నా
ప్రాకటశౌద్యనాజ్ఞలు శిరం † బునఁ దాల్తుము! కొల్లగొట్టి యీ
లోకులనుండి విత్తితతు † లున్ గొని యాతని కిత్తు! మాతఁడున్
సాఁకుచునుండు భూపుఁ డని † శమ్ము మముగని యెంపకుండఁగన్! 76

చ॥ ధనమటులుండ మాకిచటఁ † దన్నులు తప్పకపోయె! దుష్టవ
ర్తనమును మాని లోకులను † రాయడిముంపక కూలినానికిన్
జనుచును గాయకష్టమును † సల్పుచు జీవికఁడీచ్చువాడ! మీ
కును బదివేలుఁమొక్కులిడి † కొల్చెడువాడ” నటంచుఁ బల్కుచున్! 77

క॥ చోరుండు సాష్టాంగ నమ
స్కారము లొనరించి లేచి † సాంద్రాటపులన్
దూటి యదృశ్యుండయ్యెను!
వీరుని యోధుండు జాసి † ప్రీతియెసంగన్! 78

“గంభీరసింహుని కృతజ్ఞతా ప్రకటనము”

ఉ॥ “చిన్నివయస్య! చోరతతి † చేతులఁ జిక్కి ధ టుండువ్రాల-నా
పన్నతనొంది చుట్టును విశిష్టమిరింబులు ముట్టినప్పు డా
పున్నమచండమామవలె † మోసలఁదోచి విపత్తు పంచుకొం
చన్నిట సాయమాచు విజ † యంబును గూర్చితి! వెట్టి ప్రోడవో! 79

క॥ ఓయనుఁగుమిత్ర! నీవే
రేయది! నీవుండు నగర † మేయది! నీపూ
ర్యాయత దివ్యచరిత్రం
బేయది! యెఱింగింపు నాకు † దృష్టి యొడవఁగన్! 80

శా॥ ప్రాతిఃకాల కుమారభాగ్నదని కేవల విశ్వవిద్యోతన
 జ్యోతిస్సూక్ష్మై వెలింగి-వాక్యవలిత ధీః సమహాచక్రమున్
 కేతకదాల్చిన యామహేంద్రవిభవ ధ్రీధుష్య ప్రైలోక్యవి
 ష్యాతున్ బృహ్విమహేంద్రుఁగొల్తు జగముల్ ధంభీరసింహుం డనన్ ! 81

గీ॥ ఆమహానార్యభామున ధ కల్గలమగు
 ప్రతి నాయందు ! నే డిల్లి ధ వెల్లినపుడు
 నీరచించు నేటి మహాప ధ కారమునకు
 రాజలాంఛన మిప్పించి ధ ప్రభునిఁజేతు ! 82

ఉ॥ కత్తకపై నఁ గత్తి వడి ధ కోసెడు నల్లు హతాత్తుగాఁ గ ను
 ద్వత్తరధాటిఁ దన్నదని ధ దాకి తదీయభుజంబు ద్రుంచి నా
 నెత్తినిబడ్డ యాపదను ధ నీఁగి మహాపకృతిన్ బొనర్చు నీ
 మెత్తనిచిత్త మిట్టిదని ధ మెచ్చి నినున్ వినుతింప నేర్తునే ! 83

చ॥ అనివచియింప-వీరుడు “ద ధ యానిధి ! నీహృదయం బుదారమౌ
 టను ననుమెచ్చుచుంటి ! విచ ధ టన్ మఱి నేనొనరించుసేవ యే
 యనువున నెట్టివారియెడ ధ నైననుఁ జేయఁగదగ్గ ధర్మమై
 పొనరదె ! నీవు నన్ బాగడఁ ధ బూనుట శ్రేయమె యిన్నిభంగులన్ ! 84

శా॥ శ్రీరమ్యంబగు నీమహాభరతధా ధ త్రిక్ వీరసంఘంబు దు
 ర్వాకానీకములందుఁ దొల్దొలుత నీ ధ ప్రత్యేకనామంబు శం
 కారాహిత్యముతో స్మరించునుగదా ! ధ ధంభీరసింహుండనం
 గా రత్నాద్రియుఁ బాదుతోడ మివులన్ ధ గంపించి ఘూర్ణిల్లదే ! 85

ఉ॥ పీడఁ జూరఁ త్తవ ర్తనుడు ధ పృథ్వీసృపాలశిరోవతంస ! మీ
 భారతఖండ మొక్కడన ధ భావ్యమే ! సర్వజగంబులున్ నమ
 స్కారమొనర్చి కొల్వఁదగు ధ సద్గుణమూర్తి ! తదీయకీర్తివి
 స్తారత క్షీరవాహిని ను ధ ధానిధికిన్ జెలువార నేర్చునే ! 86

క॥ సేనాపతి ! నీవు - మహీ
 జానియు నుత్తములు-మిమ్ము ధ సన్నతిసేయం
 గా నేరవు త్రిభువనములు !
 నేనెంతటివాఁడ నివుడు ధ నేర్చి నుతింపన్ ! 87

గీ॥ ప్రకృతిసౌందర్యలక్ష్మి రీ ధ వాధరిత్రి
 దర్శనీయమనన్ విని ధ దానిఁజూచి

పోవ వచ్చి చెంతనుగల ♦ మొగలిపల్లె
నిల్లు-ముసలామె యింట మా ♦ న్నెలలనుండి!

88

క॥ తలిదండ్రులు వోయిరి! బం
ధులు నావులు లేరు! తండ్రి ♦ తొలుదొల్తన-భూ
తలరాజ్యముఁ గోల్పోయెను!
నలినీరంజనుడనెదరు ♦ నను యోధమణి!

89

ఉ॥ చోరచయంబులక దగులు ♦ చుక వడి మీ రదలించునపుడు
ర్వారజవంబుతో నిటకు ♦ వచ్చితి! నప్పుడు పెల్లుకేగి యా
చోరుడు గొట్ట సొమ్మసిలు ♦ చుక బడు మీ భటుఁ డెట్టులుండెనో!
యారసివత్తు నీక్షణము! ♦ యంతటిదాకను నిల్వఁ డిచ్చటక!

90

మ॥ అని యాభృత్యునిజేరి “నీకెచట గా ♦ యంబుల్ మెయింపొకఁడె! బె
ల్చినవాక్రువ్వు” మటన్న నాతఁడును “మ ♦ త్స్వామికగనుంగొంటె! యా
యన సేమంబున నుండెనే యొక యపా ♦ యంబైన లేకుండ! నా
కును విన్నింపుము జాగులేక! భవదం ♦ ధ్రువ్ గొల్తు భక్తికితిక!

91

గీ॥ సంగరక్షోణి రిపుల మ ♦ స్తములు తఱిగి
రాసు లిడునపు నుదుట నే ♦ త్రంబులేని
లోపమేగాని సాక్షాత్తి ♦ లోచనుండు-
విలయ కాలాంతకుండు - గం ♦ భీర విభుడు!

92

మ॥ తలపై జోరునిదండముక దవిలి చి ♦ త్తమ్మెల్ల విమ్మెక్కి క
న్నులు మూతల్వడె! గాని గాయమది యెం ♦ మకలేదు! జాగ్రత్తితల్
గలిగెక! స్వస్థతయబ్బె! నాదువిభునిక ♦ గంభీరసింహేంద్రుఁ గ
న్నులఁ జూడకవలె” నంచు లేచె మనమండుక హర్ష ముప్పొంగుగక! 93

ఉ॥ వీరుడు ముందు-భృత్యుడును ♦ వెన్నను సాగి క్షణంబులోన గం
భీరవరూఢినీవరు సమీపమునందున నిచ్చి! రాతఁడుక
వారిని ‘గూరుచుండు’ డని ♦ పల్కి భటుగని “నీవు నేను నీ
వీరకిశోరు సాయము ల ♦ భించుటఁ దక్కితి” మన్న-వీరుడుక!

94

క॥ ఒకమనవి! యల్ల సెలయే
టికిఁజని నీరమ్ముఁ గొని తృటిక వచ్చెద! నీ
డకు “నని చనె! భటుగని నా
యకు” డితఁడే మనము వెదుకు ♦ నతఁ” డన-భటుడుక,

95

ఉ॥ “ఈమిడియెండవేడిమి సహించుచు నిన్నిదినాలనుండి నూ
కామడ వచ్చి యిందు శ్రమ † మాఱు గనుంగొనఁగోరినట్టి యా
గోముల పిన్నవాఁ డితఁడో † యో” యనె వేగమె-యోధమాళి “స
ద్దేవియుఁ జేయఁగూడ! దతఁ † డిద్ది యెఱుంగఁగఁగూడ దియ్యెడ!” 96

గీ॥ దైవమిటుగూర్చె మనల నా † తనిని! వేయి
మేల్లు సమకూరె! దిరిగి యా † మేటి వచ్చె!
నివుడు నిలువుడ! మితని ను † దైల్ల నీకు
సావకాశంబుగాఁ దెలి † యంగఁజేతు! 97

క॥ ఓరిమి వహింపు” మనునెడ-
వీరుం డరుదెంచి “లోక † వీర! రణతలం
భారసి పరిశుభ్రంబుగఁ
దీరిచి మిముఁజేర నరుగు † దెంచితి” ననఁగన్! 98

ఉ॥ వీరునిఁజూచి యోధుఁ “డిటఁ † జెక్కుపనుల్ సమకూర్చి-మత్పత్తి
జేరి నవి స్తరమ్ముగ వ † చింపవలెన్! బయనమ్మొనర్చి యా
వీరనృసింహరాయ పృథి † వీపతిఁ జూడవలెన్! జగంబు దు
ర్వారతమోవృత్తంబగుట, † రాతిరి పో! నుదయంబు వెల్లెడన్!” 99

“గంభీరసింహ - నలినీరంజనులు మొగలిపల్లెకు వెళ్లుట”

క॥ అని మొగమెల్లను ముడుతలు
గొన యోచన చేసి చివర † కున్ నిర్ణయమున్
బాసరించుకొనుచు వీరుని
గని “యొక్కడుతోచు! నదియ † కర్తవ్య మగున్! 100

ఉ॥ ఈతలుపోతలౌ తలపు † లేటికి! నీహితవృత్తి సమ్ముదా
పాతమొనర్చె! నీమొగలి † పల్లియ కందట మిథ్థ పోయి యీ
రాతిరి నీనిశాంతమున † శ్రాంతి వహించుచు నందు నిల్చి ప్రా
భాతికవేళ లేచి నడువన్ గమ లగ్గనితోచె నామదిన్!” 101

క॥ అన-నలినీరంజనుడును
విని “నేనొసరింపవలయు † విన్నప మిది-మీ
మనమున నెఱిగి వచించితి!
రసఘా! మిమ్మెంతగఁ గొని † యాడఁగవలెనో! 102

ఉ॥ భారతఖండమంతటిని † బాహులమధ్యమునం దిమిడ్చి కం
గారొనరించి మ్రింగి వెలిఁ † గ్రాయఁగనోపు మహాభుజుండు గం

భీరవిభుండు వత్తునన † వేయి శుభముల” టండు రమ్మనక
నేరుచుగాని వల్వదన † నేర్చునె వాడు మహేంద్రుడేనియక !” 103

క॥ అని విన్నవింప-యోధుం
డను “సంతోషంబు ! తప్ప † కడుచెంచెడ నే”
నని లేచెను ! నీడుడు లే
చెను ! నోడ నె భటుడును నిలిచెక వెంటఁజరక ! 104

గీ॥ ఆయుధంబులు-రాజకీ † యములు-కథలు-
వంతలు-విశేషములు-సంఘ † విధులు-పట్ట
ణములు-లోకాభిరామాయ † ణములఁ-గూర్చి
పలుకుకొనుచుఁ బ్రయాణమ్ము † సలిపి రపుడు ! 105

సీ॥ “పరిసరాఞ్శా భూ † భాగంబు నానావి
ధావనీజములచే † నలడుచుండుఁ !
బద్ధకాసారశం † బరము స్వాదుత్వ సు
గంధిత్వ శైత్యసం † కలితమగును !
ద్రవిధశీతోష్ణప్ర † దేశంబులందలి
పంట లిచ్చటఁ బ్రోది † వడయుచుండుఁ !
జుట్టుపట్టుల వన † ట్లోణి మృగాక్షిర
మై బోయగుంపుల † కాకరమగుఁ !

గీ॥ జుండ్రమహాలుకోట † సౌభాగ్య మహిమంబు
ఘనత యెట్టి దుర్గ † మునకు లేదు !
శ్రీవిశాలమైన † రీవామహీశలి
పుణ్యభూమి యందుఁ † బుణ్యభూమి ! 106

ఉ॥ రాతిరిజాముగానఁ గన † రాదని లోపమ కాని-లేనిచో
నీతరు-లేవనంబు-మృగ † బృంద విహారముతో-శకుంత సం
ఘాత కలస్వనంబుల వికాసముతో సుపవిత్రమంత్ర సం
స్థిత వివాహ వేదివలెఁ † జేతము రంజిలఁజేయు చుండెడిక ! 107

ఉ॥ మూతులు ముందుసాచి తృణాముక గ్రసియించుచు-నల్కివైన న
త్యాతతనేత్రముల్ మొగము † లంతయు నిండఁగ మోర లెత్తుచుక
భీతిని జూచుచుక నిలుచు † వేడ్కలవెల్లువ లీకురంగపుం
బోతములక గనుంగొనుట † పూర్వపుబుణ్యము లెల్లఁ బండుటల్ ! 108

ఉ॥ వేళయుగానివేళఁ గని ♦ పించుట కష్టముకాని-యిప్పు డే
లాలత లిందుఁ బెక్కులు చె ♦ లంగును! జెంగటిచెట్లపై లతా
జాలము లల్లుకోన్నయవి! ♦ సాయమువేళలఁ గొమ్మ లుయ్యెలలో
మేలుగ నూఁగుచుండు మది ♦ మెచ్చక యచ్చర మచ్చెకంటులకా!” 109

మ॥ నలినీరంజను వర్ణనంబు లతిమా ♦ న్యంబై రసస్ఫూర్తి పే
శలభావోన్నతి-యాచితీరతి-మనో ♦ జ్ఞత్వప్రభాపూరముల్
గలవౌటకా బరమావధానుడగుచుకా ♦ గభీరసింహుండు ని
శ్చలచిత్తం బిగుకెత్తఁగా వినుచు మెచ్చక సాగె వేధంగులకా! 110

మ॥ అతిమారంబుననుండి వచ్చుటను-సా ♦ యంకాల మాతస్కర
ప్రతీకాదాకుల-నెంజియుకా నడచుటకా- ♦ వ్యాపించు ఘర్మోదకా
యతీబాపెకా వికచారవిందగణ దీ ♦ వ్యతృప్త్యకాసార తుం
గతరంగంతర శీకరోపరి మరు ♦ త్కల్యాణ సంచారముల్! 111

“నలినీరంజను నివాసము”

గీ॥ పద్మకాసారమునకు న ♦ వ్వలి వయిపునఁ
జండ్రమహలున కెమరుగాఁ ♦ జక్కనైన
మిద్దెయును దానిపైఁ బెద్ద ♦ మేడ యున్న
తెరువునకు వెల్లి రవుడు ముప్పురును గూడి! 112

చ॥ పరువడి నింటిసేవకుండు ♦ వారలఁ గన్గొని కేలు మోడ్చి త
త్తురగము నొక్కలాయమునఁ ♦ దోలి తృణింబిడి కట్టివైచె! మం
దిర యజమానురాలగు ‘ను ♦ ధీమతి’ వీరుని మాటపైన నం
దఱకును వంటకంబుల నొ ♦ నర్చె విశేష రసోచితంబుగకా! 113

మ॥ పడసాలకా దగువీటలకా బఱచి రం ♦ భావత్రముల్ వైచి మే
లుడుకుం గూరలు రుచ్య భక్ష్యనిచయం ♦ బోరెంబు వడ్డింప-వీ
రుడు-గంభీరవిభుండు నొక్కయెడఁ గూర్చుండంగ-భృత్యుండు నొ
క్కడఁగూర్చుండుచు నారగించి రతిసంతృప్తికా మదుల్ పొంగఁగకా! 114

నీ॥ ఇంతలో సేవకుం ♦ డేగి సౌధోపరి
క్షోణియంతయుఁ బరి ♦ శుభ్రపఱచి!
యల శరద్గత వలా ♦ హక ఖండములువోలె
నెగడు శయ్యలను రెం ♦ డిటిని బఱచె!
ముందున్న బల్లపై ♦ మొకమాలు పఱచి పై
నను వ్రాయఁదగిన సా ♦ ధనము లుంచె!

బరపైన యపరంజి ♦ పల్లెరంబందుఁ గ

ర్పూర తాంబూలముల్ ♦ పొందుపజుచె!

గీ॥ నీటయిన పాత్రముల స్వామి ♦ నీర ముంచె!

బల్లపైఁ గాంతి గులుకు దీ ♦ పంబు నునిచె!

బిలిచి నంత 'నానా' దని ♦ పలికి కొలువ

వేయికనుల ద్వారముఁ గను ♦ పెట్టి నిలిచె!

115

“ గంభీరసింహ - నలినీరంజనుల సంభాషణము ”

మ॥ నలినీరంజనుడుఁ జమూపతియు నా ♦ నందంబుతో భోజనం

బులు గావించుచు మేడపై కరిగి తాం ♦ బూలమ్ములకొంచు ని

చ్చలు గూర్చుండిరి! పైన్యనాథుడు “వయి ♦ స్వా! సంగతులకొన్ని నే

డెలియకావలె! నీవు డెల్వినను సం ♦ ధితుక ముదం” బంచనక!

116

గీ॥ “నేనిచటఁ జేరి రెండుమూ ♦ న్నెలలె! రాజ

కీయము లెఱుంగ ననుచు శంకింతుఁ గాని,

దేవర సమక్షమందు నా ♦ తెలిసినంత

పలుకనేర్తు! భక్తి యెసంగఁ ♦ గొలువనేర్తు!

117

మ॥ గుములై మూఁగు విపక్షభూపతుల నున్మగ్న నూచముక జేసి యు

ద్ధములం దుగ్రనృసింహమూర్తి వనఁగా ♦ దైవారి-సారశ్యభా

గ్య మహత్త్వంబున మూడుమూర్తులకు సా ♦ త్కృత్పండితకాక్ష భా

వము దీపించుచు లోకవందితుడనై ♦ భాసిల్లితో సత్ప్రభా!

118

గీ॥ పరుసవేది పవిత్ర సం ♦ స్పర్శజేసి

యినము బంగార మగురీతి ♦ నేను మీప

దములు నేవించి మీఁది జన్మముననైన

వీరుఁ డనిపించుకొని కొంత ♦ పేరుఁ గాంతు!”

119

మ॥ అని వీరుండు విధేయుడై పలుక “సా ♦ ఖ్యం బయ్యె! రీవాధరి

త్రిని వీక్షించుచు-రాజకీయము-లసం ♦ దిగ్గంబుగా నేను గ

న్గొన నేతెంచితి! లోకులెల్ల గుణయు ♦ క్తుల్ సౌఖ్య-స్థయుక్తులై

మనువారే! నరసింహరాయఁడు కృపక ♦ మన్నించునే భూప్రజక!

120

ఉ॥ వీరనృసింహరావుఁ గని ♦ పెక్కు శరత్తులు దాటిపోయె! సం

సారమునందు నాతనికి ♦ సౌఖ్యమే! యెడలు బిడ్డ! లక్ష్మముక

గోరిన యట్లు చేపడునా ♦ కో! చిననాటి హితుండు నాకు! న

వీరునిగూర్చి నుంత విని ♦ పింపుము! విందు” నటన్న పేరుడుక!,

121

ఉ॥ “పావనమూర్తి సద్గుణ వి ♦ భావనిశోభి ప్రతాపరావు రీ
వా వసుధాతలంబుఁ బరి ♦ పాలన సేయుచు-దుష్టశాత్రవ
ప్రావృత్తుడై-పరాజయ ఖ ♦ రాసలతప్రుడునై చనక-మహా
బా విభుఁ డీనృసింహపతిఁ ♦ బాధిపుణ్యేయట తెల్లమే కదా!

122

సీ॥ అమలసౌజన్య ధన్య వసుంధరాదేవి-
నరసింహరావు కాం ♦ తామతల్లి!
చంద్రమఃకళవంటి ♦ సత్పుత్రుఁ బుష్పావ
తిని గని కొన్నాళ్లఁ ♦ దనువు విడిచె!
నరసింహవిభుడు సోదరి సాయమున నింత
వఱకు సంసారము ♦ జరపుకొనియె!
నామెగూడ గతించె! ♦ నాత్మజయును దాను
నిరువు దుందురు నేడు ♦ గృహమునందు!

గీ॥ వీరనరసింహరావు సం ♦ సారగతులఁ
గూర్చి యింతటికన్న నె ♦ క్కువ యెఱుంగ!
మఱి యతని యార్థికస్థితి ♦ పరిపరి విధ
ములుగ వాకొనుచుందురు ♦ భూమిజనులు!

123

చ॥ అమరపురీ నివాసి యగు ♦ నాతఁడు ‘మోహనుఁ’ డచ్చుకుప్పయై
యమరును! వానియొద్ద నెపు ♦ డప్పులు వట్టుచు నుండు! లక్షతా
చు మితియు మీతె! మోహనుడు ♦ చోదకుడై నడిపించు నెల్లగా
ర్యముల సృసింహరాయవిభు! ♦ నాతఁడెవో యధికారి యింటికి!”

124

“పుష్పావతీ ప్రశంస”

క॥ అని వీరుడు వచించిన
విని సై న్యేశుడు సృసింహ ♦ పృథ్వీశు తనూ
జను గూటిచి తెలియఁగఁ గాం
క్షను దెలుపఁగ వీరుడును మొ ♦ గం బింతగుచున్!

125

ఉ॥ “దేవరయాజ్ఞ సర్వమును ♦ దెల్పెద! వీరసృసింహరాయ పృ
థ్వీవరుపుత్రి నిస్తుల ప ♦ విత్రగుణాధ్య! మనోజు నిర్దపుం
బూవు లకోరి! యాలలనఁ ♦ బోలు లతాంగి జగం దెఱుంగఁగా
బోవదు నేటిదాఁక! మఱి ♦ ముం దెఱుంగఁ గలదంట కల్లయే!

126

ఉ॥ ఆనతి యందచందముల ♦ నాడఁగ నే నెవఁడె! మనోభవుం
డే సృజియించెబో తన య ♦ హీన చమత్కృతి తేటవాఱఁగా!

నీసునఁ గ్రుంగునట్టి నరు ధీతికి! నానతి మాటలాడ-నో
హో! సుర లాలకించి విను ధిందుడు కర్ణము లోరఁగించుచున్! 127

క॥ అమలగుణవంద్య యాకా
త మెలంగెడు చోటు పావ ధి నంబని తమ పా
దము లుంచి నడువనోడుదు
రమరులు! మానవుల మాట ధి యనుకొన నేలా! 128

మ॥ కనునంతర్ మిఱుమిల్లు గొల్పఁగల సిం ధి గారంబుమాత్రంబు గా
దనవచ్చున్! దొలిచూడ్కికి మదికి సిం ధి పై చూడఁజూడంగ నె
మ్మనమున్ బూర్ణముగా హరించెడు ననా ధి మాన్యప్రభాహాశి! యా
వనితామోఘచరిత్ర భారతమగున్ ధి వర్ణించి రూపింపఁగన్! 129

శా॥ ఏరాజేశ్వరుడైన నామెఁగొనఁగా ధి నెంతేని నాశించు శృం
గారశ్రీపరమావతార! త్రిజగ ధి త్కల్యాణ ధామంబు! భా
మారత్నంబు సమస్తలోకమునకున్ ధి మాణిక్యదీపంబుగా
మిఱున్! దత్తతఁ బోల యిండుకయు ల ధి క్షీ-పార్వతీ-భారతుల్! 130

శా॥ ఆలీలావతి లోకమోహనశుభా ధి స్వంబున్ విలోకించి హే
లాలావణ్యము నేత్రపర్వముగఁ గ్రోలన్ బోవ-వర్ణింపనే
లా! లక్ష్మీనతి చెంగటన్ నిలుచు లీలన్ భక్తి యుద్బుద్ధమై
త్రాకున్! జుట్టు ప్రదక్షిణించుచును మ్రొక్కన్ జిత్తి ముప్పొంగెడిన్! 131

మ॥ లలనాలోకవతంస మా తరుణి చె ధి ల్వంబైన క్రొమ్మించుఁ జా
వులఁ బూవానలు నించునప్పు డమృతం ధి పున్ సోన లుప్పొంగి న
ట్టులు నీలోత్పలమాలికల్ నెఱిపి న ధి ట్టుల్ దోచి తోడ్కొండఁ గ్రొం
బులకల్ రేఁగుచు దేవతాత్వవిభవం ధి బున్ గూర్చు మర్త్యాళికిన్! 132

క॥ ఇల పరవర్జితులకు నా
కలికి ననుకరింప నెంత ధి కష్టమొ-ధాత్రిన్
గల పురుషుల కంతకు ల
క్షలయంతలు నతిని దరియఁ ధి గష్టము-దేవా! 133

చ॥ కలిత నృపాలసౌధముల ధి కాంతల కుండెను నిగ్గు నీటులున్
వలపు బిసాళిచెయ్యులు న ధి వప్రియభాష లెఱుంగ దామె! భా
మల కనమానభాషయగు ధి మాగ్యము తద్ద రహించు! రాజరా
జులు తలఁదాల్చు గోరదగు ధి సుందరి! కోటులు మాట లేటికిన్! 134

క॥ అతిమధురమూర్తి-పుష్పా

వతిఁబోలిన బాలయీప్రపంచంబున లే!

దతివ సమానాధికవ

ర్జితయగు-లక్షలును గోష్ఠిఁ జెప్పఁగ నేలా!”

135

క॥ అని తరఃక్షేణ గుణములు

వినుపక గంభీరవిభుఁడు † నీడని మది నం

గన దెసఁ గల కాగాఁకుర

మును సూక్ష్మముగా గ్రహించి † మోదముఁ గనుచుక.

136

ఉ॥ “నాదగు బాల్యమిత్రు సద † నంబును గూర్చి తనూజఁ గూర్చి న

మోదముమీఁక దెల్పి తను † వ్రక గలిగించితి! వింక నిద్రకుక

బోదము! వేగినక-బయన † ముక బొనరించెద! నీదు మిత్రతా

పాదసరూఢికిక-మొగలి † పల్లెకు-నాదు కృతప్రణామముల్!”

137

మ॥ అని యయ్యిద్వరు చెంతఁ జెంతఁగల ప † ర్యంకంబులక వ్రాలి ని

ద్రను బ్రాపించిరి! కొంత సేపటికి భృ † త్యశ్రేష్ఠుఁడొక వారి ప

జ్ఞను నేలక బవళించె! శ్రాంతి రహియిం † చక నిర్దురక బొంది యా

వనజాతంబులు విచ్చు వేళకును లే † వక గల్గి దత్సహులై!

138

“సైన్యపతి చంద్రమహున కేగుట”

ఉ॥ ద్వారముచెంగటక భటుఁడు † వార్వము నిల్పెను! దాని నెక్కె గం

భీరవిభుఁడు! భక్తి గను † పింపఁగ నాతని సాగనంపె న

వీరుఁడు! డిల్లి సైన్యపతి - † భృత్యుఁడు ముందరుగంగఁ-బద్మకా

సారమునొడ్డునక నడిచి † చంద్రమహల్ దరియంగ నేగినక,

139

సీ॥ ఆజాను దీప్తబా † హర్షశయుగళం బు

దాత్త వీరోత్తిమ † త్వంబుఁ దెలుప,

సదమలాకర్ణ విశాల నేత్రద్వయి

పరమ దుర్లభభాగ్య † పరతఁ దెలుప,

సముదార దీప్త వక్షము మహావీరయో

ధ ప్రాజ్య పట్టభ † ద్రత వెలార్ప,

భూరిలక్షణ దివ్యమూర్తి గాంభీర్యంబు

విశ్వ వశీకృతి † వెలయఁజేయఁ,

గీ॥ బాల చెంగావి పట్టు రుమాలుపై న

రమ్యతరమైన మగతా తు † రాయి గులుక,

నీరలోక రాహుశ్చ - గం ♦ భీరసింహ

విభం డెదురఁగోచె నరసింహ ♦ విభవ కపుష!

140

ఉ॥ వాకిట నిల్చియున్న ప్రభు ♦ వద్యుడు వీరనృసింహరాయఁ డా
లోక మొనర్చి యబ్బురము ♦ లోఁగొని కేలు మొగిచ్చి డాసి “యీ
లోకమునందుఁ గల్గు నృపులు బృతనాపతు లెఘ్నగొల్పు నీ
కీ కడ స్వాగతం బొసఁగ ♦ నెంతటి పుణ్యముఁ జేసియుంటివో!”

141

మ॥ అని కై దండ యొసంగి డించుకొని గేహంబందునక జేర్చ - “వీ
రనృసింహాధిప! నిన్నుఁజూచుట కజ ♦ స్రంబుక బ్రయత్నింపఁగా
నొనగూడెఁజుమి నేటి! కీవు సుఖమై ♦ యన్నాడవే! యప్పుడ
ప్రస్తు నీనెయ్యము జ్ఞప్తికిఁ దవులుచుండు మాకు ఘ్నిపురే!

142

ఉ॥ పావనశీల నీ యనుఁగు ♦ భార్య సుతక గని యావసుంధరా
దేవి గతించెనంచు విని ♦ “తీరనికష్టము నీకుఁగల్గె చం
చే వెత నొందితిక! రమణి ♦ యేగినఁ బుత్రిక నెల్లు సాకితో!
యీ వాకకష్టమే నెఱుఁగ ♦ విట్టిది! పుట్టిననాటి నుండియొక!”

143

క॥ అని గంభీరవిభుండనఁ

దనసంసారస్థితులను ♦ దనకష్టములక

వినిపించి యానృసింహఁ

వనిపతి యాతనిని మేడ ♦ పైకిఁ గొని చనెక!

144

క॥ చని కమానసములపై

నను దగఁగూర్చుండి చిన్న ♦ నాటి చరితముల్

మనసారఁ బలుకుకొని వీ

రనృసింహాధిపుడు సైన్య ♦ రమణునితోడక,

145

స్తీ॥ “వృద్ధుడై దూరము ♦ వెడలఁజాలక సమీ

పమునందుఁగల యల్ల ♦ యమరపురిని

నా సరివాఁడె యున్నతవంశభవుడు మో

హనుడనెడు ధనాఘ్య ♦ నరసి వానిఁ

గుదిరించుకొంటి-నా ♦ కూతు బద్వాహ వై

భవము నొల్లమిఁజేసి ♦ బంధు లెవరు

రాజోరు! భానువాఁరము మూర్త! మీ వెందుఁ

భోవ కిం దుండుము! ♦ మోహనుడు,

గీ॥ ప్రథమదర్శనమున వింత † వాఁడు గాఁగఁ

గనఁబడును! గాని చూడఁ † కలిమికాఁడు!

హృదయమున నున్న దున్నట్లు † వదలుచుండు!

నేఁ డిటుకు వచ్చు! నీవును † జూడ వచ్చు!

146

చ॥ ఇతరుల నెచ్చముల్ మఱియు † నింటికి నెచ్చము లన్నికూడి నా

కతనికి నిచ్చిపుచ్చుకొను † నాఁకబంధము సాగుచుండు! నా

హితఁడవు! పెద్దవాఁడ! వెఱు † లే నిలువఁబడి పెండ్లిదీర్చి నా

నెతలఁ దొలఁపవయ్య! యిటు † వేల్పును చూచెద” నందుఁ బల్కినఁ! 147

మ॥ అల గంభీరవిభుఁడు “వెక్కులగు కా † ర్యంబుల్ సమీక్షింపఁగా

వలె! గార్యత్వర లీ వెఱుంగుదువు! ని † ర్బంధింపఁబో” కన్న న

ప్పలు కాలించి నృసింహరాయఁ “డిదే నే † వస్త్ర! ఊణం బిచ్చటఁ

నిలువుం” డం చని క్రిందికేగి తనయఁ † దెచ్చె వడిఁ మేడకు! 148

గీ॥ “బిడ్డ! డిల్లిపై నేయే శు గం † భీరవిభునిఁ

గనుము! సార్వభౌమునకు నీ † తనియెడఁ గడు

గారవం బుండు! యెట్టులో † కదలి నేడు

పరమమైత్రిని ననుజూడ † వచ్చినాఁడు!”

149

మ॥ అన “లోలో త్రరసిద నిన్నుఁ గన న † త్యానంద మయ్యె! దినం

బును నాతఁడై త్వదీయ శౌర్యకథనం † బుల్ దెల్ప నాలింతు! నా

జనకుఁ మించిన ప్రేమవాఁడివి! నమ † స్కారంబు లర్పించి నీ

కును సుస్వాగత మండఁజేతు” నని యం † ధ్రుల్ గొల్పె నా లేమయు! 150

క॥ నలినీరంజనుఁడును మును

దెలిపిన పొగడికలు తేట † తెల్లంబుగ నీ

లలనయెడ సార్థకంబగు

ననుచుఁ జమూపతియుఁ దోయ † జాతీని గనుచుఁ,

151

క॥ “అరుడెమ్మ! తల్లి! నీమం

దిరమున కే నడుగుదెంచి † నినుఁగని మివులఁ

మురిసితి! నిటఁ గూర్చుండుము

పరితృప్తిఁ గంటి” ననుచుఁ † బలుకుచు నుండఁ,

152

క॥ వినుపరుఁ డొక్కభృత్యుఁడు

చనుదెంచియు ‘నారగింపఁ † జనుదె’డని పి

ల్చిన నపుడు మువ్వదను డిగి

చనిరి మహానసముఁజేర ♦ సంజోషమునన్ !

153

“మోహనుని రాక”

గీ॥ కుడిచి పడసాలలోన వా ♦ రకు గిడిగనె

వాఁకిటను దోచె నొకబండి ♦ వచ్చు చప్పు !

డదియు మోహను శకటమం ♦ చెడ గ్రహించి

ప్రీతిమెయి నానసము వీడి ♦ వేగ లేచి,

154

క॥ “అరుదెంచె మోహనుడు ! న

త్వరముగఁ గొనివత్తు ! మీరు ♦ పై కేగుఁ” డెలం

చరిగి నరసింహరాయఁడు

తొరతొరఁ దనక్రొత్తియల్లుఁ ♦ గోడ్మొని చచ్చెన్ !

155

గీ॥ ‘అమరపురవాసి-పేరు మో ♦ హనుఁ’ డెలంచు-

‘శ్రీయుతులు వీరు గంభీర ♦ సింహు’ లనుచు-

నొకరి కొకరికిఁ డెలుప-వా ♦ కొండొరువులు

పరిచయపు లాంఛనంబులు ♦ పలుకు కొనిరి !

156

ఉ॥ “నాదగు బాల్యమిత్రుఁడు న ♦ నాతనధర్మ పరాయణుఁడు-డి

ల్లిదళవాయి-దుర్దమ బ ♦ లిష్టుఁడు-కీర్తివిధాసి-పార్వతీ

శాదులనైన మెచ్చని భ ♦ యావహ శౌభ్యుఁడు-చన్నుఁ బాచియన్

బోద మటంచు వచ్చె” నని ♦ మోహనుతో నరసింహరావనన్,

157

“మోహనుని యపహ్వాసము”

క॥ “ఎఱుఁగుదు డిట్లీనగరము !

నెఱుఁగుదు నేఁ బృథ్వీరాజు ! ♦ నెఱుఁగుదు సై న్యే

శ్వర సామంతుల నూర్వర !

నెఱుఁగుదు నందఱ చరిత్ర ♦ లెన్నేండ్లుగనో !

158

చ॥ తఱుచుగ ‘రాజకీయముల ♦ దార్థ్యము తన్’ నటంచు నాస్వయం

వర మయినంత నుండియును ♦ వార్తలు పుట్టెను డిట్లెఁగూర్చి ! మీ

రదుదుగ సాయమున్ సలుపుఁ ♦ డంచని మమ్మును వేడుచుందు ! 5

తరుణమునందుఁ దాఁచుదులు ♦ తద్దయు హెచ్చెను వారినుండియన్ !

159

చ॥ సరభసభంగిఁ జేయఁదగు ♦ సాయము లన్నియుఁ జేసి యొక్కనిన్

బిరబిర సాగనంపఁగ నె- ♦ వీనిని మించిన కోలుకాండ్రు పె

క్కురు చనుడెంతు రా దినమె! ♦ కోళ్లను కోలిచయ్యలు-చేటల
జెరిగిన యట్టు! లిండఱకు ♦ సేన బాహర్ష్యగ నెవ్వఁజోపెడిక! 160

మ॥ ప్రతిమానంబును మువ్వకో-నలుపునో ♦ రాబందుపుల్లుంగుముల్
గతి-వాడైనను వాబుచూదు! రిపుడు ♦ గంభీరసింహేంద్రుడ౯
బృతనాథీశుఁడు వ్రాలి వాడైనము ల ♦ య్యె! బంచ వీడంసు! ను
ద్ధతు నానాయముఁ గోరుచుండె! నెటుగో ♦ తప్పించి నోకెంచితిక! 161

చ॥ తలపంగరాదు ఢిల్లి వను ♦ ధాపతి యోధుల దుండగంబు! ప
క్షులు నలుదిక్కుల౯ బాదువు ♦ కోన్న విధంబున వచ్చి వ్రాలి లో
కుల కచయంబును౯ గలుగఁ ♦ గూడవి రాయిడి గూర్చుచుందు! రీ
విలయము పృథ్విరా జెఱుంగు ♦ వెం పది యెన్నటికైన గల్గునే! 162

మ॥ వినయశ్రీవిధియంచు బేర్వడిన పృ ♦ ధ్వసింపలు నామందిరం
బునకు౯ బిల్వంగఁబంచి యన్నివిషయం ♦ బుల్ దెల్పి యాపైన రా
ష్ట్రనికాయంబుల కెట్లు సైన్యపతులు౯ ♦ రాకుండఁగాఁ గట్టడ౯
బానరింపకవలె నంచు నాజ్ఞ యిడ నెం ♦ తు౯ నేను నిష్కర్షతో!” 163

మ॥ ఆన-గంభీరచమూవరాస్యముపయి౯ ♦ వ్యాపించె భానూదయం
బున విస్తారసహస్రప్రతినిచయం ♦ బు౯ గేరు నాశోణకాం
తి నికాయంబు! నృసింహరాయవిభుఁ డా ♦ ర్తి బొంది కూర్చుండె! ద
ర్జనముల్ చేసిన నోరుమూయఁడని నై ♦ రాశ్యంబు త౯ ముంపంగ౯! 164

మ॥ ఆనరాగోక్తులఁ జూతు నంచు నరసిం ♦ హాధీశుఁ “జో ప్రాజ్ఞుడా!
నిను నశ్శించెదఁ! దొందర౯ బడకు! శాం ♦ తిక బొందు! డిల్లీ పురీ
శుని వృత్తాంతము లేటి కి స్థిచట! హె ♦ చ్చుల్ లొచ్చులు౯ వారలే
కనఁగా నేర్తురు! వారివృత్తి దఱువం ♦ గా భావ్యమే యిచ్చట౯!” 165

మ॥ అనిన౯ మోహనసింహుడు౯ “భయము లే ♦ దావంత! నే నిప్పు డే
రిని నిందించితి! భూమిపాలుర విమ ♦ ర్శింపంగఁ దప్పెనె! పృ
థ్వివృత్తుండైనను వాని పూర్వులయిన౯ ♦ విశ్వస్తుతంబైన మె
త్తని వృత్తంబు రహింపకున్నఁ బ్రజలు౯ ♦ దర్శించుటల్ నింద్యమే!” 166

ఉ॥ ఈ నుడులు౯ జెవి౯బడిన ♦ నెంతయు డిల్లీ చమూవిభుండు కో
పానల దీప్తుడైన నిజ ఖ ♦ రాసిపయి౯ జెయిమోపఁ జూచె! న
చ్చో నరసింహరా వతని ♦ జూచి “మదీయ తనూజఁ బిల్చిన౯
గానము సేయు! నీవు విని ♦ న౯ ముద మందెద” నంచుఁ బల్కిన౯, 167

మ॥ “కరమున్ హస్తముఁ గాంతు” నంచుఁ బలికెన్ ♦ గంభీరసింహేంద్రున్ ! కా
నరసింహేంద్రుఁడు క్రిందికేగి తనయన్ ♦ రమ్యంచుఁ నిల్వంగఁనుఁ
దరి నిర్వేదము చూపె ! బుద్ధు లిరవొం ♦ దన్ బల్లి జిక్కిచుచూ
వరు పేరున్ బచరించి యెల్లయిన రాఁ ♦ బ్రాహ్మచరీహాస్యజై ! 168

మ॥ కడకెట్లో ! జనకుండు “శారవము ద ♦ క్కైకజేయు” మంచున్ గడు
గడుఁ బ్రార్థింప లతాంగి పిఁజియను ద ♦ క్కైక గొంచుఁ జై మేడికన్
నడిచెన్ ! పుల్లసరోజనేత్రఁ గనుచున్ ♦ “పాత్తి ! నేంచేసి యి
క్కడఁ గూర్చుందువు రమ్మ” బంచుఁ బలికెన్ ♦ గంభీరసింహేంద్రుఁడున్ ! 169

“పుష్పావతి గానము చేయుట”

క॥ తగినట్టి యాసనంబున
సాగసుగఁ గూర్చుండి వీణ ♦ శ్రుతి పజుచుచు పాం
పుగ రాగాలాపంబును
జిగురాకుంబోడి యపుడు ♦ చేయన్ దొడంగెన్ ! 170

మ॥ స్వరవిన్యాసములున్ రసప్రచుర భా ♦ స్వస్వార్థసల్ దోష-రా
ల్లఱగన్ మంజుల‘మేఘురంజని’ నలం ♦ కారప్రయుక్త మనో
హర వాసంత విలాస కోకిల మనో ♦ జ్ఞానావసంకాశ సు
స్వరతన్ గాన మొనర్చె మ్రోడులు చిగు ♦ ర్పన్ జేతముల్ పొంగగన్ ! 171

మ॥ లలనారత్నము మేఘురంజని స్వరా ♦ లాపంబుఁ గావించి మం
గళ కంఠస్వన మొప్పుఁ బాడుతటి నా ♦ కాశంబునన్ జిన్ని మ
బ్బులు వాతావరణంబు చుట్టలమి గుం ♦ పుల్ గట్టుచున్ వానచి
మ్మలు రాలంగఁ దొడంగె! సైన్యపతి యెం ♦ తో హర్షమున్ గాంచుచున్, 172

మ॥ “సరసీజేక్షణ ! గాననైపుణికి నే ♦ సంతోషమున్ గాంచు ట
బ్బరమే ! చుట్టను గల్గు నీప్రకృతియే ♦ పూర్ణానుమోదంబునన్
గఱగెన్ జూడుము ! మేఘముల్ నభమునన్ ♦ గన్పట్టుచున్ వానయున్
గురిసెన్ ! నీ మృదు గానసౌఖ్యము నా ♦ కున్ మెచ్చు ప్రప్తించెడున్ !” 173

మ॥ అని గంభీరవిభుండు నత్తిరుణి గా ♦ నానూనూఢిన్ నుతిం
చిన నమ్మోహనుఁ జాలకించుచుఁ బర ♦ శ్రేయః ప్రకాశిత్వ లా
లనమున్ సైపనివాడు కావున నిజ ♦ శ్లాఘావకాశంబులున్
బనుపొందన్ గొనసాగఁజేసెను మహా ♦ పన్యాస మీఠిగన్ ! 174

“మోహనుని మహాపన్యాసము”

ఉ॥ “గాఢము సేయ మేఘములు † గ్రమ్ముచుఁ జిన్నులు రాలఁ జొచ్చు తెం
దేనియఁ నబ్బరం బగునె! † యియ్యది వాచల కాలమే కదా!
దీనిని మించు రాగములఁ † దెల్పెదఁ దత్కథలెల్లఁ బల్కినన్
మానసముల్ చిగుచ్చు! నను † మానము మాని సమాలకింపరే! 175

మ॥ ‘పవి’ రాగంబును నాలపించినను న † భ్రం బెల్ల మేఘావృతం
బవు! బైరాలును బెద్దపెద్ద పిడుగుల్! † హాహా కృతుల్ చేసి లో
క వితానంబులు స్త్రోమస్థ చను! నీ † కాలంబు నారాగ మీ
భవి నెవ్వారును బాడ! రాపదలకున్ † మూలంబుగా నుండుటన్! 176

మ॥ కలి రాగంబును బాడ - నల్లెడల వే † గన్ దయ్యముల్ పుట్టు! జాం
గల రాగంబును దీయ - నల్లెడల శా † కవ్రాతముల్ లేచుఁ! బం
గల రాగంబును బాడ మ్రోడులును జ † క్కంగాఁ జివుర్యెట్టు! మం
గళ రాగంబును దీయ బాసికములున్ † గన్పట్ట వేవేలుగన్! 177

నీ॥ లగుడ రాగంబు నా † లాపంబు చేసిన-
వినువారి వెన్నులు † వ్రీలి పోవుఁ!
బూర్వశోభన రాగ † మును నాలపించినఁ-
బడకిండ్లు వేనవేల్ † ప్రభవ మందు!
భవనకంటంగ రాగ † మును బాడ-నిలయెల్లఁ
గంపతెట్టెలు పుట్టి † గాసి వెంచు!
లంబాడి రాగ మా † లాపింప-సంచులు
కోటానఁగోట్లునై † ట్టోడి మొలుచు!

గీ॥ శిశిరము-వసంతము నడుమఁ † జిత్తగించి
పరమ హిందోలి రాగంబుఁ † బాడి రేని-
విన్నవారల దేహముల్ † వ్రీలి మరణ
మొందుదురు రెండు పగలుల † యందు నిజము! 178

ఉ॥ ఎన్ని యమోఘ భూరుహము! † లెన్ని వనస్పతు! లెంత మూలికా
సన్నయ! మెన్ని పూవులు! ప్ర † సన్నలతా ఫలరాజి యెంత! సం
పన్న ధరాతలంబు! మన † భారతదేశ పద్మాకోటి య
త్యున్నత సారవంత! ముప † యోగ మొనర్చెడి ధీరుఁ డుండినన్! 179

ఉ॥ మక్కువతో నిశీథముల † మంచి ముహూర్తః
ల్చక్కుని పెద్దపెద్ద శిల † లన్-రథకారుడు

జెక్కలఁ జెక్కుచందమునఁ - † జెక్క-మలంపఁగ-హపు దీర్చుఁగా-
వ్రక్కలు సేయ-సాధ్యమని - † వ్రాసిరి కొండలవంటి పండితుల్.

180

సీ॥ వెలిచండ్రవేళ్లఁ జొ † బ్బిలు రసంబున ముంప-
నినుప గుండ్లపై పై † కెగురనేచ్చు!
సురపొన్నరసము పై † నొరయు నంతట రాతి
గుండ్లు బెండ్లుగ మాడ్చు † గొనఁగనేచ్చు!
నిప్ప యివ్వుళ్లంటి † యినుము నంటిన ఊణం
బున నది ద్రవమయి † పోవనేచ్చు!
బ్రబ్బలాకునఁ బాద † రసపుఁగుండనుదాఁక
రసము నీరముగ మా † జంగనేచ్చు!

ఆ॥ విరిగి బెరడుఁ దెచ్చి † నెచ్చచేసి తినిన-
యాతఁ డొదల దృష్టి † కండఁబోవఁ!
డిట్టి క్రియలు కోట † లెసఁగును మనదేశ
మందు! వానిఁ దెలియు † నతఁడె కొదవ!

181

ఆ॥ బ్రహ్మదర్శఁ దెచ్చి † బ్రహ్మజముఁడు చేచ్చి
బ్రహ్మబిందువులను † బట్టి నూతి
బ్రహ్మరంధ్రమునకుఁ † బట్టించిరేనియు
బ్రహ్మభూయ మొందు † భ్రష్టుఁడైన!

182

సీ॥ అమవస-యాదివాఁరమునాఁడు ప్రణవపూ
ర్వక మనుష్ఠాన కాఁర్యములు దీర్చిఁ!
యూరివెల్పుల బల్లులుండెడు బొరియల
కడ కేగి యొకదాని † వెడలదోడి!
కత్తిచే దాని తోఁ † కను గోయ-నాముక్క
యెగురు! నష్టందటు † నెగురవలయు!
నది చలించుట మాని † సంత నండటు నిల్వ-
వలయు! దాని బరణి † భద్రపఱచి!

గీ॥ దూది చుట్టి-తైలంబునండునను ముంచి
పెండ్లి ఇండ్లలో దిరుణాళ్ల † వేళ లందు
దాని వెలిగింప-జనులు గాఁగర్హము లట్టు
లెగురుదురు కాళ్లు నిలుప కెంతేనిదడవు!

183

సీ॥ ఇంతదూరంబు నే నీ విశేషంబుల
 నేల వర్ణింపఁగా! ధూలగొండి
 వేటొక వస్తువు ధరించి చూడ్దించి
 బరణియందున భద్రపఱచి యుంచి,
 సూచీముఖమున నాచూర్ణంబుఁ గొని కూప
 మునను గాని తొక ధనునను గాని
 ప్రాజ్ఞుఁడై నిల్చిపడవేయ జలమెల్ల
 తుణమునందునఁ బేరి గడ్డ కట్టు!

గీ॥ వేయి బాడువగుం డ్లందు వేసిరేని
 మునిగిపో! వట్టె యెకతొట్టు కొనుచు లేచు!
 నిటులు జలమున దూకి నే నెన్నిమాల్లో
 యడుగు నీ రంటకయె పైకి వెడలియుంటి!

184

ఉ॥ లాఁకలు వెట్టుచున్ బొలములో గుబురిందిన పెద్ద కాకిదొం
 డాకును దెచ్చి దాని పసఁగందు శరీరము ముంప- నగ్గిలో
 దూకగవచ్చు! శాంతిరతితో నిదురింపగవచ్చు! రోమమున్
 గాకయు సోఁక! దచ్చటనె కాపుర ముండగ వచ్చు గల్పముల్!

185

సీ॥ వనమూలిక యొకండు దనరు! నద్దాని వా
 సన సోక వేయివత్సరములకును
 మును మరణించిన జనులైనఁ ద్రుటిలోన
 బ్రతుకఁగలరు! దాని పస దెలియక-
 యెనిమిదేండ్లపుడు నే నీజిప్తు చని యుండి
 మఱచి తప్పియె గొప్ప పిరమిడులను
 జేరఁ దద్వాసన పాటి వేలేండ్లు పూ
 ర్వము చచ్చి యందుఁ బూ డ్వఁ బడియున్న

గీ॥ యవనిపులు నిద్రమేల్కొని నట్లు లేచి!
 రా వనస్పతి మన దొడ్డి యందుఁ గలదు!
 జగతి జనులందఱ తొకసారి చచ్చిరేని-
 నేను బ్రతికింపఁగల నొక్క నిమిష మందు!

186

ఉ॥ కూడని కానివాని కొక కొంచెము కీ దొనరింపఁ గోరినన్
 గూడ దొకింత సందియము నున్! దొడిమల్ కడు మాగి మెత్తనౌ
 నూడుగుఁ బండులన్ నమలి 'హు' వ్వని యూడిన-వాని నోటి పం
 డ్లూడును! బోసిసోరు వడి యుర్విని గూలు నతండు మూల్గుచున్!

187

తృతీయాశ్వాసము

మ॥ అని చొక్కాయను గల్లు లోపలి రహా † స్వంజైన యానంచితోఁ
దన-ముఖదాచిన దంతపుంబరణి మూఁ † తక్ దీసి “యిష్టానినికా
గనుఁ! డీ చూర్ణమె దూలగొండి! యిది ని † క్కం బొక్క చీమంత రా
ల్చిన నీపద్మసరోవరం బఖిల మో † లిక గడ్డయై పోయెడిక! 188

ఉ॥ ఉన్నదొ లేనిదో యొకటి † యూజక ప్రేలుచునుండు నీతఁ డం
చెన్నుచునుండ్రు! కాని యిట † నించుక దబ్బరలేదు! మీరు కా
దన్న నిజంబు చూపఁగల! † నన్దిర! పద్మతటాకమందు డి
ని న్నెటి రాల్చి దూఁకి త్రుటి † నే వెలికికా జనుదెఱుఁ జూడుడీ! 189

మ॥ ఇది చూపించెద! లేచిరం డివుడు! మీ † కీ చూర్ణపుంశక్తి న
మ్ముదమాజ్ఞ బరికించుటాప్పు! నన్మతఁ † బుక్ బల్కుచుక గొల్లగొ
ట్టుదునే మీ మ్మిట! నాదు నైపుణము నేఁ † డుక్ జూపి మీ మెచ్చులొం
దెదఁ! గాకున్నను నాదు ప్రాణముల నిం † దే పిడుదుక్ జూడుడీ! 190

గీ॥ ఇన్నిమూలికల నెఱింగి † యున్న నాకు
జీవమును శ్రమలేక త్య † జించు తెరువు
తెలియదే! యెన్ని క్రియలేనిఁ † గలవుగాక!
యొక్క పూ-వాసనను జూడ- † నునురు వాయు! 191

ఉ॥ నెట్టన మీరు రావలయు! † నిక్కవముక్ గని పిమ్మటన్ సనుక్
దిట్టినఁ దిమ్మినన్ మిము ను † తించెద!” నంచు నిజాననంబునుక్
గట్టిగఁ ద్రోసి లేచె! నది † కా దన లేక - నృసింహరావు “కూ
పెట్టకు! చెప్పినంత నెఱ † పేర్చెడి దిట్టపు! శంక లేటికిక! 192

క॥ చెప్పిన నొకటియుఁ జేసిన
యప్పని మఱియొకఁడు గాఁగ † నలరారునె! మా
యప్పా! శంకలకును జో
తెప్పాటున గలుగ! దెఱుగఁ † మే నీశక్తిక! 193

మ॥ అదిగా కీ సమయంబు కూడనిది! సా † యంకాలమై యుండె! నీ
యదనన్ జిన్నులు రాలు చున్నవి! ప్రయా † నాయాస సంతప్తుడై
యిదె గంభీరవిభుండునుక్ బలిమిమై † నేపాఱఁ! డిట్లాట తే
పుదయంబో మఱి సాయమో నలుపు మత్త్యత్సహ మేపారఁగన్! 194

క॥ చలి కీదర కీజామున
భలమూసఁ దడియుటయు మిగుల † సాహసమని నేఁ

బలికెడ! నాబోధము మది

నిలుపుము! నీక్రియలు నేడు † నిలుపుము తండ్రీ!” 195

క॥ అని-యనునయ వాక్యమ్ముల

వినిచిన-బోధమును బెడచె † విఁ బెట్టుచు మో
హనుఁ డాతని గనుగొని “యిటు
లనఁదగునే” యనుచు నట్ట † హాసముతోడఁ, 196

చ॥ “ఇది జలమై-మదీయ తను † విందు మునుంగుట తథ్యమైనచోఁ
గడ-చలియంచుఁ జల్లనగు † గాలి యటంచుఁ దలంకఁబోలు! నె
మ్మది నిటు లోకత త్త్వములు † మంచియుఁ జెడ్డ యెఱుంగలేక నీ
వడవడ నంద నేటి! కక † టా! యిట జంకుకుఁ దావు గల్గునే! 197

చ॥ కృతయుగమాదిగాఁగఁ బరి † కింపఁగ-భీతియుఁ గొంకు-జంకు-దీ
నత-జగమందుఁ గాపుర మొ † నర్చిన మాట ధ్రువంబు! కాని, యు
న్నతిఁగను నేను బుట్టిన ట † ఇంబున నన్నియు స్వస్తి పల్కి - భా
రతమును వీడె! నేటికిఁ జి † రాకు! పరాకు వహింప నేటికిఁ! 198

క॥ తల వెలికిఁ జూపఁ బుండగు

చలిలోఁ బుష్పమునఁ దుహిన † శైలంబున-మం
చుల-గుడ్డలేక తిరిగితిఁ!
జలి-ననుఁ గనఁ బరువు లిడు ది † శా ముఖములకుఁ! 199

గీ॥ దినమణి మయూఖసమితిఁ గేంఁద్రీకరించి

దరియ నేతెంచి నాపైనఁ † బరపె నేనిఁ
జలన మందక శిలమాడ్కి † నిలువ నేర్తు!
శీతవాతాతపములఁ గాఁసిల్ల నేను! 200

మ॥ అలుకొండఁ, బదిబాదవల్ మిరెపకాయల్ దెచ్చి చూర్ణించుచో
నులివుఁ జెందను! సుంత దగ్గను నుండి! † యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసముల్
సలుపఁ నేర్తును స్వేచ్ఛమై! హృదయకోశంబుల్ దృఢంబైన మ
ర్త్యుల దేహంబులు వజ్రదేహములుగా † నొప్పుఁ బలోపేతమై! 201

మ॥ ననువుఁ గోల్పడఁ గొండ పైఁబడిన! నెండఁ గ్రాఁగఁ! దీవెన్ని మ్రొం
గిన నేఁ గాలను! గత్తితోఁ దెగను! నాఁగ్నేయాస్త్రముల్ నాపయ్య
బనియ్యఁ జేయవు! పచ్చి నీటికిఁ జలింపఁ బోదునే! యేటి కీ
యనుమానంబులు! లేచిరం! డివుడె సత్యంబు నిరూపించెడఁ!” 202

మ॥ అని గోడకబడి వ్రేలు ఖడ్గమును శాశియక దీసి “నాచేయు వ్రా
ర్థన మాలించి సరోవరంబు దరియక † నాచేసి, నావక్షుడు
దున నీఖడ్గముఁ జొన్ని ప్రాణముల నింతుక పినుడుక! నే మనం
గను గాక్షింతుర యేని - లెం డిత తటాశకుయక పమింపంగక!” 203

మ॥ అని కొండంతటి మార్వ్య మూనిన నృసింహస్వామి “నీ పుణ్య! మీ
పని వ”ల్లంచని గడ్డ మంటి వచియింపక-మోహనుం దింతయక
వినమిక-డిల్లి చమూవరుం “డితని యీశ్వరై డై తాలింపు! మీ
డనె వారింపంగ నేల! చెంత మన ముండుక నీను వాట్లనే!” 204

మ॥ అన, రీవావిధుఁ డిష్టముక దెలియఁ జేయక-ఖడ్గ మందుంచి మో
హనుఁ “డయ్యేనుగు నెక్కినంత గను శాశియఁ బయ్యె! మేల్మేలు! రం”
డని మేడక దిగఁజొచ్చె! జంద్రమహ లశ్వక్షుండు గంభీరసిం
హునితో డిగుచు నిద్వరుక నెడలి రత్యుత్సాహ మేపారంగక! 205

క॥ తలవాకిలి దాపలి దెనఁ

గల ద్వారముఁ జొచ్చి యందుఁగల సోపానం

బులవెంట డిగుచు మువ్వరు

జలజసర స్తీరమునకుఁ † జని నిల్చుటయక.

206

“మోహనుడు పద్మతటాకమునఁ బడుట”

ఉ॥ ఎంచఁ బదాఱు మూరలుగ † నెత్తిగు రాతేని నిల్చి మోహనుం
డంచిత చూర్ణముక జటికె † డప్పడు పద్మసరోవరంబునం
దుంచుచు “నోంహరో”యని మహాగ్ర నివాదముతోడఁ జైకి గు
ప్పించుచు దూకె! నీర మొకపెట్టెకతోట్టి కడుక ధ్వనింపంగక! 207

ఉ॥ తోయమునక బధేలుమని † దూకిన యంతట మోహనుండునుక
బోయెను సూటిగా నడుగు † పూటిక ముట్టంగ-నీత యన్న నే
మో యెఱుంగండు! కావునను † నుక్కిరి బిక్కిరియై కలంగి పా
నీయముఁ ద్రావుచుక గడుపునిండిన-మున్నుచుఁ దేలుచుండంగక! 208

మ॥ పులుగా కొంది నృసింహరాయఁడును వాపోవంగ-నాచెంత ను
త్పల హారంబునుబోని చిన్నపడవక † వానశ్యలి సంధించు నా
నలిసీరంజను “జెవ్వఁడో కొలఁగలోనక వ్రాలె”నంచుక గడుక
బలవద్ధాటిని దోనెఁ దోలుకొనుచుక † బ్రత్యక్షమై నిల్చుచుక! 209

మ॥ కలమందుండి జలంబునక దుమికె! నక్కాలంబునక సూటిగాఁ
దల కన్నింపంగఁ దేలు మోహను, శకుంతలాస్వామి బల్బిందుతె

క్కలం గోడీక గబళించుకీతి సతనికఁ గంతింబునకబట్టి యం
దలిపోతంబునఁ జేర్చెన్ బ్రేక్షకు లమంజదప్రీతి చుష్పింపంగఁ!

210

నీఁ గట్టుం జేరంగఁ బడవ గ్రంథక్కనను నడిపి
మోహనుని గ్రింద వించెఁ! జఃమూపతియును
'నితని కుపకరింపంగఁ గడఁ జీనె ది క్క
యితినె' యంచుఁ గృతజ్ఞతాఁరతిని దెలిపె!

211

చ॥ మునుఁగుచుఁ జేలుచుక సలిలముక గడు పుబ్బంగఁ ద్రావియుంట మో
హను నరసింహరాయఁడునుఁ జీతని భృత్యతతుల్ జికిత్సలక
బాసరించి! రంత నేత్రయుగముక లవముక దెఱచెక! సృసింహరా
యనిముఖముక వెలింగె దరఁహస విలాస వికాస రేఖలక!

212

మ॥ "ధనముండెక! భటకోటియుండెక! గళు స్వాతంత్ర్యంబుమై నొక్కభూ
పుని చందంబునఁ గాలముక గడుపుమి! యపుట్టెండు వెఱ్ఱిక శిరం
బున మోయక వల"దంచు నే ననుదినంబుక గడ్డముక సోకి చె
ప్పిన నాలింపకపోతి! విట్టి యిడుమల్ యేధింప నెట్లొర్తునో!

213

మ॥ అనురాగాంబుధి-డిల్లి సైన్యపతి యే యం చాత్ర భావించు! నా
తనయక నీకిడి పెండ్లి సేతునని ప్రాతర్యేళ నేఁ దల్పు-న
ల్లనిఁ గొండంతటి నెఱ్ఱిమానిసి నెటుల్ యోజైచ్చినావంచు న
న్ననగా - మో మెటులెత్తి యాఘనుని చాయక జూడగా నేర్తునో!

214

మ॥ సురకన్యా సమ రూపకీల యుత సుశ్లోకత్వ సాభాగ్యభా
స్వర నాపుత్రిక "యిట్టివేదుఱున కుద్వాహంబు గావించె తం
డిరి! యన్నక-విస మింత పుచ్చుకొనుచుక నేనంతముక జెందగా
నరుదెంచెక సమయంబు! నే మనిన నిన్నావంత మే లుండునే!

215

నీ॥ ఇంత కిచ్చోట నేఁజే ప్రళయము గూడె!

సైన్యనాథుడు గానసరణి మెచ్చె!

సంతలోనఁ బ్రపంచమంతరించి చనెనె!

యదిగాక నీవు పెండ్లాడ మన్న

యువిదయే గద యని యోష్యుకొనగ లేక

పరిపరి విధముల యాగిపోతి!

వీ దూలగొండి నీ యెట దాపురించె! దా

నిని రాల్చ నీడు ఘన యీభవించు

గీ॥ తెలు గలుగు! గాను వీనము † నేని లేక
బిచ్చమెత్తుకొనెడు నిడుపెడ నేని
నిట్టి వృత్తికి జొచ్చునే! † యేమనందు!
బెంకెవో! కుంకవో! నిరూపింప లేను!

216

ఉ॥ నాలుక పీడికొన్న ద్రుతి † నాదగు మాట ఎఱంగుబోవు! నీ
వాలముఁ బెంచి లంక కడ † వాయుతఱుఱుని ధింకి చున్నముక్
గాలిచి బొగ్గు చేసెదవు! † కాదన-నప్పు కొనంగుమందు! వా
వేలుపులెల్ల జెప్పినఁ జెవిన్ బడి నీ! వెలువంటి మూఁకువో!

217

ఉ॥ పుట్టెనుబుట్టు బుద్ధి తుది † బుల్లలతోడనె కాని పోదు! నే
నుట్టుట లూఁగుచుంటి! మఱి † యుక్ మఱియుక్ తెలఁచో లేదో నీ
వెట్టిపెరుంగు! దగ్గు నని † పింపదు! నాదు నదృష్ట మీ విధం
బొట్టియ నోయె! నెంత వగ † నొందిన నేమి ఫలము నొనఁచా!

218

ఉ॥ ఐనది యయ్యె! నిప్పటికి † నైన ననుక్ విని వెట్టి పోకడలో
మానుము! నేటినుండి పనిమానిన వ్యర్థపు చొల్లునూటలన్
మానుము! తిక్కమానిసి వనన్ జరియింపక! లోకమందు నా
మానముఁ దీయబోకు! నిను † మా యిలువేల్పుగఁ జూతు” నం చనన్! 219

ఉ॥ “నమ్మదు మీర! లేరి వదనంబును గంటిసో! దూలగొండి చూ
ర్ణ మ్మిటులయ్యె నేడు! భిదురంబును బోలిన యాయుధమ్ము వ్య
ర్థమ్మయిపోయె! నింతటి వ్యధన్ బడ నేనొకనాఁడు గూడ! మా
యమ్మయు తోడు! నేఁబలికి † యవ్వలఁ దప్పను బ్రహ్మవచ్చినన్! 220

ఉ॥ ఏనును దూలగొండిపొడి † యెఁబదిసార్లు జేసి చూకితిన్!
గాని యొక్కప్పుడున్ జయముఁ † గానక గానిలలేదు! నేఁడిటుల్
హానికి హేతు పున్నె! నపునా! కొకసూదిని వేయడగ్గ య
ద్దానిని దద్ద వైచితిని! † దాన జనించె ననన్ మోగతిన్! 221

చ॥ పొరవడి నేను బ్రాగ్భదనమున్ గన కుత్తెరదిబ్బులుండనై
యరవుగ దూలగొండి నిడియుంటి! నదే యిటు గొంతు నొక్కి కి
క్కురు మనిపించె! నీ వయినఁగూడదు కా దని పల్కువైతి! వి
త్తటి నెటు చింతఁజేసిన-వృధా కద! కల్గవుపో ప్రతిక్రియల్! 222

మ॥ చిరజీవీ! యల తూర్పుగా దిది యుదీచి దిక్కు నుమ్మంచు నా
కెఱుంగన్ జేసితి! చిన్ననాఁడు బడియం † జే నెప్పుడుక్ విదైలన్

గజవణ లేదు గజా! చతుర్దశ లెఱుం ♦ గణ నాకు జూమ్మొడ్డు! చె
చ్చెర నేఁ డిందలి తిప్పు లన్నియును నీ ♦ చే నయ్యె! వా దేటికి! 223

సీ॥ ఇది తూర్పు గాదు ను ♦ మిమ్మా! యంచుఁ బట్టి తూ
ర్పునకుఁ ద్రిప్పమి - నీది ♦ మొదటి తప్పు!

దృష్టిదోషమగుఁ జ ♦ మిమ్మా! యంచు సైన్యేశు
నవలఁ బంపమియు రెం ♦ డవది తప్పు!

యిది నా సరస్సు నుఁమిమ్మా! నలినీరంజ
నా! రాకు మనమి మూఁ ♦ డవది తప్పు!

నితని యిష్టమగుఁ జ♦మిమ్మా! పైకిఁ దీయఁగాఁ
డగదు పొ మ్మనమి నా ♦ లుగవ తప్పు!

సీ॥ తప్పు లన్ని నీపై నుండఁ ♦ గుప్పలగుచు
నన్ని నాపైని నైచు పై ♦ డవది తప్పు!
నిన్ను సంరక్షకునిగాఁగ ♦ నేను గొనుట
యదియ నేఁ జేసినట్టి కొం ♦ డంత తప్పు! 224

సీ॥ ఎప్పుడు నలినీరంజను ♦ నెడల నాకు
మనసు కుదురదు! వానిచా ♦ చెనటి దృష్టి
దోష మిటుసోకి వమ్మయ్యె ♦ దూలగొండి!
శనివలెనె చేరె నీ దేశ ♦ మునను వాడు!" 225

మ॥ అన - "గంధీరవిభుండు చెంతనె గలం! ♦ డా బాలుడే నీట ము
స్లిస నిన్నున్ బయికెత్తి యోడపయి యు ♦ క్తికె దెచ్చి తీరమ్ముపై
నను జేర్చెన్! దురదృష్ట! 'మాతఁడు నినున్ ♦ గాపాడె' నన్ గీర్తి గై
కొనె! నీవాతని దూఱ - లోకులు కృత ♦ ఘ్నుండంచు ని న్నాడరే! 226

క॥ జరిగిన యవివేకంబెటా
జరిగిన! దిశ దాని గొడవ ♦ చాలించి పయిన్
జరగవలయు పని గను"మని
నరసింహవిభుండు పల్కి ♦ నన్ మోహనుడున్! 227

మ॥ "అరె! యీ దేశము నాది! నాది యగు నీ ♦ ప్రాణంబు! నాయుష్టమై
యిరవొందున్ గడ నీట మునుటయొ -వ ♦ హ్నిన్ జొచ్చుటో - వెతె యొ
క్కరికి బాధ్యత యన్నదే! యవును! నా ♦ కాశంబుపై నెక్కి! యు
ర్వర నే దూకుదుఁ! జత్తు! వల్వ దనుచున్ ♦ వారింపఁగా భావ్యమే! 228

మ॥ ఇకఁ గాసారములోన దూతుటయు నాఁకయిష్టంబగుకా! నీటిలో
నొకనాఁ డుందునొ! యేడు బుండుదునొ! యన్యుల ఓర్పి భావ్యంబై! నే
సకలజ్ఞుండ నటంచు నీ వెఱుంగవే! † చాటుక! బనెల్లక వికా
విక లయ్యెక! నిను నమ్మి నేడు చెడితిక! † బీరంబుఁ గల్గొనియితిక! 229

సీ॥ ఆ యజంతాగుహ † లన్ని చిత్రించు శి
ల్పుల కొజ్జనై పేరు † మోసియుంటి!
నభి కిర్వంకల † హద్దులీన్ బొమ్మ నే
నిలిపినంతకు దిక్కు † గలుగకుండె!
సోవియట్టులకు మాఁగ్గొ గంట కని వేడ
మూసను బదులిచ్చి † పుచ్చియుంటి!
సేతుబంధన మప్తు † శ్రీరాముడును గణ
నాథునకును మున్ను † నన్నుఁ గొలిచె!

గీ॥ కన్నునన్న నీరేడులోకములు గెలుచు
ప్రోడనగు నేను నీతమ్మి † పూలకొలఱు
గణన సేతునె! యొకనీటి † కణముమాడ్కి
కేలఁ గైకొని పాట మ్రొంకెదనుగాక! 230

మ॥ అకటా! మోహనుఁ డంతమొందినను నాకప్పిచ్చువా రెవ్వ రం
చిక నీ వాతని బ్రోత్సహించితి వటంచే నెంతఁ! గాడేని వా
నికిఁ గాసారము జొచ్చు ధైర్యము - ననుక † నీరంబునందుండి జై
టికి లాగక గల ధైర్య ముండెడినె! నీడేగాట లీయన్నియుకా! 231

క॥ అని పోయవేళ - నమరపురిని మోహను గృహమునుండి † భృత్యుఁ డొకం డా
తనిఁ బిలువ వచ్చె! నరసింహస్వపాలుం డతనివెంటఁనరుగఁ దలంచుచుకా! 232

మ॥ తనయక బ్రక్కకుఁ జీరి “పై న్యవిభు-నుద్వాహంబు సాంతంబు నొం
దినదాఱక బయనంబు సేయవల దంటిక! నీవునుక డెప్పి యా
తని నొప్పింపు! మతండు నిల్చినను వంతల్ వందలుక డీటు! నీ
పని ముఖ్యంబుగఁ! దీర్చుమి! పిదప జై వంబుండు”నం చాడుచుకా! 233

మ॥ నరసింహేంద్రుడు మోహనుండును బ్రయాణంబైరి! డిట్లీ చమూ
వరుఁ డుద్యానముఁ జూచుకొర్కి వెలయుంపక - వెంటఁ బుష్పావతీ
తరుణీరత్నముగూడ వెల్లె నరవిందప్రవాత సౌగంధ్యబం
ధుర మందానిల పోతసంతతి పయిక † దొరంబుగా వీవఁగక! 234

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ పుష్పావతి

చతుర్థాశ్వాసము

“పుష్పావతీ-గంభీరసింహు లుద్యానమున నుండుట”

మ॥ ప్రమదారామ లతానికుంజములఁ బుష్పప్రవాతమున్ జూచుచున్
భ్రమరీధుంకృతు లాలకించుచు ఖగఃప్రవాతంబులున్ బాడు గా
నములన్ జొక్కుచు బోయి పోయి యొక పుష్పాగంబు క్రీసీడ డెం
దము లింపొందఁగఁ గూరుచుండి రొక స్నిగ్ధంబైన వేదీస్థలిన్ !

1

ఉ॥ ధాదణిఁ గల్గు వార్తలు పడంపడి వీరనృసింహరావు సం
సారము మాట పుట్టి యదు † సమ్మన నన్నియుఁ జర్చచేసి గం.
భీరవిభుండు పుల్లదర † వింద దళేక్షణఁ గాంచి మోహనున్
గూరిచి-పెండ్లిగూర్చి-పలుకుల్ పచరించె ! లతాంగి యంతటన్,

2

చ॥ “జలనిధిలోతు నెత్తి పయిఁస్వర్గము నెత్తు నెటుంగ నేర్చు ధీ
బలులరు ! మీకు నేమి తెలుపఁగల ! మోహనుఁగూర్చి సర్వమున్
దెలియుదు ! రేల న న్నడుగ ! † దేవున కట్టులు విన్నవించెదన్ !
దలఁగల వ్రాలు పోదుడువ † నాతరమే విపదభితారకా !

3

క॥ నా పూర్వపుణ్యపాకం
బా పురుషునితో వివాహ † మమరిచె ! నీ సం
తాపముమెయి మల్లిక నెం
తో పుష్పి గ్రసించినట్లు † దుర్గతిఁ బడితిన్ !

4

ఆ॥ వాని చెట్టపట్టి † నే నెంతగా హాస్య
భాజనం బగుదునొ ! † పలుక నాకు
వశమె ! వెట్టివాని † భార్య వాడవదినె
యనుచు లోకులాడు † నదియు వినరె !”

5

క॥ అనఁ -“దల్లి ! నీమది గుఱి
యొనరించుచు వెతను గూర్చు † నుద్దేశము నా

కును లే! దిచ్చటి స్థితిగతు

లనువుగఁ దెలియంగఁ గోరి † యడిగితిఁ జమ్మి!

6

సీ॥ నీ మనోమార్దవ † నియతి-నీరూప వై

భవము-నీపరిశుద్ధ † వర్తనంబుఁ-

గని, వాని గ్రామ్యవర్తనముఁ గన్గొనఁగ - నా

స్వాంత మస్థిని వ్రేల్చి † నట్లు పొగితె!

నకట! నీయిడుమ వాఁయఁగఁజేయు తెట్లని

యుదయంబునుండి నే † నుడుకుచుంటి!

నీపెండ్లి యగుదాఁక † నిలుపు మనియెఁ దండ్రీ!

నిలువ జాల నటంచుఁ † బలికియుంటిఁ!

గీ॥ గాని, నిను ముట్టు నాపదఁ † గనిన పిదపఁ

గొమ్మ! కాళ్లాడకుండె నంగుళము నడువ!

నీ యిడుమ దీటుదాఁక నే † నిలుతు! వదలి

యవలఁగదలను క్షణము! నా † ప్రాణమాన!

సీ॥ చనుదెంచునపుడె త్రోవను నలిసిరంజ

నునిఁ గంటి! నాతని † మనసుఁగంటి!

నిట నిన్నుఁ గంటి! నీ † యీప్సితంబును గంటి!

విను మొకమాటఁ దెల్పెదను నీకు!

బీర మెట్లున్న గంభీరసింహేంద్రుఁ డ

ప్రతిమానలోక దుర్దాంత శౌర్యఁ

డని పేరు గలిగె! నాదు నధీనమైన మ

హోదధి నిపు డుప † యోగపఱచి

గీ॥ నీ విపత్తును బాప యత్నింతు! నజాని

వ్రాలు దుడుప యత్నింతు! నీ † వలచు నంద

గాని నినుఁ గూర్చ యత్నింతు! † మానసమున

సంతసము నింపవమ్మ! పుష్పావతమ్మ!”

8

క॥ అనఁ “దండ్రీ! నీహృదయముఁ

గనుగొనఁలే కంటి! నన్ను † క్షమియింపుము! నే

మని నన్నినాళ్లు నీపద

వనజములను మూలిఁ దాల్చి † భక్తిఁ జరింతు!”

9

“ గంధీరసింహుడు నరహరిని మహాబాకుఁ బంపుట ”

చ॥ అనుచుఁ గృతజ్ఞతఁ డెఱుప ♦ హర్షమునొందె నతండు ! సందెజా
మున నడనంబుఁ జేరుకొని ♦ భోజనమున్ ముగియించి ! రంత భృ
త్యునిఁ గని సైన్యసేత “వృష ♦ ఘోర్జటిఁ జేరఁగఁ బోయి నాదు లే
ఁ నొసఁగి వారియాజ్ఞఁ గొని ♦ క్రమ్మట నిచ్చటి కీవు రావలెన్ !

10

సీ॥ ప్రభులోకమణి మహా ♦ బాసుడు ! నదియు ము
న్నాటుమై శ్లిచటికి ♦ దూరముడు !
నరసింహపుర రామ ♦ నగరంబులను నీవు
గుఱ్ఱంబులను మాడ్చు ♦ కొనఁగవచ్చు !
సౌమ్యవారము నేడు ! ♦ జలజాస్తవారము
దుదయంబె యిచట నీ ♦ వుండవలయు !
గుఱ్ఱాలమాడ్చులకును భోజనంబుల
కేసూటు రూప్యంబు ♦ లిత్తుఁ గొనుము !

గీ॥ వాడు లింకిన - గగనంబు ♦ పై నొఱుగిన-
ఘోణి కంపించి శైలముల్ ♦ క్రుంగి చనిన -
భానువారోదయంబు తప్పక యిచటికి
వచ్చి దూఁకంగ వలయు - నీ ♦ ప్రాణమాన !”

11

క॥ అని లేఖను ధన మొసఁగెను !
బనిచెన్ ! నరసింహరావు ♦ బల్లునఁ డెలవా
తినవేళకు నింటికి వ
చ్చెను ! మోహను నతనిగేహ ♦ నీమ విడుచుచున్ !

12

“ పుష్పవతి వివాహ సన్నాహము ”

ఉ॥ ప్రాతపురంబునక ధనిక ♦ వర్తకవర్గముఁ జేరఁ బోయి చా
మాతకుఁ బెండ్లిపీటల సమర్పణసేయఁగఁ బట్టు గుడ్డలున్
గూతున కీయఁగావలయు ♦ కొకలునున్ అవికల్ విభూషణ
ప్రాతము మూటఁగట్టుకొని ♦ వచ్చెన్ నృసింహవిభుండు నెమ్మిమై !

13

మ॥ ప్రమదంబొప్ప నృసింహరాయఁడు నిజ ♦ ప్రాసాదరాజంబు ను
న్నముఁ బూయించి, విశాలతోరణములం ♦ దం బాఱఁగట్టించి వి
య్యమునున్ బేడలు వట్టికట్టియలు నా ♦ జ్యం బాదిగాఁగ్ బదా
ర్థములెల్లన్ సమకూర్చి పెండ్లిపను లాఁరంభించె శీఘ్రంబుగ్ !

14

క॥ క్రమముగఁ జంద్రమహాలు దు

ర్గము ముందటఁ బందిరులును † గగ్రమాలంకా

రము లొనరింపఁగ నది య

య్యమరేంద్రుని నైజయంత † మఱు వెలుగొండె! .

15

మ॥ భృగువారోదయ మాన్యసింహవిభుఁ డెంతేనిక బ్రహ్మాండం బెల

ర్పఁగ నమ్మోహను కూర్మిబంధువుల కాహ్వనంబు లందించి హ

యిగ జామాతను బుజ్జగించి మఱునాఁడే యాత్మనేహంబుఁ జే

రగ రమ్మంచని ముట్టఁబల్కి యిలుసేరక వచ్చె నారాక్రేకి! .

16

“ పుష్పావతీదేవి వేదన ”

క॥ అప్పుడు పుష్పావతి తన

చప్పుర మంచమున మదన † సంతాపము తఁ

గప్పఁగఁ బరుండి ప్రియు దెనఁ

జప్పిలు మోహమునఁ బొగలు † సెగ లెగయంగఁ,

17

ఉ॥ “తీయనివిల్లు-క్రొవ్విరుల † తేద-కిసాలయశానపంక్తి-లే

దాయెనెకాని, నీవె జల † జాతుల చిత్తములక హరించు నా

కాయజమ్మార్తివంచు నినుఁ † నైకొన నెంచితిఁ! గోర్కె లిప్పు డి

ట్టె యెగుపోతలయ్యె! నకటా! శుభకాలము నాకు వచ్చునే! .

18

శా॥ నీసౌజన్యముఁగూర్చి కట్టవడుచుక † నిన్నెల్ల ధ్యానించుచుక

నీసల్లాప కళావిలాసరతులక † మేనుక గగుర్పొండఁగా

నీసావాసము నమ్మి స్వర్గమునకుక † నే నిచ్చెనల్ నైచి యే

దో సామ్రాజ్యము నొందుచందమున సంతోషించి యుప్పొంగితిక! .

19

ఉ॥ కాగిటి కెక్కనున్న నినుఁ † గట్ట! తొలించు టటుండ-దానితో

నాఁగక గోరుచుట్టుపయి † నాదట రోశటిపోయి ఖాతి నా

కా గిజిగాని మోహనుని † యంటఁగఁ గట్టఁగనుండె దండ్రీ! యీ

యాగడ మేను మెచ్చి భవ † దాస్యము నేగతిఁ జూతు నాయకా! .

20

ఉ॥ అంపిలు నప్పుబాధ లచెఱిఁ బడఁజాలక తండ్రీ నాయెడఁ

అంపము వెట్టినాడు! పెను † రక్కసి మోహనుడెచ్చి నాకు జో

డింపఁగ నున్నవాఁ! డిదియు † డెప్పుర! మెల్లు సహింతు! నక్కటా! .

చంపఁగలేక చేసె! దలి † సచ్చినఁ దండ్రీ యెవండు పుత్రిక! .

21

ఉ॥ కేయఁ బవల్ నినుక వలచి † ప్రేమము నీపయి నిల్పి జీవితా
ధ్యాయము భూరిసౌఖ్యవిత † తంబుగఁ ద్రోతునటంచు నుంటి! బా
పాయతిరేగి యట్టె విల † యానిలధాటికిఁ దీవె యూడి యి
స్సీ! యటవీస్ఫలిక బడి నశించు సుమం † బయి రాల నుంటినే! 22

సీ॥ స్మదని మించెడు సుప్ర † సన్న మోహనమూర్తి!
యనురాగముల కెల్ల † నాటపట్టు!
చుటల శౌర్యోద్రేక † సంగ్రామపార్థండు!
లావణ్యలీలా విలసఘనుడు!
దాక్షిణ్యనిరతి కాధార మూలస్తంభ!
మతివాద మెఱుంగని † యలఘుగుణుడు!
దిగ్దేశములు మెచ్చు † దివ్యతేజశ్శాలి!
లలితమహారాజ † లక్షణుండు!

గీ॥ మగ సిరులకెల్ల నేకాంత † మందిరంబు!
ముచ్చటలు దీర్చు ప్రేమ సముద్రమూర్తి!
భర్తగ నలినీరంజను † బడయ-నెన్ని
యాపదలకైన మనసార † ననుమతింతు! 23

సీ॥ అతికాంతిమంతంబులగు నాణి ముత్యాల
ప్రోవులు తూర్పార † బోసినట్లు!
దాడిమీ బీజ సౌందర్యంబు హనియించు
జాతిరత్నము లెగ † జల్లినట్లు!
కరమును శైత్యసౌగంధ్యముల్ చిలుకు క
ప్పురపుఁ బల్కులు కుప్ప † పోసినట్లు!
బొగడలై నమములై † సొగసు నించెడు మల్లె
మొగ్గలు నిలువున † బోసినట్లు!

గీ॥ నాప్రియు నలినీరంజను † నవ్వ లోక
మోహనమె కాదు త్రిభువన † మోహనమయి
యట్టె త్రైలోక్య సామ్రాజ్య † మందఁజేయు
ననువునను నాదు హృదయంబు † దనువుచుండు! 24

ఉ॥ ఆ లలనా సుమాస్త్రుఁ గని † యాతని సంగడినుండి నేటికి
నాలుగునాళ్లు దాటి చనె! † నాదు మనోహరుఁ డెట్టి వేదనక

గాలము పుచ్చుచుండె నొకొ! † నా ప్రియుడున్ సుఖమొందుగాక! యీ
భీల మదీయగాధ వినిపించి తపింపఁగఁ జేయనేటికి! 25

ఉ॥ కాచెను బూచె నంచుఁ బలుకాటులు ప్రేలుచు నెప్పు డాత్మవి
ద్యాచతురత్వముల్ ధన ని † తాంత కథల్ పదికొల్లు చెప్పుచున్
నీచపుమాటలన్ వదర † నీ సరి యా నొకొ మోహనుడు! హే
మాచల శృంగమెక్కి తెగఁనార్చినఁ గోకిలమానె కాకియున్! 26

మ॥ నలినీరంజన! నీపడక్షురి నితాంతప్రేమమంత్రంబు ని
ద్రలయందున్ మటువంగఁబోక సతమున్ † ధ్యానించుచున్ సౌఖ్యపుం
గలలన్ గంటిని రెండు మూన్నెలలుగాఁగఁ! నేడు దైవంబు క
న్నులఁ గార్చిచ్చులు కుట్టెనేమొ! నను గొంతున్ గోయఁగాఁ బాల్పజ్జె! 27

గీ॥ మరణ శిక్షను బొందిన † నరున కెపుడు
గడువు జ్ఞప్తియై యెడ దడ † యడదనట్లు
భానువారము మృత్యుదేవత విధమున
నెదుగునని ప్రాణ మిపుడె పైకెగసిపోవు! 28

చ॥ శివశివ! యెంతసాతకముఁ † జేసితి నో కద పూర్వ జన్మమం!
దవిరళ సద్గుణోన్నతు మహాభుజు మత్ప్రియు సర్వలోకపూ
జ్య వెతల ముంచుచున్ గనుల † చూపులకున్ మఱి నోట మాటకున్
దెవులు పడంగఁజేసి వెతఁ † దెచ్చితి! నాకును జాలి యున్నదే! 29

చ॥ కడపటి మాటు నా ప్రియుని † గన్గొని కన్నుల నీటఁ బాదముల్
గడుగుచు నాస్థితిన్ దెలుపఁగా గమకించితి! నాతఁ డేవరం
బడుగునా! 'నీదు తండ్రి విడినాడుచు వెంబడి ర'మ్మటన్న నే
నుడివెడిదేమి! దీనికిని † నూల్కొనకున్నఁ గడున్ దపింపఁడే! 30

గీ॥ అకట! యెంత మాటాడితి! † నలఘుశీలుఁ
డతుల నీతిజ్ఞఁ! డెప్పుడే † సనుచితంబుఁ
ద్రుకరణముల నెటుంగని † దేవమూర్తి!
దైవమా! యాతఁ డొక తప్పుదారిఁ జనునె! 31

క॥ వనజదళమునకు జల మం
టునె? యగ్గికిఁ జెదలు సోకెడునె! నలినీరం
జనునకు సడి గలుగునె! పా
వనమూర్తి యతండు! తప్పువడి పారవడితి! 32

ఉ॥ చాటక తండ్రీమాన్ద్రః దలఁచి చాల్చి విధేయత నూపనేని-నే
నేటి కుమారి! నింకఁ బ్రియునిట్లు నిరాశఁ దపింపఁజేసి న
ప్రేటనుఁ ద్రోయ నాహృదయ ♦ మించుకయున్ గొఱగాదు! దైవమా
యేటి విపత్తు! దీనిఁ దరియింప నుపాయ మొకండు గల్గునే!

33

గీ॥ పితరునాజ్ఞఁ జెల్లింతు నా - ♦ ప్రియుఁడు క్రుంగుఁ!
ప్రియుని మన్నింతు నా-తండ్రీ ♦ నెతల బ్రుంగు!
నొకరి ననుసరించిన నొక్కఁ ♦ డునిసిపోవు!
పెనుక నూయి-ముందఱ గోయి ♦ యనుట యయ్యె!

34

గీ॥ నిష్కలుపవర్తనంబు న ♦ నింద్యమైన
వలపు గల ప్రాణులకు జీవములు, త్యజించు
టన-నుగాదిపండుగయట్లు ♦ సార్వ మొసంగుఁ!
జావునకు జంకు టాక ధైర్య ♦ సరణి గాదు!

35

మ॥ నను గన్నట్టి తుణుంబునుండియును బ్రాణంబట్లు ప్రేమించు నా
జనకున్ మోసముచేసి లోకమున నాచంద్రార్క దుష్కిర్తిమై
వనటన్ గ్రుంగఁగఁజాల! దుచ్చమగు జీవం బెంత! కాక్షేయకం
బుననో-త్రాటనో-నీటనో-విడుమరన్ ♦ బొందఁ శుభం బయ్యెడిన్!”

36

మ॥ నలినీరంజనుపైని యా ప్రణయబంధం బొక్క తట్టిడ్వంగా
బలితంబై తనతండ్రీ పక్షమునఁ దీర్పబోలు సద్గర్భ రీ
తులు వేటొక్కెడ కీడ్వ వాఙ్విజయండున్ గాలికిన్ జిక్కు నా
కలమున్ బోలె లతాంగిమానసము చీకాళొందె వేభంగులన్!

37

“వత్సరంభము”

మ॥ శనివారం బుదయించె! నంత సభ మాఁచ్ఛాదించి మేఘంబు బో
రన వర్షింపఁగ నాఁగె! నపు ‘శనివారంపుం జడుల్ నిల్వబో’
వను లోకోక్తి నెదన్ దలంచి నరసింహాధీశుఁడున్ జింత నొం
డెను! గంభీరవిభుండు ధైర్యమును బోధించెన్ హితం బేర్పడన్!

38

క॥ చిటిపాటి చినుకులు-పదపడి

తటతట పెనుగాలితోడుతన్ ముసరి జడుల్-

కిటకిటలు వడుచుఁ గడు మి

ః క్కుట మాచుఁ దుషాను ధేగు ♦ కొనె నవ్వేళ్లన్!

39

క॥ జలగాసు లన్ని చేరిచి
తలక్రిందుగ వ్రేల్చినట్లు † దశముకొని మహా
ప్రళయ మరుదెంచె నన వా
నలు పోటుగఁ గురియసాగె † నభ మవిసె ననక! 40

క॥ “అతివాది మోహనుఁ డభీ
ప్సిత మలరఁగ సంజ కిలకుఁ † జేచునా! యెఁడే
వితవిత మాటల దడయునా!
వెతకుచుఁ బోవలెనా! యేది † వెఱవో నాకుక! 41

గీ॥ ఈయ కీయక పరమేశుఁ † డిచ్చె నొక్క
పుత్రి! నామె పెండిలి చేసి † మురియుదు నన-
నాదు దురదృష్టవశమున † నాకు దొరకె
గుండగొయ్యల మొదలిటి † గొంటుకాడు!” 42

క॥ అని సాయంకాలమువఱ
కును మోహనుగూర్చి తలఁచు † కొనుచు నృసింహా
వనిపతి యమృతపురము దెస
కును బలుమఱు తనదు చూడ్కిఁ † గొలుపుచుఁ గడపెక! 43

గీ॥ కుడిచి యందఱు పవళించి † కూర్మఁ దొడఁగె!
రా నృసింహరాయఁడు మాత్ర † మమరపురము
కడలఁ గనుపెట్టి కనుపెట్టి † కనులు వాచి
కుక్కి నెక్కె! నప్పుడె తొలిఁగోడి కూసె! 44

గీ॥ డిగ్గన ఊణంబు నిద్రపఁజేసినదొ లేదొ-
తూర్పు తెల తెలవాఱు కంఠదువలు గాంచి,
యందయమె ముహూర్తమని జ్ఞప్తి † యొదవి యతఁడు
నిమిషమున లేచి మేడ క్రిందకినిఁ జేరె! 45

గీ॥ బయటికిని వచ్చు! నంతలో † వంటయింటి
దెసకు వడివడిఁ జను! దిక్కు † దెలియకున్న -
మఱల బయటికి వచ్చు! నీ † కరణి నాతఁ
డాసుక్రోవి మాడ్కిని దిరు † గాఁడుచుండె? 46

గీ॥ “చక్రములె గాదు! శకటంబు † శకటమెల్ల
నడుసులో దిగఁబడి మున్నె † నయ్య! యిపుడు

పైకిఁ దీయంగవలె” నంచుఁ ♦ బ్రార్థనమును
బంపె! మోహనసింహుండు ♦ బంటు వెంట!

47

క॥ చేరువ నివసించెడు పని

వారలఁ దోడ్కొని నృసింహ ♦ వసుధావరుడున్
జేరఁగఁ జనె! మోహనుఁ గొని
తేర హుటాహుటుని మనసు ♦ తీవ్రతతోడన్!

48

క॥ ఎనిమిది గంటల ప్రౌఢున

కును నడుసుననుండి దాటుకొని నరసింహ
పని పతియు మోహనుం డె
క్కిన గుఱ్ఱపుబండి కోట ♦ క్రేవకు నచ్చెన్!

49

“మోహనుడు దుర్గమునకు వచ్చుట”

సీ॥ శైలాగ్ర నిస్సరః జ్వలపాతము విధానఁ

దలనుండి జలము ధార లయి దూక!

గంగైద్దమూపుపైఁ ♦ గదియు గుడ్డలభాతి

దడిగుడ్డలెల్ల మోదలుగ నుండ!

నడునునఁ బొరలు శ్రీహరి తృతీయావతా

రముమాడ్కి మేనఁ గర్త మము నిండఁ!

జలికి నీదరకు మిక్కిలి బిగిసిన మోము

సనివాసి కడు నలసటను దెలుపఁ!

గీ॥ దోయమున మూతవడిన కన్దోయి తోడ

వాన నాని క్రుల్లిన చెత్త ♦ వామి కరణి-

సరిది వానకు మోహనుం ♦ డసు రుసురయి

బండి దిగజారి క్రింద నిల్వబడె నపుడు!

50

గీ॥ భృత్యుండును బెట్టెలను గొని ♦ యింటఁ జేర్చు

వీరనరసింహరాయుడు ♦ వెలికి దూకి

మోహనుని జేయివట్టి కొంపోయి మధ్య

రంగమున నాసనంబుఁ జేరంగ విడిచె!

51

క॥ కనులు పులపొడుచుకొని వం

దన మిడు మోహనుని ఢిల్లీ ♦ దళవాయియు “ని

న్న నె వచ్చెద వని తలచితి”

మని పొరవడి హెచ్చరించె! † నా మోహనుడు,

52

ఉ॥ “అన్నభ మెల్లఁ దూటువడునట్టులు వానలు లేగకుండినన్
నిన్న నె వచ్చియుందు! నిది † నిక్కము! నిన్నటి వృక్షాటికిన్
సన్నగిలెన్ మనోబలము! † నాకును తెక్కలె యుండియున్న మీ
సన్నిధి వ్రాలియుందు! జన † సత్వములన్ గొఱలేదు సిక్యపన్! ”

53

గీ॥ ఇంతదాఁక నృసింహేంద్రు † హితుఁడ నగును!

నిప్పు డల్లుఁడ-నప్పటి † కిప్పటికిని

నంతరము లేదె! యూఱక † ‘యల్లుఁ’ డనినఁ

గోడియును జూరుపై నెక్కి † కొక్కిరించు!

54

గీ॥ పెండ్లి వేయేండ్ల పైరస † వినరె! దాని

తంతు లెన్ని దీర్చినఁ దీటుదల గలుగదు!

మీటి మాయింటఁ గల కులాచార విధులు

వేయి తొంబది పండ్రెండు † వెలయుచుండు!

55

గీ॥ గుఱ్ఱదేవరఁ బూజించి - † కొలము వేల్పు

ముందుగా గంటలమ్మకు † ముడుపుగట్టి-

పిదపఁ గులదేవతలనెల్లఁ † బేళ్ళఁ చిలిచి

కొలిచి-నిన్న రేయిని బెండ్లి † కొడుక - నైతి!

56

శా॥ గంగా - కాటమరాజులన్ గొలిచి-యంకాశమ్మ సేవించి - మా
తంగిన్ మ్రొక్కుచు-సుంకులమ్మ నెదలో † ధ్యానించి - పోలేరు వే
డ్లం గొల్లంబడి - పోతరాజుఁ గని-యాకాశ్రేనిఁ బూజించి-మా
గంగానమ్మకు వందనంబు లిడి - మ్రొక్కన్ గంటి మారెమ్మకున్!

57

క॥ మును ప్రపితామహు బడి వ

చ్చిన వృద్ధాచార మూని † చెన్నయ దాన

ళ్లను బెట్టుకొంటి! నిది విడి

చినఁ బ్రాణంబునకె ముప్పు † సేయు ననంగన్!

58

గీ॥ భువనమోహన మూర్తుతా † యువతు లవుడు

గౌరికల్యాణములు-నల్ల † నేరెడులును-

ధవళములు-సువాలలువాడి † దళముకొనుచు

దృష్టి దోషంబు దొలగించి † రెఱునీళ్ల!

59

క॥ దేవునకుఁ దుది నమస్కృతి

గావించితి! వైష్ణవులకుఁ + సైంకర్యములకు

సేవించి గోడచాలున

పైవ ప్రశ్నఁబుఁ గాంచి + తరలఁగ నుంటి!

60

గీ॥ పిల్లి యెదురయ్యె! నొక తేలు+పిల్ల కటచె!

ఘూకములు చుట్ట గుండ్రలు + గొలుప సాగె!

శివలు వాపోయె! నెదురయ్యెఁ + జెవులపోతు!

కుండ పగిలెను! నెత్తిపైఁ + దొండ పడియె!

61

క॥ పడమటిదెస వంటిలు క

ప్పడ మెపుడో సుంత మెత్త+పడి యుండి, జడి

దడిసి కడు నాని యది పడ

పడి మధ్యాహ్నంబు కూలి + పడె నాతలపై!

62

క॥ పను లింటిపాక పససెడి

వసుధాస్థలిఁ గూలె! నదియుఁ + బడి - ముదిసిన యీ

వసువులకుఁ బాసె! నీ నె

త్తి సహింపఁగ రానిదై ధృతికి వొలఁగించె!

63

క॥ ఇక్కరణి శకునములు గని

చక్కఁగ బడసాలదాటి + చనుదెంచెడివో

నొక్కయెడఁ గడప దాటఁగఁ

ద్రొక్కుడుఁ గట్టయును సోకి + తొట్రిలి పడితి!

64

గీ॥ మరలు పెండ్లికిఁ బిల్ల సద్భంబుఁ జేర

వచ్చునప్పటి కుపయోగ + పడవలె నని

యెండుకట్టలు వాసంబు + లింకఁ ద్రాళ్లు

పెద్ద ప్రోవుగ నింటఁ జేర్పించినాడ!

65

క॥ కావలయు వస్తువులు మీ

రేవియు నిట వెదకు శ్రమ రహింపక యుండక

నే వెదకి తెచ్చినాడ! ని

దే వీక్షింపుండు వచ్చి + యిచ్చట" ననుచు!

66

క॥ “ఇవి తేమతండులంబులు!

నివి ప్రమిదలు! నిదియు ముంత! + యివి మూతుడు! లి

య్యవి నూలుపోగు కండియ !

లివి పిడత లనక - న్మసింహ † పృష్ఠ్యశుంభాక !

67

క॥ “నిను స్నాతుఁజేసి మిగిలిన

పనులకుఁ బోవలయు ! లేచి † పడ” యన నమ్మా

హనుఁడు మొగ మింత యగుచును

దనదు నుపన్యాస మిల్లు † దళకొనఁ జేసెక !

68

ఉ॥ “వానలు పెల్లురేగి-పగ † పట్టిక యట్టాలు చుట్టముట్టగా

నైన ఘటాభిషేకము ధారాధిప ! చాలదె ! వెండి యిప్పుడుకొ

స్నానముచేయు తెందులకు ! † నాపయిఁ గప్పుము క్రొత్తగుడ్డ ! న

ద్దాని ధరించి కూలఁబడెదక ! బని నీవు ముగింపు మాపయిక !

69

క॥ నీ విటఁ గన్యాదానముఁ

గావించుట - కన్య నేను † గ్రహించుట - ము

ఖ్యావనర ! మంతె ! స్నానా

ద్యావాహనముల నొనర్ప † నగునే నాకుక !”

70

క॥ అని యెన్నో విధముల వడ

రిన నరసింహాధిపతియుఁ † త్రియమగు భంగిక

దనమాట వినిచి స్నానముఁ

బానరింపఁగఁ జేసి తొచ్చి † ముంగిట నిలిచెక !

71

సీ॥ తొలినాఁడు చాకింటఁ † జలువచేసిన దొడ్డి

జలతాడు జలుఁగు దుఃప్వలువఁ దాల్చి !

బొగడలు దీటిన † మొకమాలుపై నన్న

కటల బూర్నిను చొక్కాయఁ మోడిగి !

తలచుట్టు పెక్కుసాఁదలు చుట్టవచ్చి వం

కర లెత్తు పట్టు పాఁగా ధరించి !

గుబురులై సరిగంను † కుచ్చులు చుట్టును

వ్రేలు గనీబు టోపీని బెట్టి !

గీ॥ బురుసు పట్టంచు పంచెలు † మూఁడు నాల్గు

భుజయుగము చుట్టి మెడపైన † ముడులు నెట్టి

కరము సింగార మొలికెడి † గంగిరెద్దు

పగిది మోహనసింగు చూపట్టె నపుడు !

72

ఉ॥ అప్రతిహత పావన హృదంతరుణుడు బలుశాస్త్ర వేదియా
విప్రుడు బ్రహ్మవర్చస పవిత్రుడు పావకకుండమల్లు స్వ
చ్ఛవ్రథ నెల్లువాడు శుభసాత్విక విగ్రహుఁ జేగుడెంచి శ్రో
త్రప్రియము బాసఁచె నముదాత్త మనోహర వేదవాక్తరి! 73

ఉ॥ అండలు గూడి మేడపయి కప్పుడు పోయిరి! డిల్లిసైన్యసం
క్రందనుడు గవాక్షము కురంగట నిల్పుచు ద్రోవవైపు చూ
పందగ నిల్చి సేవకుని యాగమనంబును గోరుచుండె! వాఁ
డెందును దోషకున్న మది నెంతయుఁ జింత వహించి వందురె! 74

“ గంభీరసింహుని విచారము ”

మ॥ “నడుమఁ సంద్రము లష్టవచ్చినను - బైన్ గొండలు వ్రాలిన -
దడవు సేయక కార్యముల్ నడపు శ్రద్ధావంతుడై యుండి యి
క్కడి కీవేళకు రాకపోయెనని కంగారయ్యె స్వాంతంబు! నె
క్కుడుగాఁ బ్రొద్దును సాగె! గారణము నాకు దోష దావంతయు! 75

చ॥ తొడిబడ కాదివారమునఁ దూరుపుగొండల నెక్కబాటి నూ
డ్యుఁ డుదయ మొందువేళకు జవోన్నతి బృద్ధివృథాలులేఖ నా
కిమనఁబు రమ్మటంచు వచి యించితె! బ్రాణముతోడ నుండిన
దడయఁడు! సుంతయేనియును నావచనంబును దాటఁ డెన్నడు! 76

చ॥ మురహరి దేవసైన్యచయముల్ గొని యడ్డము వచ్చెనేని నా
నరహరి నిల్పలే డెపుడు! న న్నెడఁబాసి త్తణార్థమేని దా
నరిగెడు వాడుగా! డిచట! నక్కట! కార్యము మించనుండె! నా
నరహరి వానల మునిగి నట్టడవి గడగండ్ల స్రుక్కెనో! 77

నీ॥ పనిఁ జూచుకొని వెన్నకును బోక-యిటఁ బెండ్లి
పనులలో నేఁ దగుల్కొనఁగనెల!

మగువ యడుగకున్న మానసం బుబ్బి బ్ర
హ్మాండబాండంబు ప్రయ్యలుగఁజేసి

మోహనుతోఁ బెండ్లి బూదిఁగల్గుదు! నలి

నీరంజనుని గూర్తు. నిక్క “మనుచు

జెప్పి తప్పుట యెట్లు! శ్రీహరీ! యటువది

యెండ్లయీడున ధాత్రి నింత పేరు

గీ॥ వడసి యాడినమాటఁ దీర్చంగలేక
తలను దాపంగ బెత్తెడు † తావ్రలేక
కుందవలసెనె కటకటా! † మ్రోణి నెల్ల
బెండువడఁ జేయు - ధీర గంభీర విభుడు!

76

సీ॥ సమయంబునకు మహా † సార్వభౌముని శుభా
శీఃపత్ర మిచ్చటికిఁ † జేరకున్నఁ -
బుష్పావతియుఁ బ్రాణాములు వీడుట నిజంబు!
నరసింహరాయఁ డంతంబు కొందు!
ధనమునకును దోడు † తరుణిపోవుట-గుండె
యవిసి మోహనసింహుఁ † డవనిఁ ద్రెస్త!
వడి నలిసిరంజనుడు విఫలాశుడై
హృదయంబు ప్రీతి యియ్యిలను వ్రాలు!

గీ॥ నరహరీ! నీ యొకనిపైన † నా మహాశ
లన్ని కేంద్రీకరించి నేఁ † డలముకొనియె!
నీవు వచ్చిన జయమగు! † నెలఁత నిలుచు!
నే నిలుతుఁ! దక్కువారును † నిలువఁగలరు!”

79

“మోహనుడు నరసింహరాయనిఁ దొందరించుట”

మ॥ అని సై న్యేంద్రుడు భృత్యుఁగూర్చి కడుఁ జింతాయత్తుడై నిల్చె! మో
హనుఁ “ఱో వీరన్యసింహరాయ! యిటు జాగయ్యెక్ జమీ! నీమ పు
త్రిని రావించి ముహూర్తముక్ నడుప సంధేహింపఁగా నేల! ర
మ్మనుమీ! మూర్తముఁ దీర్చి యింటికిని సాయంకాల మే బోవలె!” 80

క॥ ఇక్కడ రాతిరి నిలిచిన
నక్కడి వస్తువుల నచటనే తస్కరులున్
డక్కరులు దోచుకొందురు!
నిక్కము! నాకొంప మునుగు † నేఁ బో కున్నన్!

81

క॥ అనఁగా వీరన్యసింహఁ
వనిపతి గంభీరిసింహు † వదనముఁ గని “మీ
రును వచ్చి యిందుఁ గూర్చుం
డిన జరుగఁగ వలయు పనుల † నే జరిపింతున్!”

82

మ! అన-గంభీరవిభుండు వీరమును డాళియక వచ్చి కూర్చుండి “మో
హన! నీ విం దురుడెంచినందులకు నే ధి హింసించుగాఁ గంటి! నిం
క నిమేషమునుగూడ జాగు నలుపంఠిగాఁ గోర్కెయ్యక గల్గి! దై
నను శౌప్యందములెల్ల మీ నడుమ సాంతంబయ్యెనే యియ్యడక!” 83

మ! ఇరవొండక మును మీరి లిద్వరును నే ధి యేర్పాటులక జేసికొం
టిరొ! యా పూర్వనిబంధనములను బాటిక సేయఁగా ధర్మ! మి
ద్వరు భాషించియు నీయకొన్న బారలుక ధి బాచ్చెమ్ములుక లేశముక
వజులక బోక పనుల్ సమస్తము రహింపక గల్గు సౌఖ్యన్నతిక!” 84

మ! అని వాక్రుచ్చిన మోహనుండు నగి “వీరరాగేనరా! యీతఁడుక
తనదా పుత్రిక నా కొసంగి వడి నుద్వాహంబుఁ జేయించు చొ
ప్పును నా కాయన యాయఁగావలయు నశిపుక నేను మన్నించుచొ
ప్పును నేర్పాటొనరించుకొంటిమి! లవంబుక రావు పో భేదముల్. 85

క! గొప్పగ నినుఁ జైకొంటిమి!
యిప్పుడు సకలమ్ము నిర్వ ధి హింపుము! నాపైఁ
డప్పులు గుప్పకు! మిదువుర
మిప్పను లొనరింపఁ జేసి ధి యేలుము కృపతో!” 86

మ! అన - గంభీరవిభుండు వీరనరసింహాధీశు నెమ్మోముఁ గ
న్గొనె - నాతం “డిది యంతయుక నిజము! నాకుక సమ్మతం జాను! నీ
పనులెల్లక సమకూర్చి సాయమొనరింపక నిన్నుఁ బ్రార్థింతు” నం
చన గంభీరవిభుండు మోహనుని దిక్తై మేఘగంభీరతక, 87

ఉ! “ఈ నరసింహరాయ ధరఃపీఠేశ్వరుఁ డాడినమాట తప్పఁగాఁ
బూనఁడు! నీవు నట్టిడవెపో! యిపుడే సుముహూర్తవేశ దా
పై నది! పెండ్లి ముందో! మఱి ధి యప్పుల చర్చయె ముందో! యేది వీ
లైనను దాని దీర్చి వడి ధి నవ్వలి కార్యముఁ దీర్ప మేలగుక! 88

క! ఇరువురలో ముందున కె
వ్వరు వత్తురొ చూడవలయు! ధి వారల నేనుక
గర మభినందించెద” నన
మురియుచు మోహనుడు “నేనె ధి ముందుకు వత్తుక!” 89

క! అని మాటవెంట ముందున
కును జరుగఁగ-పై న్యవిభుండు ధి కూడఁగ నిను ర

మృన! నిటఁ గార్యాచరణం

బును గూరిచి యంటి” ననిన - † మోహనుడు వడిగ!

90

“ఋణపరిష్కారము”

ఉ॥ ఉదయమునఁ దనసేవకుం † దొడిసి తెచ్చి
మేడ నొకమూల నుంచిన † మిసిమి పెట్టె
వేగఁ గొనివచ్చి తనచెంతఁ † బెట్టుకొనుచు-
బీగమును దీసి పత్రముల్ † వెలికిదీసి-

91

క॥ “ఒక్కొకపత్రము విప్పుచు
నక్కడి వివరము వచింతు! † న ప్పెంతగునో
చక్కఁగ లెక్కించుచు మీ
రిక్కాగితములను జేతి † కిం జాయనకున్!

92

క॥ అల పత్రములకు నూటికి
నెల కొక రూప్యంబుకొలది † నికరపు వృద్ధి
గలుపఁగ వలయును! దేవర
తెలిపెడు తీర్పునకు సమ్మ † తొంచెద” ననినన్!

93

చ॥ ‘సరి’ యనె గంభీర చమూ
వరుడును! నరసింహరావు † ‘బా’ గనియెను! న
త్తటి నొక్కొక పత్రముఁ గొని
పరువడి మోహనుడు చూచి † పలుకన్ దొడఁగెన్!

94

క॥ “ఇది క్రోధియందుఁ దొలి న
ర్వదివేలకుఁ బుట్టె! రెండు † పదు లేండ్లయ్యెన్
గద! యసలు వడ్డి గలుపుం!
డిదె కొనుఁ” డని పత్ర మతని † కిచ్చెన్ వడిగన్!

95

గీ॥ “వృద్ధియును మూలమును జేరి † రెండులక్ష
లవల నాలుగువేలగు” † నంచు లెక్క
చెప్పి పత్రమ్ము రాయని † చేతి కిచ్చె
‘మీరు తిలకింపు’ ఁ డనుచు గం † భీరవిభుడు!

96

సీ॥ “ఇది సౌమ్యయం దఱు † వదివేలకును బుట్టె!
నబ్దముల్ పదియునై † దయ్యె” ననినఁ

“బదియై దేండ్లకు † వడ్డెతో-లక్ష య
 ర్వదియై నెన్నిది వేల - † కెదికె” ననియె!

“నిది పరీభావి ని † ర్వదివేలకును బుట్టె!
 ద్వాదశ వర్షముల్ † దాఁటు” ననినఁ-

“బదియై రెండేండ్లకు † వడ్డెతో నల్వదె
 న్నిదివేలు వంద లె † న్నిది యగు”ననె!

గీ॥ “బ్రబలె నానంద లక్ష కీ † పత్రము! పది
 యేండ్ల” దని యియ ‘మూలము † వృద్ధిఁ గలిసి
 రెండులక్ష లర్వదివేలు † నిండె! నిక
 మొత్తములు గూడుదునె” యన - † మోహనుండు,

97

క॥ “మఱచితి! రీవా రాజ్యం
 బిరవాందిన శ్రోధిఁ బుట్టె! † నిది యిర్వది వ
 త్సరము లగు! “మూడు లక్షలు
 నరసింహాధిపున కిచ్చె † నాతండ్రి” యనన్-

98

క॥ “ఇది పదిలక్షలపై ని
 ర్వది వేలగు” ననిన - నతఁడు † వడిఁ ‘గూడుఁ’ డనన్
 ‘పదునాఱు లక్షలును నఱు
 వదివేలును బయి నెనిమిది † వంద లగు” ననన్!

99

క॥ “పదునాఱులక్ష లన - నా
 యెడ యలరెడి! వే లఱువది † యెనిమిది నూఱుల్
 వదలుఁ! డివి యన్ని దీఱఁగఁ
 జిదురులుగాఁ బత్రములను † జింపుడు మీరున్!

100

మ॥ మఱి నాసాలికిఁ దీర్పఁగావలయు ధ † ర్మంబే ననుష్ఠించితిన్!
 నరసింహేంద్రుడుగూడఁ బెండిలికి న † న్నాహంబుఁ గావించె! ని
 త్తఱి నుద్వాహముఁ దీర్ప-నిర్వర ముదా † త్త శ్రేయమున్ బొందఁగా
 నరుదే! పిల్లను దెచ్చి నా కిడి వివా † హంబున్ నివర్తింపుఁడి!

101

“మోహనుండు తెచ్చిన భూషణములు”

చ॥ అల పదునాఱు లక్ష లిపు † డాయన కిచ్చుట లేదు! వృద్ధియున్
 గలిసెను! మూల్య మల్పమగుఁ! † గాని వధూటి నలంకరింపఁ గ
 న్నులు మిఱుమిట్లు గొల్పెడు మ † ఱుల్ గల స్వర్ణవిభూషంబు లం
 కిలవడ నేల! వచ్చి తిల † కింపుడు! తెచ్చితి! మీకుఁ జూపెదన్!

102

క॥ బాలామణి పుష్పావతి

రోలంబాలకలలో - శి + రోభూషణమై

క్రాలుటను-శిరోరత్నము

వోలు ననుచుఁ దెచ్చితిని ప్ర + బుద్ధుడ నగుటకా!

103

చ॥ ఇదియును వాలపాశ్యమగు! + నియ్యది మంజుల కర్ణికాద్వయం!

బిడి గళభూష! పేరు లివి! + యియ్యదియుఁ కతయప్తికావరం!

బిదియును గోస్తనంబు! మఱు + లెక్కిన చుక్క మహాంగుళీయకం!

బిది యది యన్నిచేరి పదు + నేడగు లక్షలు మూల్యముఁ దినక!

104

క॥ మొలనూ లిది! వేయి సరం

బులు గల మేఖల యటంద్రు! + పులుగడిగిన ని

స్త్రుల వజ్రము లివి! పది ల

క్షుల విలువకుఁ గొంటి! దీనిఁ + గాళీపురిలో!

105

క॥ చిటుగజ్జెలు రవళించెడు

బిరుద తులాకోటి! దీనిఁ + బింగళపురిలో

నటువది వేలకుఁ గొంటిని!

గరుమరుదై యుండు! చొరకఁ + గాఁ బో దెచటకా!

106

క॥ మృగరాజు రోమములతో

సొగసగు రాంకవము! దీని + పోడశపురిలో

మిగుల వెల యిచ్చి కొంటిని!

మగువల కిది కూర్చి మిగుల + మక్కువ దీర్చుకా!

107

క॥ దీనిని రాకిడి యందురు!

పునహపురి గుహల నొక్క + మునికడ దొరికెకా!

వానినిఁ బదేండ్లు కొలిచితి

దీని కొఱకు! విలువ లక్ష + దీనారంబుల్!

108

సీ॥ గళసూత్రము బిగించు + కాలంబునకు వధూ

వరుల కడ్డంబుగాఁ + బట్టుకొనఁగఁ

దెరచీర నిచటికేఁ + దెచ్చిలి! నిదియు డ

క్కా పురంబున వణి + గ్వరులు కాన్క

పంపిరి! నెల యిచ్చి + పడయలే రెవ్వరు!

వేయి వేలకును ల + భింపఁబోదు!

నలుగులు చందనం † బులు వేయఁగా నుగం
శ ద్రవ్యములు తెచ్చి † దాచినాడఁ!

గీ॥ జందనాగరువులు ఘన † సారములును

మృగమదంబు భూపంబు కా † శ్రీరజచ్చ

మీ సమస్త వస్తులు పెద్ద † రాసులగుచు

వెలదిఁ బుష్పావతిని జేరఁ † బిలుచుచుండు!

109

క॥ తలగడలు - మంచములు - శ

య్యలు - దువ్వెన - లద్దములును - † వ్యజనంబులు - కొ

ల్లులు! నరసింహేంద్రున కివి

తెలిసిన మర్మములె! వెండి † తెలుపఁగ నేలా!

110

క॥ కడలించుకొలఁది వాఁగుట

యది వాడుక నాకు! దీని † నాపెద! మీరు

నుదతిఁ గొనివచ్చి నా కిపు

డదికింపుడు! ప్రొద్దు వోయె! † నాశలి యయ్యెన్!"

111

చ॥ అన - నరసింహభూరమణుఁ † డచ్చట నిల్చిన బోనకత్తెతో

“వినుము! ముహూర్తమున్ దరిసె! † వేగఁ గుమారిని దోడితెమ్ము! జా

గొనదుపఁబోకు” మం చనఁ ద † లోదరి క్రిందిగి డ్గిపోయి రా

త్తనయ కుదంత మయ్యెడ య † ధావిధి విన్నపమున్ బొనర్చినన్!

112

“పుష్పావతి మేడకు వచ్చుట”

సీ॥ మనసును గోయు వే † దన స్రుక్కియు - మఱిత

మురుపు గుల్కెడు ముద్దు † మోముతోడఁ!

జివికి తద్దయుఁ గృశిం † చియును వినూత్న వి

లాసంబుఁ గను తనూ † లలికతోడ!

నదుణరేఖా మనో † హరములై సహజ భా

గ్యమనోజ్ఞ దీర్ఘనే † త్రములతోడ!

నిద్దంపు నునుఁజెక్కు † టద్దాల-వజ్రాల

జిగి గుల్కు తాటంక † యుగళితోడ!

గీ॥ మినుకు మినుకను లేఁగాను † మెఱుఁగుతోడ!

దళుకు దళుకను చెక్కుట † ద్దములతోడఁ!

గనకనలు గొల్పు వ్రేలి యుం † గరముతోడ!

మెలత పుష్పావతీదేవి † మేడ యెక్కె!

113

క॥ దడదడమని యెడ యదరంగఁ
గడగడ నడుగులు వడంకఁ ♦ గా - నొడలు కడుక
జడువునఁ జెమ్మటఁ దడియఁగఁ
దడఁబడుచును దండ్రీ పిలువఁ ♦ దనయయు వచ్చెన్ !

114

గీ॥ రెండు రాత్రులు కంటిపై ♦ తెప్ప వడక
తఱుగుకొనిపోవు న్మృదుల చి ♦ త్తిమ్ముతోడ
వగలఁ బొగులుచు నిట్టూర్పు ♦ సెగల నొగిలి
తరుణి వాడుపాటిన పూవు ♦ కరణి నుండె !

115

క॥ “కమ్మని నా బంగారపు
టమ్మయీ ! రమ్మ ! నోట ♦ కానమును జే
కొమ్మా ! మాయమ్మా ! ని
నమ్మెయి సేవించి తృప్తి ♦ నేఁ గాంతునొక్కో !”

116

క॥ అని గంభీర చమూవరుఁ
డనఁ బుష్పవతియు “నాయ ♦ నా ! తపనీయా
సనమేల ! గవాక్షము నో
రను గూర్చుండెదను ! దొండ ♦ రను జెందకమీ !”

117

మ॥ అని యోషామణియుగ్ గవాక్షమును జా ♦ యుగ్ బోయి కూర్చుండె ! మో
హనుఁ “హో వీరస్వసింహరాయ స్వపతీ ! ♦ యాలస్యముగ్ జేయఁగాఁ
జనునే ! పిల్లయు వచ్చె ! నన్నిపనులుగ్ ♦ సంస్థిన్ధిమై యుండె ! నిం
క నిమేషంబును జాగులేక నడుపం ♦ గాఁ బూను కార్యంబులగ్ !”

118

“మోహను నుపన్యాసము”

క॥ అని లేచి నిలుచుకొని మో
హనసింహుఁడు మోమునెత్తి ♦ యటు నిటు గని చెం
తను గల విప్రుని డాయఁగఁ
జనియాతని హెచ్చరించి ♦ సంధ్రమ మలియై !

119

క॥ “ఏవయ్యా ! పెదబాపడ !
పూవులు రావాకులు కుశ ♦ ముల్ దెచ్చితివే !
నీవు కొనిరాక యుండిన
నేవి యిచట నుంప వలెనొ ♦ యెవరికిఁ దెలియుగ్ !

120

చ॥ అమరపురంబునందు జగఁ ♦ మంతయు చ్చబ్రము నొంద దేశదే
శములను గల్లు నుంచి మీతి ♦ జమ్మలఁ దెచ్చియుఁ బెంచినాడ! సొం
పు మిప్పులు కోకలఁ మొగలి ♦ పూహొద లెన్నియొ యుండుఁ! శేతకీ
సుమములు నూలు మూర లగు ♦ చుక నిమిషై చెలువారుచుండెడిక! 121

ఉ॥ అమృతాసీయ పట్టణము ♦ నందున వృష్టి సుధామయంబు! మా
నమ్మన కొక్కమాటు పడు! ♦ సర్వ నదమ్ములు - కూపముల్-తటా
కమ్ములు-నిండియుండుఁ! వొలు ♦ కాకునఁ జిన్నులు పెద్ద గండశై
లమ్ముల యంత లావునఁ జె ♦ లంగును జూపఱ వింత నొందంగ! 122

క॥ పూవులు వృక్షంబులె కా!
వే వస్త్రపు అమరపురిని ♦ నెంతయుఁ బ్రత్యే
కావిర్భావముఁ గన నివి
దైవారపు! నగరమహిమ ♦ దైవ మెఱుంగు! 123

క॥ పులులకు మీసలు - సింహం
బులకును జూ - లొంటియలకు ♦ మూపురములు - న
క్కలకును దోకలు - వారణ
ములకును దొండములు లేక ♦ బోడిగ నుండు! 124

క॥ మాయూరి యడుతలును రా
మాయణమునకన్న ముందె ♦ మహిఁబుట్టెను! ద
త్తాయములఁ దక్కు నుశుతల
చాయను బాటలును ♦ లేవు ♦ సందియ మేలా! 125

శా॥ గోవిందుండును పూర్వ మెత్తిన మహా ♦ కూర్మావతారంబు లం
దై విప్పారుచు - నిస్పృహలుల చా ♦ యక నల్లనై - తేళు లె
న్నే వర్తించును - నొక్కమాట! యవి శే ♦ లెందుండునో - ప్రాహ్లామం
దే వీక్షింతుము! త్రొక్కినక గఱువ! వె ♦ ట్లి చిత్ర మూహింతువో! 126

చ॥ అమరపురంబుచుట్టు ♦ నిలి ♦ జాటవులక శతకోటి భద్రనా
గములు జనించె! నెక్కి తిరు ♦ గక గొనుచుంటిమి! మొన్న మన్మథా
భ్రమునను కౌమమందు మిడు ♦ తల్ చెలరేగుచు వాని మ్రొంగివై
చె! మిగుల దొక్క యేర్పయినఁ! ♦ జెప్పెడిదే మిఁక మా విపత్తుల! 127

క॥ గొరువంకలు - గొఱియలు - మా
పురి నధికము! మఱచి తప్పి ♦ పొరుగుదలవా

రరుడెంచిన గొరువంకలు

కొలుకు గళము! నొడలు నెడఁగ † గొఱియలు కజచుక!

128

సీ॥ మున్నూఱు వత్సరం † బులకు ముందుననుండి

చీకువట్టిన పైద † చేను గలదు!

నెవ్వ రెఱుంగకుండ † నెన్ని కల్పములయ్యె

నో! యొక్క యిలకోడి † యుంకు నచట!

‘గీ’ యను రొదల నీ † క్షీతి నిండె! నామ్రుతి:

బడుచులు పాటలు † పాడుకొందు!

రాశ్వయుజాప్తమి † నాపాలగోపాల

మమరపురీ జను † లచటఁ జేరి

గీ॥ యా పురువుఁ జూడకయె మహా † న్యాసపూర్వ

కముగ లక్ష రుద్రాభిషే † కములు దీర్చి-

బోనములు వెట్టి - కాయ క † ప్పురము లిచ్చి

గొట్టియలఁ గొట్టి - జాతరల్ † గూర్చుచుండ్రు!

129

గీ॥ అమరపురి చుట్టుపట్టులం † దలమి పాటు

వాఁగులం దుండునదియెల్లఁ † బసిఁడి యిసుక!

వదనముల రాచిన - మసూచి † వలని మచ్చ

లడఁగు నని వాడుచుండ్రు చం † ద్రాస్యలెల్ల!

130

సీ॥ అమరపురము మట్టి † యతి సారవంతమా!

నమృతాత్మకం! బవం † ధ్యంబు నిజము!

కుడిచి దొడ్డిని జేయి † గడిగితి! నొండు రెం

డావాలు రాలి చె † ట్లగుచుఁ బెరిగె!

నమ్ముదురో మీరు! † నమ్మరో! మాన్నాళ్ల

కవి కాచి యెండి కా † యలును బగిలె!

గింజ యొక్కొక్కడు వీ † క్షింప - గండశిలా ప్ర

మాణమై బరువు నూ † ర్మణుఁగు లుండె!

అ॥ నమరపురి జనించు † నావగింజ లటన్నఁ

‘బిల్లకొండ’ లనుచుఁ † బేరు వచ్చె!

నట్టి నేల జగతి † యం దెచ్చటనుగాని

లేదు! సందియంబు † లేదు నిజము!

131

చ॥ ఎడనెడ బాలులెల్లరు ప † దేండ్లకుఁగాని యొకింత లేచియున్

నడువఁగలేరు! తెల్పెదను † నా కత! పుట్టిన తొమ్మిదేండ్లకున్

మెడలను నిల్పినాడు! మిడి + మేలము! మూడగు వందలేండ్ల కె
క్కుమగ నొకొక్కడు బ్రతుకు! + తోడిని గంటిరె యిట్టి చిత్రముల్!” 132

క॥ అని - యే వేవియె యూలో

చనములు మదిఁ దట్టి వెండి + చనుడెంచి నిజా
సనమునఁ గూర్చుండుచు ది
గ్గన నరసింహేశ్వరుని ము + ఖంబును గనుచున్!

133

“మోహనుఁడు నరసింహరాయనితో నిష్ఠురము లాడుట”

గీ॥ “పత్రములు చించి గడియకుఁ + బైన నయ్యె!

వార్తలే కాని యవ్వలి + పనికిఁ బోవు!
పడఁతి నాకిచ్చి యవతల + నడుగు వెట్టు!
మంతదాఁకను బోవని + యను నిజంబు!”

134

క॥ అనుచును వేగిరపడు మో

హనుఁగూర్చి నృసింహరాయఁ + “డన్నా! యిట మిం
చిన దేమి! పెక్కులేండ్లగ
నను నెఱుంగుదు! తెలియలేవె + నాహృదయంబున్!

135

మ॥ ధరణీఖండము సర్వమున్ వడఁకి పాత్ర తాళంబునన్ గ్రుంగుఁగా!
కరవిందా పుండు పశ్చిమాచలమునం + దావిర్భవం బొందుఁగా!
కరిసంఘంబులు మూగి నాగళముఁ దీ + యన్ ఖడ్గమున్ మోపినన్ -
దిరుగ న్నేరను మాట! నీవు మది సం + దేహింపఁగా నేటికిన్!

136

క॥ నీయప్పుఁ దీర్పలేమికిఁ

గాయము పుండయ్యె! మాట + గాదని సుత నే
నీయనని కడు గృతఘ్నుత
మోయుదునే! యెంతమాట! + మోహనసింహ!

137

క॥ పరికరము లుండె! భూసుర

వరుఁ డుండెను! ఢిల్లీపైన్య + పతి యుండెను! గూ
తురు నుండె! నేను మాటను
బొరలుదునే” యనుచుఁ దనదు + పుత్రిక గనుచున్,

138

క॥ “అమ్మా! నా కుండనపుం

బామ్మా! యప్పునకు నిన్నుఁ + బోకార్చితి! మా

యమ్మ! యితని గొని నా దుః

ఖమ్మును బాపంగదమ్మ † కడువడి” ననగఁ.

139

మ॥ “జనకా! నీదు కులంబు పావనముగా † జన్మించియున్నట్టి నా

కును సాధ్యంబగురీతి నీకు సుఖము † గూర్పంగ నా ధర్మమై

తనరుగ! ని న్నడలించునట్టి ఋణబా † ధల్ వీతెనే! యిష్ట! తె

ల్పిన, నీ యాజ్ఞ శిరంబునగ గొనుచు బా † లింపఁ బ్రయత్నించెదఁ! 140

క॥ నా కన్యాత్వము దక్కఁగ

నీకొఱకే నొనఁగుదాన † నిఖలము తండ్రి!

కైకొను మీ నా ప్రాణము!

నీకన్నఁ బ్రయంబు గాదు † నిజముగ నాకుఁ!”

141

క॥ అనుమాట పై న్యనాఘుడు

విని “నీ మన సెంత! మృదువు! † విమలము తల్లి!

నినుఁ గని నృసింహరాయడు

తన జన్మము సార్థపఱచె † దధ్యముగఁ జూచి!”

142

క॥ నీవంటి పితృవిధేయలు

శ్మృవలయమునందుఁ బెక్కు † కల్పంబులకే

నావిర్యవింతురో! లే

దో! వనితామణి! తలంప † దుశ్చేయమగుఁ!”

143

క॥ అనుమాట నందుకొని మో

హనుఁ “డిపెను బొగడనేల! † యనుఁగు జనకుఁ డ

ప్పును దీర్ప నొనఁగెఁ! గావున-

నను బెంజ్జాడుటయు సతికి † న్యాయమగుఁ గదా!

144

చ॥ మన మీటు మాటలఁ దిగిన † మాపటి జా మరుదెంచు! మూర్తముగ

జను! నిక మాన మూని పని † సాంగఁగనిండు! విముగ్ధజింతఁ! బే

ర్పిని బలు పాదపూజ లొన † రించెద! బంగరుకాన్క లిత్తు! నా

పని ముగియింపుఁ డీక్షణము! † పాదములఁ బడి యొత్తి వేడెదఁ!”

145

చ॥ అని తనమాట సార్థముగ † నచ్చట సాగిలి మ్రొక్కుచున్న మో

హను నరసింహ భూరమణుఁ † డంసము లంటుచు లేవ నెత్తి “మో

హన! యిటు తొందరింపఁ జనునా! యిపు డిందఱ మిట్లు పెండిలిఁ

బానరుపఁగాదె కూడిలివి! † బుద్ధి నొకించుక శాంత మూనుమి!”

146

క॥ నిలిచి పడుండఁగ వశమే!

వలనుగఁ గూర్చుండి విదమఁ † బండ నగు! నటుల్
దొలి జరుగవలయు కార్యం
బులు జరిగినఁ బెండ్లికార్యము లవల జరగున్!

147

క॥ ఏ తే జామడ లుండఁగఁ

జీరె తడియు ననుచు-విడిచి † శిరమున నిడు నా
నారివలె నివుడె తొందర
గూరిన-నేమనుచుఁ బలుకఁ † గూడును నిన్నున్!”

148

క॥ అనుచుండ-పై న్యనాథుడు

తనభృత్యుడు రాండటంచుఁ † దద్దయుఁ జింత
మునిగి గవాక్షము దరియుచుఁ
గనుచుండెను త్రోవనైపు † కడు నానక్తిన్!

149

మ॥ సరసీమధ్యమునందుఁ బెక్కులు వలల్ † సారించి పైకెత్తి జా

లరు లం దెయ్యది గాంచిరో! యతితరాస్తోదంబు రేకెత్త న
త్తిటిఁ గోలాహలమున్ బొనర్చు ధ్వని శ్రోత్రద్వంద్వమున్ జీల్ప న
బ్బరపుం జూడ్కులు గొల్పి రా జనకుడున్ † బుష్పావతీ దేవియున్!

150

క॥ జలమధ్యంబున వైచిన

వలనుండియుఁ బెట్టె నొకఁడు † పైకెత్తుచు బెన్
కలకలముతోడ జాలరు
లలిరి! మోహనుడు మిగుల † నాశ్రము తోఁపన్!

151

“మోహనుని యుపన్యాసము”

గీ॥ “వాన యెగుపోటు-జాలరి-వారి పోటు-

మీ నిలుపుపాటు-నాదగు † మ్రానుపాటు-
పెక్కుపాటులు గూడి-నాపెండ్లి పాటు-
కటకటా! నేడు పండొనా † కాయయానా!

152

క॥ చనుదెంచి జాము కడచనె!

బనికిని దిగుమనుచు నెంత † ప్రార్థించుచు నా
ల్కను బీడుకొనిన సుంతయు
నను వినిపించుకొన వీవు † నరసింహస్వపా!

153

క॥ పడఁతిని దూరంబునఁ గనఁ

బడఁజేయుచుఁ గొంటి వప్పు † పత్రమ్ముల! నం

గడి నుండెడు బెల్లంబును

గుడి దేవున కనుచు వరముఁ † గొనిన విధమునఁ!

154

ఉ॥ అన్నముపేరు సెప్పినను † నాఁకలి దీటున! కైదున్ శిరసన్

దిన్నఁగ రోగముల్ దెగున! † దీప మనంగన చిమ్మచీకఱుల్

బన్నుగఁ బాసిపోవున! వివాహ మనంగన భార్య చేరునే!

ఖన్నుని నన్నుబట్టి గిలిగించి సుఖంపఁగఁజేయ నెంచితే!

155

ఉ॥ నాయది బాల్యకాలమును † నాయన కాలము చాటిపోయె! గాం

గేయధరాధరంబుఁ బరికించి నకై వడిఁ గొల్చి శేవలక్

జేయుచు నిప్పు డి ప్లభిల † పించితి నీసుత-నర్వదేండ్ల క

మ్మా యనినట్లు-నామనవి † నక్కట! కైకొన వేమి శేయుదున్!

156

క॥ నీ లగువు లే నెఱుంగుదుఁ!

జాలు! ఫలము గలుగఁజోదు! † సన్న్యాసులు తా

మాలము నడిపిన-బూడిద

రాలును! నొకవెండ్రుకై న † రాలున చెపుమి!”

157

చ॥ అన-నరసింహభూరమణుఁ † జాత్రుజ దిక్కియి “తల్లి! వచ్చి యా

సనమునఁ గూరుచుండు! మిఁక † జా గొనరింపఁగరాదు! నేడు మో

హనుడు మనంగనీయఁ”డన † నామెయుఁ “డండ్రీ! భవద్విపత్తులున్

జనియెనె! యిప్పు డన్నియును † నా కెఱిగింపు” మలన్న-నాతఁడున్,

158

మ॥ “నను నుద్ధారముచేయు ముద్దుతనయా! † నా యప్పుపత్రంబు లే

ల్లను జెల్లున్ బడె! నాదు కష్టములు ప్రీతిగఁగంటి! నీసాయమున్

మనమం దుంచితి! మోహనున్ గదిసి సంపత్సౌఖ్యమున్ గాంచి పు

ట్టిన యాయింటికి మెట్టినింటికిని జోడింపింపు సత్కీర్తులన్!”

159

క॥ అన-మోహనుడు “నృసింహ

వనిపా! యీ బుజ్జగింపుఁ † బలుకులు-కథలున్

నెనరులును-నుపన్యాసము

లను విడిచి పనిక్ బొనర్చ † లగ్గగుఁ గాదే!

160

క॥ నే నెంత తఱిమి చెప్పిన

మీ నుదులేకాని, పనికి † మేకొనరే! నే

మానిని బలాత్కృతిని గొని

నానిలయముఁ జేరుకొందు! + నన్నాపకుడి!”

161

మ॥ అని లేచె! వనజాక్షియు “నిలువు! మాయ్యా! యింద రిందుండ వా

రిని గా దం చని నన్నుఁ దాచుటకు నేరీతిక సమీపింతు! పు

గ్రనిశా తాస్మదుదారఖడ్గమున నీ + కంఠంబు ఖండింతు! నొ

య్యన నొక్కంగుళ మీపు ముందునకు రా + యత్నించితే నియ్యెడక! 162

క॥ ఇల యెటుఁగు నీపరాక్రమ!

మొలియుచుఁ ద్రుళ్లెదవు! ‘కోట + లుండినచోఁ గ

ప్పలుగూడఁ గఱచు’నను నుడి

నిలుచును సార్థకముగాఁగ + నీయెడ నెపుడుక!”

163

మ॥ అనఁగా మోహనుఁ “డల్లు పల్కుము! కాంతా! కత్తి నీకేది! న

న్ను నెలుల్ చంపఁగనేర్తు! నా సముఖమందొక్క నీవు ఖడ్గంబు నె

త్రని వాక్రవ్యకు మంచుఁ జెప్పుకొనలేదా! యింటికి రమ్మ! నీ

కును గంఠంబునఁ ద్రాడు గట్టెడఁ బరాక్రమ మాని విచ్చేయుమీ! 164

చ॥ నటకుము! కోయ! మే మయిన + నన్నొనరింపు! పదాటులక్షలు

గురియుచు నీదుతండ్రికడఁ + గొంటిని కాదొకొ! నిన్ను వీడి నే

నరిగిన నింతకన్న నధ + మాధమ దుర్యశ మొందు గల్గునే!

చెఱగొనిపోదు! లేనియెడఁచీ! మగ జన్మము నెత్తనేటికి!” 165

చ॥ అనఁసరసింహాభారమణు + “డమ్మరొ! జా గొనరింతుమేని ద

ప్పును మనపైన మోపు జగముల్! జననిదలఁ బొందలేక కా

దె నిను నొసంగుచుంటి! జనుఁదెంచి ముహూర్తము సాగనిమ్ము ర”

మ్మని బ్రతిమాలసాఁగె హృదయంబునఁ జింత కరంబు హెచ్చుఁగ! 166

క॥ “చనుదెంచి తీటవలెనే!”

యని మెలఁతయు సైన్యనాథు + నాస్యముఁ గనె “నీ

తని పని ముగియింతముఁ జా

గొనరింపఁగనేల! యితని + యెల్లమి యేలా!

167

క॥ దైవకృప లేనియెడ, ల

క్షీవిభుడును సాయమైన + మే లొదవంగా

బోవదు! విధికృత మిది! యెటు

కావలసిన కార్య మటులఁ + గడకుక జరగుక!”

168

క॥ అని యతఁ డనఁ - జెలి “వచ్చెడ”

ననె! మోహనుఁ డట్టె తఱిమె! † నాచెలి జనకుఁ

కును ‘నీవయి రాఁ జాలవు!

నిను దోడ్కొనివత్తు’ననుచు † నిలువక బడియెక!

169

“పుష్పావతి పద్మతటాకమున దూతులు”

క॥ “జనకా! నీకేటికి శ్రమ!

మనువుగ నే లేచి వత్తు” † ననుచుఁ గవాక్షం

బునఁ దన తను వవ్వలి దెన

కును ద్రిప్పుచుఁ జెఱువునందు † గొబ్బున హతెక!

170

క॥ ‘చెడితి’మనుచు గంభీరని

భుండు తత్తరపడె! నృసింహ † భూవరుఁడు కడుక

జడిముడి పడి; యొకచో నిలు

గుడువడుచుక తొమ్ము బాదుకొనెఁ దీవ్రముగక!

171

చ॥ “తడయఁగరాదు మీ రిచటఁ! † దప్పక యిప్పుడె ద్దిగ్గి నెల్లి యా

పడఁతి జలంబునుండియును † బైటికిఁడియుచుఁ దోడితెండు! నే

దడఁబడఁ జెండ్లియాడవలె! † ధారణి క్రంశి నభంబు ప్రీతి పైః

బడిన-క్షణార్థమేని నిలు † పకజుడి యి”ష్టని మోహనుండనెక!

172

గీ॥ ఎత్తుగల కిటికీనుండి † యెగిరి దూఁకఁ

బద్మపద్మాకరంబు-దుఃస్వార శబ్ద

మెత్తి జలము మొత్తంబుగా † నెగసె దివిక!

బారలఁబడి చెల్వ చెఱువులో † మునుఁగనుండె!

173

మ॥ జలమధ్యంబున ద్రోణినుండి వలలక † సారించు పుష్పావతీ

లలనానంద సుధాచ్ఛిచంద్రుఁడు జనాఁలంకారుడౌ వీరుఁడీ

వలి మోమై యనుయాయులుక బలిసి కొల్లక-జెంతనే యుండి యా

నలిసిరంజనుఁ డాధ్వనిక విని-కనెక † నారీ శిరోరత్నముక!

174

చ॥ తన యసమాన సద్గతులు † తప్పి దివంబుననుండి భూతధా

త్రిని బడ జారుచున్న యమఁగణసేవ్య శచీవభూతియో-

యన, భువనైకపావన శుభాకృతిఁ గ్రిందికి జారుచున్న నా

రిని గని గుర్తువట్టుచు-భరింపఁగరాని వృధా పఠితుడై!

175

మ॥ తనద్రోణి నడిపించుకొంచు సముదాఁతస్ఫూర్తిమై దాటులుక

గొని యేతెంచి సరోవరాంబువుల యందొక దూకి - సాక్షాత్కరిం

చిన కాసారజలాధిదేవత యశక్ + కెన్నాడు పుష్పావతిక్
దనహస్తంబుల నెత్తి యోడ నిడి యంతిక్ జేర్చె దీరమ్మనక్ ! 176

గీ॥ లేమ తవించియంచెనో + లేదో యనుచుఁ
జేరి హృదయకోశముఁ బరీక్షించిచూచెఁ!
బొంగుచు నలిసిరంజను + మోముడమ్మి
యందు దరహాసకేళి దొట్టాడదొడఁగె ! 177

మ॥ తనయత్నంబు ఫలింపఁబోవమిని జింతిక్ గ్రుంగి సై న్యేశుఁ డ
ల్లన సౌధంబును డిగ్గి చెయ్యకడ నుల్లాసంబుతో బాలమి
త్రునిఁ బుష్పావతిఁ గాంచి లేడివలె గంతుల్ నెట్టుచుక్ డాసి “జ
వ్వనిక్ బ్రాణభయంబు కల్గదుగదా + వాక్రువ్వ” మం చాడినక్ ! 178

గీ॥ “నాదు భాగ్యసర్వస్వ మంతర్లవమునందుఁ
గలియునన్న నింతటి వెత + గలుగఁబోదు !
మెఱపు మెఱసినగతి దోనఁ + దఱిమి నడిపి
చెలి జలమునుండి వెలికిఁ దీసితి త్తణమున ! 179

గీ॥ ప్రాణములు దక్కెఁగాని యత్రంబునొఱయు
మేడపైనుండి పడుట నీ + మెలత యలసె !”
నంచని నలిసిరంజనుఁ + డనఁగ-డిల్లి
సైన్యపతి మోము మందహాసంబు చినుక, 180

గీ॥ “గుండె సెడి నృసింహేంద్రుండు + కూలిపోయె!
సమయమున నీ విచటనుండి + సాయపడుటఁ
బదియువే లొనగూడె ! నివ్వనజనయన
మనమె మేడఁ జేర్చుట భావ్యమనుచుఁ దోచు ! 181

క॥ అన-“మీ కెందుకు శ్రమ ! కా
మిని నే బుజమున వహించి + మేడకుఁ గొనివ
త్తును ! గాని నృసింహేంద్రుని
గని యెఱుఁగమి సుంత-మదికిఁ + గటువై యుండె !” 182

మ॥ అన-సైన్యేశుడు వీడఁ గన్గొని “నృసింహాధీశుఁడుక్ గ్రొత్తయై
నను నే నుందునుగాదె ! సందియము నొందఁబోకు ! నీవిష్టాన
ర్చిన సాహాయ్యము నాత్రిమూర్తులును బేర్చి జేయఁగాఁజాల ! రీ
మెను న్యాయమ్మును బట్టి నీకొనఁగి నమ్మిక్ పెండ్లి సేయవలెక్” 183

“నలినీరంజనుడు పుష్పావతిని మేడకుఁ దెచ్చుట”

గీ॥ అనిన-“నాకంతభాగ్యమా” ♦ యను తలంపు
వొడమఁగా నలినీరంజనుడు లతాఁగి
నిజ భుజస్కంధమునఁ దాల్చి ♦ నిబ్బరమున
పై న్యపతివెంట సోపాన ♦ సమితి నెక్కె!

184

మ॥ కలుపుంగోలున మేడపై కలిగి యా ♦ గంభీరసింహేంద్రుఁ “క్రీ
నలినీరంజనుఁ డాజలాశయములోనన్ మాకి పుష్పావతిన్
వెలికిఁ దీసి లతాఁగి జీవముల నిల్పెన్ నేడు! నీవింకఁ జెం
తిలఁబో” కంచు నృసింహ నేతకును సంధించెన్ మనోదైర్యమున్!

185

గీ॥ వడివడిగ బోనకత్తె తల్పమును వైచి
పరమసుకుమారమగు నొక్క ♦ పలుపు పటచె!
నంతట నలినీరంజనుఁ ♦ డా లతాఁగి
నిబ్బరమ్మగ నట శయ ♦ నింపఁజేసె!

186

గీ॥ పై న్యపతి చెంతఁ గల గవా ♦ తుంబుగుండఁ
జూపుఁ బరగించి దూరపు ♦ ఊోజిజముల
పజ్జనుండియుఁ బరువెత్తి ♦ వచ్చు నొకనిఁ
గనుచు ‘నరహరి కాఁబోలు’ ♦ ననుచు నలరె!

187

గీ॥ ఉడిగవుఁ జెలి పుష్పావతి ♦ యెడల నున్న
తడివలువఁ దొలంగించి ♦ పొడివలువ ధ
రింపఁగాఁజేసి యామెకుఁ ♦ బ్రియము వెల్లి
విరియ-నుష్ణోపచార సద్విధులు దీర్చె!

188

సీ॥ పుష్పావతి కనుడమ్ములు విచ్చి యిల్లంత
యును జూచి “యిప్పుడెందుంటి” ననియె!
వడి నలినీరంజనుడు “నీదు గృహమునం
దున-మేడపై నుంటి” ♦ వనుచుఁ బలికె!
“నీవెప్పు డరుదెంచి ♦ నా”వని యడుగ-“నీ
వెంట వచ్చితి” నంచు ♦ వీరుఁ డనియె!
“బడలిక వొడమె! నన్ ♦ విడిచి పోకుము! కృప
తప్పవలవ”దంచుఁ ♦ దరుణి పలుక!

గీ॥ “భువనము రసాతలముఁజేర ♦ బ్రుంగిపోవు
పని యెటు లొనర్చితో! నేను ♦ మనవలెనని

తలపవై! తాత్మహత్యను † దలపకు"మని
తల పగులఁగొట్టుకొని నీకు † చెలుప లేదే!

189

గీ॥ 'అలసటలు దీతై! నానోగ్య † మలరె! నీవు
చను'మనెడుదాక నుందు లె"మ్మనుచు శయ్య
పైనఁ గూర్చుండి చెలిమోము † పైనఁ బొరలు
చలకలను దిద్దె నతఁడు ప్రేమాతిశయత!

190

“నరసింహరాయని యాగ్రహము”

గీ॥ దూరముననుండి నరసింహ † భూరమణుడు
వారి యాలాపముల విని † వారి చంద
ములను దిలకించి-కనుల నిప్పుకలు రాలి
పడు క్రుధావేశభరమును † బట్టలేక!

191

క॥ “అంతరు నెఱుంగక నా సుత
చెంత నొదిగి కూడుచుండి † చిన్నెలు వడెదే!
వంతలఁ గుడిచెదు! రీవా

క॥ కాంతుఁ బ్రతిఘటించి బ్రదుకఁగఁగ లవొక్కో!

192

నామెదురుకట్ల నిట్టులు
చేయుదువే! వెడఁగ! నీవు † చేసిన పనికై
నీయుత్తమాంగ మిప్పుడే
నాయసి కుపహార మిత్తు! † నను నెఱుంగవొకో!

193

క॥ కాలాన్ని బుద్రు గళమున
ప్రేలిన ప్రేలంగవచ్చు! † వీరస్వసింహ
భీల మహామూర్తి కడఁ
దాలిమిమై నిలువఁగలరె! † దైవతవిభులు!

194

క॥ నీసాయముఁ దలపోసినఁ
గాసునకును గాదు! నీవి † కారపుఁ జేష్టల్
నే సహియింపనుబో! యు
గ్రాసిని నీ గళముఁ ద్రుంతు" † ననుచున్ లేచెన్!

195

క॥ కని-మోహనసింహులం“డి
పని నీకున్ వలవ! దనఁటి † పం డొలువంగా-
నినుపది గో రేటికి బా”
మ్మని నలిసిరంజనుని ముఖాబ్జముఁ గనుచున్,

196

“నలినీరంజనునిపై మోహనుడు విచ్చంభించుట”

క॥ “నే నిపుడు పెండ్లికొనుచుండ!

నా నెలతను దాళగలవె! † నను నెఱుంగుచె! ధా

త్రేనాథులందఱకు నే

నే నాథుండ! నాదు మాట † కెదు కేడి ధరక!

197

శా॥ ధారాధీశ్వరు భోజభూభుజ భుజఃస్వంస్వంబు ఖండించితక!

ధీరాగ్రేసరు బృద్ధిరాజు నని నాఃర్తి ముంచి పేకొందితిక!

వేరెవ్వారును నన్నుదాకి మనగా † విశ్వంబునక లేకు లే!

రోరీ! కన్నడి తీ వొకొండ! విచె నిన్నువ్వెత్తూ మ్రింగెడక!”

198

క॥ అని-తన పైగుడ్డను మో

హనుడును బైకెత్తి వీరు † నఱుతక వైవం

గను జూచిన-నలినీరం

జనుఁ జాతనితొమ్ముఁ గ్రుమ్మి † చయ్యనఁ ద్రోసెక!

199

క॥ నడుమెల్ల బడలి యడలుచుఁ

బుడమిని బడి మోహనుడు † “హారా! ద్రోహీ!

విడె మిచ్చి విలిచిరే! యి

క్కడి కేటికి కాఁగ! సిగ్గు † గలదే నీకుక.

200

క॥ మాయమ్మి నీటదూకిన

మాయిష్టం బూరకుందుమా! మే మూమెక

ద్రోయుదుమో! తీయుదుమో!

యో యవివేకీ! పనేమి † యున్నది నీకుక!

201

క॥ చెఱువున నెవ్వరు దూకినఁ

బారిపారి-నీప్రాణములును † బోయెడు నటు లా

తురపడుచు వెలికిఁ దీసెదు!

విరవిరఁ దలఁగోసికాని † విడువను నిన్నుక!

202

ఉ॥ నాకడఁ గ త్తియుండిన-క్షణంబునఁ దున్నియె యుందు! ఖడ్గముక

నీకడ నున్న! దిచ్చెదవె! † నీగళముక దెగఁగోసి పెండియుక

నీకె యొసంగువాడ! నిది † నిక్కము! నమ్ముము నాదుమాట! య

క్షాకలఁ బెట్టఁబోకు” మన-నాయువకుండు తిరస్కరించుచుక!

203

క॥ “ప్రేలకు నోరికి వచ్చిన
 లీలను! నిను నీప్రభుతను † లెక్కింపను! నే
 నేల నిడి కాల రాచెడ!
 నేలా నమయంబు పోవ † నీయంగ నాకున్! 204

క॥ తులువా! యదయాద్రిని నొక
 పలుకును నన్నాద్రి నొక్క † పలుకుం గలుపుచున్
 విలపించెడు! చక్కంగ మా
 టల నాడు తెలుంగ! వెట్టి † డవరవా నీవున్! 205

క॥ వేసుక నోరి కొదవిన
 యాసురణిని జొల్లుకూత † లజవకు! మిఠ నీ
 వేసముం గన దొసంబగు!
 దానరి! పడియుండు! పరువు † దక్కదు నీకున్! 206

ఉ॥ ముప్పదియేండ్లు వచ్చినవి † బుద్ధి యొకించుక రాకపోయెనం
 చెప్పుడు చింత నొండ! వరి! కే! గిలిగింతయె లేని మొద్దురా
 చిప్పువు! ముందు తప్పుపడి † చీ! తలిదండ్రులు గాంచియుందు! రీ
 తప్పులు స్పష్ట చేసిన విధాతవి! వారల దిట్టనేటికిన్! 207

మ॥ అవివేకం జెకతోట్టి యీకొలకునం † దానాడు నీవట్టె దూ
 క వెనక్ నే నడుదెంచి నాయపడనే! † కట్ట! శతాబ్దంబు లీ
 భవి జీవించి నుజ్జంపగావలయు నీ † పుష్పవతీదేవి యం
 బుపుల వ్రాలిన గట్టచేచ్చుటకుం దప్పున్ బట్టెదే దుర్మతీ! 208

క॥ మతిహీనతవెంట గృత
 ఘృత నీయెడ గలదు! నిన్ను † గనరా”దన-ను
 ధ్ధతిఁ జైకిదూకు శునకము
 గతి మోహనుఁ డధికకోప † గర్వితమతియై! 209

మ॥ “ఏవఁ డా దుర్మతి! నీవె దుర్మతివి! నీవే క్రోధి! నీవే విరో
 ధివి! నీవే ఖర! నీవె శుక్తివు! విరోధికృత్తు! నీవే పరా
 భవ! నీవే నళ! నీవె దుందుభివి! యా! వై హేవశంభ్యాహ్వాయుం
 డవు! నీవే క్షయ! నీవె కాద్ర! విటు లా! డక్ బోకు నానన్నిధిన్, 210

॥ ఈవె మఖ! నీవె పుబ్బ! నీవే ధన్యు!
 నీవె భరణివి! నీవె రోహిణివి సుమ్ము!

జ్యేష్ఠ వీణ! పూర్వాషాఢ † వీణ! మూల
వీణ! శతభిష మీణ! నోః † రేత్రవలను!

211

క॥ నీ వతి గండంబవు! నీ
వే వైద్రుతి! వీణ గండ! † మీవే శూలం
బీవే వ్యాఘాతంబవు!
నీవే వ్యతీపాతమవు! గః † ణింపఁగ నేలా!

212

క॥ నీవే పాణీనంబవు!
నీవే నలికిరివి! నీవే † నిట్రాతివి! నీ
వే వాయువిశం గంబవు!
నీవే మిన్నాగమవును! † నీవే యశిలమున్!

213

క॥ నీవే నిద్దరపోతవు!
నీవే నిప్పచ్చరమవు! † నీవే ప్రాచీ
నావీతివి! రాబండవు!
నీవే బోరువవు! నీవే † నిర్భాగ్యుడవున్!

214

క॥ తులువా! యొకటికి వేయిగఁ
బలికెద! వడ్డికిని వడ్డి † వడ్డింతుఁ! గడున్
సులభముగా భేతాళుడు
తొలఁగును! నను దొలఁగఁద్రోయ † మస్సాధమగున్"

215

క॥ అను మోహను నలినీరం
జనుఁ "డరరే! వదడుపోత! † చాలింపుము నీ
యనుచితపు తొత్తెకూతలు!
నిను నిలువున నటకినైతు † నిమిషములోనన్!

216

క॥ నాఁ డొసఁగిన నీప్రాణము
నేడు గొనెద! నుదుట మూడు † నేత్రంబుల క్రొ
వ్యాడిగల హరుడు వచ్చిన
వీడను బ్రాణములతో విశేష విహీనా!"

217

మ॥ అని-నిస్త్రింశము దూసె! నష్టతని జాయన్ వచ్చి సైర్యాధినే
త "నినున్ మెత్తరె యీతనిన్ దునుమ! శాంతంబూని కూర్చుందు ర"
మృని హస్తంబునుబట్టి తెచ్చి యొకచో † నానీనుఁ గావించె! నా
యన మన్నించుట, మాన మూనుచు నృసింహస్వామి శాంతి గనెన్! 218

పుష్పావతి

మ॥ తన పీఠంబునఁజేరి మోహనుడు భాంతం బూనఁగాలేక “వీ
ర నృసింహాధిప! నేటి తప్పులకు భారం బంతయు నీది! నా
మనవిఁ బెండ్లి ముగించియుండినను-భామారత్నము నీటిలో
మునుఁగఁబోవక యుండు! నీ చెనటి తప్పుల చేయకుండు గదా! 219

ఉ॥ నెత్తిన నోడు పెట్టుకొని + నేఁ బలుమాటును నీకు మ్రొక్కుచు
బత్తిని విన్నవించితిని! + నా నుడులఁ గొని నీ మనంబున
మెత్తవడంగఁబోక-నను + మిక్కిలి యాటును దూఱుపెట్టి యీ
క్రొత్తవిపత్తుఁ దెచ్చి యిటు + కొంపకుఁ జిచ్చు ఘటించి తక్కటా! 220

మ॥ అలరుమ్మార్థము గల్గి నీతనయ లోకాతీత సౌజన్యము
గలదంచు మది మెచ్చి మేల్బడితి! నీ + గయ్యారి క్రౌర్యమున
మెలఁగె నేదని పల్కె మోహనుడు! మేల్ + మేల్! లోక మిట్లే కదా!
వలపుల్ వల్చనయైన - లోపములు కుప్పల్ కుప్పలై లోపవే! 221

గీ॥ “పెండ్లిపీటలఁ గూర్చుండ + వే యటన్న
బోటి యెగమిటి కోనేటి + నీట దూఁకె!
నింతియే యిది! మొట్టో! యిదేటిమాట!
యెవ్వరైన వరింతుకే + యిపుడు దీని!” 222

క॥ అని మోము చిట్లుగొని మో
హనుడును “నేఁ బోదు నింటి” కనఁగ-నృసింహ
వనిపతి నెఱపొందుచు “నే
మనవలెనో నిన్ను! నింత + యాతుర మేలా! 223

గీ॥ బాల్యచాపల్యమున నిష్ట + పడమిఁజేసి
మనసు నిలువక సాహసంబునకు దిగియె!
నడుగు దప్పిన యంతనే + పిడుగు దప్పె
ననక యోరిమిపట్టి మఱియొదరింపు! 224

క॥ నీ పేదమాట లన్నియుఁ
గోపముఁ గలిగించు నాకు! + గుణనిధిగ జగం
బేపాద్రు వినుతి చేసిన
నాసాపను దప్పు వట్ట + న్యాయమె నీకు! 225

॥ ఇంతకును వెట్టిపోకడ + లెన్నియున్న
నింతి గనుపింప నుడిగి నోరెత్తకుండు!

నేడు మేమెల్ల నడలి భ్రాంతిని బడంగఁ
గడకు నీ కైవై నీరీతి † గంగవెట్టి !

226

క॥ మతి నిన్ను నెఱిగి యెఱిగియు
వితకద నీతప్పు లిచట † వెడకుట నాకుఁ !
గతిమాలి కంబళంబున
గతుకుచు - వెండ్రుకల నెంచఁ † గడంగిన పగిదిఁ !”

227

క॥ అని కోపము దెలుపఁగ మో
హనుఁడు “నృసింహేంద్ర ! నాకు † నఖిలము దెలియుఁ !
నిను వ్యాఖ్యానం బొనరువు
మని కోరను ! దేటతెల్ల ! † మడుగఁగ నేలా !

228

మ॥ వనితా ! యేటికి నీట దూకి తని చెంపఁగ గొట్టి కిక్కించి నె
ట్టనఁ గన్నెట్టఁగఁజేసి నా నరనఁ బీటఁ దెచ్చి కూర్చుండఁ దె
ట్టిన-నిఁ మెచ్చియె యుండు లోక ! మిటులఁ † డీకుఁ బ్రదర్శింప ని
చ్చిన తప్పంతయు నీదె ! కావున నినుఁ † కిక్కింపఁగా నొప్పునుఁ !

229

చ॥ మది నను మెచ్చకుండినను † మానె ! తటాకమునందు దూకినఁ
ముదమగుఁగాక ! యే రకము † పోకడ వోయినఁ బోవుగాక ! నీ
హృదయమునఁ జనించుకొనొ † యించుకయుఁ బరితాప ! మట్టఁజేఁ
దుదకు వివాహముఁ సలిపెనో-మఱి సల్పవొ-తెల్పు మియ్యెడఁ !

230

క॥ నాకన్న భాగ్యవంతుఁడు
నాకన్నను నందగాఁడు † నాకన్న శుభ
శ్లోకుఁడు లభించునే ! యెవఁ
డో కపికుంజరుఁడు తుదకు † నువిదకు కొరకుఁ !

231

చ॥ నిను విని మోసపోయితిని ! † నీ నడతల్ కొనసాగ వింక ! నా
కనులకు రక్త మెక్కె ! మదిఁ † గల్గినమాట వచింపు ! పిల్ల ని
చ్చిన గడు లెస్స ! యీయనని † చెప్పిన సంతతికన్న లెస్స ! యీ
వనిత లభింపకుండిన వివాహములేక వటుండ నాదునే !

232

క॥ ఆడినమాటను దప్పిన
ప్రోడవు నీవగుదుగాక ! † పోపొమ్మ ! నినుఁ
జూడఁగ దోసం” బని వా
దాడెడు మోహనునితోడ † నధిపతి యంతఁ !

233

పు స్నాన తి

చ॥ “నిను నను లోకమే యెఱుంగు! † నే నిటఁ బల్కుఁగ నేల! యేడులున్
జనియె! బరహ్మం బెఱుకఁచాలనిదే” యన మోహనుండు “నీ
వనునది నే నెఱుంగుదుఁ గట్టా! నెడమాటలు నావి! మోసపుం
బను లివి నీవి! ముండెఱుంగ † వచ్చియ యుండిన నమ్మియుందునే! 234

ఉ॥ నోటను మాట యుండఁగనె † నూల్కొను గోపము కొండయంత! యిం
తేటికిఁ బ్రతముల్ చిరిగి † యెన్నిగడల్ గమియించె! నింతకున్
బోటిసొఁసంగు నాపనికిఁ † బూసపు! సుంత ప్రసక్తిఁ దెచ్చినన్
గోయలు గోల్లు పల్కెడు! నిఁనున్ గుఱుతింపక మోసపోయితిన్! 235

గీ॥ జనక! చిక్కలు దీతెనే † యనుట-సరసి
దూఱు! ట్ యెమ్మెకాఁడు సంఠదుకొను! టిచటి
కిట్లు మోయుట-యెఱుంగనే † నృపవరేణ్య!
తినక దుచి-దిగకయ లోఱు † తెలియువాడ! 236

క॥ నా యోగము మంచిదియై
యీ యరవిందాక్షిగుణము † నిపుడె యెఱిగితిన్!
జేయెత్తి దండెపెట్టెద!
నోయీ! వల దింక వలవ! † దూరికిఁ బోదున్! 237

గీ॥ తండ్రియెడ భక్తిగలిగి-బాంధవులయెడలఁ
బ్రీతి గలిగి-మర్యాదల † పెంపెఱింగి-
యించుబోఁడుల నూటవే † యింట నొకతె
యుండునో లేదో! సందేహ † మొదవు నాకు! 238

ఉ॥ వీడదు నేనామున్! బయట † వెళ్లదు! నిన్నునుదప్పఁ దక్కిరన్
జూడదు! వీని నె ల్లెపుడు † చూచెనో! యెట్లులు వెంటఁదెచ్చెనో!
యాఁడుది గాదురా యిది! యొయారపుఁ జిన్నెలకోడెకాండ్ర వే
టాడెను కామదేవత యటంచు వచించెదఁ జిత్తశుద్ధిగన్!” 239

చ॥ అనఁగ-నృసింహభూరమణుఁ † డాతని దిక్కయి “నిన్నుఁగూర్చి నా
మనమున నున్న ప్రీతి-యభిమానము-ప్రేమము-వేయి వ్రక్కలై
చనఁగఁ గకోరభావలను † సల్పితి! పూర్వపు మైత్రిబంధమున్
గని నినుఁ దప్పుపట్టి పలుకన్ జన కిప్పుడఁ మాన మూనెడన్! 240

క॥ నీకు బలము కడుఁదక్కువ!
పైకొని ముజ్జగము మ్రింగఁ † బరుగెత్తెడు! నీ

కాకసము మ్రింగునంతటి

యాకలి! గొం తావగంజ ధ యంత! యెఱుంగుచుకా!

241

క॥ నిలువుము నీ నుడు"లని పతి

పలుకంగ మోహనుడు బదులు ధ పలుక యతింపకా

నలినీరంజనుఁ డోర్వక-

“పలువా! తెగవేతు శిరము ధ బదు లాశినచో!

242

క॥ అమరవధూనమ యగు నీ

కొమ పేరె త్తినను-నాల్కు ధ కోతలు వడు! మా

నము నూనవేని నీ ప్రా

ణము నీకును దక్కదనుచు ధ నమ్ముము కుమతీ!

243

మ॥ మఱి నీపెండిలిఁగూర్చి నిగ్గఱిచి మామక జేరి చూడూకు కొ!

మ్మరవో! నీ తరుణీప్రసక్తికి లవంబుంకింప శీఘ్రంబు కొ

బృరకాయకవలెఁ గ్రింద దొడ్లెడిని! గంభీరేంద్రుఁ డొక్కొంత న

త్కరుణా దాల్చకయున్న-సర్వసురలుక ధ గాపాడ నేతెంచినకా!

244

క॥ పిఱికి! బండెడు కండలు

తఱుగుచుఁ గుప్పలుగ నిడెదఁ! ధ ద్వరగ నృసింహే

శ్వరు మన్ననంబు-నీ సుం

దరి కాళ్లకబడుచు మన్ననముఁ గొనకున్నకా!

245

“ నరహరి దుర్గమునకు వచ్చుట ”

చ॥ “త్వరపడు” మంచు వీరుడు క్రుధావిలయాంతకుఁడో యనకా మిడుం

గురులు కనుల్ దిశాంతములఁ ధ గుప్పంగ-ఖడ్గముఁద్రప్పె! నంతలోఁ

బారిపారి రోజు చక్కడికిఁ ధ బూర్ణజవంబున నేగుదెంచి యా

నరహరిసింగు - స్వామి చర ధ ణంబుల వ్రాలి నమస్కరించుచుకా!

246

చతుర్థాశ్వాసము

(శ్రీ)

పుష్పావతి

పంచమాశ్వాసము

క॥ “ఎకిమిఁజ! క్షమింపుము! నేఁ

డొక గడె తడవయ్యెఁ బ్రాణ + ముండంగనె పూ

నిక కాఁ గలిగితిఁ! గార్యం

విక కాయో పండా తెలిపి + యేలుము దేవా!

1

మ॥ జవ మొప్పారంగ వాజిపైఁ బయనముక + సాగించుచుక మొన్న భా

ర్గవచారంబె నృపాలదేవు పడయుఁగ్గంబందు మీలేఖ నుం

చి వెనక వా రిడు నాజ్ఞఁ జైకొనుచు విఁచ్చేయంగ రామాద్రి ప

జ్జ వనంబుక దరియక-దుపా నలమి వర్షం బెంతయొక బైకొనెక!

2

సీ॥ నిన్న ప్రాద్దుటినుండి + నిరుపయోగం బయ్యె

హయ! మెట్లొ నిన్న సాయంతనమ్ము

హరిపురంబును జేరి + యట విశ్రమించి యీ

యుదయంబె లేచి ముఁప్పదియు మైళ్లు

బ్రదుకొ-చావో-యంచుఁ + బరువెత్తి వచ్చితి!

వాస లేకుండినఁ + బయనమెల్ల

నిన్న నే ముగియించి + నీపాద నీరజం

బులు గొల్చియుందు! నా + పుణ్యమిట్లు

గీ॥ త్రోపు వదియె! దైవము చిన్న + చూపు చూచె!

నిందు నా తప్పు లేదని + యెఱు! దేవ!

నీదు హృదయంబు కారుణ్య + నీరథి గడ!

యెట్టులేలిన ముదము వహింపఁగలను!”

3

చ॥ అని యొక సంచినుండి యొక + యందఱుఁ బెట్టియఁ దీసి స్వామి చెం

త నిడి, కరంబులుక మొగిచి + తద్దయు భక్తిని నిల్పె! సైన్యపుం

డును ‘సరి’ యంచుఁ బెట్టియఁ గడుక బదిలంబుగఁ దీసి కాగితం

బును గనుగొంచు-మోమున నశ్పూర్వవికాసము చెంగలింపఁగక,

4

- క॥ “నరహరి! యెప్పుడై నను ద
పైఱుఁగుదువే! పనుల కిచట † నెడ మున్నది! ము
మృరమగు శ్రమము ఫలించెను!
గరము ముదముఁ గంటి నెదు † కష్టంబునకుఁ! 5
- క॥ నిలుచుకొనలేవు! మిక్కిలి
యలసి నటులు దోచె! గ్రింది † కరుగుచు శ్రాంతి
వలసినగతిఁ జేకొను” మని
పలికి-మహాత్మాహుకళల † వదనం బలరక, 6
- “మోహనుని విజృంభణము-అంతోపన్యాసము”
- క॥ బల్లపయిఁ గాగితంబును
నల్లనఁ బొందించె! నప్పు † డా మోహనుఁడు
బెల్లగు చీకాకున-నో
రెల్లఁ దెఱచి యాపులించి † యిట్లనఁ దొడఁగె! 7
- క॥ “మీరందఱొక్కగుంపుగఁ
జేరుచు నాపైనఁ గుట్ర † చేసితి రని నే
నారూఢిగ నెఱిగితిఁ! జే
కూరదు మీకోర్కీ-జగము † తోభముఁ గనినక! 8
- మ॥ నృపుఁ డాలస్యమొనర్చుటల్-వనితయుఁ † నీటక వడిక దూఁకుటల్-
గృపయున్న ట్లితఁ డామె నోడపయినక † గీల్కొల్పి తోడైచ్చుటల్-
విపులోదగ్రపరాక్రముండయిన గంభీరేంద్రుఁ డడ్డుండుటల్-
విపరీతంబులు గావె! నాకు నెఱుంగక † విజ్ఞానముఁ లేదాకో! 9
- చ॥ అతివను బెండ్లియాడఁ బదునాటగు లక్షలు ధారవోసి నే
వెతల మునుంగుచుండ-నొక † వీటిఁడి నాకును దీర్పు సెప్పఁగా
నతకుకొనక విచిత్రముగ! † నా ధనమంతయు నా కొసంగినక
గుతుకము నొంది నే నిపుడు † కొంపకుఁబోదు మిముఁ స్మరింపుచుక! 10
- సీ॥ ‘తనయ నిచ్చెదను దఃష్టను దప్ప’ ననుచుఁ బ
ల్పాఱును మాట నశ్మయంగఁ బలికి-
యీడఁజేరిన బెక్కు † లిచ్చకంబులు వల్కి
నమ్మించి యప్పుపత్రమ్ములు గొని
నాలుక పీకుకొన్నను బదులాడక-
జాలిఁ దలంపక - † కాలయాప

నముచేసి-చెలిఁ దూఁకమునఁ దూఁకగఁజేసి-
వైరి నొక్కని నిందుఁ † జేరఁదీసి

గీ॥ పెద్దతిల నొక్కదని నడ్డఁ † వెట్టి-పిల్ల
నీయకుండనె నా యప్పు † లెగురఁగొట్టి-
సర్వసన్న్యాస మిప్పించి † సాఁగఁదోలఁ
బాలుపడితె నృసింహేంద్ర † పాప మనక ! 11

క॥ అప్పులు దీర్పఁగ నుభవగు
నిప్పద్ధతి లోకమునకు † నెఱింగింపుము ! నే
గొప్పలు కుఱుచలు తలఁపక
నెప్పుడు నీపదయుగమున † కెరగును జగముల్ . 12

క॥ విలువకు విడిచిన టోలియు
వెలసేయని వట్టికూటి † పేదవు ! నీవో
నలిసీరంజన ! యిటఁ దగ
వులు దీర్పఁగ వచ్చియుంట † ప్రోడవు వోలెన్ ! 13

క॥ వెల యిచ్చి విలుచుకొంటిని !
గలికికి నే గట్టువాడ † గళ సూత్రము ! నా
వల దనఁగా నీ వెవడవు !
కలియుగ భీముండ ! నీదు † గళమును ద్రుంతున్ ! 14

క॥ పదిలక్షలు సైన్యంబులు
గదిసినఁ జీరికిని గొనని † గండరగండం
డదనను మువ్వర కోడునె !
కదియుఁడు ! మీ తలలు గోసి † కండలు రాల్తున్ ! 15

క॥ నా యప్పుఁ దీర్చలే క
న్యాయముగాఁ బిల్లఁ జూపి † నా పత్రములక
జేయారఁ జంపిరని దే
శాయతి మీ దౌష్ట్యములను † నాక్రోశింతున్ ! 16

క॥ నరసింహరాయ ! నీ నుత
నిరవొండఁగ నీయవేని † నేఁ జని రోమే
శ్వరుఁ డెత్తుఁ ! జంద్రమహలును
ద్వార నాతఁడు లగ్న వట్టి † ధరణి గలుపున్ ! 17

సీ॥ మో - మా - న - యను వర్ణముల మకారాదులౌ
 మగధ-మంగోలియా † మాత్స్యములును!
 మద్ర మాళవములు- † మఱి హకారాదులు-
 హూణరాజ్యము లెన్ని † యుండు నన్ని-
 హాలెండు-హంకాంగు- † హండురాలును-నకా
 రాదులు-నార్వేయు † నాదగిరియు-
 నెల్లూరు-నాగూరు-† నేటాలు-నాసిక
 నేపాల దేశ రాజ్యములను

గీ॥ గూడి - తమతమ సేనల † తోడ నన్ను;
 గొలువ దండెత్తి వచ్చును! † గోడు పడెడ!
 పుటక నాకిచ్చి పొమ్ము నీవరతనూజ-
 బదుకవలెనంచు నీ వాస † పడెడవేని!

18

మ॥ అల కైలాసము రావణాసురుడు బాహుశక్తిమై లేపెనా
 పలు కాలించి-హిమాద్రినెత్తి తలఁదాల్చు-గొండయుఁ ద్రీలి యొ
 ప్పులు వార్ధి బడదొడ్ల! నొక్క శకలంబు నిల్చె! శీతాద్రియం
 చలరక బొచ్చిరి! నేను గన్నపుడు బ్రహ్మాండంబును నిండెబో.

19

క॥ అల గంభీర విభండని
 యలుకుదునే! డిల్లినాథుడగు పృథ్వీభూ
 తలపతి వచ్చిన నిలుపక
 తలఁ దరిగెడ! వీరులేని † దరలుం దనినా!

20

మ॥ నలినీరంజనుఁ డాగ్రహించుచుఁ గృపాశాంబెత్తి “యోకోరి దు
 ర్బలుఁడా! మే మిట శాంత మూనుకొలఁది † వాయుత్తుచు బోటుకూ
 తలను గూసెదె! నీ పరాక్రమము శాంతత్యంబును గంగలోఁ
 గలుపక నేర్చును! నీవె మేటరివె లోకంబందు! నేఁ జూడనే!

21

మ॥ పలుగాకీ! ధనమో ధనంబో యనుచు † బల్కాటును జమ్మటక
 బలె వాపోయెదు! నీ యసహ్యపు గళభ్యాసంబు నాలించి చి
 ల్లులు వోయె జెవులు! బ్రగల్భముల నశ్రియ నిల్చి రాదగ్గ య
 ప్పుల మొత్తంబును దెల్పు! మిప్పుడె ధనంబు నెత్తివైఁ బోసెదా!

22

చ॥ అపరిమితార్థికి జివికి † యందలు రోయఁగఁ దండ్రీ విత్త లో
 లుపుఁ డయి కూర్చి యింట నిడు † లోహపుఁ దుంటలు చూచి నీకుఁ గం

క్షు పొరలు గప్పియుండె! నడఁబు గొన-మత్కరవాలధార నీ
దు పొర నడల్చి లోకము నందుప్తముజేసెద నీక్షణమునకా!" 23

మ॥ అని తుద్రుంపుమృగంబుపైఁ గవియు హార్యక్షంబు చందాన-మో
హను ఖండించెద నంచు నొక్కవడి దాఁయి-సైన్యనాథుండు బో
రన హస్తంబున నాపి "పిచ్చుకపయి + బ్రహ్మాస్త్రమూ! లేడిపై
ఘనహార్యక్షము దూఁకుట! శశకముక + ఖండింప దంభోలియా! 24

మ॥ నలినీరంజన! నిల్వ! మీ కలఁత యంతంబొందె! నాయానయుక
గల"దం చాడిన-వీరుడు నిలిచె! వేగక నారసింహేంద్రుఁ డ
వ్వలి కమాసనమొందె! మోహనుఁడు దుర్వారోద్ధతుండైన యా
నలినీరంజను పోటు తప్పెనని వంతక బాసె డెందంబునకా! 25

మ॥ స్థిరతేజక నృపమూర్తిగన్న యపరాధిశ్రేణి చందాన సం
దటు మానంబు వహించి తద్దయును శ్రద్ధాభక్తు లొప్పార వి
స్ఫుర దాస్యంబులఁ గూడుచుండి! రదసంఘాట గాంచి గంభీరనే
త రటద్వాక్షక మేఘమో యనఁగ నుద్ఘాటించె నీవాక్యముల! 26

“ గంభీరసింహు సభిభాషణము ”

మ॥ “స్థిరశార్య ప్రథిత ప్రభావుడగు పృథ్వీసింహ భూమితిలే
శ్వరుఁ డీ చిక్కులఁ దీర్చె! నేఁ డిచటి కాఙ్గాపత్రముబంచె! నో
నరసింహేశ్వర! నీవు నీ తనయ బంధులైతి! రిపత్రమం
దరుదా సంశయ లెన్నియేని విదితంబై కానఁగా వచ్చెడికా! 27

మ॥ కొలుతక నిన్ను రివామహీస్థలికి నాఁఘకజేసిన ప్లాట క
ప్పులు గావించుచు దేశభాగ్యనివహంబుక బెంపు గావింప-క
వ్వల నీయిచ్చకు వచ్చినట్టి గతులక + వర్తించి రాజ్యంబునుక
విలయోద్వేగము నొండఁజేసి తనుచుక + బెంపొందె దుర్వార్తలుక! 28

గీ॥ కొమిరెఁ బుష్పావతిని గన్న + కొన్నినాళ్ల
కల వసుంధర - నీదు నర్ధాంగలక్ష్మి-
శివునిలో నైక్య మయ్యె! నీచిన్నికూతుఁ
బదియు నేడెండ్లు పెంచితి + వెదను నిలిపి! 29

క॥ ఏకైకపుత్రి! కలిగిన
ప్రాకటభాగ్యములు వెచ్చ + పఱచి తగు వరుక

లోకమున వెదకితెచ్చుట

సేకగు ధర్మంబు! దాని † వెఱవేర్చితివే!

30

గీ॥ వీరనరసింహరాయ! విశేషక మింత

వలవదే! లోకమునఁ దగు † వరుడులేక

పడఁతిఁ జంపంగలేక యీశపని కొడఁబడి!

తీ తృతీయా ప్రకృతి సేతు † నెట్లు దొరకె!

31

శా॥ మింటి మంట యుగంబులు వెదకి యీశమేల్చేయి సాధించి వా

ల్లంటి గూర్చెడు నీ కృపాబలము లోకంబెన్న-నీ కంచు కే

గంటి దెచ్చితి! వెంత మూసినను వాఁగఁజొచ్చు జ్ఞాత్వీగ-ము

క్కంటి మెచ్చని వెట్టిబండి-నెఱులాగఁ బాలితో యాడకు!

32

గీ॥ చిటచిటలు గొల్పి చిట్టాడు † చిట్లకట్టె!

లోకముల మ్రింగి త్రేఁచెడు † తోకచుక్క!

చుచ్చుడుకు పల్కులాడెడు † చూపుగుట్ట!

మితని నవరింప బ్రహ్మకు † నేని వశమె!

33

ఉ॥ అద్దిర! యప్పు దీటు నను † నాన-సురాంగనలక జయించు నే

ముద్దియ సేమమైన లవఁముక దలపోయక-జ్ఞానసౌన్దర్యఁ డీ

మొద్దుకుఁ గట్టఁజూచితివి † పో! జగమేలెడు లచ్చిఁ దెచ్చి గం

గెద్దుకుఁ గట్టబూను గుణఁహీనుల లోకము మెచ్చనేచ్చనే!

34

సీ॥ కృతయుగంబుననుండి † యెసఁగు నైరము పించ

హృది నెంచి కన్యక † నిచ్చువారు!

కన్నుఁగానక యప్పు † గావించి యదిఁ దీర్ప

నీవలె సుత నీయ † నేర్చువారు!

స్వార్థమ్ముఁ దలంచి ద్రవ్యాపేక్ష నొక యయో

గ్యునకుఁ గూతు నొసంగఁ † గోరువారు!

‘తనపనులకు సాయ † మొనగూడు’ నని యన

ర్థునకుఁ బుత్రిక నీయ † నూనువారు!

గీ॥ కటకటా! ఘోరనరక పంకమునఁ బడుచు

బ్రహ్మకల్పంబుదాఁక విపత్తైఁ గుడువ

కుందురే! యాడుబిడ్డలు † కుందిరేని

నతని వంశంబు నిర్వంశ † మగుట ధ్రువము!

35

సీ॥ విరజాజిహ్వావులఁ ♦ బరిహసింపఁగఁ జాలు

కమణీయ మృదు కఠిరములతోడ !

నమృతపాఠంబున ♦ కన్నను స్వచ్ఛమై

దాక్షిణ్య మలకు చిత్తిములతోడఁ !

జమయట్టు లఖలభూతశ్రేణిఁ గని కృపఁ

బరపెను మృదులభావములతోడ !

నల చతుర్దశలోక ♦ ములనైన వడకించు

నలఘు పాతివ్రత్య ♦ బలముతోడ

గీ॥ సూర్యుడెస నైనఁ గన్నెత్తి ♦ చూడనట్టి

యాదుబిడ్డలు దేవత ♦ లనుచుఁ గొలిచి

సేవసేయని యధముల ♦ జీవితంబు

లఖల ఘోరపాతకముల ♦ కాకరములు !

36

గీ॥ బాధ్యత వహింపకయ కని ♦ పాటనైచు

తైనఁబందియుఁ బదిపిల్ల ♦ లీను గాడ !

నరుడు తన జన్మమట్టె ధన్యతఁ గనవలె

ననిన-బిడ్డలఁ బ్రేమతోఁ ♦ బెనుపవలయు !

37

సీ॥ రాజర్షిలోక మూర్ధన్యుండు జనక మ

హారాజు సేత నె ♦ ట్లరసి యుండె !

నఖల భూపారాధ్యుండగు నశ్వపతియు సా

విక్రి నెంతటికూర్మిఁ ♦ బెంచియుండె !

విశ్వలోక నుతరుండు ♦ భీమరాజేంద్రుండు

దమయంతి నెంత ప్రేమమునఁ బెంచె !

మహితవర్తనుండు భీష్మక నృపాలుండు రు

క్కిణి నెట్లు పెంచి ప్రేమించియుండె !

గీ॥ దనదు కండలు రక్తంబు ♦ ధారవోసి

పెంచు కరుణార్ద్ర చిత్తుడే ♦ పితృవరుండు !

పేరు మాత్రంబె ! యది తద్ద ♦ పెద్ద బరువు !

బిడ్డలను దేవతలుగ భావింపవలయు !

38

సీ॥ కొడుకుల పెండ్లిండ్లు ♦ కూర్చుట సులభంబు !

కూతుల చిత్తముల్ ♦ కోమలములు !

మాధ్య ప్రధానలై † మనసిచ్చి మాలాడ!
 రెడనెడ నొకని మేల్పడిరయేని,
 నాన లన్నియు మోపి † ప్రాణంబు లర్పింతు!
 రా రాగదార్ధ్య మిట్లనఁ జరంబె!
 ఫలియించుదాఁక విశ్వప్రయత్న మొనర్చు!
 ఫలియింపకున్న జీవముఁ ద్యజింతు!

గీ॥ రఖల లోకంబు వరశూన్య † మనుచు-నీమె
 యేవగించు మోహనునకు- † నీయనుంటి!
 వటువదియు దాటి బుద్ధి వ్యత్యస్తమయ్యె!
 తెప్ప సిగ్గు నీమాట నృసింహరాయ!

39

గీ॥ సరస పౌజన్యముల కెల్ల † జననసీమ!
 నుదతి పుష్పావతీదేవి † మది యెఱుంగక-
 కటకటా! మోహనుని జూపి † కత్తిరేక
 చంపజూచితి! నీ పూన్కి † సఫల మగున!

40

సీ॥ కనకగిరీంద్ర శృంగమునఁ గాపురమున్నఁ
 గాకిని గోయిల † కవయఁగలడె!
 చేల్లెఁ దిని బలిసినను గాతెనుబోతుఁ
 గవగూడ గడలక్ష్మి † కాంక్షపడున!
 గుడ్డలు గప్పి రంగులు పూసినను గార్డ
 భంబును హరిణి చేపట్టఁగలడె!
 హేమాద్రిశిఖరి నుయ్యెల లూఁగినను దివాం
 ధముఁ గాంచి రాయంచ † తమకపడున!

గీ॥ యక్కటా! నీది విఫల ప్రయత్న! మంతె
 గాక పుష్పావతీదేవి † కాంక్షపడుచు
 మోహనుని గూడునే? కూడి † మురియఁగలడె!
 చెలువ మృతినొందుపని జేసితివి గాక!

41

మ॥ తనయా! నీకును నేరీపై నయిన స్వాంతం బున్నదే యంచు నొ
 క్క నిమేషంబు నవాంబుజాశ్మ నడుగంగఁ బూనితే! “కట్ట! మో
 హనుఁ దున్నాడు-ఋణంబు దీటు”నను నీయారాటమేకాని యం
 గన కొండంతటి నొప్పి చూడవు గదా! † కన్నుండు నంధుండవై!

42

క॥ నలినీరంజనుఁ జెప్పఁజొ

తెలియుఁడె! తిట్టిలివిగాని + దీనిఁపపు! మూ

న్నలలఁబడి మొగలిపల్లయ

నిలిచె! బ్రతాపేంద్ర సుతుఁడు! + నీ యల్లుండు! 43

మ॥ అలినీలాలక మొక్కనాఁ డరిగి యుఁద్యానంబునం దుండ బె

బ్బులి పై దూఁకఁగఁ బొంచియుండెను! మృగంబున్ దున్ది కాపాడె నీ

నలినీరంజనుఁ! జాక్షణంబుమొద లీ + నారీవతంసంబు ని

శ్చలరాగంబున వీని మేల్పడి మన + స్సామ్రాజ్య మర్పించెఁబో! 44

చ॥ నినుఁగన మొన్న మొన్న నిట + కే నరుదేరఁగఁ ద్రోవ ఘోరకా

ననమునఁ దస్కరుల్ గవియ- + నా కుపకారమొనర్చె! రేయిఁ గూ

ర్చి నితని యింటియందు నిదుఁరించితి! నిన్నునుగూర్చి వింటి! నీ

తనయచరిత్రమంతయు యథాగతి వింటినీ! గంటి హర్షము! 45

ఉ॥ ఇచ్చటి నీ విశేషముల + నెల్ల నెఱింగితి! నిష్ఠ నీకు వా

క్రచ్చెద! నప్పుబాధలకుఁ + గ్రుంగుచు మోహను గూర్తునంచు నీ

విచ్చటఁ బల్కులాది సహి + యింపఁగరాని విషాదవేదన

జచ్చొడిగట్టినట్లు వగఁచే దురపిల్లరి వీర లిరుగుట! 46

గీ॥ రమణి పుష్పావతి ప్రశంస + రాఁగ నితఁడు

దేవతా స్త్రీవిధమున భక్తిని వెలార్చు!

నతని యలికిడి నీ పుత్రి + యాలకింపఁ

గ్రుచ్చి క్రుచ్చియుఁ గొనదు పల్కులను బలుకు! 47

ఉ॥ ఏ పరమోత్తమోత్తముని + నించుకయున్ గను లెత్తి చూడఁగా

నైపదు! మించి మోహను ప్రశంసంగ మొకింత యెసంగ-మిట్టి మీ

నై పదు! నీమె వాంఛలకు + నాదటవచ్చు మహానిరోధముల్

బాపఁగ నేటిదాఁకను భవద్గృహమందున నేను నిల్పితి! 48

శా॥ నీ సౌజన్యము స్నేహబంధము మదిన్ + లెక్కింపఁగాఁబోక ని

న్నా సేధింపఁగ నిల్పితి! భువన విఘ్నాతుండు పృథ్వీంద్రు డి

ల్లి సామ్రాజ్య రమా వధూటికరణిన్ + లెక్కించి పుష్పావతి

దాసోహ్లాసుని కొల్వ నిష్టపడితిన్ + దధ్యంబు ముమ్మాటికి! 49

శా॥ నా దేవుండగు రాజరాజ గురు నాజ్ఞాపత్రమున్ వింతు! నా

హాదం బేర్పడ నాలకింపుము! మదీ + యాశీస్సులన్ గొంచు మ

ర్యాదగ్ గారవముగ గడించుచును శ్రేయస్సంపదాయాధి వాం
ఛా దర్పంబులు సిద్ధిసొంద మను మాచంద్రాద్గ్ర సుస్థాయిత్ !

50

“ సార్వభౌముని శాసనము ”

సీ॥ “అనుచర సామంతు ధర్మోత్తరశతంబు-

మతి చతుర్వింశతి మంత్రమణులు-

ప్రబలి కొల్వంగ సప్తద్వీప పరివృతా

ఖండ విశ్వంభరా మండలికి మ

హా సార్వభౌముడై ధర్మ “యఖిల జగత్పతి”

“భారత నాద్యు”డగ్ బ్రబల బిరుద

రాజి దీపింప-నింద్రప్రస్థ సామ్రాజ్య

సింహాసనం బధిష్ఠించు మేటి !

గీ॥ చోహణ కులాబ్ధి సంపూర్ణ సోమమూర్తి !

శత్రు సమవర్తి శ్రీపృథ్వీ చక్రవర్తి !

నిండుటాడ్డోలగం బుండి నెఱపి నట్టి

సత్వరాక్షా ధురంధర శాసనంబు !

51

మ॥ ప్రతి లేనట్టి మహాగ్ర శౌర్యుడు మహాభా మంత్రి ‘ఆలా’ చమూ

పతి యుద్ధం బనఁ గాలు దువ్వెడు ప్రతాప ప్రాభవుడై మహా

ద్ధతి దండెత్తె! బ్రతాపరాయ ధరణి దాడుండు సంయత్తరా

జితుడై యేగె! నృసింహరాయనికి నిచ్చెన్ వాడు రీవాధరగ !

52

మ॥ “అరిచే భంగమునొంది పాటిన ప్రతాపాధీశుఁడు దుద్యద్దయా

పరుడగు! సత్పరిపాలకుం! డఖిల విశ్వస్తుత్యు! డిల్లాలితో-

మురువుల్ గుల్కెడు పుత్రుతో నరిగి ‘యాభూ’ శైలమందుండి యీ-

శ్వర సాన్నిధ్యముజేరి యాతడు గతాబ్ధంబందు శాంతిగ గన్గె !

53

మ॥ కులశైలంబుననుండి యాతని యనుంగుం బుత్రకుండైన యా

నలిసీరంజనుఁ డన్నియంశముల విజ్ఞాపించె! నాలించి యం

దలి యంశంబుల నన్నిటికొ దఱచి యాభార్గ్యంబు సూచింపఁగాఁ

గలఁడం చచ్చటి కంపియుంటిమి మహా గంభీర సింహప్రభుగ !

54

శా॥ సేనానాయకమౌలి విన్నపము బంపెన్! దాని మన్నించి రీ

వా నాథత్వ మొసంగి క్రమ్మఱ బ్రతాపహ్నువు వంశంబు న

స్వానింపఁ మది నిర్ణయించితిమి ! కానఁ మా చమూనాయకుం
దానఁ గొంచుఁ బ్రతాపపుత్రకుని రీవాధ్యక్షుఁ గావించుతఁ !

55

మ॥ ప్రమదం బారఁగ నిర్వదేడు లిట రీవాధాత్రిఁ బాలించు వీ
ర మహీధర్త నృసింహరాయఁడు మహీ + రాజ్యంబు సర్వంబు చం
ద్రమహల్ దుర్గముతోడ నా యువకుచేతఁ బెట్టి వెన్వెంట దే
శము వీడఁ వలె నష్టసెప్పక-మదాఁజ్ఞఁ నెత్తవైఁ దాల్చుచుఁ !

56

మ॥ నరసింహేంద్రుఁడు రాజ్య మాతని యధీనంబుఁ బానర్పఁ దిర
స్కరణం బూనిన-ధీల్లిమూలబలముఁ + నైకొంచు గంభీర పై
న్య రమాధీశుఁడు వానిఁ బోఁ దరిమి రాజ్యంబుఁ బ్రతాపావనీ
శ్వరు సత్పుత్రున కీయఁగావలయు విశ్వంబుఁ నిరోధించినఁ !”

57

క॥ అని చదువుచు నుండఁగ మో

హనుఁ “డయ్యా ! యితనిపైన + నాంక్షలు గల ! వీ

తని పోఁబడి తెలిసిన చెఱ

నునువు” మనుచు ! దోషి రాజ్య + మూనఁగఁ జనునే !”

58

క॥ అన-పైన్యనాయకుఁడు “శా

సనము ముగియలేదు ! నీదు + శాపము లిపు డ

ట్లునువుము ! విశ్వము నేలెడు

ఘనులకు నాజ్ఞలు లిఖించు + కళ నేర్పెదవే !

59

క॥ “అనఁగా ననఁగా నొక యు

జ్జని” యనియెడు చందమునను + సంభాషణ మీ

వొనరించెడు ! తుదిదాకను

విని యడుగు “మటంచు మఱల + వినుపఁ దొడంగె !

60

మ॥ “ప్రమదోద్రిక్తులు దుష్టబుద్ధులు మహాఁబా నేత లేవేని దో

షములఁ బై నిడియున్న - నిప్పటి మదాఁజ్ఞ వ్యాప్తిచే నన్ని భ

గ్నములైపోయెఁ ! బ్రతాపపుత్రకుఁ డనూ + న స్థానముఁ జెంది దే

శముఁ బాలించెడు దోడిభూపతులఁ దే + జస్సౌఖ్యముఁ గాంచుచుఁ !

61

చ॥ ఇరువదియేడు లా ధరణి + నేలు నృసింహస్వపాలు నేమ మే

మరయుచు నొక్కచందమున + నాజ్ఞ యొనర్తుము ! బిడ్డ నిచ్చి తం

డిరియు గుమార్తెతోడ నలి + నీప్రభు నింట వసెంతురేని మే

మరుసము గాంతు ! మిద్ది విడ + నాడిన దేశము వీడఁగావలె !

62

క॥ ఈ రాజకీయములు విజ

యా రూఢిని నిర్వహించి † యరుచేరగ గం

భీరవిభుం డధికారిగ

నేరుపడుకొని స్థిరత యావ † హిల్లెడుదాకా!”

63

గీ॥ ఇదియు - రక్తాక్షి నభమున † గృష్ణపక్ష

పంచ మీందువారము మహా † బా పురమున

బ్రభుల సంతకమును ముద్ర † బడసె-నిట్లు

సత్వ రాజ్ఞా ధురంధర † శాసనంబు!”

64

క॥ అని శాసనము ముగింపఁగ

విని నరసింహేంద్రముఖము † వెలనెల పోయె!

వనితామణి పుష్పావతి

కిని బ్రాణము లేచివచ్చి † కింకిరి వాసె!

65

క॥ నలినీరంజను హృదయో

త్పలము వికాసంబుగనె! వె † తా మోహనుడు

గలగుండు వడుచుఁ దద్దయుఁ

జలియించెను రావియాకు † చందం బాట!”

66

శా॥ అబ్బాలా తిలకంబుఁ నైకొని వివా † హం బాడు నాశా లతల్

తబ్బిబ్బె తెలిపోవ-వేదనను గ † స్తమ్ముల్ దుచుల్ సాయుచు

మబ్బుల్ గ్రమ్మగ మోహనుం డడలి సా † మృస్మాదై గూర్చుండలే

కబ్బా లాడఁదొడంగె గుండుకొని జా † త్యంధుడొకో వీడన!”

67

క॥ ఘనుడు చమూనాఘుడు “మో

హనసింహ! శంక తీత † నా! నలినీరం

జనుఁ డబ్బుడె రాజ్యేంద్రి

గొని పుష్పావతిని జేర † గొని పెండ్లాడ!”

68

“మోహనుడు గంభీరసింహునిపై విజృంభించుట”

క॥ అన—“నీవు వచ్చినప్పుడె

మునుగుఁజమి కొంప యనుచు † బుద్ధి నరసితి!”

ధనము చనె! గన్య చనియెను!

జనె మానము! నిన్ను నేడు † చంపక విడువ!”

69

క॥ నిను నమ్మి యప్పుపత్రము

ల నొసంగితిఁ! జేతఁ జిక్కు + లలనయుఁ బోయెన్!

ధనము సెదె! మోసగించెద

వని యెఱుంగఁగలేక చెడితి + నాద్యంతంబున్!

70

క॥ భండనభీముడ! నాకడఁ

బిండి యగుదు నీవు కన్ను + విప్పెడునంతక!

గొండంత దూది యణువై

యుండెడు చిచ్చుంటి నాశ + మొందెడు కరణిన్!

71

క॥ భండనమున గంభీర వి

భం డొకత్రుటి తూలి కూలి + పోయిన నను మె

చ్చుం! డిదె కొండంతటి కూ

ష్మాండమయినఁ గత్తిపీట + కడకువయె కదా!”

72

క॥ అని 'తునిమెద' నని లేచినఁ-

గని వీరన్మసింహవిభుడు + “కానిపనుల్ నీ

మనమునఁ దలఁచిన మృత్యువుఁ

గనెదవు! నామాట వినుచుఁ + గదలకు మింకన్!

73

క॥ జగమున నరుదుగఁ బుట్టిన

మగవాఁడవు! నీ పరాక్ర + మము మేము నెఱుం

గఁగ నేరమె! మా పున్నము

రగులుచు నీరూపమెత్తి + ప్రతిబింబించెన్!

74

శా॥ శ్రీపృథ్వీస్వపమాలి మాన్యుఁ డతుల + శ్రీవీరసంఘంబు వృ

ద్ధోపాధ్యాయుడు - కీర్తిశోభితుడు ధీ + రోదాత్రశౌర్యోగ్ర రే

ఖాపారీణుడు సర్వలోకనుతఁ డీ + గంభీరసింహుండు! నీ

రోపాటోపముఁ జీరికిన్ గొనునె! ను + గ్గున్ నూచమున్ జేసెడిన్!

75

సీ॥ కాశ్మీరపతి రణాం + గణమునఁ దాఁకి డీ

ల్పఱచి ఘోరాటవుల్ + బట్టెదోలె!

సింహశేంద్రుడు తిర + స్కృతి సూప సంగర

క్షోణి గుండలు గ్రుల్లఁ + గూలఁదన్న!

సాశ్వేతుఁ దన రథ + స్తంభంబునకుఁ గట్టి

యఖిలదేశముల వా + హ్యధిఁ దీర్చె!

నేపాలభూపాలు † నిర్జించి పృథ్వీశు
చరణపద్మములపై † నొటుగఁజేసె!

గీ॥ భోజ కాంభోజ చేది భూ † పులను కెలిచి
‘వీరసంగ్రామపాథుఁడన్ † బిరుద మొందె!
నిట్టి గంభీరసింహేంద్రు † నెమర - సంత
కుండవో! లేక కాలాగ్ని ద † ద్రుండవో నీవు!

76

ఉ॥ విందువో లేదో! యీ ఘను గ † భీర పరాక్రమ గాధ! వీర సం
క్రందనుఁ డీతఁ డల్లిన ను † రల్ మనఁజాలరు! నీవునుకా మ్రుటికా
మ్రుందెదు! గోపురమ్ములును † మండపముల్ గుడి మ్రొంగు వానికీ
నందియుఁ బిండివంట యను † నానుడి క్రొత్తయె! నీవు తెక్కయే!

77

ఉ॥ పూనెన యేని సర్వజగ † ముకా మసి నేయఁగలఁడు! నిఁగిత
జ్ఞానములేని గొప్ప గురి † కాఁడవు! కావునఁ గానకార్యముల్
పైన వహింపఁజొచ్చితివి! † పావకునిక నలభంబు మ్రొంగునే!
యేనుగుతోడఁ బంది కల † హించునె! నక్క - మృత్యుఁడ్రు కల్పునే!

78

ఉ॥ పుట్టెడుమాట లాడి చెడుపుకా గను బుద్ధులు నీవు పుట్టగా
బుట్టిన! విప్రు వల్పు దనఁ † బోవునె! నానుకు లా మహాభిభో
నెట్టితి! విప్రు డిద్దురకు † నిందలు తెచ్చితి! నిన్నుఁగూర్చి వా
పట్టు తొలంగె! మూఢ సహవాసము శ్రేయముఁ దెచ్చివైచెనే!”

79

క॥ అను నయ్యధిపుని పలుకులు
విని గ్రుక్కుడు మిక్కు రనక † వెనుక వెనుకకుకా
జని యొదుగుచుఁ దన యాసన
మును జాయుచుఁ గూరుచుండి † మోహనుఁ డంతకా!

80

క॥ “అందఱకుఁ బెద్దవగు నీ
యందున భారమ్ము నుంతు! † నప్పుఁగుటిచి యే
మందువు పైన్యవ! తెలుపుము!
విందును నీ న్యాయపథము † వీను లలరఁగకా!”

81

క॥ అని పలుకఁగ నలిసిరం
జనుఁడు “నృసింహేంద్రుఁ డపయశంబును బొందక
జన! దిలని యప్పుఁ దీర్చెద”
నని భటుచే నొక్క పెట్టి † యను దెప్పించెకా!

82

గీ॥ పదియుపాటు లక్షలకును + బసిడి నాకె

ములను తెక్కించి యతఁ డిచ్చె + మోహనునకు!

వాహినీపతి “యితఁ డార్ద్ర” + వస్త్రములను

విడువలే” దంచుఁ గనునన్న + విప్రుఁ గనియె!

83

గీ॥ “రాష్ట్రసంప్రాప్తివేళ - వీరసరసింహ

పతి యొసంగు బంగరుప్రస్థ + పంచె” లని వ

చించి విప్రవర్థిఁ డాశీర్వాదించి

వేదమంత్రాక్షతముల దీక్షణ లొసంగె!

84

క॥ నలినీరంజనుఁ డాదు

స్త్రులు దొడిగెను! సైన్యవిభుఁడు + సుదర్శి దరియె

బిలుచుచు “దల్లీ! నీ తల

పులు దెలుపు మనె” నృసింహ + భూతలపతియె,

85

ఉ॥ “ఎంతటి చిత్తకోమలత! + యెంతటి ప్రేమభరంబు తండ్రిపై -

వెంతటి మాధ్య - మెంతటి యశీన గుణోన్నతవృత్తి! యీ జగం

బంతట నిన్నునంటి సుగుణాకర లేదని నమ్మియుంటి! నీ

వెంతటి కృత్యకొంటివి సుమీ! సుతహాపముఁ గాంచు ద్వేషిణీ!

86

ఉ॥ “అప్పుల పోతనై సతత + మాపదలక బడి నల్లియుంటి! నా

కప్పుడు నేవచేసెడు మృగక్షణ న న్నెడఁబాసిపోయె! నా

ముప్పున కయ్యెదంచు వలపుక దయవారగఁ జెంచుకొంటి! నీ

విప్పుడు చెర్వులో దుమికి + యింతలుచేసితి! వేమి చెప్పుదుక!

87

క॥ ‘మన సెట్టు లుండినను - మో

హను గొందును! మాట దిరుగ” + నని - నేఁ బిలువం

గనె సరసిని దూకితి” వన

విని - మోహనుఁ “డవును! వెలది + పెండ్లి కొడఁబడెక!

88

క॥ నే నలరితి! నిప్పుడు గతి

హీనుడనై చెడితి” ననుచు + నేడిచె! డిల్లీ

సేనాధీశుఁడు వారిని

‘మానంబు వహింపు’ డనుచు + మంద్రముగ ననెక!

89

ఉ॥ “అగ్గలమైన మాధ్యము-ననర్థ గుణోన్నతి యీమె సొమ్ము! కా

రగ్గిని గొనిలింప వల + నొను! లతాంగిని సోకవచ్చునే!

యి గ్గజరాజయాన నిను † నెంతయు మెచ్చె నటన్న మాటయున్
సిగ్గులచేటు సు! మృగముల † నీ మది నమ్మితో! వెట్టమోహనా!” 90

“పుష్పావతి తన మనసు విప్పి చెప్పుట”

మ॥ అని భాషించెడు సైన్యనాయకుని డా॥యన్ వచ్చి పుష్పావతీ
వనితారత్నము భక్తి నాతని పడఁద్యుండ్యుంబువై వ్రాలి “నా
జనకున్ మించిన ప్రేమమూర్తివి! భవత్యాహార్య ముగ్ధుండు నే
రను! నూతేడులు సేవచేసినను దీర్ఘన్ లేను నీ యప్పులన్! 91

మ॥ అతితామిప్రపతీతమౌచు శిథిలం † బై పోవు మత్స్యార్థ జ
విరమున్ సేవను సూర్యదేవు కళ లా॥వేళించి శోభా సమ
న్వితమున్ జేసెను! దేవదేవుఁ డిటు లా॥విరభావమున్ బొంది దుః
ఖతర్కి మాన్సెను! మర్త్యమాత్రులకు నీ † కారుణ్యమున్ గల్గునే! 92

మ॥ జనకా! నీవు సమస్త భూప్రజలచే † సర్వక్షతుల్యుండ వం
చనిశంబున్ నుతు లొందుచుందువు! రహస్యం బేల నీ మ్రోల! మో
హనుఁ డప్పిచ్చుచు నాదు తండ్రి ననపా॥యశ్రీల సాధించె! నీ
తని బెండ్లాడఁగ నించుకేనియు సమా॥ధానంబు లే దెప్పుడన్! 93

క॥ నలినీరంజనుఁ డమిమెయి
వలచితి! నితఁ డాదవకున్నఁ † బ్రాణంబుల ని
మ్ముల విడువ నిశ్చయించితి!
వలపు విఫలమైన వనిత † బ్రదుకఁగఁ గలదే! 94

చ॥ సఖుండు సహాయుఁ డీతఁ డని † స్వాంతము నమ్మి చరింతుఁ! బ్రత్యహ
ర్ముఖము వినూత్న నూత్న జగ † మున్ గొలుపున్! బ్రతికోరకంబునున్
సుఖ మిడు నూత్నపుష్పమును † జూపును! దర్శనమాత్ర మీతఁడున్
సుఖము నొసంగు నా! కిపుడు † చూపులకున్ గణవయ్యె నక్కటా! 95

క॥ నీవు ప్రభంజన రూపుఁడ
వై వచ్చితి! మోహనాద్ర † మటు దరిమితి! వా
దేవుని నలినీరంజను
నే వీక్షించితిని బద్ధి॥నీ విభు పోల్కిన్ 96

క॥ రారాజులు నీదు కృపా
సారమునకు వేచియుండ్రు! † సాధారణ క

న్యారత్నమ నే నెట్టులు

నీ ఋణమును వీక్షిం ననుచు † నిజ జనకునితో!

97

క॥ “జనక! విను! మేను మనవలె

ననియుండిన - నితనికొసంగు! † మల్ల ప్రతాపే

ద్రునిఁగూర్చియైన నను నిత

నిని గూర్చుమసంగనె - నలి † నిరంజనుడు!

98

కా॥ “నా లావణ్య మహాభిచంద్ర కళయు † నా ప్రాణసారంబు - నా

శ్రీలక్ష్మీసుభగావతార నిదె నా † చింతామణి రత్నము

నా లోకైకమహాధనంబు - మఱి ప్రా † ణంబైన ప్రాణంబు నీ

బాలారత్నముఁగూర్చి జీవితము శో † భావంతము జేయుమీ!

99

క॥ కరగత రాజ్యముఁ గొనె నని

యరయకు ననుఁ గినుకతోడ! † నల్లుడ! గూతు

వరియింప నర్హుడును! మా

యిదువుర దీవింపు! పడము † లెపుడు గొలుతు!

100

మ॥ పురుషశ్రేష్ఠ! బ్రతాపభూపు నొకచో † పుష్ప నిన్ను వే తొక్క చో

పురయక నేర్తున! తండ్రికివలెనె నే † వాభ్యర్చనల్ దీర్తు! నీ

వఱ కె ప్లేలితో యింకమీఁద నటులే † పాలింపు రాజ్యంబు! నీ

యచుడై మించెడు పర్యవేక్షణము నే † సర్థింతు వేధంగులక!”

101

క॥ అని సాష్టాంగ నమస్కృతిఁ

బొనరుప నరసింహరా డ్వి † భుజు నలిసిరం

జను నెత్తి లనదు తొడ నిడు

కొనె! సైన్యవిభుండు కాంత † కును సన్నయిడక,

102

క॥ పడఁతి చనుడెంచి తక్కిన

తొడయందునఁ గూరుచుండె! † చోడనె సైన్యేం

ద్రుఁడు-దరహాసము మోమునఁ

గడు నలర నృసింహరావుఁ † గని యిటు లనియె!

103

మ॥ “కలశాంభోనిధి సార్వభౌముడు రమా † కంజాతులక గూర్చి పెం

డిలి గావించినయట్టి చంద మలరక - † నీవిష్ట పుష్పవతి

నలిసిరంజనులక వివాహదృఢ నూ † త్నస్వాతులక జేసి ని

ర్మల కీర్తిసితులక నృసింహనృప! పెం † పజాడు” మం చాడినక,

104

ఉ॥ వాలగు డిల్లిసై న్యపతి † వాక్యములన్ విని మోహనాఖ్యుడన్
గాలము సెల్లు కోగివలె † గప్పడి మూర్ఛిలి నేలవ్రాలె! “నా
మూలవిరాట్టు మూలఁ బడి † పోయె” నటంచు నృసింహరాయఁడున్
మూలిగి-యంతలో హృదయమున్ సవరించుకొనన్ గ్రహియింపె! 105

మ॥ “నను నీవింతిగ నొక్కి కోరవలెనే! † నా నమ్మతం జేల! నా
పను లన్నింట మహాధికార మెనయన్ † బాలించు బాధ్యున్వ మె
పును నీకున్నదికాదె! యాశ్చను శిరంబున్ జేర్చి వర్తింతు! న
ర్వ నియంతృత్వముఁదాల్చి నీవచటఁ దీర్పన్ వచ్చు గార్యంబులన్!” 106

“మోహనునియందుఁ బరివర్తనము”

క॥ అనుచుండ - మోహనుం యో
“ననబోడి! నమ్ముకొన్న † నట్టేటి బజిన్
నను విడిచితె! కాఱడవికిఁ
జని తప మొనరింతు! గర్భ † సన్నాహమునన్!” 107

క॥ లలన! నిను వలతు ననుటో -
వలదనుటో - బ్రహ్మలోక † పర్యంతము చ
ర్చలఁ జేయుచుంటి! గడకును
వలదనుటయె సేమమును శు † భంబని తేలెన్!” 108

మ॥ ‘శతపత్రేక్షణ! మూర్తమున్ దరిసె ని † చ్చల్ వచ్చి కూర్చుండు’ మం
చతివాత్సల్యముఁ జూపుచున్ జనకుఁ డాహ్వానింపఁ గొప్పించి ను
ద్ధతిఁ గాసారమునందు దూకి నను నిం † దన్ ముంపఁ జాల్పిండ్ల నిన్.
బ్రతిబంధంబుల పేరటాలిని గ్రహింపన్ నేర్తునే భార్యగన్!” 109

క॥ బట్టబయ లొచు మొగమునఁ
గొట్టినగతిఁ బనియుఁ జెడియె! † గొంపకుఁ బోదున్!
దెట్టగిలఁ బడఁగ నేటికి!
నొట్టు సుమీ నిన్ను గోర, † నుడురాజముభి! 110

గీ॥ అకట! నాపని గచ్చు వి † చ్చయ్యె! నెట్లు
క్షోణిఁ దిరుగుదు! నాగాలి † సోకెనేని,
బైఁ బడెడు గుండగొయ్యలఁ † బట్టఁ దరమె!
నిట్లు తలవంపగు నటంచు † నెన్నఁ జెఱుంగ! 111

క॥ చే తెలుగులేక నేనే

మాటలు కడు నేర్తు ననుచు † మత్తెలుచు బల్

టాటోటు మాట లాడితి!

నోటికిఁ జిక్కిన ఫలంబునుగ్ గోల్పోతిక!

112

గీ॥ ముందుగన “వచ్చెరా! వెట్టి † మోహనుఁ” డని

నన్నుఁగని బడిపిల్లలు † నవ్వుచుండ్రు!

పూన్ని చెడి యూట కూరికిఁ † బోదు నేని

నర నిముసమైన బ్రదుక నీ † యరు! నిజంబు!

113

గీ॥ కాటు లఱచుచుఁ గాలంబుఁ † గడుపు నాకు

భూజనులలోన - నాలుక † ముల్లు విటిగెఁ!

బీటపయిఁబెండ్లి చెడిపోయి † బేల నగుచు

దిండిచేటుగ బ్రదికెడు † దేబె నైతి!”

114

క॥ అని నలినీరంజను దెసఁ

గనుఁగొని “నాకన్న నంద † గాఢవగుదు! కాం

తను రాజ్యముఁ బడసితి! నీ

ఘనయోగము గూర్చు నాకుఁ † గడు సంతసముక!

115

ఉ॥ ఓయి! యదృష్టవంతుడ! వ † హా! పదివే లభినందనంబులక

జేయుదు! నీ హిమాంశుముఖఁ † జేకొని యిట్లు వివాహమాడుచుక

వేయికుమార్ల తండ్రివయి, † పేదను బెంపు గడించి - రాజ్యముక

జేయుము! నిక జనుల్ వొగడ † ‘జే’యని యారవిచంద్రతారముక! 116

క॥ అందఱకు మీకు వందలు

వందలు వందనము లిడెద! † వైశమ నన్నుక

మందిరముఁ జేర సెలవిం

డిందుండఁగనేల! యింటి † కేగెద” ననుచుక,

117

చ॥ పలికిన - సైన్యనాథు “బెటా † వచ్చితి వీడకుఁ! బెండ్లి పెన్నతాఁ

గలిసి నటంచుఁ జింతిలకు! † గాఢవ మూలఁగ మూర్తమిట్లు క

న్నులఁగని యారగించి చన † నూల్కొను! మాపు నృసింహరావు నీ

నిలయముఁ జేర్చి వచ్చు! గమ † నింపుము! నింపుము మాకు మోదముక! 118

క॥ అనఁగా - మోహనుఁ “డాడబడి

తిని! మాపటివేళ బయలు † జేఱఁగ శకటం

ఋను దీర్చి యుంచునుని బం

టునకుఁ దెలిపివత్తు” నని త + టుక్కున వెడలెన్.

119

చ॥ వడివడి మేడ డిగ్గి చని + బంటును దెల్పుచుఁ - గాలుసేతులన్

గడుగుచు - దప్పిదీటిచి యొ + కానొకయించుక సేదదేటి రే

గెడు తలపోతలన్ దఱచి + కీడును మేలును జర్చితేసి య

య్యెడ నొక నిర్ణయంబును వ + హింపక డెందము తత్తఱింపంగన్ !

120

క॥ “నరసింహరావు నధిక్యతి

కొరవడె! రక్షకుడు లేక + కొనసాగను నే!

బరతంతుడ! నొకగండఁడు

కర మనురక్తుండు నాకుఁ + గావలె నెప్పుడున్ !

121

క॥ నలినీరంజనుఁ డింక నీ

యిల నేలు! నతండె నాకు + నింక ది” క్కనుచున్

దలఁచుచు మేడకుఁ జని నగ

వలదు మొగముతోడ నాతఁ + డటఁ గూర్చుండెన్ !

122

“పుష్పావతీ వివాహము”

నీ॥ ఇందు నందన కెల్ల + యెడలఁ దా నగుచు వీ

రస్మసింహరావు కా + ర్యములు నడుప!

గురుతర కార్య ద + తుండు డిల్లీపుర

ధ్వజనీపతియు నుప + ద్రప్తగాంగ!

నరహరిసింహుఁ డా + దర మొప్పు వలయు సం

బారముల్ గూర్చుదో + డ్పడుచు నుండ!

వేదశాస్త్రపురాణ + వేది విప్రుఁ డుచిత

పరికరమ్ములు వాడి + పను లొనర్ప!

గీ॥ మొనసి మంగళతూర్యముల్ + బోదుకొనంగ

నంద తానందముద్ర లా + స్యముల నింప

నకల వైభవ ప్రాభవ + సాంద్రమగుచు

వెలది పుష్పావతీదేవి + పెండ్లి జరిగె!

123

నీ॥ నీటైన పసపు వ + న్నియ పెండ్లివలిపెంపుఁ

గాంతి సంపెంగపూల + కళలు నింపఁ

గళ లీను దివ్యమం + గళ వీక్షణంబులు
 కలువతోరణములు + గట్టుచుండ!
 హృదయ మోహన రూప + రేఖా విలాసముల్
 లక్ష్మీవిలాస వా + ల్లభ్య మూన!
 నునుగపోలముల నిం + పెనయు కాటుక రేఖ
 భవన సౌందర్య వై + భవముఁ దెలుపఁ!

గీ॥ దరుణి పుష్పావతీదేవి + ధన్యమూర్తి
 పెండ్లి పీటలఁ గూర్చుండు + వేశయందు
 నామె దర్శించి యానంద + మందుటకును
 స్వర్గవిభు వేయికనులైనఁ + జాలకుండు!

124

గీ॥ హృదయమను పాదునం దంకు + రించి పెరిగి
 ప్రేమలత పల్లవించి పు + ప్పించె ననఁగ
 నవ్యధూవర మస్తంబు + లందగించె
 బూలు మంత్రాక్షతలు తలఁ + బ్రాలతోడ!

125

గీ॥ ఉజ్జ్వలములైన వజ్రంపు + టుంగరములు
 సైన్యపతి యీయ విప్రుడు + శ్రౌతమంత్ర
 పూర్వకంబుగ నప్పు డా + శీర్షడించి
 తోషమున నిచ్చుకొనియె న + ధూవరులకు!

126

క॥ ధరణీ విబుధుని యాశీ
 స్ఫురణంబులు సాగుచుండ + మోహనుఁ డంతఁ
 బిరబిర లేచి నిలిచి యం
 దట మొగములు పాటజూచి + నగు చిట్లనియె!

127

“మోహను సంప్రార్థనము”

మ॥ “కలవృత్తాంతము రెండు వాక్యములలో + గంభీరసింహేంద్ర! యో
 నలినీరంజన! యో నృసింహపతి! యో + నా సోదరీ రత్నమా!
 తెలుపఁ గోరితి! నాలకించి వినఁ బ్రార్థింతున్ మిమున్ సల్పురక!
 వలదంచాడఁగఁబోక సత్కరుణ తోషన్ నన్నుఁ బాలింపుడి!

128

ఉ॥ మీయెడ నాజ్ఞనొంది నడి + మేడను డిగ్గుచు నేను గ్రిందికి
 బోయిన యట్లు నాహృదయమున్ బరివర్తన మందిపోయె! నీ

తోయలి నే గలంచుటను † దూకెఁ దూకమునందు! బెక్కు లేం
జ్ఞాయతభోగ మొందుచు మ † హస్తపురాణము నుండనోపియున్!

129

సీ॥ అల వేళగాని వేళల వచ్చి దూకి త
ర్జన భర్జనంబులు † జరిపియుంటి!
నువిద ని! మృటుగాక † యున్న - 'నప్పి'మృని -
నరసింహ విభుఁ బట్టి † నలిపియుంటి!
నప్రమాణము లప్రియము లవివేకముల్
వేలకువేలు గావించియుంటి!
గనుకట్టు జాలంపుఁ † బనులు చూపి వెలంది
చిత్తమంతయు రోత † చేసియుంటి!

గీ॥ నేను సేయని రోత లెంతేనియుండ!
విట్టి నను జెట్టపట్టగా † నిష్టపడక -
తప్పుకొనలేక - పిత్రాశ్చ † దాటలేక -
శరణమే లేక - తరుణి యీ † చెఱుపు సొచ్చె!

130

మ॥ తన ప్రాణంబును గోలుపోవుటకు సింధం బయ్యె! బలెక్కు మా
టను నన్నాడఁగఁబోదు! కోపమునఁ జూడిక బోదు! శాంతంబుతో
నను నోర్చె! దెఁ గాలునల్లను సుగంధంబున్ లవంజైన బా
యని శ్రీగంధపుఁ జెక్కచండమున నీ † యజ్ఞాక్ష తావత్తలెన్.

131

అ॥ బాటటిటె వలని † బలమైన గాయముల్
మాని గుఱుతుగూడ † మాయవచ్చు!
మిగులఁ బొగరువట్టి † మిమ్ముఁ దిక్కిన తిట్లు
కోటియుగములైన † గుఱుతు చెడవు!

132

క॥ ఒడలు ధరించిన మొదలె
ప్పుడు గానియు మఱచి తప్పి † పొరపాటున నే
నుడివి యెఱుంగ సత్యము! నా
యిడుమల కదె మూలమనుచు † నెఱిగి తపింతున్!

133

చ॥ కఱకగు వాడియగ్రము దిగె - బిడి సానను దెచ్చి శీర్షమున్
దఱిమెనఁ బెట్టిరేని - బెడి † దమ్మగు ఖడ్గముఁ దెచ్చి మేనిలో
గొఱగొఱ ప్రాణ ముండు వఱికున్ గడికండలు రాలునట్టులన్
గరకర గోసినన్ - ఫలము † గల్గదు! కల్గదు పుణ్యలేకమున్!

134

మ॥ సరసీతేక్షణఁగూర్చి నే నలుపు కాష్ట్యంబుల్ మహాదోషముల్
పరిహారంబుఁ గనంగ నీమె చగణ + ద్వంద్వంబుపై వ్రాలి 'స
త్కరుణాదృష్టి తుమింపుమి'యని నమఃస్కారంబుఁ గావించు! నం
దఱు మీ సమ్మతిఁ జూపి కూర్చి యిరవొందఁ నన్నుఁ బాలింపరే! 135

గీ॥ మీ రనుమతింతురేనిఁ బేర్చిఁ గొనిపోయి
శక్తికొలది నేను బ్రతి వత్సరమునందుఁ
బచ్చపోగులు గల చీర + యిచ్చి కొలిచి
యబ్జముఖకిఁ బుట్టింటి మఠ్యాదఁ దీర్తు! 136

మ॥ వలదంచు నరసింహరాయఁ డొకటఁ + వాపోవ - నాలింప కీ
జలమందుఁ బడినపు - జాలిఁగొని యుత్సాహంబుతోఁ బ్రాణముఁ
నిలిపె! నాకు మహాపాకరియగు నీ నిర్లిప్త తేజోనిధిఁ
నలిసిరంజనుఁ గాదులాడితి - నితాంత క్రోధచిత్తుండనై! 137

మ॥ జననం బందిననాడె యీ నృపతికే + జంజాటమై యుంటి! నేఁ
గొని పైమోపు ననర్థకంబులను బెక్కుల్ దీర్చి నాసేమమే
తన సేమంబని యెంచి నా యవగుహోత్పాతంబు సైరించి నం
దను నట్లే! నృసింహరాయని కృపాతాత్పర్య మగ్నించెడఁ! 138

మ॥ కలిఁ బుట్టొందిన భీమసేనుడగు నీ + గంభీరసింహుండు దో
ర్బల విఖ్యాతుఁడు! రాజకీయబల సంపన్నాన్యుఁ! డీమేటి య
ద్దులు పూజించుచు - "జిత్రకోశమున నాకుఁ సుంత తావిచ్చి నా
యలఘు ట్టేమముఁ గోరుమి" యనుచు సంప్రార్థింతు వేధంగులఁ! 139

మ॥ ధనము నాజనకుండు కోట్లాసఁగె! నే + దారిద్ర్యము లేదు! నీ
ధనముఁ గ్రమ్మట నేను గైకొనుటయుఁ + ధర్మంబుగాఁ దోప! దిం
దున వైవాహికవేళ దీనిఁ జదివింతుఁ గాన్కఁగా! దీసికొం"
డని విప్రోత్తము హస్తపంకజమునం + దర్పించె హర్షంబునఁ! 140

మ॥ "అనురాగోజ్వలు లీ వధూవదులపై + నాసక్తి దీపింప మో
హనసింహుండును ద్యాగ మింపలరఁగా + నాశీస్సులఁ జేసి యి
చ్చిన పైకంబు పదాటులక్ష లని యాశీరక్షతల్ చల్లి యా
ధనము విప్రుఁడు వారిచేత నిడె మంత్రధాన్య పూర్వంబుగఁ! 141

ఉ॥ అవనుధామరోత్తమున + కానరసింహవిభండు నూత్న వ

శ్లో॥ స్త్రావలి నొక్కపల్లెరము + నం దిడి దక్షిణ పెట్టి యిచ్చి నం

భావన చేసె! నాయన “శుభంబగు మీ” కని వేదమంత్రపుం
దీవన లిచ్చుచుఁ సెలవు † దీసికొనెన్ దనయింటి కేగఁగన్!

142

ఉ॥ అందఱు క్రిందికేగుచు మహానసశాలకుఁ బోయి తృప్తి చె
ల్పందఁగ రుచ్యభోజ్యసర † సాన్నములన్ భుజించి నిద్దపుం
జందన చర్చలన్ సలిపి † చల్లని కమ్మని తమ్ములంబు లా
నందముమీఱఁ జేకొని! రఘంత ముదమ్మున మోహనుండునున్.

143

సీ॥ “కృప తప్పవలదు మీఁఁగృధయ కోశంబునం”
దనుచు గంభీరసింహునకు మ్రొక్కి!

“నాపాలిదైవంబువై పరగితి” వంచు
నరసింహపతికి వందన మొనర్చి!

“నా తప్పు గాచి మఁన్ననఁ జూపు” మనుచుఁ బు
ష్పావతి పదసార † సముల కెరగి!

“నా నెయ్యపుం బెన్ని † ధీ! నలినీరంజ
నా” యంచు వ్రాలి దండంబుఁ జెట్టి!

గీ॥ “మిమ్ముఁగని బుద్ధిపరివర్త † నమ్ము నొందె!
లోపములు వాసి నావృత్త † మేపుమీఱి
పెద్దమానిసిగాఁగ దీవింపుఁ” దనుచు
సాగిలన్ బడి మ్రొక్కిన - † సైన్యవిభుఁడు,

144

క॥ “మే మెల్లర మెప్పుడు నీ
సేమము లరయుదుము! నీవు † శ్రేయస్సాఖ్య
శ్రీ మెఱయఁగ వర్ణింము!
కామిత ఫలసిద్ధి నీకుఁ † గలుగుత మెప్పుడున్!

145

క॥ వినుము! నృసింహాధిప! యీ
తని నెప్పటియట్లు లాత్మ † ధామముఁజేరన్
గొని విడిచి ర”మ్మనఁగ-మో
హనుఁ జాతఁడు తరలిపోయి † రమరపురి దెసన్!

146

“ నలినీరంజను పట్టాభిషేకము ”

గీ॥ మఱుదినము సైన్యపతి విప్ర † మణిని బిలిచి
“యొజ్జ! పట్టాభిషేక ము † హూర్త మరయ -

నక్కర" యటన్న - జక్కలు † లెక్కపెట్టి
యతఁడు గురువారము త్రమ † మనుచుఁ దెలిపె !

చ॥ శివపురము - రమాపురము † శ్రీగిరిదుర్గము - ప్రాతకోటయు
నవనగరంబు - యోధపురి † నాగపురంబు - ననంతకోట - సం
జవనము సాలెగాండ్రకును † హులు ఢిల్లీ చమూవరుండు మై
త్రి వెలయుఁ జేరఁగాఁ బనిచెఁ † వీవరయమ్మన నాశ్వికాళిచే !

సీ॥ 'నవనృపుం డొందు సంతత సౌఖ్య'మని వ్రాయు
స్వాగత పత్ర వ్రజంబుతోడ -
బహువిధాల్పహార † సానీయములు గల్గి
మెఱుగారు పూలపండిరులతోడఁ -
బరను సౌగంధ్య బంధురమైన దివ్య మం
చార మాలా తోరణములతోడ -
వితతమై మార్గవాన్వితమునై మార్గమం
దమరు క్రొత్త మడుంగు † గములతోడ !

గీ॥ దుర్గగోపురముననుండి † త్రోవ - నా న
భాస్థలముదాఁక బయలు శోభలను నింఁచె !
నొక్కగుంపయి రీవా మహోద్విజనులు
నవనృపతిఁ గొల్వ వచ్చి రానంద మెనయ !

ఉ॥ లోపల నాల్గువైపుల జీలుంగుఁ బనుల్ గల వింతచిత్రముల్
భూపమణి ప్రతానముల † బొమ్మలు - రంగులపుల్లు మొత్తముల్
చూపులఁ దన్ను పూలగుముఁలు మురిపెంపుల ప్రోవులైన యా
యా పసలారు సత్ఫల చయమ్ముల ప్రోవులు గొల్పె నబ్రము !

సీ॥ నీటైనకమ్మ పన్నీటఁ దానం బాడి
విలువైన పట్టు వల్వలు ధరించి -
తళుకు వజ్రాల సొమ్ములు మేన ధరియించి
మలయజ మంజు చర్చల మునింగి -
యకలంక పుష్పమాళికలు తొమ్మునఁ దాల్చి
కరమున మండలాగ్రంబుఁ బట్టి -
తలపైని నాణిముత్యాల పాగా చుట్టి
నిల్వటద్దంబున † నీడ చూచి -

గీ॥ సారలోక సామ్రాజ్యాధికార సంగ్ర
హమున కరుదెంచు జంభానుశారినేడు
సర్వసుభగ కల్యాణ వేషగుబ్బితోడ
నూత్నకళ నలినీరంజన నుండు వెలింగె!

151

సీ॥ పండువెన్నెలఁబోలు + వలిపెంపు హొంబట్టు
జగిపనుల్ వెలుంగొందు + చీరంగట్టి -
నలుదెనల్ నిగనిగల్ + వెలయుచు మెఱుగు వ
జ్రాల యుంగరము హస్తమునఁబెట్టి -
దరహాస చంద్రికా + స్ఫురితాస్య దీధితుల్
నురుచిర పరివేష + శోభ నెఱుప -
నల చతుర్దశభువ + నాతి నుండరమైన
తనమూర్తి విశ్వమోహనతఁ గూర్చు -

గీ॥ నప్పరః పరివృతయైన + యమరసార్వ
భౌము నర్ధాంగి దివ్యవైభవముతోడ -
నిఖిలభువన ప్రజాదర్శ + నీయయగుచు
వెలది పుష్పావతీదేవి + వెడలె నపుడు!

152

సీ॥ చంద్రమహల్ దుర్గ + పై న్యేశుడు గజేంద్ర
సింగు బహిర్వార + నీమఁ గొలువ!
నృపుఁ గొల్వవచ్చి చేరిన పాలెగాండ్రెల్లఁ
గ్రమముగా బహుళాననముల నుండ -
రాజకీయోద్యోగి + రాజ తత్తదుచిత
స్థానంబులందుఁ దత్పరత నుండ -
స్త్రీపూరుషప్రేక్ష + కోపసంఘములు సం
పుల్లాస్యములను గుంపులయి మూఁగ -

గీ॥ సింహవీరంబు నిరుదెన + క్షీణినురులును -
గవులును - బుర్రోహితులును-వేడ్కను వసింప -
వందిమాగధుల్ గుమిగూడి + నందడింప -
నభ వెలింగెఁ జక్కలతోడి + నభము కరణి!

153

క॥ సాగనయిన మృదులగానము
నెగడెను! తార్యములు మెఱుసె!

నిగిడె! గొలువుఁగూటము కా

యఁగ నలిసిరంజనుఁడు ప్రయాణంబయ్యెన్!

154

మ॥ ఘనశౌర్యాధ్యుఁ బ్రతాపపుత్రకుని వేడ్కఁ దెచ్చి సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండఁగఁజేసి ముంజుతిలకంబున్ మోమునన్ దిద్ది శో
భన ఖడ్గంబును రాజదండముఁ గరఁద్యంద్వంబునన్ బెట్టుచున్
గన దంబోధర నాద మొప్పఁ బలికెన్ * గంభీరసింహేంద్రుఁడున్!

155

శా॥ “ఓ సామంత నృపాలులార! వివిధోద్వోగి ప్రకాండంబు లా
రా! సర్వప్రజలార! పూర్వము ప్రతా * పాధీశుఁ డీరాజ్యమున్
శ్రీసం యుక్తముగాఁగ నేలి రిపు లాజిక్ ముట్టఁగా నోడి - రీ
వా సర్వంసహ వీడి కాననములన్ * బట్టెన్ గుటుంబంబుతో!

156

సీ॥ ఆ మహాబా ధరాధ్యక్షుఁ డీ ట్లోనికి

నరసింహవిభు ధరా * వరు నొనర్చె!

నిందుకు మూన్నెలల్ * ముందు స్వయంవరా

జని హతశేషులఁ * దునిమె ననుచు

“భారతసూర్య - సర్వజగత్ప్ర”తీత్యాది

బిరుదాంచితుండు పృథ్వీవిభుండు

నాస్వామి వీరసేనా సమూహముఁ దెచ్చి

యల మహాబా మహీశుల జయించె!

గీ॥ వాడు పాలించుచున్న రీవా ధర్మి

సార్వభౌముని యేల్చిడి * సంతరించె!

దండ్రీ రాజ్యంబుకొఱకుఁ బ్రతాపు సుతుఁడు

చక్రవర్తికి జిన్ని విశ్లేషిం బంచె!

157

మ॥ అల రీవాధిపుఁ జేసినమృదుచు నాకాజ్ఞప్తిఁ బాలించె మీ

రంగన్ నేను బ్రతాపరాక్షసయు రీవాధ్యక్షుఁ గావించు! నీ

సలిసిరంజను గొల్చి రాజ్య మసమాన శ్రీ మహాశ్రేయముల్

గలుగన్ వర్తిలి మీరు వధిలుఁ దుదఁగ్రప్రాభవోపేతులై!

158

మ॥ కలతన్ బెంచెడివారి నాప్రభుఁ డెఱుంగన్ నేర్చి దండింపఁగాఁ

గలఁ! డయ్యగ్ర నృసింహమూర్తి కినుకన్ * గన్నెఱ్ఱసేయన్ మహా

విలయం బెత్తు! సముద్ర ముద్రిత మహాశ్రీచక్ర మల్లాడు! ని

శ్చల భక్తి బ్రకటించి యీతనిని విశ్వాసంబుతోఁ గొల్వొడి!

159

మ॥ అని ముమ్మాడును ముట్టఁబల్కి తపనీయ ప్రాజ్యకమాననం
బునఁ గూర్చుండెను! బాళెగాం ద్రొక్కొకఁడుకా * భూమానమాచంబు - నూ
తన చామీకర వస్త్రముల్ నృపు పద * ద్వంద్వంబు నందుంచి య
ప్పనముక జేసి నమస్కరించిరి కవుల్ * వర్ణింప వేధంగులకా! 160

మ॥ పరగాంగేయ వినిర్మితం - బతుల దీప్తవృద్ధమాణిక్య భా
న్వర కోటిరము నొక్కపేటిక రహింపక దెచ్చి యామోహనుం
డగునం బారంగ నూత్నమిత్రునకుఁ ద్యాగారంభుండై నెయ్యపు
మౌఱుఁగుం గాన్కగ నప్పగించుకొనఁ జేర్చి లోకు ల్గంపఁగకా! 161

మ॥ తన సింహాసనసీమ నుండియును గ్రిందకా వీడ్చి కేల్మోడ్చి వం
దనముక జేయుచు "నాపయిక బరనువాత్సల్యంబు పైవార దే
వుని చందంబున వచ్చి సాయపడి యాభూరాజ్య మిప్పించె! నీ
ఘనశౌర్యాధ్యు మహాపరాధిఁ దలఁతుకా * గంభీరసింహ ప్రభుకా! 162

సీ॥ ఏక్షితీశ్వరు కటా * ష్టేక్షణంబుల-కెల్ల
వారు ముస్సొప్పు నే * వారుచుందు!
లే మహాబాహు గజ్జా మహాధ్వనికే గృ
తాంతుని గుండె వ్రతయ్య లయి పోవు!
నే భయదాటోపు * ప్రాభవంబున కోడి
బలపైరి సిగ్గునఁ * దలను వాల్చు!
నే బలోద్ధిష్ట బాహుబలోద్ధతిఁ గాంచి
గరుడం డడలి విఘ్నగమత నొందు!

గీ॥ నాచతుర్భుజ వంశ దుగ్ధాధిచంద్రు
నకలగుణసాంద్రు బృహ్మరాజనృచంద్రు
చరణములు గొల్చి రాజ్యంబు * నలుపువాడ
నలఘు మతులార! రీవా ప్రజాభులార! 163

మ॥ ఎవుడుకా నాకును రాజకీయ గురుండై * యేపారు నీమాన్యుఁ డ
క్షపు డిచ్చోటికి వచ్చి యేల్బడి స్థిరంబై యుండ-నాలోపముల్
గృపమైఁ జూపి తొలంచి - ప్రేమ నను వీక్షింపంగఁ బ్రార్థింతు! నే
గపటం బించుక లేని భక్తిని మహా * గంభీరసింహ ప్రభుకా! 164

గీ॥ జనుల మే లెంచ కీ ప్రపంచం బఖలముఁ
బాలన మొనర్చు నొక చక్రవర్తికన్నఁ

బ్రజలు తనివొండ నొక్క కుఁగ్రామ మేలు
పిన్న యధికారి వంద్యుండు † వేయిగతుల!

165

సీ॥ అణుమాత్ర మవినయం † బగపడ నోర్వఁ దీ
విశ్వ ప్రపంచంబు † విలయమొండఁ
జేయునం చెవని ను † శ్రీకటాక్ష విభూతిఁ
గాంక్షించి యెప్పు డ † ఖండ భరత
ఖండ ప్రజాకోటి † త్కౌతలాధీశ సం
తతి తదాదేశముల్ † దలను దాల్చి
చూపెట్టియుండు! నాఁక్షోణీశ పూజ్యుండు
విక్రమరాశి గంభీరసింహ

గీ॥ విభునకును మేయ విచ్చిన † వెలితి గాదె!
క్షీతిని బొప్పింపజాలిన † శ్రీపతికిని
భక్తుఁ డేమిచ్చి తృప్తి గూర్చంగఁ గలఁడు!
హృదయ పుష్పంబు భక్తి నర్పించిగాక!

166

మ॥ సమరోర్వి సమదారిభూవరుల మఁ స్తంబుల్ విదారించు నీ
సమవర్తి ప్రతిమానమూర్తికి నమఃస్కారంబు లర్పించి డెం
దమునం దంతకు నంతకు బెఱుగు శ్రద్ధాభక్తుల బుష్ప హా
రముఁ గంఠంబున వైచి కొల్తు” నని హారంబు సమర్పించుచు.

167

డి॥ “ప్రేమకు భక్తికి వెల లభించునె! ధైర్యను భక్తితో జగ
త్సమము లెట్లు కొల్చి వినతుల్ బొనరించు మహాగ్రవిక్రమో
ద్దామున ‘కుంగరంబు’నుపదజ్ బొనరించెద” నంచు మైత్రిపెం
పాముకొనంగ నీయఁ బృత † నాధిపుఁడు స్థితమంజు మూర్తియై,

168

క॥ “ముదమున నీవిడు నుంగర
మిది నెయ్యఁపుఁగాన్మయగుట † నెంతయు హర్షం
బొదవించె! నీదుమైత్రిని
మది మఱువనటంచు దీని † మన్నింతుఁజుమీ!

169

డి॥ ‘భూపరిపాలనం బెడసి † పూజ్యతమాసి ప్రతాపరాట్కులం
బాపెనుచీకటికబడియె’ † నంచు దిసంతులుకొట్టినట్టి యా
చాపుల నోడ లన్నియును † వామపదంబున దన్నునట్లు ధా
త్రిపరిపాలనం బనుమ † తించి యశంబు గడింపు మిత్రమా!

170

గీ॥ బహుశసంపత్సమృద్ధి నీ † వంశమెపుడు
వర్ధిలడుఁగాక! శుభము చూ † ప్పడెడుఁగాక!
యాయురారోగ్య బహువిజ † యంబులొసఁగి
చిన్నిమిత్ర! యీశ్వరుఁడు ర † క్షించుఁగాక!”

171

క॥ అని యాశీర్వాదమొన
ర్చిన - నలినీరంజనుండు † చిత్తాంబురుఁడ
బునఁబొడము కృతజ్ఞత - శిర
మునువాలించి తెలిపి - చంద్ర † ముఖఁ గనుగొనుచున్,

172

మ॥ “తోలుతన్ నన్దనిసంతనుండియును జే † తోమోదమొప్పార ని
శ్చలరాగంబును నాపయిన్ నిలిచి క † ప్తంబుల్ మహోత్పాతముల్
వలగొన్నన్ బిటువోక ధైర్యమిగులించి † పఁగిల్చి నన్దొల్పు ము
ద్దులపుష్పావతి! నిన్ను నేమటక కొ † లున్ దేవతామూర్తగన్!

173

నీ॥ లలన! నామదిఁగల † వలపును బెల్పంగ
రీవామహాధరి † త్రిని మదీయ
జనకుఁ డేలుట - నేను † సకలజై భవముల
నగట మంచిదె కాని † నాదుమామ
సంసారమెపుడు క † ప్తము లొందఁగానోర్వఁ!
బృధ్వీమహీంద్రు న † క్షించి మామ
గారి కీరాజ్యంబు † గూరుచువాడె న
న్నద్వాహమొంద న † ప్పడగునంచు

గీ॥ శపథమునుజేసి నన్నట్లు † సలుపఁజేసి
యల సమక్ష పరోక్షము † లందు నాదు
హితము మనసారఁగోరితి! † వింతకన్న
వలపు గలిగిన పరమ దై † వతము గలదె!

174

నీ॥ ఆది నే మాటాడు † నవుడు నాతల్లిదండ్రులు
భవాన్విప్రతాపితులను గూర్చి
ననుఁగూర్చి మిగుల సంత † తాపమందుచు నరుం
తుడవేదనల నొంది † తూలునవుడు
నీమ్రోలఁ జట్రాయి † నియతి నిల్పితి! డెర
నవలక్ష్మోయకయె గో † ప్యతవటించి

పుష్పావతి

తిని! గాని జాలిఁగై + కొని “నేనె నీమేన
బావ” నం చొకపల్కు + పలికి నీదు

గీ॥ వ్యధఁ దొలంగింపఁబూనని + పాపమతిని!
జాలిఁదలఁపని కూడు - దు + శీలు - నిండు
మనమునను నలిసీరంజ + నుని ఊమించి
యేలుకొను మింకఁ బుష్పావ + తీలతాంగి!”

175

క॥ అని చంద్రదాననకరమును
దనకరకమలమునఁ గొనుచుఁ + దద్దయుఁబ్రేమం
బున నొత్తెను! సతి యలరుచు
“నను నగ్గంపంగఁదగున + నాథ” యనంగఁ,

176

మ॥ ననువుందొయ్యలి! సర్వసద్గుణములక + నాకన్న నీవెక్కుజై
తనరక - మెచ్చితి” నన్న - భూసురుఁడు చే + తక సామృతంబై తన
ర్చిన తెంకాయను సాక్షతం బతని కిచ్చెక! సర్వకల్యాణముల్
చినుకఁసాగఁగఁజేసె మంత్రమహితా + శీర్వాద మీధంగిగఁ

177

జ్జో॥ స్వప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేనమాగ్నేణ మహిం మహీశా,
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు!

178

గద్య : ఇది శ్రీ కామేశ్వరీదేవీ కరుణా కటాక్ష వీక్షా సమాసాదిత - రసవ
త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీ ధురీణ - సుగుణగణ పారీణ-దుర్భాక వంశ
దుగ్ధాంభోరాశి రాకాశైరవమిత్ర - సుజననవానుగ్రహపాత్ర -
శాలంకాయనగోత్ర పవిత్ర - వెంకటరామార్య పుత్ర - కవి
సార్వభౌమ - సుకవిరాజరాజ - వీరప్రబంధ పరమే
శ్వర - మహాకవి మూర్తండ - సాక్షాద్వీర
ప్రతాపాభినవ టాడిత్యాది - బహుళబిరుద
విఖ్యాత - సుకవిరాజశేఖర - రాజశేఖర
శతావధాని ప్రణీతంబయిన పుష్పావతి
ప్రబంధము పంచమాశ్వాసము

సంపూర్ణము

